NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
BENEDEK ELEK PEDAGÓGIAI KAR

AKIKRE BÜSZKÉK VAGYUNK II.

**Válogatás
a Benedek Elek Pedagógia Kar óvodapedagógia szakos
hallgatóinak a XXXI. OTDK-ra benyújtott dolgozataiból**

SOPRON
2013

NYUGAT-MAGYARORSZÁGI EGYETEM
BENEDEK ELEK PEDAGÓGIAI KAR

Szerkesztette:
Kissné Zsámboki Réka

Lektorálta:
Dr. Varga László

Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó

ISBN 978-963-334-100-1

A kiadvány a TÁMOP 4.2.2. B-10/1-2010-0018 számú projekt
támogatásával valósult meg a Palatia Nyomda és Kiadó Kft.
közreműködésével.

A 2012-13. tanév Kari Tudományos Diákköri Konferencián továbbjutott hallgatói pályamunkák

Óvodapedagógia szekció

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar
Óvodapedagógus Szak

Zsubrits Attila
tanársegéd

KÉZ A KÉZBEN
AZ ÓVODÁS KORÚ GYERMEKEK KÖTŐDÉSRENDSZERÉNEK VIZSGÁLATA

A dolgozat a TALENTUM – Hallgatói tehetséggondozás feltételrendszerének fejlesztése a Nyugat magyarországi Egyetemen c. TÁMOP – 4.2.2. B – 10/1 –2010 – 0018 számú projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Készítette:
Kéry Anita
Óvodapedagógus Szak
Nappali tagozat
III. évfolyam

„A gyerekek a legnagyobb művészek,
mert ők a szívükből rajzolnak."
(A Forsyte Saga c. film)

1. A kutatás tárgya

Leendő óvodapedagógusként fontosnak tartom, hogy a kisgyerekek személyiségfejlődésében meghatározó szerepet játszó hatások közül a személyes kapcsolatok jelentőségéről minél pontosabb ismeretekkel rendelkezzem. A dolgozatomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az óvodáskorú gyerekek közeli érzelmi kapcsolatrendszerét milyen mennyiségi és tartalmi ismérvekkel jellemezhetjük? Mindezt a célt alapvetően pszichológiai elméleti ismeretek áttekintésével, valamint egy önállóan elvégzett rajzvizsgálat eredménye alapján kívánom elérni.

A dolgozatom első részében a korai kötődési elmélet legfontosabb alapismereteit mutatom be. Részletezem az elsődleges kötődés jelentőségét, az anya-gyermek kapcsolat fontosságát, a korai kötődési mintázatok különbségeit, a méhen belüli kötődés jelenségét, valamint a fejlődő gyermek alakuló kötődésrendszerének leglényegesebb sajátosságait. Külön fejezetben érintem az óvodáskorú gyerekek érzelmi kapcsolatainak fő jellemzőit.

A tanulmány második felében az általam elvégzett kutatás menetét és eredményeit ismertetem. Az óvodásokkal végzett rajzvizsgálat és az ahhoz kapcsolódó kikérdezés során elsősorban az érdekel, hogy a gyermek kiket jelenít meg az érzelmileg meghatározó személyek között. Milyen sorrendben szerepelnek az egyének? Kit rajzol le először? Kihez ragaszkodik legerőteljesebben? Miért őt tartja a legfontosabbnak? Érdekesnek gondolom azt a kérdéskört is érinteni, hogy a többi lerajzolt személyhez fűződő kapcsolatát hogyan jellemzi, milyen tulajdonságokat sorol fel? De olyan további kérdésekre is választ kaphatunk, hogy a családtagok mellett megjelenik-e például az óvodapedagógus a rajzokon vagy, hogy a testvérekhez tartozás és a kortársakhoz tartozás között milyen hasonlóságok és különbségek állapíthatók meg?

A kötődésrendszerre vonatkozó eredmények jól érzékeltetik az óvodások által lerajzolt emberek számát, az érzelmileg legfontosabb személyek kilétét, az előfordulási arányokat, valamint a személyekhez fűződő ragaszkodások okait. Az elméleti adatok segítségével és az elvégzett empirikus vizsgálat eredményeinek figyelembevételével igyekszem az óvodáskorú gyerekek közeli kapcsolatrendszerének leglényegesebb jegyeit bemutatni a dolgozatban.

2. Elméleti háttér

2.1. A kötődés szerepe a személyiség fejlődésben.

John Bowlby (1907-1990) a WHO-nál dolgozva tette közzé a *Maternal Care and Mental Health* című tudományos munkáját, amelyben megfogalmazta korszakfordító tételét. Azt vallotta, hogy a csecsemőnek és a kisgyermeknek meghitt, bizalmas és folytonos anyai kapcsolatra van szüksége. Amennyiben ezt nem kapja meg, azért felnőtt korában érzelmi zavarokkal fizet. (*Bowlby, 2009)*

A pszichoanalitikus kutató biológiailag meghatározott, egyetemes szükségletként írja le az embernek azt az igényét, hogy szoros érzelmi kapcsolatot alakítson ki. Ennek magva a korai interakciók kölcsönösségében rejlik. A csecsemő kötődési viselkedése reciprok módon egészül ki a felnőtt kötődési viselkedésével, ezek a válaszok megerősítik a gyermek kapcsolódását azzal a felnőttel, akitől ezeket a válaszokat kapja. Az érzelmi reakciók önszabályozása nem veleszületett adottsága az embernek, fokozatosan alakul ki az elsődleges gondozóval való interakciók során, a gondozó ugyanis mindig ott van, hogy helyreállítsa a kibillent egyensúlyt. Az arosuál szint emelkedésének állapotaiban a gyermek a gondozóval testi közelséget keres, hogy megnyugtatást kapjon és helyre álljon a homeosztázis. A kötődés alapvető funkciója a biztonság átélése. A kötődés tárgya nem csak személy lehet. A személyekhez történő kötődések rendszert alkotnak. A hierarchikus kötődésrendszer csúcsán az anya, az elsődleges gondozó áll. (*Bowlby, 2009)*

Bowlby a II. világháború után árvaházakban és csecsemőotthonokban végzett vizsgálatokat. A megfigyelései során azt tapasztalta, hogy azok a gyermekek, akik elveszítették szeretetkapcsolataikat, a következő stádiumokon mentek keresztül: sírás, dührohamok, elkeseredettség, depresszió, közömbösség más emberek iránt. Ezt az állapotot leválásnak, a kötődésre való képtelenségnek nevezte el.(*Cole–Cole, 2006)*

Az állatkísérleti eredményekből már korábban is igazolták a kötődés fejlődésben betöltött szerepét. A kötődés drive- redukciós elméletének próbájaként Harry Harlow vezetésével az újszülött kismajmot elkülönítették az anyjától és egy műanyához tették be, amely egy élettelen figura volt, ahol mászkálhat, és egy rászerelt tartályból szophatott. A kísérletekhez kétféle műanyát használtak: szőranyát és fémanyát. Harlow azt a kérdést tette fel, hogy a kismajom kapaszkodása kizárólag a táplálkozás miatt van, vagy a biztonságot adó testi kontaktus is meghatározó. A kísérlet során két ketrecben található kismajmokkal állandóan ott volt a szőranya és a fémanya is. Az egyik csoportnál a szopó tartályt csak a szőranyára, a másiknál csak a fémanyára szereltek. A vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy a tartály elhelyezkedésétől függetlenül kb. napi 15 órát töltöttek a szőranyába csimpaszkodva a majmok. Ez az eredmény azt igazolja, hogy létfontosságú anya-gyerek kapcsolatban a testközelség. (*Cole–Cole, 2006)*

Bowlby szerint a magyarázat a következő: a főemlősöknél a csecsemőkor hosszú ideig tart. Mivel a kölykök ebben a korai időszakban gyámoltalanok, az anyjuk közelében kell maradniuk, hogy életben maradjanak. A biztonság és a közelség keresése ellen hat az a tendencia, hogy a kölykök motiváltak a környezet felderítésében, és így időnként eltávolodnak anyjuktól. A kutató egyensúlyt feltételezett a biztonsági szükséglet és a tanulási tapasztalatok igénye között. Ezt a mechanizmust nevezte el kötődésnek, ami szerinte egy jól fejlett szabályozórendszer, amely dinamikus egyensúlyt teremt az anya-gyermek kapcsolatban. Amikor az anya-gyermek közötti távolság megnő, az egyik fél nyugtalankodni kezd, és igyekszik ismét elérni a szorosabb kapcsolatot. A kötődés az anya és a gyermeke között kialakult szabályozó rendszer, amely kétoldalú folyamatként írható le és a gyermek egészséges érzelmi fejlődésének érdekében szükséges. *(Cole–Cole, 2006)*
Bowlby a kötődés kialakulásának négy szakaszát határozta meg. Ennek, normális esetben a gyermek első két életévben kell történnie. Az első szakasz a kötődés előtti periódus (0-6. hétig tart): a gyermek szoros kapcsolatban van az őt rendszeresen gondozó személlyel, de még nem különbözteti meg másoktól. A következő a kötődés keletkezésének szakasza (6. héttől – 6/8 hónapos korig): meg tanul különbséget tenni a gondozó és mások hangjai között. A harmadik pedig a tiszta kötődési szakasz (6-8 hónaptól 18-24 hónapig): a gyermek igyekszik biztosítani a kötődési személy közelségét. Sír, nyugtalan, ha kimegy a szobából az anya. Végül az utolsó a kölcsönös kapcsolatok szakasza (18-24 hónapos kor): a gyermek egyre mozgékonyabb és egyre több időt tölt távol a gondozótól. *(Cole–Cole, 2006)*

2.2. A korai kötődési mintázatok.

Mary Ainsworth és munkatársai dolgoztak ki és közölték 1978-ban azt az eljárást, amely során lehetőség nyílt az anya–gyerek kapcsolat biztonságosságának a mérésér. Ezt a módszert *Idegen Helyzetnek Próbának* neveztek el. *(Cole–Cole, 2006)* A kísérlet abból állt, hogy 12-18 hónapos gyerekek egy idegen szobában játszottak édesanyjukkal. Az anya játék közben otthagyta őket és helyette egy idegen nő jött be és próbálta vigasztalni a gyermeket (ha kellett), majd az anya ismét visszatért a szobába. Azt vizsgálták, hogy a gyermekek hogyan reagálnak édesanyjuk távozására, az idegen személy jelenlétében, valamint édesanyjuk visszatérésekor. A reakcióik alapján három kötődési típust állapítottak meg a kutatók:

- A *biztonságosan kötődő* gyerekek jellemzői: Amíg az anya jelen van a szobában addig nyugodtan játszik; távozásakor sír, nem nyugszik meg az idegentől; örül az anya visszatérésének, ezután hamar megnyugszik. Az ilyen szülő általában azonnal reagál a gyermek jelzéseire, megérti őt, ha baj van könnyen elérhető. A gyermek érzi, hogy biztonságban van.

- A *bizonytalan szorongó elkerülő* gyermek jellemzői: Nem tapasztalható szorongás a szeparáció következtében, nem keresi a gondozóval való közelséget. A szeparációt követően, nem részesítik előnyben a gondozót az idegennel szemben. Az ilyen édesanyák általában kerülik a testi kontaktust gyermekükkel, elutasítóak, hidegek. A bizonytalanul kötődő gyermek nem kap elég melegséget, ezért vágyik is anyja közelségére, de fél is tőle.
- A *bizonytalan szorongó ellenálló* csecsemő jellemzői: Vizsgálati helyzetben keveset játszik, a szeparáció érzelmileg felzaklatja őt, a szeparációt követően nehezen nyugtatható meg, ellenáll, a testét megfeszíti, sír, vagy passzívan nyűgösködik. Feldúlt, ha nem látja anyját, nem nyugszik meg anyja visszatérésekor sem. Az ilyen gyermek anyja következetlen, hol dédelgeti, hol elutasítja saját gyermekét.
- A *dezorganizált kötődésű* csecsemők jellemzői: Gyakran mutatnak ellentmondásos, céltalan viselkedést, megmerevednek, kezüket tördelik, saját fejüket ütik, hajukat húzzák. Megközelítik, de a közelébe érve elkerülik a gondozót, aki egyszerre jelenti számukra a félelem és a biztonság forrását. A dezorganizált csecsemők gondozói gyakran reagálnak a csecsemő érzelmi- és stressz állapotaira ellenségesen, vagy tehetetlenül. Az ilyen gondozói magatartás következtében gyakrabban alakul ki a mai kor jellemző patológiája, a borderline személyiségzavar. Ezt a negyedik kötődési mintázatot későbbi kutatásoknak sikerült azonosítani. *(Cole–Cole, 2006)*

A fentiekből tehát arra következtethetünk, hogy a kötődés módja a későbbi társas kapcsolatok kialakulását is befolyásolja és az érzelmi fejlődést meghatározóan alakítja. A gondozónak tehát nem csak a gyermek fiziológiai szükségleteit kell figyelemmel kísérnie, hanem a szociális, az érzelmi és biztonság iránti igényét is. Ez a viszonyulás a korai életperiódus mellett a későbbi intézményes nevelés időszakában szintén lényeges eleme a gyerekekkel való bánásmódnak.

Számtalan további vizsgálat eredménye igazolta a korai kötődési mintázatoknak a személy egész életére kiható szerepét, az egyén különböző viselkedési területét befolyásoló jelentőségét. *(Bowlby, 2009)*

2.3. Az intrauterin kötődés jelensége

Csupán csak a 20. században próbáltak választ keresni arra a kérdésre a kutatók, hogy vajon a gyermek miként is kezdi az életet, és mi történik vele a születést megelőző időszakban az anyaméhben? A testi változások mellett milyen pszichés változások állapíthatók meg?

Minden korban minden kultúrában másként vélekedtek a születést megelőző létről. Évezredek előtt az egyiptomi magas kultúra állami ceremóniáiban a prenatális életidő egyes elemei jelen voltak. *(Raffai, 2001)*

Indiában lett nagy tradíció a lelendő gyermek embrionális lelkének ápolása.

Sadhir, indiai pszichoanalitikus úgy gondolja hogy, a születéssel a köldökzsinór átvágásával a kapcsolat az univerzális tudattal megszakad. A köldök környékén lyuk keletkezik, amit a hindu gondolkodásban ’MALYA’ névvel illetnek, és ami az egyén tudatát az univerzális gyökereitől elválasztja. *(Raffai, 2001)* Az indonéziai kultúrákban a lét és az élet nem a születéssel kezdődik, mint ahogy Kínában és Japánban is, hanem a gyermek születésekor már egyévesnek számít.
Ferenczi Sándor az ember mindenhatósági érzését az intrauterin életidővel hozza összefüggésbe. Szerinte a magzat az anya testében élősdi módjára él, külvilága alig van, meleg, védelem és táplálék iránti igényét anyja fedezi. Még arra sincs gondja, hogy a neki szánt tápszerek és oxigén bekebelezésével fáradjon: megfelelő berendezés gondoskodik róla, hogy ezek az anyagok közvetlenül a vérbe jussanak. Így ő mindenhatónak érezheti magát, hiszen mindene megvan.

Nagy hatással van az anya állapota a magzatra. A közvetlenül ható ingereken kívül a magzatra az anya testi, társas és pszichológiai helyzete is hatással van. A méhlepényen keresztül ezek a változások eljutnak magzathoz. Kémiai változásokat az anya testében olyan tényezők is előidézhetnek, mint a gyermek attitűdje, általános egészségügyi, érzelmi állapota, az általa evett ételek. A kutatások kimutatták, hogy a stressz hatásnak kitett vagy érzelmi harmóniájából kibillentett anya olyan hormonokat (pl.: kortizon és adrenalin) választanak ki, amelyek a méhlepényen átjutnak és hatással vannak a magzat mozgásos aktivitására. Több kutatás talált összefüggést a pszichológiai stressz és a terhesség komplikációi között. *(Hidas – Raffai – Vollner, 2009)*

Az intrauterin kötődésről, annak jelentőségéről a különféle vizsgálatok és megfigyelések kapcsán több új ismerettel gazdagodtunk. Kiderült, hogy a babák felismerik anyjuk magnószalagról lejátszott szívhangját és megnyugszanak rá, nem vesztenek súlyt a születést követő héten. A terhesség alatti emocionális kapcsolat hiánya és az anya nem megfelelő fizikai állapota együttesen alacsony születési súlyt eredményeznek, magasabb lesz a neurológiai eltérések rizikója, amelyek megmutatkoznak, amikor a gyerekek elkezdenek iskolába járni. Az anyák negatív terhességi beállítódása fejlődési hátrányt jelent, ezzel szemben a pozitív beállítódás pedig előnyt. Azokat a babákat, akiket születésük után nem vesznek el anyjuktól, többet mosolyognak, kevesebbet sírnak. Ellenben az elválasztott babák és anyjuk kapcsolata még hónapokkal később is alacsony intenzitású. Az együtt maradás tehát segít, míg az elválasztás sérültté tesz. *(Raffai, 2001)*
Az élet valósága és a statisztikai adatok többsége a szó szoros értelmében arról szólnak, hogy a gyermekek nagy többsége nem kívánt babaként jött a világra. A magzati, az újszülött- és a csecsemőkori szenvedések és szerencsétlenség érzések hatása élethosszig tarthat, és társadalmi méretekben színezheti sötétre azt az alapérzést, amellyel mindannyian ebben a világban élünk. *(Hidas – Raffai – Vollner, 2009)* A kutatók becslései szerint még ma is minden harmadik gyermek nem

kívánt módon jön a világra. Roe és Drivars összehasonlító vizsgálatokat végeztek 3 hónapos babák körében. Az egyik csoportba a tervezett babák tartoztak, a másikba pedig a véletlenszerűen fogantak. Ez a vizsgálat annak bizonyítéka, hogy milyen következményekkel jár, ha a leendő anyának először a fejében fogan meg a babája. Annak is, hogy mikor kezdődik az emberi élet, de annak is, hogy mikor kezdődik a kötődés. *(Raffai, 2001)*

Mi vagyunk az első generáció, mely betekintést nyerhet a várandósság mind a 266 napjába, ezért egészen új lehetőség adódik a méhen belüli gyermekkel való empátiás azonosulásra, s ez által a babával már az anyaméhben elkezdődhet a kapcsolatépítés. Tehát a gyermekvárás minőségében gyökereznek a legdrámaibb és minden irányban kiterjedő társadalmi problémák. *(Hidas – Raffai – Vollner, 2009)*

A kompetens kismama és a kompetens magzat ismérvei. A kompetens kismama önmaga megismerésére törekszik, keresi a kapcsolatot babájával, aktív dialógust épít ki vele, amelyben folyamatosan igyekszik dolgozni saját konfliktusain, és segíti a babát abba, hogy ezekkel és sajátjaival megbirkózzon, bánni tudjon. A kompetens magzat már jóval születés előtt komplex mozgás- és magatartás-mintákkal rendelkezik. A terhesség felétől az érzékszervek már csaknem annyira kifejlettek, mint a születésnél. Fájdalmi reakciók a hatodik magzati héttől bizonyíthatók. Bizonyítékok vannak komplex érzékelési képességre már a terhesség első három hónapjában is. A bőrérzékelés különösen jelentősnek tűnik. E két fogalom forradalmian átrajzolja a terhesanya-képet, a magzatképet, kettejük kapcsolatát, de nem kis mértékben magát a teljes emberképünket. *(Raffai, 2001)*

A későbbiek során viszont a korai kapcsolatoknak is nagy jelentősége lesz a gyermek életében.

2.4. A gyerekek családi kapcsolatrendszerének alakulása

A baba önmagát, mint önálló személyt nem tudja megkülönböztetni a környezetétől, így hát összeolvad teste az anyáéval, s duálúniót alkot vele. Az óvodába készülő gyermek már meg tudja különböztetni önmagát másoktól, ellenben önmaga jellemzésére még nem használ stabil tulajdonságokat, mint pl.: szép, ügyes, csinos, okos. Óvodáskor második felében és kisiskoláskorban pedig már képes az önjellemzésre. Énnek nevezzük a pszichológiában az önmagunkról való tapasztalatoknak, ismereteknek a rendszerét, testünkről, képességeinkről, élményeinkről megőrzött tudást. Ez az egész tapasztalat- és tudásrendszer magában foglalja azt a cselekvéseinkben lappangó, lassan kialakuló tudást, hogy ami velem történik, annak én vagyok az alanya, okozója, én élem át. (*Ranschburg, 2004)*

Az én-kép kialakulásának két fontos tényezője a test-séma kialakulása és a szociális feed-back. Mindenki olyan képet alakít ki magáról, amilyet környezete minősítő jelzései visszatükröznek számára. Ez a teória Mead nevéhez fűződik. Ő az én két szintjét különbözteti meg, amit az angolok az I és a Me névmásokkal jelölnek. Az

I a személyes, tiszta én, a belülről megélt én. A Me pedig a felépített, tudatos én, a szociális közvetítéssel megélt én. Az én-identitás kialakulásában fontos szerepe van tehát a környezetnek, a modellnek. A gyermek utánozza környezetének azon tagjait, akikhez magas hőfokú érzelmi kapcsolat fűzi. Az utánzáshoz nagyon fontos a saját teste. Az utánzás magas fokú ön-referenciát kíván meg. A kompetencia igénye az emberrel veleszületett motivációnak tekinthető. A kisgyermek számára fontos, hogy a környezetében található tárgyakkal önállóan tevékenykedjen, hogy részt vegyen a felnőttek munkájában, és a felnőttvilág tevékenységeit is gyakorolni akarja. Ezen kompetenciaigénnyel kapcsolatban megnyilvánuló szülői magatartást nevezzük kompetenciakésztetésnek. Az ilyenfajta szülői magatartás lehet bátorító, megengedő, vagy elutasító, tiltó. Ennek megfelelően beszélhetünk pozitív vagy negatív kompetenciakésztetésről. *(Ranschburg, 2004)*

A gyermekeknek fontos, hogy környezetük milyennek látja őket, mit gondolnak róluk. A gyermek elfogadja, és olyannak kezdi látni önmagát, amilyennek a környezete visszatükrözi. A szociális kapcsolatok, melyek az élet első heteiben formálódnak nagy jelentőséggel bírnak. A gyermek és a szülő közt kibontakozó érzelmi kapcsolat határozza meg a felnövekvő gyermek külvilághoz való közeledésének minőségét, és ez a kötődés a későbbi ember viszony alapja. Anya és gyermeke emócióinak összehangoltsága, sok év múlva is megismétlődik, visszatükröződik a későbbi interakciókban. A gondozási teendők ellátása önmagában nem elegendő a biztos kötődés kialakulásához. Nagyon fontos a szeretetteljes viszony, a gyermekkel foglalkozni kell. Sok vizsgálat bizonyítja, hogy a biztosan kötődő gyermekek anyjai már kezdetektől fogva támogatóbbak, segítőkészebbek, több és kifejezőbb az érzelem, mint más anya gyermek kapcsolatokban. A szeretet hátterében minden érzelem magasabb hőfokon jelenik meg; az anya akkor képes őszinte és mélyen átélt aggódásra, kétségbe esésre, de haragra, felháborodásra is gyermeke iránt, ha szereti őt! *(Ranschburg, 2004)* Egészen a 70-es évekig a pszichológia a szülő-gyermek kapcsolatot gyakorlatilag csak az 'anya-gyermek' kapcsolat szinonimájaként kezelte, azaz hajlamos volt megfeledkezni arról, hogy a gyermeknek apja is van. Persze a lényeget tekintve az anyák többet vannak gyermekeikkel, az apák pedig a család anyagi jól létét próbálják megteremteni ez idő alatt. A pszichológiai vizsgálatok viszont részben igazolják, hogy az apák ép olyan érzékenyek a baba jelzéseire (sírására, mosolyára), mint az anyák, tehát a gyermek ugyanolyan mélyen hajlamos ragaszkodni apjához is, mint édesanyjához. *(Ranschburg 2004.)*

Fontosnak tarom, hogy megemlítsem az apa nélküliséget is. Napjainkban az apákat a válás kényszeríti arra, hogy eltávolodjanak gyermekeiktől, hisz az estek nagy részében a bíróság az anyának ítéli a gyermeket, ami azt jelenti, hogy az anya fogja nevelni őt és apjával való kapcsolattartása esetlegessé válik. Különböző kísérletek igazolták, hogy a gyermeküket egyedül nevelő anyák egy évvel a válás után türelmetlenek, szigorúbbak voltak gyermekükkel, kevesebb kedvesség, érzelmi telítettség volt

magatartásukban. Megkezdődött az apák érzelmi elszakadása gyermeküktől. A válást követő második évben, az apák kevesebb, mint fele legalább hetente egyszer találkozott gyermekeikkel. Ennek a következménye az lett, hogy a gyermekek magatartásában kevesebb rendellenesség mutatkozott, az anyák is türelmesebbekké váltak és a család belső életvitele is kiegyensúlyozódott. Ez tehát ara utal, hogy a válás megrázó hatása átmenteti, jellegű és a családtagok lassan visszatérnek a normál életritmusukba.

Egy új világ nyílik meg a gyermek előtt, miután átlépi az óvoda kapuját. Napjai legnagyobb részét ott tölti és meg kell tanulnia kooperálni, tekintetbe venni mások jogait, együtt érezni és segíteni. Az óvónő pozíciója átmenet a szülőé és az iskolai pedagógus között. A gyermek érzései ragaszkodása, normakövető igyekezete, nem az óvónő pozíciójához, hanem személyéhez fűződik. Az óvónő egyik funkciója tehát az úgynevezett "anyai szerepkör", ez nem csak azt jelenti, hogy ügyel, hogy megegye a főzeléket, hanem jelenléte megteremti a gyermek számára azt az emocionális biztonságot, amit korábban az anya nyújtott. A hagyományos család modellben a "tanítói szerep" elsősorban az apát illeti, így aztán az óvodapedagógus másik funkciója "apai jellegű". Az óvodapedagógus játszik és kérdez, engedi, hogy a gyermek rajzaiban, beszédében, mozgásában kifejezze és értékelje önmagát és arra készteti őt, hogy odafigyeljen társai értékeire. A kortárskapcsolatoknak is nagy szerepe van. A testvérek közti viszony nem tekinthető egyértelműen kortárs kapcsolatnak, mert testvérek között (az ikrek kivételével) mindig van legalább egy-két év korkülönbség is, de meglehet akár tíz is, vagy még több. A hat hónapos babák és idősebb testvéreik közt gyakran figyelhetők meg szívderítő interakciók. A három- hat esztendős testvérek különösen, ha ugyanabba a csoportba járnak, idejük legnagyobb részét együtt töltik. Egymás iránti érdeklődésük, nem csak az interakciók gyakoriságában mutatkozik meg hanem, utánozzák is egymást. Valamennyi testvérpár ambivalens, szélsőséges érzelmek jellemzik őket: néha versengenek, együttműködnek, néha veszekednek, máskor lelkesen segítenek egymásnak *(Ranschburg, 2004)* A másfél – két esztendős gyerekek, ha óvodás korú testvérük velük van, sokkal gondtalanabbul játszanak, kevésbé igénylik anyjuk közelségét, mint egyébként. Az óvodába való beszoktatás is sokkal, kevesebb könnyel és szomorúsággal zajlik, ha vegyes csoportban együtt lehetnek idősebb testvérükkel. A fiatalabb testvérnek az idősebbhez fűződő viszonya valódi kötés – ragaszkodás, olyan amilyennek Bowlby és Ainsworth a gyermek kötődését írta le anyjához. Amikor az anya és gyermeke közt szeretetteljes viszony alakul ki, a kistestvér születését az idősebb rendszerint ellenséges érzésekkel fogadja, hisz most nem ő áll a figyelem középpontjában, hanem a kistestvére. Alig telik el egy – két év és a nagyobb testvér ugyan úgy szeretgeti a babát, mint ahogy édesanyja teszi, ugyanakkor, ha az édesanya elhanyagoló bánásmódot mutat, ez szintén okot ad a testvérek között kialakuló ellenséges érzéseknek.

A családi kapcsolatok alakulása után nagyon fontos tényező, az elsődleges szocializációs szintér: az óvoda. Az intézményes nevelésnek nagy szerepe lesz a gyermek személyiségének alakulásában.

2.5. *Az óvodáskorú gyerekek kötődései*

A család és az óvoda viszonya is meghatározó szereppel bír a gyermek életében. A családban kapja az első ösztönzést a világ megismerésére. A gyermek fejlődése és az óvodai nevelés szempontjából a család is fontos tényező. Itt találkozik a gyermek az emberi kapcsolatokat alakító és a kapcsolatokban alakuló érzelmekkel, magatartási szokásokkal és értékekkel. Az óvodába kerüléssel a kisgyermek életében egész változások sora kezdődik meg, megtörténik a családtól való leválás. Az óvodában a gyermekek figyelme, érdeklődése egyre inkább a családon kívüli személyekre terelődik, fontossá válnak a kortárs kapcsolatok. Az új ismeretségekkel új tapasztalatokra tesz szert: felfedezi az együttlét előnyeit, a közös játék örömét. *(Kósáné, 2001)*

Az utánzás, az érzelmi azonosulás és az értékek, elvárások beépülése a személyiségben nagyrészt családban zajlik. A bensőséges szeretet kapcsolatokat sugárzó család a csecsemő-, a kisgyermek- és az óvodáskorban egy egész életre szólóan megalapozza a fejlődést. A családok szerkezetükben eltérőek egymástól, anyagi és kulturális színvonalban, légkörben, érintkezési stílusban, nevelési elgondolásaikban, módszereikben és történetükben. Ez befolyásolja a gyermek fejlődését közvetett vagy közvetlen módon. Az óvodás- és később az iskoláskori viselkedési nehézségek az esetek többségében a korai anya-gyermek kapcsolat hiányállapotaira, kedvezőtlen élményekre, bánásmódra és az aktuális családi-nevelési körülmények lelki sérülést okozó hatására vezethető vissza. Például a szülők távollétének következménye életkoronként eltér. A gyermek egyéni jellemzőitől is függ, valóban kifejti-e ártó hatását a negatív történés, és annak hatásai. Éppen ezért fontos, hogy a gyermek biztonságosan kötődő legyen, hiszen nagy behatással lesz a gyermek későbbi társas helyzetére is. Tehát a biztonságosan kötődő óvódások népszerűbbek a csoportjukban, több baráti kapcsolattal is rendelkeznek, irányító szerepük lesz, illetve kezdeményezőbbek lesznek. Ellenben a bizonytalanul kötődő gyerekek visszahúzódóbbak, passzívak és társaik kevésbé kedvelik őket.

A szülő féltett kincsét, gyermekét bízza az óvodára, ezért érthető hogy beavatott szeretne lenni az ott történő eseményekben, így érthető a szülő szorongása. Természetesen az óvónő meg szeretne ismerkedni a csoportjába járó gyermekek családi körülményeivel, annak történetével, hiszen ez fontos lehet a gyerekek viselkedésének megértéséhez és a vele való bánásmódhoz. Nélkülözhetetlen a jó kapcsolat az óvónő és a szülő számára, mert az óvónői tapasztalatok segítik a szülőt és a gyerek fejlődését. Nehézségek esetén pedig a szülő és óvónő partnerei együttműködésben közösen törekszenek a megoldásra. *(Kósáné, 2001)*

Az ideális óvónő megfelelő szakmai felkészültséggel rendelkezik és az alapvető humanista értékek hordozója, fontos hogy mindennapi pedagógiai tevékenységben kifejeződő jellemzők hitelessége. A szóbeli kommunikáción kívül nagyon fontosak a metakommunikatív jelzések. A demokratikus nevelési stílusú óvónő, mely az óvodák csoportjainak többségére jellemző, ösztönzi a

gyermeket, figyelembe veszi a szükségleteiket. Elismerés, elfogadás és dicséret is megfigyelhető. Gyermekek között gyakori az együttműködés, bizalom teli a csoport légköre, érzelmileg oldottak a gyerekek.

2.6. A kötődésrendszer meghatározása.

A kötődés elsősorban az anya és az utód viszonyát jelöli, de ez más szociális kapcsolatokra is érvényes. Az ember kötődhet tárgyakhoz, állatokhoz, akár szimbólumokhoz is. Egyes személyeknek egynél több kötődése is lehet. A kötődési háló alapvetően befolyásolja a viselkedésüket és személyiségük kialakulását, változását.
Egy ember összes kötődését kötődési hálónak nevezzük. A kötődési háló a szociometriai hálótól eltérően (amelyben kapcsolat és kötődés is lehet, és azt fejezi ki, hogy ki kivel milyen kapcsolatban van) egy személy kötődéseit tartalmazza. *(Nagy, 1997)*

A kötődés öröklött szociális viselkedési hajlam, olyan öröklött pszichikus komponens, amely sajátos viselkedésre késztet. A komponensrendszer maga a személyiség, annak öröklött komponense pedig, a kötődési hajlam. A kötődési hajlam elemei öröklött szociális felismerő mechanizmusok. Fajtárs felismerő mechanizmusok: a fajtárs valamely faj specifikus szagáról, alaki, formai, viselkedési stb. jellemzőiről az evolúció eredményeként öröklött mintázat (felismerő mechanizmus) jött létre, és minden egyed (egy vagy több) fajra jellemző fajtárs felismerő mechanizmussal születik. Ezek a mechanizmusok úgy működnek, hogy a fajtárs mintázatnak megfelelő sajátosságát észlelve azonosítanak, vonzódást ébresztenek és „tudomásul vételre", illetve valamilyen viselkedésre késztetnek. Az embernek is vannak a kötődési hajlam készletébe tartozó vonzódást kiváltó fajtárs felismerő mechanizmusai. Ilyen például az anyában gondozási késztetést vált ki a csecsemő jellegzetes alakja. A csecsemőben a felnőtt emberi arc öröklött fajtárs felismerő mechanizmusával születik. Ennek létét az bizonyítja, hogy az arcot sematikusan ábrázoló képre mindenmás vizuális ingernél gyakrabban reagálnak az újszülöttek. Így a gyermek rövidesen megtanulja édesanyja arcvonásait, érzelmi kommunikációs mechanizmusának sajátosságait.

Az emberi kötődések lényegesen túllépnek az öröklött kötődési hajlam készlete által adott lehetőségeken, amelyek az aktuális kötődés(ek) létrejöttét szolgálják. Az ember kötődési hajlama kötődési képességgé alakulhat. *(Nagy, 1997)* Ez azt jelenti, hogy a nagyszámú tanult szociális felismerési mechanizmus, attitűd, szokás és készség, valamint az ezekre vonatkozó ismeretek magát a kötődési hajlamot, mint működő rendszert is kiegészíthetik, módosíthatják. Kialakulhatnak kötődésképzést gátló averzív attitűdök a kellemetlen tapasztalatok alapján.

2.7. A kötődések tartalmi jellemzői

A kötődés az egyén érzelmi működésrendszerének részét képezi. Az egyes személyeknek szóló érzelmi viszonyulások kizárólagosak, nem felcserélhetők. A kötődések is irányukat tekintve lehetnek kölcsönösek vagy egyoldalúak és különböző erejűek. *(Zsolnai, 2001)* A kölcsönösség a kötődés tartósságának, optimális működésének feltétele, az egyoldalúság pedig konfliktusok forrása, ami a kötődés felbomlásához vezethet. A kötődés erejét tekintve gyönge, erős, nagyon erős vagy túlzó lehet. A gyenge kötődés a kapcsolat kötődéssé alakulásának kezdeti szakaszát jellemzi, de a kötődés meg is rekedhet ezen a szinten. A túlzó, vagy más néven tapadó kötődés általában egyetlen személyre korlátozódó szélsőséges függőség. A kötődés funkciója a proszocialitás: az utód, a család, a csoport, a közösség, a faj túlélésének, fejlődésének, életminősége fenntartásának javításának segítése. Ezen belül három összetevő érdemel kiemelt figyelmet: a védelem, a támasz és a szocializáció. A védelemvédettséget, biztonságot nyújt a felek számára. A támasz pedig azt jelenti, hogy szükség szerint segítjük a másik felet. Pedagógiai szempontból alapvető jelentőséggel bír a kötődés szocializáló, nevelő hatása. A kötődés legfontosabb motívumai a szeretet, a ragaszkodás és a bizalom. A pozitív szociális kapcsolatok fennmaradásának és eredményességének egyik fontos feltétele a bizalom. A ragaszkodás pozitív szociális tapasztalatok, élmények alapján kialakuló attraktív motívumok rendszere. A kötődés érzelmi alapja pedig a szeretet, mely kifejezi a ragaszkodás erejét, a kötődés létrehozására, proszociális funkcióinak teljesítésére késztet, aktiválódása kellemes élménnyel jutalmaz és megtestesíti magát a kötődést. *(Nagy, 1997)*

A személyes kapcsolatok szerveződésében különböző fordulópontokat különíthetünk el. Ilyen például az óvodába és iskolába lépés időpontjai, illetve a pubertáskor időszaka, amikor a gyermek-szülő kapcsolat átalakulásával és a gyermek életében egyre fontosabbá váló személyek megjelenésével fokozatos bővül a kötődési rendszer. *(Zsubrits, 2007)*

A kötődésnek különböző fajtái vehetők számba. Az elsődleges, vagyis a szülői kötődés, ami gyökeresen különbözik minden más kötődéstől. A másodlagos kötődések között leginkább a rokoni kötődés szerepel (utódok kötődése a rokonokhoz, legfőképpen a nagyszülőkhöz, a testvérekhez) és a pedagógiai kötődés, ilyen például a pedagógusok és a tanítványok közötti kötődés. Mindezektől lényegesen különbözik a szexuális kötődés, a barátság, valamint a harmadlagos, a hovatartozási kötődés, tehát a személy kötődése a családhoz, a csoporthoz, a nemzet(iség)hez, a hazához. Pedagógiai szempontból nem általában a rokonok közötti, hanem a nevelt és a rokonai között kialakuló rokoni kötődés érdemel figyelmet, különösen vonatkozik ez a nagyszülőkre és a testvérekre. Hasonló a pedagógiai jelentősége fiatalkorúak baráti kötődésének is.

Egy személynek legföljebb tucatnyi kötődése lehet, nem számítva a ragaszkodás szempontjából gyönge kötődést, amelyből több is lehet. A ragaszkodás szempont-

jából gyönge kötődésűeket mellőzhetjük. Az a pedagógus, aki hisz abban, hogy a kötődéssel kapcsolatban fontos nevelési lehetőségei vannak, már ma is sokat tehet, mindenekelőtt megismerheti tanítványai kötődési hálóját. A szociális kompetencia fejlesztésére olyan programokat kell létrehozni, amelyek nem csupán az interperszonális problémák csökkentésére korlátozódnak, hanem megelőző jellegűek, és kereteik között jobban megismerhetik a diákok saját kötődéseiket, társaikat, tanáraikat, ezáltal gazdagodik a kötődési hálójuk. *(Zsolnai, 2001)* A kötődési képesség fejlődését a szociális készségek fejlesztése által lehet elő segíteni, aminek ma már ismert és bevált módszerei állnak rendelkezésünkre. *(Nagy, 1997)* A hierarchikus kötődési rendszeren belül kulcsfontosságú szerepe van az édesanyának, az elsődleges kötődési személynek. Az elsődleges gondozón kívül további személyekkel létrejött szoros kapcsolatok alkotják a változó kötődési hálózat elemeit. Sok esetben az elsődleges személlyel kialakult kötődés meghatározó és általános jellege megegyezik a kötődésrendszer további személyeihez fűződő kötődés általános sajátosságaival. *(Zsubrits, 2011)*

Az egyes emberek kötődési hálóinak megismerése közben jobban megérthetjük őket és szociális kapcsolataikat. A kapcsolatrendszer felderítésének egyik lehetősége a rajzolás, mely során a gyermek a szeretett kapcsolatait jeleníti meg, élményeit és érzéseit közvetíti.

2.8. Az óvodások közeli kapcsolatrendszerének egyik megismerési lehetősége

A rajzolás az önkifejezés egyik formája, mely együtt fejlődik a játékkal és a gyermek értelmi képességeivel. A rajzokban olyan élmények, ismeretek, érzések és indulatok jelennek meg, amelyeket a gyerek szavakban nem tud, vagy nem akar kifejezni. *(Kósáné, 2001)*
A rajzolás teremtés, alkotás, akarattalan önvallomás, tudatos és egyben tudattalan tevékenység. A gyerek rajzolva fogalmazza meg a gondolatait, az érzéseit, a világról alkotott véleményét, de a figyelmes szemlélő mást is megtudhat a képekből: a rajzoló mentális képességeire, motorikus készségeire, szociabilitására, érzelmi-akarati életére, munkamódjára, önmagához való viszonyára is következtethetünk belőle. Sok gyermek kedvenc foglalatossága a rajzolás. Körbeveszi magát színes ceruzákkal, és megszűnik körülötte a világ. Óvodáskorban ez az egyik fő tevékenység, és még kisiskolás korban is sokat rajzolnak a gyerekek. A gyermek fejlődését már az első papíron való nyomhagyástól kezdve végigkísérhetjük. A rajz azért is egy fantasztikus dolog, mert már a beszéd kialakulása előtt is képes vele a gyerek gondolatot, érzést közvetíteni. Az óvodás korra az élménygondolkodás jellemző, ami azt jelenti, hogy az érzelmi és az értelmi összetevők nem választhatók el egymástól, hanem összefonódtak a gyermek pszichikumában. A pszichodiagnosztika gyakran alkalmazott módszere, az, amikor az ábrázolás vágyteljesülést is kifejezhet. *(Kósáné, 2001)*

Az óvodások közeli kapcsolatrendszerének egyik megismerési lehetősége lehet az, ha a gyerekeket arra kérjük, hogy rajzolják le az érzelmileg legfontosabb személyeket, akikhez fűződő kötődéseiket az elkészült rajzhoz kapcsolódóan saját szavaikkal jellemezni tudják.
Megéli, hogy valamit alkotott, erősíti önbizalmát, én tudatát, a gyermek kompetencia érzése is helyet kap. Az ember-alakábrázolás összefüggést mutat az értelem fejlettségével. A családrajzban azonban az érzelmi viszonyok jelennek meg. Az értékelésben több szempont is helyet kap, mint például a részletgazdagság, az arányok, a vonalvezetés. Egyetlen vizsgálat alapján viszont nem lehet semmiféle megbízható következtetést levonni. Szükséges, hogy ismerjük a gyermek életkörülményeit, más területeken megfigyelhető jellemzőit és fejlődését. *(Kósáné, 2001)* Ugyanis az életkorban vártnál gyengébb emberrajz nem biztos, hogy az általános értelmi szint csökkenését mutatja. Pszichiátriai betegségek esetén az ábrázolás eltérhet a megszokottól. Kevéssé esztétikus, sivár, alacsonyszintű rajzolás megfogalmazás lehetséges, hogy az érzelmi sérülés jeleit mutatja, tehát nem az intellektuális képességek lemaradásáról van szó, hanem például a fokozott szorongás miatt a gyereknek nincs motivációja rajzolni.

3. Az önálló vizsgálat bemutatása.

3.1. ***A kutatás célja:*** A gyermekek életében érzelmileg meghatározó kötődések tartalmi jellemzőinek megismerése.

3.2. ***A kutatás módszere:*** Az óvodapedagógus által irányított egyéni beszélgetés során, elképzelt helyzetre vonatkoztatva kérjük a gyermeket személyes kötődésrendszerének rövid ismertetésére. *(Zsubrits, 2011)*A gyerekek számára érzelmileg jelentős szerepet játszó személyek lerajzolásához kapcsolódóan a meghatározó kötődések tartalmi jellemzői feltárásra kerülnek.

3.3. ***A kutatás menete:*** A következő instrukció alapján kértem a gyermekeket, hogy rajzolják le az életükben fontos szerepet játszó személyeket: „Képzeld el, hogy most egy kirándulásra indulsz, egy gyönyörű szép helyre. Kit vagy kiket vinnél el magaddal erre a kirándulásra?" A rajzolást követően, egyéni beszélgetés alapján, előre összeállított kérdések alapján összegyűjtöttem a gyermek életében meghatározó személyek kilétét és a fontos emberekhez fűződő kapcsolatok összetevőit.

3.1.1. ***A rajzvizsgálathoz tartozó kérdések:***
- Kiket rajzoltál le?
- Kit rajzoltál le először?
- A lerajzolt személyek közül ki a legfontosabb számodra?

– Miért ragaszkodsz hozzájuk, miért fontosak az életedben?
– Jellemezd őket röviden!
– Sorolj fel olyan tulajdonságokat, amiért fontosak számodra!

3.2.2. *Elemzési szempontok:*

– A kötődések száma
– Az érzelmileg legfontosabb személyek sorrendje
– A kapcsolatokban szerepet játszó jellemzők elemzése
– A kötődési érzések megállapítása
– További kötődési motívumok, indokok elemzése

3.4. *Hipotézisek:*

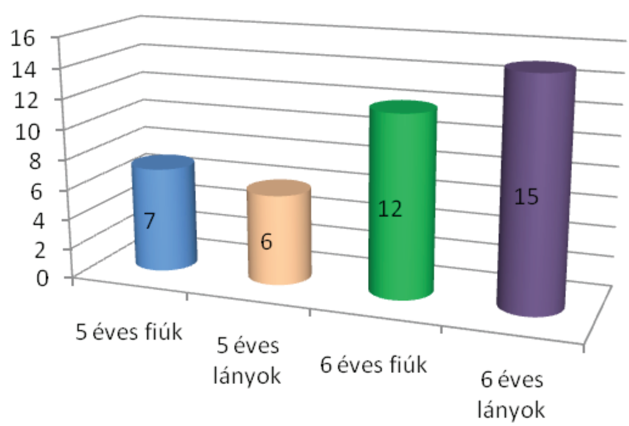
1. A felnőttek és a gyerekek egymáshoz fűződő kapcsolatainak tartalmi jellemzőiben azonosságok találhatók.
2. A családi kötődésrendszert követően az óvónő és kisgyermekek kapcsolata fontos.
3. Az óvodás kor tartalmi jellemzőiben részletes jellemzések állapíthatók meg.

3.5. *Az empirikus kutatás eredménye*

3.5.1. *Általános adatok bemutatása*

A kutatást 40 gyermekkel végeztem el. A Kapuvári király tó óvoda két csoportjában 27 gyermeket vizsgáltam meg összesen. A Babóti óvodában 9 gyermeket, a soproni Aranykapu gyakorló óvodában pedig 4 óvodást.

1. diagram: A vizsgált gyermekek életkora

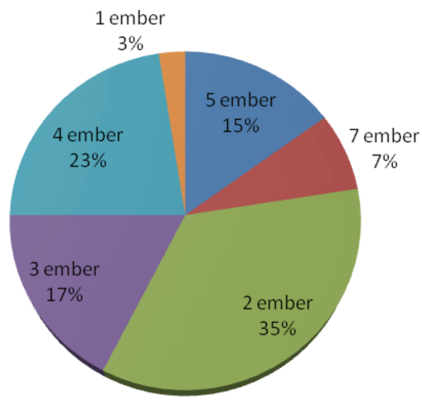

Öt – hat éves gyermekeket vizsgáltam, főleg nagycsoportosokat. 21 lányt és 19 fiúval végeztem a rajzvizsgálatot. A lányok 2 százalékos többségben voltak.

3.5.2. *A kötődésrendszerre vonatkozó eredmények bemutatása*

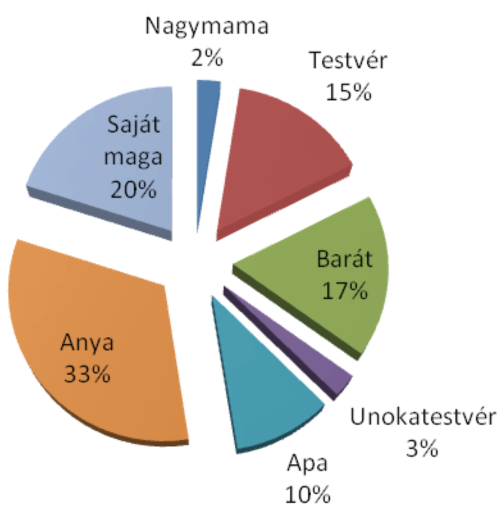
Kötődések mennyiségi jellemzői

2. diagram: Átlagosan lerajzolt emberek száma

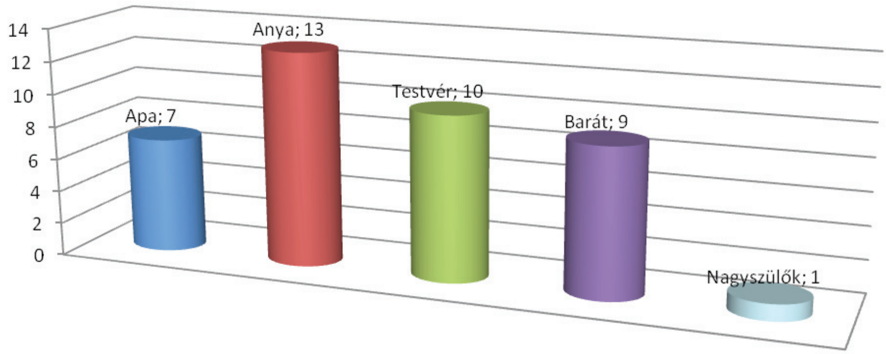

Átlagosan a gyermekek 35 százaléka 2 embert rajzolt le. A legkevesebbet, egy embert csak 3 százalékuk rajzolt. A legtöbb embert, azaz 7-et 7%-uk rajzolt le.

3. diagram: A gyermekek által először lerajzolt személyek és arányuk

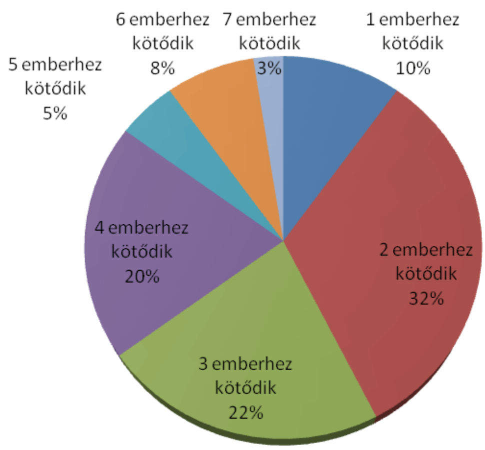

4. diagram: Érzelmileg legfontosabb személyek

A gyermekek által először lerajzolt személyek nem mindig egyeztek meg a számukra legfontosabb személlyel. A gyermekrajzokon feltüntetet személyek: anya, apa, testvér, barát, nagymama, unokatestvér, sok esetben saját magukat rajzolták le először. Ez az egocentrikus látásmódnak is köszönhető. Amint a kördiagramon is látható az először lerajzolt személyek közül átlagosan az anyát rajzolták le, majd közvetlenül saját magukat, aztán a barátokat, a testvért, az apát, legvégül pedig a nagymamát és unokatestvért egyenlő arányban.

5. diagram: A kötődések száma

A gyermekek érzelmileg legfontosabb személynek átlagosan az anyát jelölték meg, ez 32%. A testvért átlagosan 25% jelölte meg érzelmileg legfontosabb személyként,

barátot 23%. Az apát pedig 17%. A gyermekek által folytatott beszélgetés során, úgy gondolom, ennek a csekély százaléknak az lehet az oka, hogy az apák nagy többségben a család anyagi jóllétét igyekszenek biztosítani, emiatt lehet, hogy kevesebb idő jut a gyermekek életének részvételében. A nagyszülőket 3% jelölte meg érzelmileg legfontosabb személyként.

A kötődések befolyásolják viselkedésünket és személyiségünk alakulását. Egy embernek több kötődése is lehet, de a ragaszkodás szempontjából lehet gyenge és erős. A gyermekek 32 százaléka átlagosan legalább két emberhez kötődött. A kötődés tárgya természetesen nem csak egy személy, de a kötődési személyek között hierarchia van. Általában a hierarchia csúcsán az anya áll. Így tehát a két emberhez kötődő gyermekek közül az egyik kötődési személy nagyobb százalékban az édesanya volt.
Alacsony a több emberhez - jelen esetben 7 emberhez - való kötődés aránya. Ez jelentheti azt is, hogy egy nagycsaládból származó gyermeket családja valamennyi tagjához meleg érzelmi szálak kötnek. De előfordulhat az is, hogy a gyermek bizonytalanul kötődő és hol az egyik, hol a másik személyhez csapódik.

3.5.3. A kötődések tartalmi jellemzői:

1. táblázat: A kötődési érzések előfordulási gyakorisága az anyával és az apával kapcsolatosan

Kötődési érzések		
	Anya	*Apa*
Szeretet	*55%*	*42,5%*
Szeretet elvesztésének félelme	*10%*	*7,5%*
Nonverbális kommunikációban megjelenő érzések	*15%*	*12,5%*
Bizalom	*37,5%*	*32,5%*

Az első számú hipotézis beigazolódott, mivel felnőttek és a gyerekek egymáshoz fűződő kapcsolatainak tartalmi jellemzőiben azonosságok találhatók. (Lásd: 1-2 táblázatok) A szeretet fontossága, a bizalom és a nonverbális kommunikációban megjelenő érzések szinte mindegyik kapcsolatban jelentős szereppel bírtak.

2. táblázat: A kötődési érzések előfordulási gyakorisága a testvérrel és a baráttal kapcsolatosan

Kötődési érzések		
	Testvér	*Barát*
Szeretet	*50%*	*45%*
Szeretet elvesztésének félelme	-	-
Barátság érzése	*17,5%*	*25%*
Jó testvéri érzés	*22,5%*	*15%*
Nonverbális kommunikációban megjelenő érzések	*15%*	*10%*

A következő feltevés, melyben azt állítjuk, hogy a családi kötődésrendszert követően az óvónő és kisgyermekek kapcsolata nagy jelentőséggel bír, nem igazolódott be, hiszen a gyermekek közül senki sem rajzolta le az óvónőt.

3. táblázat: A kötődési motívumok előfordulási gyakorisága az anyánál és az apánál

Kötődési motívumok		
	Anya	*Apa*
Személyiség, személyiségtulajdonságok	*52,5%*	*40%*
Közös tevékenységek (pl. játék, beszélgetés)	*90%*	*67,5%*
Gondoskodás, nevelés	*50%*	*42,5%*
Külső tulajdonságok	*40%*	*25%*
Közös programok, együtt eltöltött idő	*67,5%*	*47,5%*

A harmadik hipotézis beigazolódott, tehát az óvodás kor tartalmi jellemzőiben részletes jellemzések állapíthatók meg. A nagycsoportos gyermekek nagyon

alaposan tudták jellemezni a számukra fontos személyeket. Erre néhány példa, melyet a vizsgálat során gyűjtöttem össze az óvodásoktól:
„Nagyon szeret engem, de néha dühös, ha rosszalkodom."
„Anya finomakat főz, süt, és reggelire tükörtojást készít nekünk."
„Attila nagyon vicces, sokat játszunk együtt, ő a legjobb barátom."
„Esténként a szüleim mesét mondanak nekem, majd együtt imádkozunk. Apa erős és mindig megvéd engem."
„Dominik nagyon jó testvér, szeretem őt, bár néha összeveszünk, de gyorsan kibékülünk."

4. táblázat: A kötődési motívumok előfordulási gyakorisága a testvérnél és a barátnál:

Kötődési motívumok		
	Testvér	*Barát*
Személyiség, személyiségtulajdonságok	*35%*	*40%*
Közös tevékenységek (pl. játék, beszélgetés)	*80%*	*95%*
Gondoskodás, nevelés	*7,5%*	-
Külső tulajdonságok	*25%*	*35%*
Közös programok, együtt eltöltött idő	*55%*	*65%*

A gyermekek életében fontos szerepet játszanak a barátok, de a testvér is meghatározó szerepet tölt be a vizsgált gyermekek életében.

3.6. A hipotézis vizsgálat ellenőrzése

Az óvodapedagógiai munkának középpontjában a kisgyerekek érzelmi nevelése áll. Ennek eredményesebbé tételéhez hozzájárul a személyes kapcsolatok kötődési és érzelmi összetevőinek az ismerete. Az óvodások közeli kapcsolatrendszere a családi kapcsolatokból szerveződik tovább, ahol az anya-csecsemő kötődés tartalma életre szólóan determináló erejű, de az intézményes nevelésnek is részét képezik a kötődési ismeretek, az ehhez kapcsolható elméleti pedagógiai pszichológiai tudás mellett, az általam elvégzett empirikus kutatás eredménye is ezt támogatja.
A kutatásom során az volt a célom, hogy megismerjem a gyermekek életében érzelmileg meghatározó kötődések tartalmi jellemzőit.

Az első számú feltevésem beigazolódott, ugyanis a felnőttek és a gyerekek egymáshoz fűződő kapcsolatainak tartalmi jellemzőiben azonosságok találhatók. A szeretet fontossága, a bizalom és a nonverbális kommunikációban megjelenő érzések szinte mindegyik kapcsolatban jelentős szereppel bírtak. (Lásd: 1-2 táblázatok)
A következő hipotézisem, melyben azt állítottam, hogy a családi kötődésrendszert követően az óvónő és kisgyermekek kapcsolata nagy jelentőséggel bír, nem igazolódott be, hiszen a gyermekek közül senki sem rajzolta le az óvónőt.

Az óvodás kor tartalmi jellemzőiben részletes jellemzések állapíthatók meg, tehát a harmadik hipotézis beigazolódott. A számukra fontos személyeket nagyon alaposan, részlet gazdagon tudták jellemezni a nagycsoportos gyermekek.

3.7. Az önálló vizsgálat összegzése

Az empirikus kutatásom során lehetőségem nyílt arra, hogy az általam vizsgált gyermekek közeli kapcsolatrendszerét megismerjem. Öt–hat éves gyermekeket vizsgáltam, főleg nagycsoportosokat. 21 lányt és 19 fiúval végeztem a rajzvizsgálatot. Az óvodásokkal folytatott egyéni beszélgetés folyamán kértem őket, hogy rajzolják le az életükben fontos szerepet játszó személyeket. A következő instrukciót használtam: „Képzeld el, hogy most egy kirándulásra indulsz, egy gyönyörű szép helyre. Kit vagy kiket vinnél el magaddal erre a kirándulásra?" A rajzolás befejeztével egyéni beszélgetést folytattam a gyerekekkel. Az előre összeállított kérdések alapján összegyűjtöttem a gyermek életében meghatározó személyek kilétét és a fontos emberekhez fűződő kapcsolatok összetevőit. Kíváncsi voltam többek között arra, hogy kiket rajzolt le a gyermek, kit rajzolt le először és a lerajzolt személyek közül, ki számára a legfontosabb. Kértem őket, hogy jellemezzék a számukra fontos személyt. Ezt követően különféle szempontok szerint vizsgáltam meg a rajzokat. Figyeltem a kötődések számát és az érzelmileg legfontosabb személyek sorrendjét. Elemeztem a kapcsolatokban szerepet játszó jellemzőket, a kötődési érzéseket és a kötődési motívumokat is.

4. A dolgozat összefoglalása

4.1. Következtetések

A tanulmányom során bepillantást nyerhettünk a gyermekek életében meghatározó kötődések tartalmi jellemzőbe. Többféle szempont szerint ismerhettük meg az óvodás gyermekek szeretet kapcsolatait. Különféle nézőpontokat tartottam szem előtt, ilyen volt például az átlagosan lerajzolt személyek és számuk, az érzelmileg legfontosabb egyének és a kötődések száma. Táblázatok segítségével hasonlítottam

össze a különböző kötődési érzéseket és motívumokat. Majd ezen eredményekkel igyekeztem alátámasztani hipotéziseimet.
Arra kérdésre kerestem a választ, hogy az óvodáskorú gyermekek rajzain hogyan, milyen formában jelenik meg a kötődés. A feltevésem elméleti hátterében a kötődés szerepét vizsgáltam a személyiség fejlődésben, a korai anya-gyermek kapcsolatok jelentőségét, a gyermekkori kötődés mintázatait, a méhen belüli kötődést és a társas kapcsolatokat. A vizsgálatok alapján megismertem a gyermekek életében érzelmileg meghatározó kötődések tartalmi jellemzőit.

4.2. További kutatások

Az egyik hipotézisemben, azt állítottam, hogy a családi kötődésrendszert követően az óvónő és kisgyermekek kapcsolata nagy jelentőséggel bír, nem igazolódott be, ezért a kutatást ebben az irányban lehetne tovább vinni. Vajon mik azok az okok, amelyek miatt nincs akkora jelentősége az óvónő személyének? Az óvónő személyisége mennyire befolyásolja a gyermek és Az óvónő kapcsolatát? Vizsgálatomat családban nevelkedő gyermekek körében végeztem, de vizsgálatot kellene végezni a gyermekotthonokban nevelkedő óvodás korú gyermekek körében is. Vajon mit mutatna az évek óta intézményben nevelt gyermekek kötődés rendszerének vizsgálata?

Idézett irodalom jegyzék

1. Bowlby, John: A biztos bázis, Kötődés szerepe a személyiség fejlődésben, Animula Kiadó, Budapest 2009.
2. Cole M. – Cole S-R: Fejlődés lélektan Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
3. Hidas György – Raffai Jenő – Vollner Judit: Lelki köldökzsinór, Beszélgetések a kisbabámmal, Válasz könyvkiadó, Budapest, 2009.
4. Kósáné Ormai Vera: A mi óvodánk, Neveléspszichológiai módszerek az óvodában, Okker kiadó, Budapest, 2001.
5. Nagy József: Kötődési háló és nevelés
6. Raffai Jenő: Megfogantam, tehát vagyok 14. kötet, Párbeszéd a babával az anyaméhben, Útmutató kiadó, 2001.
7. Ranschburg Jenő: Az én és a Másik, Okker kiadó, Budapest, 2004.
8. Zsolnai Anikó: Kötődés és nevelés. Eötvös Könyvkiadó, Budapest, 2001.
9. Zsubrits Attila: A gyermeki kötődések motívumai, Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó, Sopron, 2011

Felhasznált irodalom jegyzék

4. Bowlby, John: A biztos bázis, Kötődés szerepe a személyiség fejlődésben, Animula Kiadó, Budapest, 2009.
5. Cole M. – Cole S-R: Fejlődés lélektan Osiris Kiadó, Budapest, 2006
6. Kósáné Ormai Vera: A mi óvodánk, Neveléspszichológiai módszerek az óvodában, Okker kiadó, Budapest, 2001.
7. Nagy József: Kötődési háló és nevelés, Iskolakultúra, 1997/9. 61-71
8. Raffai Jenő: Megfogantam, tehát vagyok 14. kötet, Párbeszéd a babával az anyaméhben, Útmutató kiadó, Budapest, 2001.
9. Ranschburg Jenő: Az én és a Másik, Okker kiadó, Budapest, 2004.
10. Zsolnai Anikó: Kötődés és nevelés. Eötvös Könyvkiadó, Budapest, 2001.
11. Zsubrits Attila: A gyermeki kötődések motívumai Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó, Sopron, 2011.
12. Zsubrits Attila: A gyermekkor kötődései, Nyugat-magyarországi Egyetemi Kiadó, 2011.

Mellékletek

Diagramok:

Táblázatok:

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar
Óvodapedagógus Szak

Dr. Patyi Gábor PhD.
egyetemi docens

„HAKUNA MATATA"
Az óvodáskorú gyermekek televíziózási és rajzfilmnézési szokásai

A dolgozat a TALENTUM – Hallgatói tehetséggondozás feltételrendszerének fejlesztése a Nyugat magyarországi Egyetemen c. TÁMOP – 4.2.2. B – 10/1 –2010 – 0018 számú projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Stipkovits Borbála

„ …két dologtól féltem a gyerekeimet a televízióval kapcsolatban.
Attól, hogy tanulnak belőle, és attól, hogy nem."
(Kósa Éva- Vajda Zsuzsanna: Szemben a képernyővel)

1. Előszó

A dolgozatom témája a televízió és a rajzfilmek hatása az óvodáskorú gyermekekre. Kutatásomat kétféleképpen végeztem, készítettem interjút és kérdőíves felmérést is. A kérőíveket a szülők töltötték ki, melyeknek kérdései az óvodáskorú gyermekek tévé és rajzfilmnézési szokásait vizsgálja. Kiválasztottam két rajzfilmet, és a rajzfilmek gyerekekre gyakorolt hatását vizsgáltam meg interjú segítségével. Mindkét filmet 1994-ben adták ki, az egyik magyar, a talán kevésbé ismert, „Vacak, a hetedik testvér"; a másik amerikai, sokak által közkedvelt és híres „Oroszlánkirály". Nekem mindkét rajzfilm gyermekkorom meghatározó élménye volt, ezért is választottam pont ezeket. Gyermekként nagyon szerettem ezeket a meséket, és kíváncsi voltam, hogy vajon a mai gyerekeknek ugyanúgy tetszenek-e a rajzfilmek, mint nekem, vagy sem. Az interjúkérdéseimet szülőknek is és gyermekeknek tettem fel, természetesen a gyermekeknek egyszerűbb, játékosabb formákban: melyik mese tetszett jobban, ki volt a kedven szereplőd a mesében, stb. Közben játszottam velük és úgy kérdezgettem őket. A két rajzfilmet pedagógiai hatásuk alapján vizsgáltam meg, történetüket röviden megfogalmaztam.

A bevezetés általánosságban a média és gyermekek kapcsolatáról szól, arról, hogyan lehet a káros hatásoktól megvédeni őket, mennyire kell korlátozni, kontrol alatt tartani a gyermekek tévénézését, és hogy mennyire fontos, hogy néha a család együtt nézzen televíziót. Ilyenkor a gyermek tud kérdezni, ha nem ért valamit, amit lát, vagy a szülő ki tudja küldeni a gyermeket, ha úgy gondolja, hogy a látvány még nem neki való. A televízió a kisgyermekek életének elkerülhetetlen része, ugyanakkor két éves kor alatt a gyermeknek abszolút nem jó, ha televíziót néz. A szülőnek az a feladata, hogy megismertesse a gyermekével, a tévénézés aktív élményét, hogy az nem csak passzív tevékenység lehet. Ezt elérheti azzal, hogy bíztatja gyermekét, hogy énekeljen és táncoljon a szereplőkkel, vagy beszél neki arról, amit lát vagy hall. Bár szerencsére az óvodáskorú gyerekek tévénézés közben játszanak, mással is foglalkoznak.

A kutatómunkám - a dolgozatom elején - a média és a gyermekek, családok kapcsolatáról szóló könyvek, cikkek feldolgozásából áll. Az egyik forrásomban találtam meg dolgozatom mottóját: „Két dologtól féltem a gyermekeimet a televízióval kapcsolatban. Attól, hogy tanulnak belőle, és attól, hogy nem."

A dolgozatom második részében a kérdőívem és az interjúm elemzésével foglalkozom.

2. Média, rajzfilmek, gyermekek

Arra a kérdésre, problémára keresem a választ, hogy a mai kor óvodáskorú gyermekei, akik már ebbe a modern technikával felszerelt világba születnek, mennyire vannak veszélyeztetve, pontosabban, a gyermekkoruk mennyire van veszélyben, a technika kínálta számtalan lehetőségek miatt. Ők már ezeket az eszközöket nem nevezik modern technikának, mint én. Nekik már ez lesz „A technika", ez lesz a normális és furcsának tartják, majd, ha a nagymama vagy esetleg a dédi nem érti, hogy mi az a chat, facebook, vagy iPhone. Ezek, amiket felsoroltam inkább az internethez köthető dogok, de az új nemzedék már nem a TV előtt fog felnőni, hanem az Internet előtt. A televízió már egy bútordarab lesz, mint a fotel vagy a szekrény. Bár ettől a felfogástól mi sem állunk már messze. Buckingham, A gyermekkor halála után – Felnőni az elektronikus média világában című könyvében arról ír, hogy van a médiának fejlesztő, sőt pozitív hatása a felnövekvő generációra, akiket ő „elektronikus nemzedéknek" nevez. Mi ez a pozitív megközelítés? Buckingham a következőképpen fogalmaz: „a gyermek egyáltalán nem a média tehetetlen áldozata, ugyanis olyan természetes »médiaolvasó képesség«, amolyan ösztönös bölcsesség birtokában van, amely a felnőtteknek valamiért nem adatik meg." (Buckingham, 2002:75). Ugyanakkor felhívja a szülők figyelmét, hogy ügyeljenek gyermekeikre és „tartsanak lépést" velük (Buckingham, 2002:76). A szülők számára ez a tudás hasznossá válik majd a mindennapi életükben, és nem érzik magukat majd ostobának, hiszen egyetlen elektromos „kütyü" sem tud majd kifogni rajtuk.

De semmiképp se használjuk a technikát a gyermeket lefoglaló, „útból eltakarító" eszközként. Pedig sajnos teljesen átlagos ma már, hogy a gyereket, ha zavarnak minket, leültetjük a tv elé, és így letudjuk a „gondot". A tévé, a mi mindennapi babysitterünk, „aki" lefoglalja a gyermekeinket, miközben mi a „fontosabb" dolgokkal, mindennapi problémákkal, munkánkkal foglalkozunk. A szülők csak arról feledkeznek meg, hogy ha ők nem játszanak a gyerekkel, nem mennek velük sétálni, játszótérre, erdőbe; vagy nem ők altatják el este, akkor a gyermekeik nem hozzájuk fognak kötődni, hanem a tévéhez! Egy számomra nagyon megdöbbentő kutatási eredményre hivatkoznék itt, ami kellőképpen szemlélteti ezt a problémát. „A nebraskai egyetemen végeztek egy felmérést, amely során 15 ezer gyereket kérdeztek meg arról, hogy mire van nagyobb szükségük: televízióra vagy apára? A megkérdezettek fele a televíziót választotta."(Szávai, 1999:29) Ez az adatot 1999-ben gyűjtötte Pintér Borbála, aki szintén hasonló témában kutatott, és ez még csak is napjaink adat. Szóval lehetséges, hogyha ugyanezt a felmérést ma is elvégeznénk, még ijesztőbb adatokat kapnánk végeredményként (Szávai, 1999).

Dolgozatom elkészítése során, több szakirodalmat is elolvastam, melyek segítségével tájékozódtam arról, hogy kik és milyen hasonló témában kutattak már. Néhány kutatót kiemelnék, akiknek könyveit, kutatásait különösen is fontosnak

vagy érdekesnek találtam. Például Kósa Évának az írásait sok szempontból is kiemelkedőnek találtam. Szemben a képernyővel című könyve, amit Vajda Zsuzsával együtt írt, teljes egészében bemutatja, és minden oldalról megvizsgálja a média hatásait az emberekre, gyermekekre. Mivel az így megnevezhető téma – média hatása a gyerekekre – érdekel, és ezen belül a tévé, rajzfilmek hatása a gyerekekre, ezért szintén hasznos olvasmányom volt számomra Ranschburg Jenő Áldás vagy átok? Gyerekek a képernyő előtt című könyve. Forrásomként használtam még fel Nagy Andor, Boldizsár Ildikó, Szávai Ilona és Molnár Péter kutatásait és írásait. Továbbá a dolgozatom elkészítéséhez két amerikai, e témával foglalkozó kutató könyve is fontosnak bizonyultak - Werner Anita: A tévé-kor gyermekei, és Winn Marie: Gyerekek gyermekkor nélkül érdekes - írásait.

Az engem főleg a gyerekek és a családok tévénézési szokásai érdekelnek, ezért ezen a területen végeztem a kutatásomat is. A kutatásomat interjús és kérdőíves módszerekkel végeztem. Óvodás korú gyerekekkel nézettem meg két általam kiválasztott rajzfilmet, lehetőség szerint a szüleikkel együtt. A filmek végén előre kigondolt interjúkérdésekre válaszoltak a gyerekek és a szülők. Amennyiben lehetőségem volt rá, a két mesét nem egymás után nézettem meg a gyermekekkel, hanem két külön napon. A kérdéseim arra a feltevésemre keresték a választ, hogy vajon ez a két rajzfilm (az Oroszlánkirály és a Vacak, a hetedik testvér) vajon ugyanazokat az érzelmeket keltik még a mai kor gyermekeiben, mint amiket bennem kelltettek gyerekkoromban. Élmény-e még számukra egy ilyen „egyszerű" mese? Igaz, hogy az Oroszlánkirály már mozgalmasabb, figyelemfelkeltőbb, mivel Amerikából érkezett, de a mai, számomra erőszakos, durva rajzolású, nem kidolgozott rajzfilmekhez képest, egy kedves, szép, kellő mértékben élethű rajzolású mesének tartom. A Vacak, az Inter Pannonia Kft. által gyártott kedves magyar mese, kissé talán unalmasnak, vagy bugyutának tűnhet, főleg felnőtt szemmel, de vajon a gyermekek is ilyennek látják?

A kérdőívem segítségével sikerült betekintést nyernem a mai családok, óvodáskorú gyermekek tévénézési szokásaiba. Két óvodában is kitöltettem a szülőkkel a kérdőívemet, az egyik a soproni gyakorlóóvodám volt, a Lewinszky Anna Gyakorló Óvoda, a másik a Hildegard Óvoda Mosonmagyaróváron, ahol többször területi gyakorlatomat töltöttem. Kérdőívemben, a tévé előtt eltöltött időre voltam kíváncsi, hogy milyen rajzfilmeket szeretnek és mit engednek nekik nézni, hallgatnak-e otthon mesét, van-e saját tévéjük, milyen eszközzel néznek meséket valamit, arra hogy a szülők mit gondolnak, a gyerekükre milyen hatással van a televízió?

2.1 A tömegkommunikáció

Az ember nem tud társ nélkül élni, tehát mindenkinek szüksége van arra, hogy legyen mellette valaki, akivel megoszthatja örömeit és bánatait. Megosztani

ezeket csak úgy lehet, ha valamilyen formában ezeket a társunk tudtára adjuk, vagyis kommunikálunk. A kommunikáció segítségével ugyanakkor nemcsak az érzésinket, gondolatainkat közöljük a másikkal, hanem információkat is. Viszont ha egy információ olyan fontos volt, hogy ezt hírül kellett adni minél több embernek, akkor az ember mindig az aktuális, leggyorsabb tömegkommunikációs eszközt választotta. Manapság az internet, a televízió, a rádió és az újságok a leggyakrabban használt tömegkommunikációs eszközök.

Ezeknek az eszközöknek a hírei, Bernáth László szerint manipulálni képesek az embereket: "A kommunikációs manipuláció lehetősége és gyakorlata alig vitatható a televíziós műsorokban és ez, a természetes gyanakvást még nem ismerő, ahogy mondani szokták: tiszta naivitással közeledő gyermekek számára különösen veszélyes lehet. Mégis, azt hiszem a manipuláció, mint olyan, elsőrendűen mégsem a gyerekek és a televízió, hanem a társadalom egészének közös veszélye." (Bernáth, 2007: 96)

Nagyon sokáig a gyerekek lelkivilága nem volt védve a zord valóságtól, a gyermek ugyanabban a világban élt ahol a felnőtt, látta és átélte ugyanazokat a problémákat, amiket a felnőttek. A 20. sz. körül azonban rájöttünk, hogy a gyermekek lelkét óvni kell, és a felnőttek megtanultak suttogni, nem a gyerek előtt veszekedni és megbeszélni bizonyos problémákat, így egy finom burok védte a gyerekeket. Azonban sajnos ez a burok megint elkezdett felhasadozni a tömegkommunikáció megjelenésével, mivel a gyermek bárhol találkozhat a világgal. A rádió és a tévé nem tud suttogni, nem magyaráz el semmit a gyermeknek a nehezen megérthető dolgokról. Kérdés persze, hogy mennyire kell megvédeni és mennyire kell szembesíteni a gyermekeket a valósággal. Az viszont biztos, hogy ezek az eszközök, melyek ontják felénk az információkat, behálózza életünket. Az egész világon néhány, szegényebb vagy talán szerencsésebbnek is nevezhető ország kivételével, elterjedtek ezek az információforrások. (Kiss, 2004; Pukánszky, 2001; Buckingham, 2002)

A tömegkommunikáció elterjedése óta a szakembereket és a közvéleményt egyaránt érdeklő kérdés: befolyásolja-e a tömegkommunikáció az emberi viselkedést, és ha igen, hogyan? Kósa Évától a Pszichológia pedagógusoknak című könyvében, A média szocializációs hatásai című fejezetében olvastam, hogy a média hatására vonatkozó magyarázatok és modellek történetileg három szakaszba sorolható, és különböző elméleti megfontolásokon alapulnak. (N. Kollár, Szabó, 2004) Az első ilyen szakasz a direkt hatás modellje, amely azt feltételezi, hogy a média „mindenható", azaz a tömegkommunikáció szinte közvetlen és azonnali változást tud elérni. Bár ezzel kapcsolatban több kutatás is készült, amik egyértelműen bizonyítják, hogy a média korán sem mindenható. Így tehát ezt a nézetet már kevesen vallják. A második szakasz, a korlátozott hatás is már kevesek által képviselt, amely szerint a tömegkommunikáció nem rendelkezik olyan hatóerővel, hogy alapvető befolyást gyakoroljon a befogadóra. A harmadik

modell hangsúlya arra tevődik, hogy a média meghatározott feltételek esetén rendelkezik erőteljes befolyásoló erővel. (i.m. 2004) Ezek a feltételek lehetnek egy adott embercsoport (pl. férfiak, nők, idősek, fiatalok stb.) különleges sajátosságai, aktuális események, különleges feltételek. Szemléletesebbé téve a három felfogás közti különbséget:

1. a direkt hatás modellje szerint minden befolyásolóra nagy (akár százszázalékos) befolyást gyakorol a média.
2. a második nézet szerint minden befogadóra gyenge (csak pl. 20-30%-os) a hatás
3. a harmadik elképzelés, a „meghatározott feltételek esetén érvényesülő direkt hatás modellje" szerint a befogadók egy maghatározott csoportjára meghatározott feltételek között a hatás akár 100%-os is lehet. (i.m. 2004) Ez utóbbival értek egyet én is.

Azonban a média nem csupán az egyes személyekre van hatással, hanem a családok életére is. Sok családban a tévé majdhogynem „családtagnak" számít. Sajnos az átlagember hamarabb „fordul" a tévéhez, mint családtagjaihoz. A családtagok egymás közötti kommunikációja egyre csökken, ismertetek egy példát, amit Nagy Attila A média és a család című értekezésében olvastam. Egy édesanya meséli, név szerint Kazinczyné Vámos Eszter, aki gyakran olvasott kisebbik és nagyobbik leányának meséket. A nagyobbik lány sokszor tett megjegyzéseket a „kicsi" által választott mesékre, de végül mindig ott maradt és meghallgatta a mesét. Egyszer édesanyja megkérdezte: „Miért hallgatod meg, ha nem tetszik? Menj a szobádba és ott olvass olyat, amihez kedved van, ami jobban érdekel! – Rám nézett és természetes hangon ezt válaszolta: - Amikor mesélsz, sokáig hallom a hangodat. Olyan keveset találkozunk, beszélgetünk. Míg mesélsz, úgy érzem, csak hozzám beszélsz."(Nagy, 1999)

Ez a történet pontosan jellemzi korunk családi helyzeteit, a beszélgetések és a közös tevékenységek hiányát. Sok esetben, ha a család együtt néz tévét, és beszélgetnek, csak a tévében látottakról szól a beszéd, csökken a személyes közlések aránya (Kósa, Vajda, 1998). A családokban az is megfigyelhető, hogy akinél van a távirányító az a fő pénzkereső a házban, mai napig sok esetben a férfi.

A média jelentős szerepet játszik a szocializáció folyamatában. Természetesen az ember első szocializációs színhelye a család, innen hozza magával az alapvető szociális tulajdonságokat.

2.2 Általánosságban a tv hatásai

Dolgozatom e fejezetében elsősorban az audiovizuális médiumok szerepével foglalkozom, olyanokkal tehát, melyek egy időben hatnak a látásunkra és hallásunkra is: ide tarozik a televízió, a video lejátszó, a DVD- lejátszó, a számítógép.

Igaz, hogy ma már - főleg a fiatalok körében - a számítógép használata az első, de a televíziónak is van, és még feltehetőleg sokáig fontos szerepe lesz. A televíziót a számítógéppel ellentétben, bárki tudja használni egy-két éves kortól a nyugdíjas korig, és mivel korunk társadalma Európa országaiban elöregedő társadalom, a televízió sokáig nem fog kimenni a divatból. Ez a készülék sok országban már több évtizede az otthonok szinte mindegyikében jelen van. Ezért a továbbiakban csak a televízió készülékével és annak hatásával foglalkozom.

2.2.1 A televízió

1. kép: tévé 1928

A televízió alapgondolatának születését Gerhard Eckert: Fernsehen című könyvéből ismerhetjük meg. Eckertnek 1883 karácsonyán egy ablakon át látott karácsonyfa gyertyái adták a felismerést, miután összehúzott szemmel a gyertyák fényeit látta csak, hogy a sugarak tulajdonképpen pontokból tevődnek össze. Hogyha viszont az egyes pontokból össze lehet állítani egy egész képet – vonta le a következtetést –, akkor az egész kép helyett egy-egy pontot is át lehet vinni egyik helyről a másikra. Ez alapján a felfedezés alapján alkották meg a megfelelő technikát, amit alkalmazva létrejöhetett a televízió készüléke. A Nobel-díjas Karl Ferdinand Braun 1897-ben találta fel a róla elnevezett úgynevezett katódcsövet, a mai képcső ősét. Az első tévé 1928-ban Németországban jelent meg, 3x4 cm nagyságú képet tudott adni (lásd 1. kép). Hazánkban az 1950-es évek végén megjelent készülékek minősége már jobb volt, így tehát az ’50-es évektől van jelent Magyarországon a televízió tömegkommunikációs készüléke (Nagy, 1993). Nálunk 1957-ben kezdte meg működését az első televíziós csatorna. Több országban végzett nagyszámú vizsgálat igazolta azóta, hogy a televízió számtalan szempontból hatást gyakorol nézőire, és nem túlzás azt állítani, hogy megváltozatta az emberek mindennapi életét. Egyrészről átalakította a szabadidő felhasználását nagyon sok családban. A családok jó része a televíziós programokhoz igazítja egyéb elfoglaltságát, például bizonyos napokon szóba se jöhet a vendégfogadás, mert akkor megy a kedvenc sorozatuk. Így a szokásos hétvégi szabadidős tevékenységek (túrák, séták, baráti látogatások) alaposan lecsökkentek. Másrészről gyakran a televízió révén értesülünk a világ eseményeiről, mind távollévő országok belügyeiről, mind saját országunk híreiről is. (A nyomtatott sajtót, és a rádiót, mint hírforrást szinte nem is használjuk már, bár a tévét is lassan kiszorítja előke-

lő helyéről az internet, ahol másodpercek alatt új hírekről tájékozódhat az ember, bármikor, amikor épp ideje van.)

Nemigen vitatható tehát, hogy a televízió átalakította mindennapjainkat. Mondhatjuk, hogy a televízió ma már a kultúránk része és alakítója. A tévének azokban nem csupán kultúraközvetítő szerepe van, hanem informál, közvetít, és nagy szerepe van még a hirdetés- és reklámipar kibontakozásában is. Ugyanakkor nem is lehet híresnek mondani valakit, ha nem szerepelt már a tévében, jobban mondva nem ismerte meg a „nagyközönség", így híresség egy adott területen belül megrekedhet. Több hatása és szerepe mai napig vitatott a televíziónak,

- jelentős változást idéz elő férfi – női szerepekben, szülő – gyermek kapcsolatokban
- hozzá járul életkori határok „összecsúszásához" , sztereotip viselkedésmintákat közvetít
- csökkenti-e a politikusok tekintélyét
- új „iparág": a sztárok megalkotása (ami sok esetben fontosabb, mint a teljesítmény maga)

2.2.2 A tévé hatása a családokra

Hazánkban majdnem minden háztartásban van már televízió, mára már csaknem családtag a tévé, mint azt korábban is említettem. A gyerekeknek az első televíziós élménye otthon a családban történik (lásd 2. kép, a gyerekek a tévé elé gyűlnek szüleik mellé). Az első hatások nagymértében befolyásolják a kisgyerek későbbi tévénézési szokásait. Kimutatták, hogy szoros összefüggés van a szülők és a gyerekek tévénézésének mennyisége között. Hiszen, amikor a gyermek még kicsi, a szülők többet vannak otthon, több tévét néznek, és ahogy a gyerekek nőnek, hasonló műsorok érdeklik őket, mint szüleiket, így növekszik a közös tévénézés. Szerencsére később, kamaszodási időszakban ez csökken, inkább barátaikkal találkoznak, így a tévénézés kiesik a szórakozási lehetőségek közül. A 9-14 éves gyerekek többet néznek televíziót, mint a 15-19 évesek. A felnőtt korosztály, mivel napjai nagy részét munkahelyén tölti, legkevesebbet nézi a televíziót, a csúcsot a nyugdíjasok tartják, életkori sajátosságaikból kifolyólag. (Kósa, Vajda, 1999)

2. kép: Család a tévé előtt

Azt is kimutatták életkori variációktól eltekintve, hogy a „nagyfogyasztó" szülők gyermekei maguk is gyakrabban válnak azzá, mint azok a gyerekek, akik olyan családban nőnek fel, ahol keveset nézik a

televíziót. Megfigyelhető az is, hogy alacsony végzettségű szülők szabadidő-eltöltése általában kevésbé változatos, és többet nézik a televíziót, mint a főiskolát vagy egyetemet végzett szülők családjai. Ezek az egyetemet végzett szülők gyakrabban viszik gyermekeiket játszótérre, túrázni hétvégenként, vagy gyakrabban játszanak társasjátékot, kártyáznak; esetleg nagycsaláddal töltenek együtt időt, így például az unokatestvérek együtt tudnak játszani. Levonhatjuk azt az általános következtetést, hogy a gyerekek tévénézése is a szülők iskolázottságának megfelelően alakul. A magyarázat részben a mintakövetésben, vagyis az utánzásban, részben pedig a szülők és a gyerekek közti egyéb szociális interakciók hatásában található. A szülők és a gyerekek műsorválasztása is általában összefügg. A magasabb végzettségű szülők gyermekei gyakrabban néznek szüleikhez hasonlóan ismeretterjesztő műsorokat, míg az alacsonyabb végzettségűek gyermekeinél valóságshow-k és szórakoztató műsorok vannak napirenden. Ez természetesen nem törvényszerű, hiszen egy professzor asszonynak, tanárnak is ugyanúgy lehet ugyanaz a kedven sorozata, mint egy 8 osztályt végzet munkásnak. (Kósa, Vajda, 1999)

Az is érdekes kérdés, hogy vajon a család kommunikációjára milyen hatással van a televízió. Egyrészt megfigyelhető egyfajta kommunikációcsökkenés a családtagok között, kevesebbet beszélgetnek, mint arra korábban már hoztam is példát. Másrészt fontos még megemlíteni, hogy nagy jelentősége van annak, hogy a gyermekeknek meg kell magyarázni sok , számukra még nem egyértelmű, a tévében látott dolgot. Tehát a kommunikációnak nagy szerepe van továbbra is a külső világ megismerésében, nem elég leültetni egy informatív műsor elé a gyereket, hogy tanuljon belőle. (Werner, 1998)

A televízió egyértelműen hat az emberek gondolkodására, döntéseire. Van úgynevezett szándékolt hatás, amikor az a cél, hogy befolyásolják az emberek bevásárlási, választási döntéseit, és van, amikor a készítők nem azzal a céllal hozzák létre műsorukat, hogy valamit eladjanak, vagy egy politikust reklámozzanak, csak mondjuk, egy akciófilmet készítenek, aminek egyszerű szórakoztató célja van.

De ez az akciófilm növelheti az emberekben az agressziót, így ha egy kisgyerek látja ezt a filmet, van rá esély, hogy a testvérével, társaival a nézeteltéréseket valamilyen erőszakos módon akarja majd megoldani – mert ezt látta. Ez természetesen nem tudatos bennük, bár vannak kirívó esetek, amikor egy kisgyerek olyasmit válaszol

3. kép: Tévé keltette agresszió?

– arra a kérdésre, hogy miért ütötted meg, miért nem beszéltétek meg – hogy „a rendőr bácsi a tévében is így rakta helyre a betörőt!". Az ő fejecskéjében, a társa a betörő – aki valami rosszat tett, bántotta őt vagy valamelyik társát – , és ő a rendőr, aki igazságot tesz, megvédi a barátját. Ami persze, tulajdonképpen jó dolog, hogy meg akarja védeni a társát vagy az igazságot, de nem jó módszert választ. Az iskolában megmutatkozó agresszió azonban teljesen más, mint az óvodában tapasztalt. Hárdi István ír erről Az agresszió világa című könyvében: „ Az óvodáskorú gyermek például kognitív fejlődésével magyarázhatóan csekély empátiát tanúsít az erőszak áldozata iránt, s az ezt célzó tréning még korai lenne, ugyanakkor egy tizenhárom esztendős gyermeknél egyenesen nélkülözhetetlen, hogy pótolja az empátia tanulása terén elmulasztottakat." (Hárdi, 2010:302)

Ez a kérdés, hogy vajon a tévé, valóban befolyásoló erővel bír-e, az emberek viselkedésére többek közt az agresszív viselkedésre, évtizedekkel ezelőtt felvetődött már. A kutatás már a világháborúk alatt elkezdődött, mikor az újságok tele voltak az erőszakról szóló cikkekkel. Már akkor feltették az a kérdést, hogy ezektől a hírektől a hétköznapi emberben nem-e nő meg az agresszív viselkedés, nem lesz-e több bűnözés. Több kutatás készült ebben a témában, mint bármely tömegkommunikációs hatás vizsgálatáról. Kósa Éva és Vajda Zsuzsanna könyve alapján állíthatom, hogy csak a tévében bemutatott agresszió hatására vonatkozó vizsgálatok körülbelül 30 000 vizsgálati személyre terjedtek ki 1972 és 1983 között, és legalább négyszeres aránnyal múlják felül a médiahatás többi problématerületére vonatkozó kutatásokat. „Ma már lényegében elfogadott álláspontnak tekinthetjük, hogy

1. bár az agresszív késztetés keletkezésének okai összetettek és minden bizonnyal van biológiai összetevőjük is, bizonyos, hogy az agresszív viselkedés létrejöttében tanult elemek is közrejátszanak,
2. az agresszió bármilyen jellegű „kiélése" nem vezet az agresszív késztetés csökkenéséhez, hanem sok esetben a megerősödéséhez." (Kósa, Vajda, 1998: 63-64)

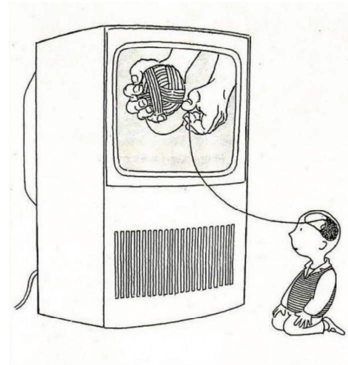
Az agresszió a mai filmekben már elképesztő méreteket ölt. Ezt Szávi Ilona Védtelenül? – című könyvének előszavából vett idézettel tudnám a legjobban szemléltetni: „Az idei filmfesztivált valaki találóan így jellemezte: ha a fesztivál vetítővásznain kiontott vért a tengerbe öntenénk, vörös tenger lenne belőle." (Szávi, 2010:5) Egy másik ehhez hasonló jól szemléltető elemzés adata, melyet 1968-ban készített az Országos Szövetség Jobb Rádió- és Televízióadásokért : „becslése szerint egy amerikai fiatal tizenöt és huszonöt éves kora között átlagosan több mint 13 400 ember erőszakos halálát nézi végig a képernyőn." (Frydman, 2004:8)

2.2.3 A tévé gyerekekre gyakorolt hatása

Ezt a részfejezetet a mottómban megfogalmazott gondolat kifejtésével szeretném kezdeni.

„ ...két dologtól féltem a gyerekeimet a televízióval kapcsolatban. Attól, hogy tanulnak belőle, és attól, hogy nem." A gondolat első felével valószínűleg majdnem mindenki egyetért. „A média gyerekekre gyakorolt hatását illetően általában valóban az aggodalom dominál" (Kósa. Vajda, 1998: 32). Ezen aggodalmaknak erősödésére szolgálnak az iskolai teljesítményromlás, az egyetemisták olvasási nehézségei és helyesírási hibái, problémái.

A fiatalok örömére, az idősebbek aggodalmára a tévé elterjedése után mára már a számítógépek és a számítógépes játékok is kezdik meghódítani a világot. Sajnos, az aggályok nem is alaptalanok, a gyerekek különösen érzékenyek (sebezhetőek) a média üzeneteivel szemben, hiszen képességeik fejletlenebbek, élettapasztalatuk hiányos, és nem képesek megfelelően értékelni, szelektálni az információkat. (i.m. 32)

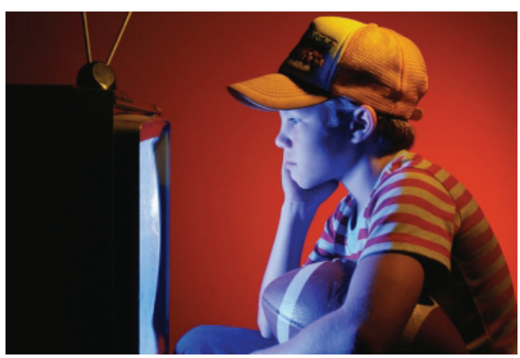
4. kép: Tévé hatása?

A Szemben a képernyővel című könyv még egy olyan kutatási adatot is tartalmaz, amely nemcsak a gyermekek televízió-nézésének hatásaival foglalkozik, hanem kitér az életkori és gyermeki gondolkodás sajátosságaira is. „Bebizonyosodott, hogy a gyerekek már igen korán, mintegy 6 hónapos koruktól bizonyos figyelmet szentelnek a televíziónak, majd 12-18 hónapos kor között a „szemlélő figyelem" ideje négyszeresére nő. Folyamatos figyelésre azonban a gyerek csak mintegy 30 hónapos korától képes; az ennél fiatalabb gyerekek pl. nem is törekszenek olyan helyzetet felvenni, ahonnan a képernyőt jól látják. … Két és féléves koruktól kezdve a gyerekek már úgy ülnek le a televízió elé, hogy látszik: valóban az adás nézése a céljuk." (Kósa, Vajda, 1998:33)

Visszatérve a mottó második felére, én fontosnak tartom, azt is, hogy tanuljanak a tévénézés során. Hiszen akármennyire is károsnak tartjuk a televíziót, a gyermekek tanulni és képesek a tévében látottakból. Nemcsak az ismeretterjesztő műsorokra gondolok, és nemcsak a kifejezetten gyermekeknek készülő, „világ jelenségeit magyarázó" adásokra, hanem egyáltalán a tévénézésre. Kósa Éva és Vajda Zsuzsanna könyvében olvastam, hogy azok a gyerekek, akik gyakrabban néznek tévét, könnyebben tudnak belehelyezkedni egy másik ember látószögébe. Például: az a feladat, hogy válassza ki azt a képet, amit a modell látna, ha az ő szemével látnánk a különben külső szemszögből bemutatott képet. Azok a gyerekek, akik többet néznek tévét, nagyobb arányban találták el a helyes képet, mint akik kevesebbet néznek televíziót. Tehát vannak bizonyos képességek, amiket a tévénézés is tud fejleszteni. Ugyanakkor a tévének van egy „nyelve", amit meg kell tanulnia a kisgyereknek, ha meg akarja érteni, amit lát. A gyerekek néha félreértik a tévében látottakat, ennek egyik oka az, hogy az egyes beállítások

közti viszonyt nem tudják értelmezni. Ezen kívül a nagyobb filmes egységeket is vizuális jelek választják el egymástól, például „elúszik", áttűnik, beleolvad egy sötét háttérbe. Ezek a vizuális jelek főleg felnőtteknek gyártott filmekben vannak, de gyermekfilmekben is előfordulnak. Erre vonatkozó vizsgálatok alapján úgy tűnik, hogy a gyerekek körülbelül 7-8 éves korukig nem képesek helyesen értelmezni a beállításokat, a jelenetek közti bonyolult viszonyrendszereket. (Kósa, Vajda. 1998) Természetesen azt is szeretném, ha szelektálni és kizárni is megtanulnának bizonyos gondolatokat, reklámokat, és biztosan tudnák, hogy mi az, ami csak a tévében történhet meg ,és mi az, ami a valóságban is. Bár én úgy gondolom, hogy ezeknek a dolgoknak a megtanulásában csak egy felnőtt, legjobb esetben az egyik szülő, családtag segíthet a gyermeknek.

Koncz István és Nagy A. József szerint „tény, hogy a média a gyermekek játéka, figyelmének lekötője, szabadidejének kitöltését szolgáló eszköz, adott esetben a mamát helyettesítő babysitter, mesét mondó, altató, újabb élményekkel gazdagító" (Koncz, Nagy, 2002: 78). Az óvodás kisgyerekek tévénézési szokásai nem csak attól függenek, hogy milyen műsor megy, hanem hogy milyen lehetőségei vannak még a tévénézésen kívül. A kutatók végeztek egy olyan kísérletet, amelynél két szoba volt, az egyikben a tévén kívül vonzó játékok is voltak, míg a másikban csupán a készülék. A játékok ott léte vagy nem léte természetesen befolyásolták az tévénézéssel eltöltött idő mennyiségét. Ahol játékok is voltak az óvodás gyerekek az időnek csupán 44%-át töltötték a műsor nézésével, míg játékok nélkül 87%-át. (Kósa, Vajda, 1998) Tehát az óvodások figyelmét még nem tudja teljes mértékben lekötni a televízió, így a tévénézésük nem teljesen passzív állapot, közben játszanak (ha van mivel), beszélnek, el-elmászkálnak. Ha van, aki játsszon velük, főleg ha az egy felnőtt, nincs szükségük a készülékre. Azonban a mai szülőnek, még kevesebb ideje van, az édesanya már nem tud otthon lenni gyermekével, neki is dolgozni kell, így nem jut ideje a háztartás és a munkahelye mellett arra is, hogy játsszon gyermekével. Így a gyermek egyedül foglalja el magát, például leül a tévé készülék elé lásd 5. kép. Jobb az esett, ha van testvér, vagy nagyszülő, de a dolgozó szülőknek a hétvégén kell, hogy legyen idejük játszótérre menni, kirándulni, vagy csak játszani egy társasjátékot. A legszebb az lenne, ha az egész család együtt tudna játszani legalább néhányszor. A családok sajnos a mai rohanó világban alig vannak együtt, az együttétkezés fogalmával néhány gyerek csak az óvodában találkozik először. Így a gyerekeket általában leültetik a tévé elé, és így a gyerek nem tanul meg nagyon sok szociális tevékeny-

5. kép: Gyerek a tévé előtt

séget, amire az óvodában, iskolában és később egész felnőtt élete folyamán szüksége lenne. De a tévénézés nemcsak a gyerekek szocializációjára van hatással, hanem a felnőttekére is. Alig járnak el otthonról, akár barátokhoz, akár a természetbe, és ez által a gyerek se megy ilyen helyekre, nem tanul meg vendégségben viselkedni, nem tanul meg az erdőre, a környezetére vigyázni. Pedig ezekre szüksége lenne, hiszen az ember társas lény, meg kell tanulnia a társadalomban viselkedni.

Néhány szóban megemlíteném a reklámok és a híradók hatását a gyerekekre. A reklámoknak a célja egyértelműen az, hogy valamit megvetessen a nézővel. Ezért ezek a reklámok színesek, vonzóak és szignálokkal vannak tele, amit a gyerek könnyen megjegyez, hiszen sokszor hallja, tetszenek nekik a színes képek, a dallamos szignálok és adott esetben a termék is, főleg, ha éppen a gyerekek a célközönsége a reklámnak. Mindenki számára ismerős, amikor a gyerek a boltban meglátja az oly sokszor reklámozott terméket, és sír apának, anyának, hogy vegye meg, és a végeredmény, főleg a nem következetes szülőknél, hogy meg is kapja. Óvatosnak kell lenni a reklámokkal, hogyha nem akarunk ilyen helyzetbe kerülni. A híradókkal szintén vigyázni kell, az gyerekeknek még nem való, hiszen a legtöbb esetben gyilkosságokról, robbanásokról, katasztrófákról számolnak be. Ezek megijesztik a gyermekeket, nem tudják feldolgozni, és sokszor rosszat álmodhatnak tőle. Ugyan ezen okból, nem tanácsos tévé mellett altatni a gyereket, ha a műsor még neki is való, vagy attól nem álmodna rosszat, az ajánlók ijesztőek lehetnek, esti órákban már ilyen ajánlók mennek. Azt sem lehet csodálni, ha a gyerek akkor is rosszat álmodik, ha ugyan zárva van az ajtó, de a hangok beszűrődnek (robbanások, sikolyok, lövések) még fokozza a helyzetet ha az üvegajtón keresztül a fények játékát is látja a gyermek. Tehát a szülőknek az esti tévézésnél is figyelniük kell, nehogy az ijesztő zajokkal megijesszék gyereküket, és alvásproblémák merüljenek fel. (Dombi, Soós, Molnár, 2010; Kósa, Vajda, 1998)

2.2.4 A tudatos nevelés kérdései – könyv vagy tévé?

Marie Winn könyvében azt írja, hogy még a legkonzervatívabb, legféltőbb szülők is előbb- utóbb felismerik, hogy teljesen mindegy, mennyire tervezik meg okosan gyermekeik életét, mert minden erőfeszítésük ellenére csekély esélyük van, hogy megóvják gyermekeiket a felnőttkori szexualitás különböző megnyilvánulásaitól. Az emberi brutalitás és erőszak mindenféle formában és változatban való megjelenésétől; a természeti és ember okozta hátborzongató szerencsétlenségektől, amelyek közül bármelyik összetörheti a gondtalan gyermekkor ártatlansága köré vont burkot. A televíziós készülék mindig ott „leselkedik", hogy tönkretegye a szépen kigondolt szülői terveket. Hogy egy szülő mennyire nem tud felkészülni mindenre, és hogy mennyire nem tudja megvédi a gyerekeit érő rosszhatásoktól, amiket rendszerint a túlzottan szabadon használható (például:) internet okoz, erre most hoznék egy példát, ami megtörtént egy gyanútlan édesapával: „A

fiam hétvégén volt egy szülinapi partin. Gondoltam, hatéves gyerekek szülinapi partiján nem történhet nagy katasztrófa, hacsak az nem, hogy megígértem, én szervezem a bohócot, és azt bizony elfelejtettem. Mindenki otthagyta a gyereket a buliban, és hétre kellett visszamennünk érte. Hazafelé a kocsiban kérdeztem Petit, milyen volt a parti. Erre azt mondja: szuper volt Apu, egy csomó meztelen cicit láttam, meg sok furcsa dolgot. – Akkorát fékeztem, hogy majdnem kiszálltunk az alakon. Kiderült, hogy a Peti haverjának van egy nagyobb testvére, aki kilenc éves, és elkápráztatta a kicsiket az internet csodáival. Pornó oldalakat nézegettek néhányan, míg a többiek az udvaron szaladgáltak." (Gabos, 2012:278) Nos, úgy gondolom, ezt egyik szülő se gondolná, mikor elengedi a gyermekét egy szülinapi bulira, főleg akkor nem, ha hatévesekről van szó.

A televíziónak és a média egyéb készülékeinek, kétségtelenül döntő szerepe van az egykor gyermekkorként ismert, védett életszakasz fölszámolásában. Ugyanakkor az is igaz, hogy sokban befolyásolhatja a gyerekek elképzeléseit a felnőttekről. De nem csupán egy-egy műsor megnézésétől változik a gyermekek látásmódja, hiszen a televízió önmaga nem képes teljesen lerombolni a gyerekek felnőttekbe vetett bizalmát, és tiszteletét. Szakemberek egyetértenek abban, hogy még a „meredek" műsorok sem hagynak maradandó nyomot azokban a gyerekben, akik rendezett, viszonylag boldog családban élnek. A televízióban látottak akkor fejtik ki jobban romboló hatásukat, ha – például válás miatt – minden összezavarodik a gyerekek életében (Marie, 1990).

Tehát mindenképpen fontos és szükséges a szülőknek figyelemmel kísérniük a gyermekeik tévénézési szokásait, azokat alakítani, magyarázni és sok tanácsot olvashatunk szakirodalmakban: Ne engedjük, hogy a gyerek napi egy óránál többet tévézzen! – hirdetik ezek a szabályok, vagy: „Hétköznap tiltsuk a televízió-nézést, csak hétvégén és tanítási szünetben engedélyezzük! … A gyerek hálószobájából távolítsuk el a tévét, és ha van, a számítógépet is! Elektronikus média csak a nappaliban és/vagy az ebédlőben legyen, így jobban ellenőrizhetjük, mit néz, és mennyi időt tölt el a gép előtt!" Ugyanakkor az ebédlő sem igazán megfelelő hely, hiszen: „Étkezések idején tilos a tévézés!" Rengeteg ilyen tanács, tiltás és szabály létezik, amik minden bizonnyal hasznosak, de egyetértek Ranschburg Jenővel, aki azt mondja ezekről a tanácsokról „Mindez ugyanis jelentős mértékben a család értékrendjétől, attitűdjétől és életstílusától függ!" (Ranschburg, 2006: 171).

6. kép: Tévé vagy könyv?

Egyetértek Bernáty Lászlóval is, aki a következőket írta Szögletes szemek című cikkében: ”…mindennek első számú áldozata az olvasásra szánt idő félelmetes méretű visszaesése, gyakran teljes megszűnése. Egy német szakcikk szellemesen úgy fogalmazott, hogy a fiatalok lassanként szögletesre nézik a szemüket a képernyő előtt"' (Bernáty, 2007: 95) és én teljes mértékben egyetértek vele. Az olvasás sokkal jobban fejleszti a képzeletet és mindenképpen egy fejlesztőbb tevékenység a tévénézésnél és azon kívül, hogy műveltségi alapot is ad, a helyesírást is fejleszti; hiszen a helyesen leírt szó látványa megragad az emberben, és a helyesírás onnantól automatikus lesz. De tudom, hogy ezzel nem lehet egy fiatalt meggyőzni arról, hogy olvasson, hiszen – az fárasztó, tévét nézni könnyebb – mondják, és ezzel nem is lehet vitatkozni. De ha valamivel vonzóvá teszik ezt a tevékenységet számára, akkor nagyobb a valószínűsége, hogy szeretni fog olvasni. Véleményem szerint, ha kiskorban az olvasásszeretetnek nem teszik le az alapjait, akkor a későbbiekben elég csekély az esély egy kamaszt meggyőzni arról, hogy a számítógép helyett jobb egy könyv fölött gubbasztani. Tapasztalataim alapján, egy műveltebb, magasabb végzettségű szülő gyermekének nagyobb az esélye, hogy megszeresse Shakespeare műveit, mint egy alacsonyabb végzettségű szülő gyermekének, bár ez természetesen nem törtvényszerű. De a mintakövetés során a kisgyermek azokat a szabadidős tevékenységeket utánozza, amiket lát, így egy irodalomtanár gyermeke valószínűleg szeretni fogja a verseket és a szépirodalmi, klasszikus könyveket. Az átlagos tinédzsereknél én még a nem túl színvonalas, „ponyvaregények" olvasását is támogatom valamilyen módon, onnan már könnyebb felnőttként a színvonalasabb könyvek felé haladni, mint egy „kocka", számítógépfüggő tizenévesnek.

2.3 Rajzfilm története: mesétől az egészestés moziig

A gyermekek több kutatatás szerint, még ha lehetőségük is van filmet nézni, inkább a rajzfilmeket választják. Ezért a rajzfilmek történetét is tanulmányoztam, hogy, hogyan került a mesemondó és az édesanya ajkáról, a televízió képernyőjére a mese? A mesék – szakmámból adódóan is tudom, hogy – rendkívül fontosak a kisgyermek és később a felnőtt életében is. A mesék tanítanak, gyógyítanak és megmelengetik a felnőttek megkeményedett, hideg szívét, akik gyakran elfelejtik, hogy a mesék, nem légből kapott naiv kitalációk, hanem bölcs és belső igazságokat megfogalmazó történetek.

Természetesen a filmeknek régebbre nyúlik vissza a történetük, mint a rajzfilmeknek, de a rajzfilmek történetét szerintem a meséknél kell kezdeni. V.J. Propp szerint mesének tekinthető minden olyan fejlemény, amely a károkozástól vagy hiánytól különféle közbeeső funkciókon keresztül házassághoz vagy más megoldás értékű funkcióhoz vezet. (V.J.Propp, 1995) Mégis az átlagember, ha azt a szót hallja, hogy mese, akkor valamilyen történetre gondol, amiben királylányok, királyfik, sárkányok szerepelnek.

„A mese az az ábécéskönyv , amelyből a gyermek megtanul a saját lelkében olvasni!" mondta Bettelheim (Csala, 1994:). Bár sajnos a mesékkel kapcsolatos általános vélekedések, Boldizsár Ildikó szerint nemcsak a mese legfontosabb jellemzőit hagyják figyelmen kívül, hanem valótlanságokat állítanak a meséről magáról is. Az egyik ilyen vélekedés szerint a mese nem más, mint az idill és az illúzió világa, amelyben minden tökéletes, de a legtökéletesebb maga a mesehős, akinek semmi más dolga nincs a történetben, mint az, hogy kedves segítőtársai közreműködésével, hipp-hopp túlessen néhány próbán, aztán feleségül vegye a világ legszebb királykisasszonyát. A másik vélekedés még ennél is súlyosabbat állít azzal, hogy a meséknek nincs semmi közük a valósághoz; a mesehősök, a mesehelyszínek és a mesékben megjelenő konfliktusok pusztán a mesemondó képzeletének termékei. Szó, ami szó, senki sem találkozott még hétfejű sárkánnyal, parazsat evő paripával, és ugyan ki látott már üveghegyet (Boldizsár, 2004). De Boldizsár Ildikó mesekutatóként azt állítja, hogy mindenki találkozott már hétfejű sárkánnyal, táltos paripával és szánkázott már az üveghegy tükörsima felületén. Igaz, a hétfejű sárkányt főnöknek, néha anyósnak vagy önmagunk rosszabbik énjének hívják, a táltos paripát Mesternek vagy intuíciónak és az üveghegyet legyőzhetetlen problémahalmaznak, amelyen nehéz fogást találni.(i.m. 2004) Persze mindez sokkal szebben hangzik a mesék szimbolikus nyelvén, hiszen a mesék mindig és minden időben az emberről, pontosabban az ember lehetőségeiről, választásairól, tévedéseiről és a tévedések korrekcióiról mondanak el valami nagyon fontosat. Azaz nem arról szól, hogy minden rendben van, hanem hogy minden helyrehozható (i.m.2004). A mesék, láthatjuk, a mindennapjainkról szólnak, részei életünknek. Ezért érthető, hogy az ember, miután felfedezte a filmkészítés technikájának a csodáját, ezeket a hihetetlen, reménnyel teljes történeteket szintén filmvászonra akarta vinni.

7. kép: Hófehérke – első egész estét betöltő rajzfilm

Először csak rajzfilmsorozatok voltak, egy-egy rész 7-8 perces volt. Például Walt Disney 1928 óta készített már ilyen rövid epizódokat, egyik híres hősének kis történetei Mickey Mouse kalandjai világhírre tettek szert.

1937. december 21.: a Grimm-testvérek, Jacob és Wilhelm meséje alapján ekkor keletkezett Walt Disney első, egész estét betöltő rajzos trükkfilmje, a

Hófehérke és a hét törpe. Hatalmas sikert hozott alkotóinak, és ha eddig nem lett volna borítékolva, Disneynek is.

Noha Disney sikere nem volt kezdetben borítékolható, Disneyt sokan figyelmeztették, hogy ilyet még senki nem csinált, sokba kerül, és nem biztos, hogy visszahozza az árát. A ráfordítás az animációs-filmszektor minden addigi csúcsát túllépte: a munka a tervezett 18 hónap helyett három évig tartott, a költségek 250 000-ről 1,5 millió dollárra nőttek. Disney sokat kockáztatott, de hatalmas kasszasiker volt a jutalma, összes bevétele világviszonylatban több mint 8 millió dollárra rúgott. A Variety folyóirat szerint a siker okai a következők: „Sosem láttunk még moziban ehhez hasonlót… Az illúzió oly tökéletes, a szerelmi románc oly kedves, és a figurák viselkedése olyan mélységről árulkodik, mely vetekszik a valódi színészi alakítással. A film tényleg kiváló." Innentől fogva nem csak Disney, hanem több más stúdió is elkezdte készíteni a mozifilm hosszúságú rajzfilmeket. (Csala, 1994) A szép grafikájú hetes képen, jól látszanak a törpék szomorú arcai, amik valóban nagyon élethűek.

Így tehát, viszonylag hamar a mozik világába is bejutottak a rajzfilmek. Megnyíltak a mozik a gyermekek előtt, és mai napig szívesen látogatják meg a „szélesvásznú" termet.

3. Rajzfilmnézési szokások, a rajzfilmek hatásai (kérdőíves felmérés)

Kérdőíves felmérésem eredményei nem tekinthetők reprezentatívnak, ez „csak" egy pilotkutatás. Nem képes tehát reprezentatív képet adni, eredményeiből nem vonhatók le általános megállapítások, mégis úgy vélem, hogy az eredmények tanulságosak és közelebb visznek az óvodáskorú gyermekek szokásrendszerének ismeretéhez.

Ezzel a kérdéskörrel már régóta foglalkoznak a kutatók, többek között a szocializmus korában is készült egy pszichológiai tanulmány A televízió hatása a gyermekekre címmel. Ez a mű a következőkkel foglalkozik: „ a gyermekek műsornézésének napi idejével, a tv-műsorok gyermekek számára való helyes kiválasztásával és számos más kérdéssel." Két kérdést állított a tanulmány középpontjába: „vajon a gyermeknek a társadalmi környezetekben (családi, iskolai, játszótársi környezet) kialakult társadalmi személyisége kihat-e a televíziós műsorok megtekintésére? Vajon a tv hatással van-e a gyermek társadalmi személyiségére, és ha igen, hogyan?" (Gegesi 1968:257) Tehát ezek a kérdések voltaképp egyidősek a tömegkommunikációs eszközök megjelenésével. Bár nem épp ezekre a kérdésekre vagyok kíváncsi, de ezekhez hasonló kérdéseket fogalmaztam meg a kérdőív elkészítése folyamán.

A kérdőíves felmérést két óvodában végeztem el, a mosonmagyaróvári Hildegard Óvodában, ahol a területi gyakorlatomat végeztem több ízben, és a soproni gyakorló óvodában a Lewinszky Anna Gyakorló Óvodában. Összesen

80 db kérdőívet osztottam ki a szülők részére, ami az óvodáskorú gyermekeik tévénézési szokásaikról gyűjt információkat. A kérdőívekből 52-et kaptam vissza, a továbbiakban ezek alapján írom le a következtetéseimet. A felmérésem kérdéseire kapott válaszokat csoportokra lehet osztani. Összesen négy nagyobb egységre bontottam a kérdőívet:

Az első a családi állapotról érdeklődik, milyen a szülők végzettsége, hány gyermek van a családban, és hogy egyedül neveli-e a szülő a gyermekét vagy nem?

A második csoportba tartozó kérdések a következőkre kérdeznek rá: milyen eszközzel és hogyan néznek televíziót és rajzfilmeket a gyerekek?

Azután, a következő elkülöníthető kérdések afelől érdeklődnek, hogy mit néznek a gyerekek, és hogy a szülő mit szeretne, mit nézzen a gyermek.Végül a negyedik részben a média és a rajfilmek hatásáról kérdezem a szülőket, lásd kettes melléklet.

3.1. Hipotéziseim

Mielőtt visszakaptam volna a kérdőíveket, a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

- A gyermekek átlagosan heti hat-nyolc órát néznek televíziót, ebből öt-hét órát néznek rajzfilmeket.
- A szülők általában igyekeznek megbeszélni a gyerekekkel a tévében, mesében látottakat, de inkább a gyerekek tartják ezt fontosnak.
- Szülők többsége tisztában van a rajzfilmnézés mellett a meseolvasás fontosságával is.
- A szülők többsége tisztában van a rajzfilmek esetleges negatív hatásaival.
- A szülők többsége úgy véli, hogy a gyerekek lelki világára hatnak az agresszív jelenetek, amiket tévében látnak.

3.2 Kérdőív elemzése

A hipotéziseim után, következőkben pontról-pontra elemzem a kérdéseimre kapott válaszokat, és azokat összehasonlítom a hipotéziseimben leírtakkal. De ismétlem ezek nem reprezentatívak, az eredmények csupán ezekre a megkérdezett véleményem szerint elit óvodák gyermekeire vonatkoznak.

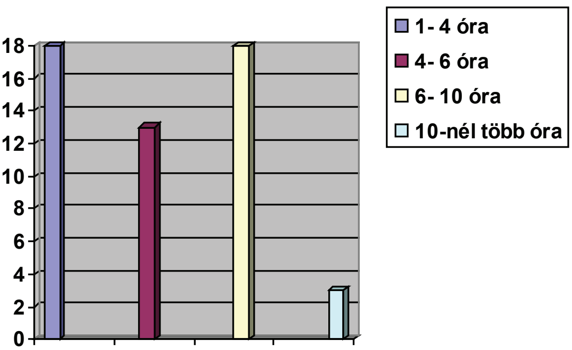
3.2.1 Milyen családok?

Először tájékozódtam a családok állapotáról, a szülőket végzettségük szerint két csoportba osztottam, akik középiskolát végeztek, és akik egyetemet vagy főiskolát. Az ötvenkettő szülő közül 39 tanult egyetemen, vagy főiskolán, 13

csak középiskolán. A megkérdezettek közül csak hárman nem válaszoltak, arra a kérdésre, hogy egyedül neveli-e gyermekét, a többiek egy kivételével, nemmel feleltek, tehát a szülők közül valószínűleg 3-an elváltak, 49-en meg együtt nevelik gyermeküket, (vagy legalábbis a gyermek mellett van férfi nevelő, és női nevelő). Ezekben a családokban összesen 61 óvodáskorú gyermek van, ez volt a második családi állapotról érdeklődő kérdés, és többen oda írták, hogy hány gyerek van összesen, és örömmel láttam, hogy több családban kettőnél több gyerek van.

3.2.2 Heti hány óra televíziózás és számítógép használat?

A kérőívem első két kérdése érdeklődik a gyermekek televíziózási szokásairól. Arra –hogy heti hány órát televízióznak a gyerekek, és hogy a tévénézés mennyire befolyásolja a családi programok szervezését – voltam kíváncsi. Ebben a részfejezetben az első kérdéssel foglalkozom. Az alábbi diagram szemlélteti az arányait annak, hogy heti hány órát néznek a megkérdezett szülők gyermekei televíziót. Tizennyolcan néznek egy és négy óra közötti időtartalomban televíziót, 13-an négy és hat óra közötti időtartalomban, 18-an hat és tíz óra között és hárman néznek 10 óránál is többet televíziót. A hipotézisem erre vonatkozó része, részben megdőlt, ugyanannyian néznek 1-4 órát tévét, mint 6-10 órát. Középmezőnyben vannak a 4-6 órát tévé előtt töltő gyerekek, és megjelennek a 10 óránál többet tévéző gyermekek is. Összességében tehát, a hipotézisem nem állt messze a valóságtól. Ez azonban nem feltétlenül jelenti, azt, hogy ezek a gyerekek nem akarnának többet tévézni, vagy számítógépezni, valószínűleg a szülők „tehetnek" erről. Megtiltják, korlátozzák a médiahasználatot, vagy, ami véleményem szerint legkedvezőbb lenne, úgy foglalkoznak gyermekeikkel, hogy a gyermek szívesebben játszik az anyuka vagy apuka által mutatott játékkal, mint a média eszközeivel, vagy egyszerűen csak nem igénylik a tévénézést. Ma már, úgy gondolom, minden családban van legalább egy számítógép, de az óvodás korú gyerekekre még nemigen jellemző, hogy annyit játszanának vele, mint iskolába járó testvéreik. A szülők közül a legtöbben, akiket megkérdeztem, oda írta a vonalra, hogy nem számítógépezik a gyerek, vagy oda írta az arányt, hogy mennyit néz tévét a gyerek és mennyit játszik gépen, és ezek az arányok szerencsére, elég eltérőek vol-

1. diagram: Heti átlagban hány órát töltenek ezek a gyerekek televíziózással és számítógép használattal

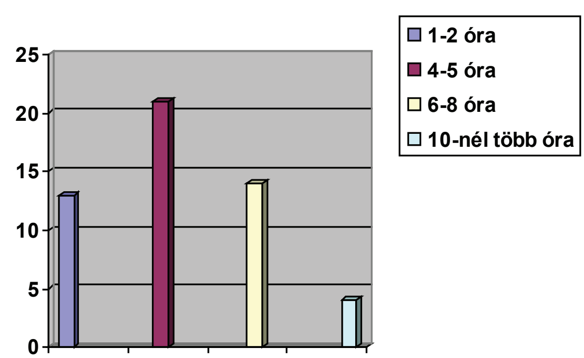
tak, természetesen a televízió javára; akik számítógépeznek azok is jóval kevesebbet ülnek gép előtt, mint tévé előtt. Kósa Éva és Vajda Zsuzsa Szemben a képernyővel című szakirodalma szerint, hazánkban az óvodáskorú gyermekek heti 9 és fél órát töltenek televízió nézéssel (Kósa, Vajda, 1999). Ezt az adatot összehasonlítva a kérdőív alapján megkapott eredménnyel, láthatjuk, hogy eltérnek egymástól. Ugyanakkor, nem olyan nagymértékben, hiszen részben alátámasztja a szakirodalomban szereplő adatot a kérdőívem eredménye, részben meg rámutat, hogy ezekben az óvodákban nagy arányban vannak azok a gyerekek is, akik csak maximum 4 órát tévéznek hetente. Valószínűnek tartom tehát, hogy a szakirodalomban szereplő adat az, amely reprezentatív képet ad korunk óvodáskorú gyermekeinek a tévénézési szokásairól. Véleményem szerint ez esetben meg egy elitréteggel van dolgunk, akik úgy nevelik gyermekeiket, hogy ne töltsenek el olyan sok időt a tévékészülékek előtt. Hiszen a kérdőívben szereplő 61 gyerek 30% csak heti maximum 4 órát néz televíziót.

3.2.3 „Most nem, most megy a sorozatom!”

A válaszadók közül 47-en gondolják úgy, hogy őket egyáltalán nem befolyásolja a tévénézés, a programok szervezésében. Öt szülő a csak „kismértékben” szöveget húzták alá. Ez alapján, a korábbi elgondolásom, miszerint a családok programjait jelentősen befolyásolják a tévéműsorok, helytelen. Bár a szakirodalmakban olvasottak alapján azt állíthatom, hogy az embereket észrevétlenül is manipulálják a reklámok, s így befolyásolják a vásárlási szokásunkat, így tehát a tévében látott más műsorok is könnyen befolyásolják az emberek döntését, például, hogy a szeretett tévéműsor idejére nem terveznek más programot. Ezért úgy gondolom, hogy ezen szülők, mint az korábban is mondtam az elithez tartoznak, hazánk és a világban élő emberekre azonban nem ez a jellemző.

3.2.4 Heti hány óra rajzfilmnézés?

A tévénézési és rajzfilmnézési arány nem egyezett meg mindenhol, ami ugye azt mutatja, hogy nem csak rajzfilmeket, hanem filmeket is néznek, vagy számítógéppel is foglalkoznak a gyerekek. Az ötvenkettő megkérdezett közül, 14 családban eltérő a tévénézés időtartalma és a rajzfilmnézés időtartal-

2. diagram: Heti átlagban hány órát néznek rajzfilmeket?

ma. A családok közül 13-ban néznek a gyermek 1-4 óra közötti időintervallumban rajzfilmeket, 21 családban töltenek 4-5 órát rajzfilmnézéssel, 14 családban 6-8 órás rajzfilmnézési idő van, és csupán 4 családban néznek a gyermekek heti 10 óránál többet mesét. Összevetve az első diagrammal, láthatjuk, amit korábban is említettem, hogy nem csupán rajzfilmeket néznek a gyerekek. Heti átlagban a legtöbben (21-en) 4-5 órát néznek rajzfilmet. A hipotézisem erre vonatkozó része pedig, nem bizonyult igaznak.

3.2.5 Milyen eszköz?

Azaz érdekesség figyelhető meg, hogy összességében ugyanannyi gyermek néz rajzfilmeket DVD-lejátszón, mint televízión, és természetesen már nagyon kevesen néznek videón. Ennél a kérdésnél több választ is meg lehet jelölni, így tehát a számok jóval többet adnak ki, mint amennyi szülő kitöltötte a kérdőívet. Harminckilencen néznek tévén is és DVD-lejátszón is rajzfilmeket, tehát a megkérdezettek 75%-a használja mindkét eszközt ilyen nagy százalékban. Csak 5-en néznek ma már videón meséket, a megkérdezettek 10 %-a, és összesen 18-an néznek már számítógépen is rajzfilmeket, ez a családok 15%-ára jellemző

Ami viszont még érdekesség, hogy volt olyan család, ahol nem volt tévé, csak számítógép és azon néznek a gyermekek meséket. Mikor ezt a kérdést fogalmaztam meg, arra a válaszra számítottam, hogy a legtöbben televízión néznek rajzfilmeket. Valószínűnek tartom, a most számomra olyan furcsa tény, a családban nincs tévé, csak számítógép, a jövőben elég gyakori lesz. A gyerek úgy fog felnőni, hogy tudja majd a gépet használni, és azon meséket nézni. Bár ez a jövőkép elég sötét, és valószínűleg tenni fognak az óvópedagógus azért, hogy ez az állapot nehogy fenn álljon, mert mindenképpen ártalmas a gyermekre nézve. Főleg ha interneten akar majd a gyermek meséket keresni, a reklámok és képek olyan garmadával találkozna össze, amit semmi kép sem tudna az ő lelkivilága sérülés nélkül feldolgozni.

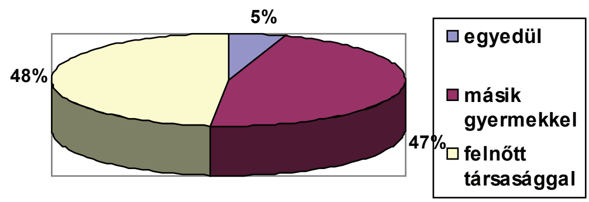
3.2.6 Közös vagy saját készülék?

Itt sem azt kaptam eredménynek, amit korábbi gondoltam. Úgy gondoltam, hogy a gyermekeknek nincs még ilyen korban saját tévé készülékük. Bár jóval nagyobb azoknak a száma, akik a családi tévén nézik a műsorokat, de előfordul, hogy a gyerekeknek lehetőségük van saját televíziójukon tévézniük. Azt tartom valószínűnek, hogy az ilyen szobákban már, nem csak óvodáskorú gyerek alszik, hanem már iskolás esetleg, középiskolás és így az óvodás gyermek is tud más műsort nézni ha a szülők számára nem ajánlott tévéadást néznek. Ez a megkérdezettek közül 6 családra jellemző, az 52-ből, a maradék 46-ban közös televízión néznek tévét a gyerekek és ezt az arányt elég kedvezőnek tartom.

3.2.7 Moziban?

Erre a kérdésre – Moziban is néznek-e gyermekei rajzfilmeket? – összesen 30-an írták azt, hogy nem viszik a gyerekeiket moziba, több mint a fele a megkérdezetteknek, és 22-en viszik őket (a legtöbben azt írták a vonalra, hogy ritkán). Hát igen, körül belül erre az eredményre számítottam. Hiszen a mozi drága is és időigényesebb, mint leülni otthon a tévé elé, vagy DVD-lejátszó segítségével ugyanolyan minőségben megnézni egy egész estés filmeket. A szakirodalomban is olvastam, hogy a televízió elterjedésével a moziba járók száma rendkívül nagymértékben csökkent, Kósa Éva és Vajda Zsuzsa azt írják közös könyvük egyik fejezetében, hogy „Németországban 1956-ban minden egyes állampolgár évente 15-ször ment moziba. 1986-ra ez a szám évi 1,7re esett vissza. (A csökkenés azóta megállt, és az utóbbi években enyhe növekedést mutat)." (Kósa, Vajda, 1999:23).

3.2.8 Egyedül vagy társsal?

3. diagram: Milyen társaságban néznek a gyerekek tévét?

Ennél a kérdésnél – Gyereke(i) egyedül vagy társaságban néznek rajzfilmeket? – három lehetőséget adtam meg: egyedül néz, más gyerekkel (testvér, barát), vagy felnőtt társasággal. A legkevesebben, összesen hárman, néznek egyedül tévét a leggyakrabban ezek közül a gyerekek közül. A másik kettő megoszlik majdnem fele-fele arányban, csak egyetlen eggyel húzták alá többen a „felnőtt társasággal" szöveget, tehát 28-an, és 27-en vannak azok, akik másik gyerekkel többnyire testvérrel néznek, ezt sok szülő aláhúzta. A kérdés leírásakor, arra gondoltam, hogy a legtöbben a testvérükkel vagyis, másik gyerekkel néznek televíziót, noha ez a gondolatom nagy arányban nem érvényesült, de a kisszámú minta vétel miatt, valószínűleg nem reprezentatív eredmény ez. Az eredmények, hogy többen néznek felnőtt ill. más gyerek társaságában rajzfilmeket, elfogadottabb és támogatottabb az óvodapedagógus szakma által.

3.2.9 A szülők megszokták-e beszélni a gyerekkel a tévében látottakat?

A szakirodalmak és a személyes interjúk alapján kizártnak tartom, hogy lenne olyan gyerek, aki ne kérdezné meg a szüleit valamiről, amit nem értett a tévében, ezért érthető, hogy senki nem húzta alá válaszként az a megadott variációt, hogy nem, nem szokták megbeszélni az érthetetlen dolgokat. A többi három lehetőség: a néha, gyakran és az igen, minden alkalommal volt. Szakmai közvélemény által

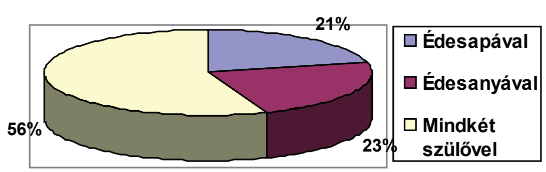
támogatott lenne, ha más óvodákban is az lenne a végeredmény, hogy a szülők több mint fele gyakran megbeszéli a tévében látott, gyermek számára nehezen érthető dolgokat. Többen aláhúzták, az igen, minden alkalommal szöveget, mint a néha feliratot. Szám szerint 11-en húzták alá a néha, 30-an a gyakran válaszokat, és 14 család szokta minden alkalommal megbeszélni a tévében látottakat.

3.2.10 A gyermekek vagy a szülők tartják fontosnak a filmnézést követő megbeszélést?

Az előbbiek és az erre a kérdésre kapott válaszok alapján, az erre a kérdésre, vonatkozó hipotézisem részben bizonyult csak helyesnek. Csupán három szülő húzta alá, hogy a gyerek tartja fontosnak, hogy megbeszéljék az érthetetlen jeleneteket. További 10 szülő gondolja egymaga úgy, hogy fontos a megbeszélés, és 39 családban vannak közös véleményen a szülők és a gyerekek, tehát ezekben a családokban mindenki fontosnak tartja, hogy a gyermek fejében „rend" legyen. Az előző kérdésre összesen 44-en adtak, a szakmabeliek közvéleménye szerint helyes feleletet, hogy gyakran vagy minden alkalommal megbeszélik a dolgokat. Ennél a kérdésnél összevonva, a csak a szülők által fontosnak tartottak számát, az együttesen gondolkodóékkal 49-et kapunk. Ez azt mutatja, hogy a gondolat, a szándék nem marad meg csak a fejben, hanem úgy is tesznek, meg is valósítják ezt a szakmai szemmel nagyon fontosnak és helyén valónak tartott gondolatot.

3.2.11 Édesapjával vagy az édesanyával néz gyakrabban rajzfilmeket a gyerek?

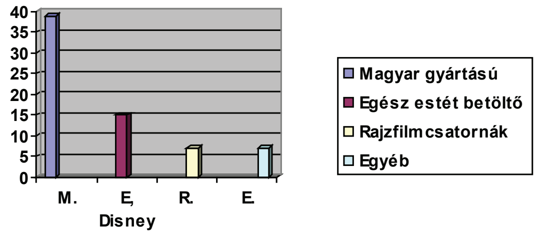
Ugyan erre az eredményre számítottam vagyis, a szülők valóban azonos gyakorisággal néznek a leginkább tévét a gyermekeikkel, de az mindenképpen meglepő eredmény lett számomra, hogy az édesapjukkal, hasonló arányban néznek televíziót a gyerekek, mint az anyjukkal. Az édesapjukkal gyakrabban összesen 10 családban, édesanyjukkal 13 családban néznek a gyerekek tévét. A legtöbben tehát közösen, azaz 28-an néznek televíziót a gyermekeikkel.

4.diagram: Kivel néznek rajzfilmeket a gyerekek?

3.2.12 Milyen jellegű rajzfilmeket néznek a gyermekek a legszívesebben?

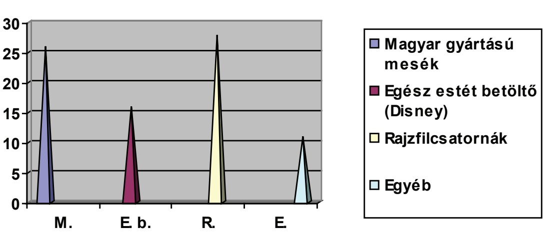
Nagy különbség, hogy a gyerekek mit szeretnek nézni és a szülők mit szeretnének, ha néznének a gyerekek. Ezért mindkettőre rákérdeztem. Több szülő, nem tudta eldönteni, hogy milyen jellegű mesét szeret nézni a gyermeke, ezért többet is bejelölt, ezért nem egyezik összeadva az összesített ötvenkettes számmal. Ez esetben helyesnek bizonyult a korábbi elgondolásom, miszerint a legtöbb gyerek a rajzfilmcsatornákat szeretik nézni. A megkérdezettek közül, 27-en nyilatkoztak, úgy, hogy az ő gyermekeik szívesen néznek magyar gyártású rajzfilmeket, és ez a szám csak eggyel marad le a rajzfilmcsatornákat kedvelők számától. A színvonalas Disney mesék sem maradnak le nagyon a 16-os számukkal, ugyanakkor jó minőségű egyéb rajzfilmeket soroltak fel a szülők, amiket a gyermekek még szívesen néznek. Néhány példát fölsorolok ezek közül: Bogyó és Babóca, skandináv mesék, Jim-Jam csatorna, Micimackó. A Bogyó és Babóca címet sokszor láttam leírva, ezért kicsit utána néztem a mesének, és nagyon aranyosnak és mindenekelőtt nevelő, és tanító mesének találtam. Bogyó egy csigabiga, Babóca meg katicabogár, Bartos Erika által írt történetek nagy kedvesek, és úgy találtam, hogy Pogány Judit hangja, aki a mesélő, tökéletesen illik ahhoz a kedves figurákkal benépesített világhoz. A zene meg a sokak által ismert, és népszerű Alma együttes, akiknek a dalai és zenéi pontosan a gyerekeknek íródtak.

6. diagram: Milyen meséket szeretnének nézetni a szülők a gyerekekkel

3.2.13 A szülők milyen meséket nézetnének a gyermekeikkel?

Mit szeretnének nézetni a szülők a gyermekikkel, a legtöbben magyar gyártású színvonalas, többnyire a régebbi gyártású rajzfilmeket, vagy a már modernebb változatban is létező Magyar népmeséket, mely választás az óvópedagógusok között is támogatott. Ez az arány a diagramon kitűnően látszik, a magyar gyártású mesék

5. diagram: Milyen rajzfilmeket néznek a gyerekek a leggyakrabban

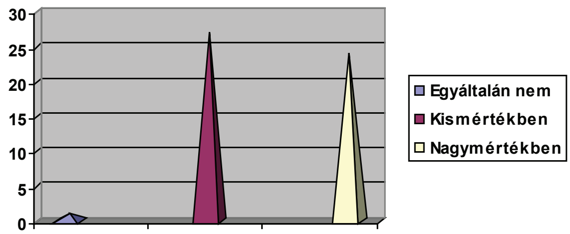
oszlopa legmagasabb, ami számban egész pontosan 39. Az egész estét rajzfilmeket is díjazzák azért a családok, számban kifejezve ez 15 családot jelent, a maradék egyenlően megoszlik, 7 szülő nézetne a gyermekével egészestét betöltő, Disney vagy egyéb más gyártású meséket, és szintén heten vannak azok a szülők, akik egyéb más általuk helyesnek ítélt rajzfilmeket nézetnének gyerekeikkel. Én a következő eredményre gondoltam, a szülők nem rajzfilmcsatornákat nézetnének a gyermekeikkel, hanem egész estét betöltő rajzfilmeket. Azonban a legnagyobb arányban a magyar gyártású meséket mutatnák meg jó példának a szülők. Ez alapján, a kérdőív alapján, a mai szülők jelentős része, tudja, hogy milyen jellegű meséket szerencsésebb nézetni a gyerekekkel, melyek azok a mesék, amikből tanulnak a gyerekek, a közvélemény, és a szakmabeliek szerint.

Összehasonlítva a két diagramot, az előzőt és ezt, láthatjuk, hogy elég nagy az eltérés, noha mindkét ábrán, magas a magyar gyártású mesék oszlopa, a rajzfilmcsatornák oszlopa lényegesen nagyobb az ötös számú diagramon, mint a hatos számún. Ez azt jelenti, hogy a gyerekek nem minden, sőt sok esetben nem hallgatnak szüleikre, hogy melyek a jó minőségű mesék és melyek rossz minőségű, silány mesék, rajzfilmsorozatokat. Meg azt is jelenti, hogy a gyerekeknek sajnos igenis tetszenek azok a rajzfilmek, amiket a Mini-maxon, nagy a Cartoon Network-ön vetítenek. Az elképzelhető, hogy néhány gyerek azért nézi ezeket a csatornákat, mert tiltják otthon, és az mindig jobban érdekli a gyermeket, hogy mi az, amit ő nem nézhet. Ezen a helyzeten, a szakmabeliek véleménye, pedagógiai tapasztalatok szerint, a szülő még több, és erősebb tiltással, szidással nem segíthet, de ha a gyermeknek elmondja a véleményét, és esetleg érvel is, hogy miért tartja rossznak azokat a meséket, akkor van esély arra, hogy a gyermeknek is ez lesz a véleménye majd azokról a rajzfilmekről. Ez persze csak kicsit idősebb korukban, fog kialakulni, és csak akkor, ha a szülőnek van szava, tekintélye a gyermek szemében.

3.2.14 Fontos-e a rajzfilmek mellet a mesehallgatás?

Ez volt az a kérdés, amire az összes megkérdezett szülő igennel felelt. Bár nekik egy kicsit másképp volt megfogalmazva ez a kérdés (lásd kettes melléklet). Ezzel a hipotézisem alá lett támasztva. Sok szülő azt is oda írta a vonalra, hogy mikor szokott felolvasni: minden este, hétvégenet ebéd után is. Ezek a szülők fontosnak tartják, hogy felolvasnak porontyaiknak, hogy a képzeletük, a szókincsük fejlődjön és hogy a feszültség és a stressz, ami a nap folyamán felgyűlt bennük, levezetődjön és feloldódjon. Így nyugodtan fognak tudni aludni, és valószínűleg nem fognak rosszakat álmodni.

3.2.15 A rajzfilmek hat-e a gyermek lelki életére?

7. diagram: Milyen mértékben hatnak a rajzfilmek a gyermekek lelki életére

Az én véleményemmel a kérdőíveket kitöltő szülők nem értettek egyet, így hipotézisem megdőlt. A legtöbben, huszonheten, úgy gondolják, hogy a rajzfilmek csak kis mértékbe befolyásolják a gyermekek lelkivilágát. Ez az eset csak, akkor állhat fenn, ha a gyermek keveset néz televíziót, vagy a szülőkkel együtt néz és akkor nem ijed meg, megérti az érthetetlen dolgokat, mert választ kap rájuk, és azért nem fél, mert az édesanyja édesapja közelében biztonságban érzi magát, így látom ezt a személyes interjúk alapján. Összesen huszonnégy szülő ért egyet velem, hogy nagymértékben befolyásolja a gyermekeket a rajzfilmek, és csupán egy szülő gondolja úgy, hogy egyáltalán nem gyakorolnak semmilyen hatást a rajzfilmek a gyermekekre. Valószínűleg azért gondolhatja így, mert nem néznek annyi tévét, vagy csak fejlesztő hatású meséket néznek, aminek a jótékony hatását észrevétlenül a gyermekébe ivódik.

3.2.16 Milyen típusú rajzfilmek befolyásolják pozitívan, ill. negatívan a gyermekek személyiségfejlődését?

Az én elgondolásom szerint sorolták be a rajzfilmeket a szülők a két csoportba. Általában azok a rajzfilm címek kerültek a pozitívan befolyásoló felirat alá, amiket én is oda soroltam volna. Sokan nem konkrét példákat írtak, hanem leírták, hogy a milyen típusú rajzfilmek azok, melyek jó hatással vannak a gyermekekre. Barátságról szóló, egy adott problémáról szóló, amit közösen oldanak meg a mesehősök. De ugyan így a negatívhoz is sokan jellemzőket írtak csak, agresszív, harcos, verekedős rajzfilmek. De azért sokan írtak példákat is: a negatívhoz talán a legtöbbször a Cartoon network sorozatai, illetve maga az egész csatorna került leírásra, volt, aki az animéket nem kedvelte kifejezetten és ezt sokan mások is így gondolták, csak máshogy fogalmazták meg, sokszor nem szakszerűen (Dragonball, Pokemon). Volt egy szülő, aki szintén beleesett abba a csapdába, hogy nem úgy fogalmazott, ahogy az helyes lett volna, szóval értettem, mit ért az alatt, hogy „negatív érzelmeket közvetítő mesék, fájdalomról, szenvedésről", de ez így nem helyes, nem igaz. Ezek mind nagyon fontosak egy mesében. Hiszen az életben is sokszor fog találkozni szenvedéssel és fájdalommal. Sőt, hogyha más találkozott is, a szülők elválása, vagy családtag elvesztése miatt, akkor főleg szüksége van olyan mesékben, ahol azt

látja, hogy mások is szenvednek, de a mesehős végül győzedelmeskedik ezeken a bajokon, túléli, és nem adja föl. A kedves szülő tehát gondolom arra, gondolhatott, amire a többi szülő is, hogy azok a mesék, ahol durva jelenetek vannak, állatokat kínoznak, vagy embereket azok valóban szörnyű hatással lehetnek a gyermekre, de a szenvedéssel és fájdalommal találkozniuk kell.

Sokan olyan meséket soroltak fel, amikből elsősorban tanulni tudnak a gyerekek, noha ezt sokszor észre sem veszik. Például, Varázslatos iskolabusz, Egyszer volt az élet, Eperke, ezek mind-mind azzal a céllal jöttek létre, hogy valóba valamilyen információt közvetítsenek a gyerekek felé. A Varázslatos iskolabusznál ki emelném, hogy a végén minden egyes történetnek, van egy olyan rész, ahol a producert hívják fel a gyerekek, hogy ez vagy az nem stimmelt a történetben, és akkor a szintén rajzolt producer figura válaszol a kérdésekre. Így nem hagyva sem üres foltot a történetben, sem pedig hamis képet a gyermekben. Aztán természetesen sok olyan mesét is felsoroltak, amik „csak" történeteket mutatnak be, elsősorban olyanokat, amiket a gyermek is átélhet még, vagy már átélhetett, ilyen rajzfilmek pl.: Frenklin, Thomasz, Kockásfülű nyúl, Mazsola és tádé. Aztán még vannak az olyan mesék, melyeket felsoroltak, amik kedves humoros történeteket mesélnek el, vagy tanulságosokat: Mátyás király meséi, Magyar népmesék, Futrinka utca, Süsü a sárkány. Igaz lehetne vitatkozni, hogy a kedves és jó szerepben álló sárkány, nem zavarja-e meg a gyerekeket, hiszen a sárkány egy tipikusan gonosz szereplő, és a kisgyereknek általában azok a mesék az érthetők, ahol megvan egyértelműen, hogy ki a rossz és ki a jó, és ezek semmiképp sem mosódhatnak össze, hogy de valaki ez is az is. De egy nagyobb gyerek már megérti, szóval az inkább már a 6-7 éves korosztálynak való.

Volt egy érdekes rajzfilm, amit az egyik szülő a pozitív mesékhez, a másik szülő a negatívokhoz írt. Ez volt a Tom és Jerry, nos igen, ez egy nehéz kérdés. Én is néztem gyerekként ezt a rajzfilmsorozatot és mindig rettenetesen élveztem. Az egér (Jerry) mindig megszökött az őt állandóan üldöző kandúr (Tom) elől. Az egész sorozat az üldözéses jelenetek agresszív cselekedeteivel van tele, szögbe lép, baltával levágják a macska farkát, rávernek kalapáccsal, leesnek valahonnan jó magasról. Ezek mind-mind úgy gondolom rossz hatással vannak a gyerekek gondolkodására, mert azt hihetik, hogy ezek a valóságban ha megtörténnének, akkor is talpra ugorna a macska és futna tovább. Ugyanakkor a kandúr és az egér jó barátok, sok rész vége ezzel fejeződik be, hogy karonfogva vagy vígan egymást üldözve távolodnak a végtelenbe.

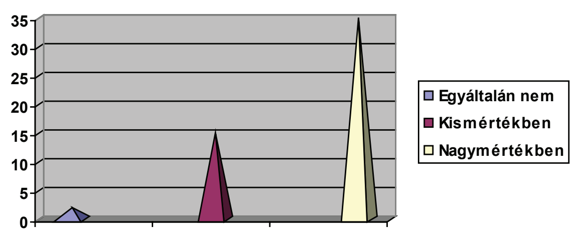
Tehát előfordul, hogy egy rajzfilmről sem lehet könnyen megállapítani, hogy az most vajon milyen hatást gyakorolhat a gyerekekre. De az biztos, hogy mindig vannak kivételek, lehetséges, hogy egy ártalmatlannak tűnő mese után a gyereknek szörnyű rémálmai lesznek, és az is előfordulhat, hogy egy durva, erőszakkal teli rajzfilm semmiféle viselkedési, és gondolkodási változást nem okoz egy kisgyermekben.

3.2.17 Szerepjáték?

Harminchárom szülő szerint bújna gyermek szívesen egy rajzfilmfigura vagy egy mesehős bőrébe, de akadnak szép számmal, akik nem szívesen játszanak ilyet, összesen 19 szülő jelölte meg ezt a választ. Van olyan kisgyerek, aki az „Égigérőpaszulyt" már megmászta, és hegedűn játszott, mint a szegény ember, és Fehérlófiaként sárkányokkal küzdött. De persze vannak kislányok, akik a játékukban tündérek voltak, (volt, aki név szerint Csingilin), vagy másvalaki világszép királykisasszonyként lépkedett, vagy valaki más Disney hős, Wall-e, a Verdákból az egyik versenyautó volt. A szülők szerint főként a fiúkra jellemző, hogy gőzmozdonyként viselkednek (Thomasz) vagy szuperhősként, de azok közül, akik azt húzták alá, hogy nem játszanak ilyeneket, azok többségében szintén fiúk. A lányok szívesen játsszák el, hogy ők a Barbi vagy Hapupipőke, esetleg Angelina a balerina. Összességében tehát, több gyermek szeret szerepeket eljátszani, mint akik nem, és főleg a fiúkra jellemző, hogy mellőzik ezt a játékformát, talán „gyerekesnek" tartják. De lehet, hogy csak még nem próbálta ki, vagy egyszerűen nincs hozzá kedve. Százalékban kifejezve, a családokban 63%-ban szeretnek a nebulók szerepeket eljátszani, és 37%-ban nem. Több kisgyerekre számítottam, azok közül, akik szeretnek szerepekbe bújni, kicsit meglepődtem ezen az arányon.

3.2.18 A tévé hat-e a gyerekek agresszivitására?

A szülők nagyrész úgy gondolja, hogy az agresszió nagymértékben hat, és ez az elgondolása a legtöbb pedagógusként dolgozó szakembernek, hipotézisem ez esetben teljesen helytálló. Bár fontos lenne, hogy ezen információ alapján neveljék gyermekeiket a helyes tévénézési szokásokra.

8. diagram: Milyen mértékben hat a tévében látott agresszió a gyermekekre?

Az azonban, hogy volt olyan szülő, aki úgy gondolja, hogy semmi hatással nincs a gyerekre a tévében látott megszámlálhatatlan agresszív jelenet, azon megdöbbentem, igaz, hogy az egyik szülő oda írta, hogy „ok: azt nem nézheti meg", de a másik szülő válasza meglepő volt, főleg, hogy semmiféle indoklást nem fűzött hozzá. Viszont összességében 35 szülő húzta alá a nagymértékben feliratot, tizenöten a kismértékben-t és csak ketten az egyáltalán nem-et. Mindazonáltal a szakirodalmak alapján úgy gondolom, hogy a tévében látott agresszió hatása, nem lesz túl erős, ha

a gyermeknek egy biztos érzelmi háttere van. Kérdezhet, választ kap, szeretettel és gondoskodással veszik körül. Így valószínűbb, hogy a gyerek helyesen értelmezi a tévében látottakat. Tehát csak a biztos érzelmi háttérrel rendelkező gyermekre lehet kis hatással az agresszió, ellenkező esetben nagymértékben.

A felállított 5 hipotéziseim közül egy darab bizonyult helytállónak, három részben állta csak meg a helyét, és összesen egy hipotézisem dőlt meg.

4. Két rajzfilm (Vacak, a hetedik testvér, Oroszlánkirály) gyermekekre gyakorolt hatásának vizsgálata. Interjúk elemzése

Interjút készítettem öt óvodáskorú gyermekeket nevelő családdal. Az interjúm elkészítése során szintén a Nádasi Mária által ajánlott interjúkészítési javaslatokat vettem figyelembe. A két rajzfilm, az Oroszlánkirály és a Vacak,a hetedik testvér, gyerekekre gyakorolt hatását vizsgáltam. Mindkét filmet megnézettem a gyerekekkel, és utána tettem fel nekik kérdéseket. Természetesen a két filmet, ha tehettem, nem egymás után, hanem két külön napon nézettem meg velük. Ha volt rá lehetőségem, a szülőket is meginterjúvoltam, az ő személyes véleményükre is kíváncsi voltam. Ebben a fejezetben először a filmek történetével foglalkozom, azután a filmekről olvasott forrásokkal és végezetül az interjúk elemzésével.

4.1 Történeti szál: röviden mindkét filmről

Először röviden a két film alkotóiról szeretnék írni, Walt Disney, Koltai Jenő és Hernádi Tibor életéről és filmes karrierükről.

8. kép: Walt Disney

Walter Elias Disneyként látta meg a napvilágot az Illinois államdbeli Chicago városában, 1901. dec. 5-én. Apja Elias Disney Kanadából áttelepült farmer, ír származású, és Flora Call német származású anyja negyedik fiaként, ő maga amerikai állampolgár volt. Szüleivel együtt 1906-ban egy Marceline melletti farmra, Missouriba, majd 1910-ben Kansas Citybe költözött. Tanulmányait a Kansas City Public School District-ben (1907-1910) kezdte, és a Benton Grammar School-ban (1910-1911) folytatta. Filmes karrierje világhírűvé és halhatatlanná tette, ehhez a sikerhez sokban hozzájárult, hogy a filmjei színvonalára különös hangsúlyt fektetett, sokat aggódott értük: „Mindig kísértett egy lidérces álom: azt álmodom, hogy valamelyik filmem a művészfilmek színházában végzi. És reszketve ébredek” mondta egyszer Walt Disney (Féjja, 1979). Élete során ő kapta a legtöbb Oscar-díjat: 59 alkalommal jelölték, melyből 26 alkalommal nyerte el a díjat (23-t a filmjeiért és 3 emlékdí-

jat). Az egyik díjátadó rendhagyó volt: 1939-ben a Hófehérke és a hét törpe című rajzfilmjéért egy nagy és hét kisebb méretű Oscar-díjat vehetett át. (Csala, 1994) 65 évesen 1966-ban halt meg a burbanki Disney Stúdióval szembeni kórházban, halálakor részvényei darabonként 69 dollárt, összesen 18 millió dollárt értek. (Schickel, 1972; Csala, 1994)

Koltai Jenő több filmet is rendezett, többek között a magyar gyerekek által mindig is közkedvelt Mézga családot (1972), ami egy fantasztikus magyar rajzfilmsorozat. A Vacak a hetedik testvér című mesét és annak folytatását is ő rendezte. Koltai sajnos a Vacak végét már nem érte meg, nélküle kellett befejezni a rajzfilmet. (Vidovszky, 1996)

Hernádi Tibor egy rendkívül tehetséges grafikus és rendező volt. Több filmet is rendezett, többek közt az 1972 Gusztáv és a légy című részt, mely a Gusztáv sorozat egyik epizódja volt. A Vacak 1994-es és 96-os filmjét is ő rendezte társával, Koltai Jenővel. A Sárkány és a papucs című szintén magyar rajzfilmet is ő rendezte, amit 1989-ben adtak ki. (Orosz, 2012)

4.1.1 Oroszlánkirály

A Disney-stúdió volt a megalkotója az Oroszlánkirály című rajzfilmnek. Az Oroszlánkirály *(The Lion King)* egy 1994-es animációs film a Walt Disney Feature Animation készítésében, a Walt Disney Pictures forgalmazásában. A Disney 32. egész estés rajzfilmje a harmadik legnagyobb bevételt hozó animációs film mind az Egyesül Államokban, mind világviszonylatban. A film három Oscar-díjat és két Golden Globe- díjat nyert el. Zeneszerzője Hans Zimmer, szintén Oscart kapott a csodálatos zenéért, amivel a rajzfilmet gazdagította.

9. kép: Simba bemutatása

Az Oroszlánkirály története a képzeletbeli afrikai Büszke Birtokon játszódik, ahol Mufasa, egy oroszlán királyként uralkodik a többi állat felett (hagyományosan az oroszlánt tartják az „állatok királyának”). A film kezdetén Rafiki, a mandrill sámán bemutatja Simbát, Mufasa király és Sarabi királynő fiát a Trónszirt körül gyülekező állatalattvalóknak (lásd 9. kép).

Mufasa fivére, Zordon rájön, Simba születésével elvesztette a jogot, hogy a Mufasát követő király ő lehessen, így azt tervezi, hogy megöli Simbát és Mufasát annak érdekében, hogy elfoglalhassa a trónt. Zordon bogarat ültet Szimba fülébe azzal, hogy az elefánttemetőről, egy a Büszke Birtok határain túl eső területről mesél neki, ahova Simbának tilos mennie. A kis oroszlán nem engedelmeskedik apja parancsának és elviszi barátját, Nalát (egy lány oroszlánkölyköt) a temetőbe. Itt a kölyköket Shenzi, Banzai és Ed, Zordon hiéna csatlósai kergetik meg, Mufasza azonban megmenti a kicsiket.

A király ugyan leszidja fiát, azonban hamar kibékülnek. Mufasza az égre tekintve pedig elmondja fiának, az összes csillag az égen egy-egy halott király lelke, így ha meghal, akkor ő is oda fog kerülni. Másnap Zordon egy gnúcsordát üldöztet egy közeli szurdokba, hiénái segítségével, ahol Szimba így csapdába kerül, Mufasza pedig hírmondójával, a szarvcsőrű madár Zazuval fia segítségére sietni. Zazu visszarepülne segítséget hozni, csakhogy Zordon leüti Zazut. Simba egy korhadt faágon kapaszkodik, ahol Mufasza rátalál, és egy kőszirtre lerakva megmenti fia életét, csakhogy ő maga visszasodródik a rohanó gnúcsorda közé. Mufaszának sikerül utolsó erejével felugrania egy sziklafalra, ahol azonban nem tud rendesen megkapaszkodni. Zordon pedig ebben a megfelelő pillanatban lelöki az egyik sziklaszirtről Mufaszát a mélybe, megölve ezzel a királyt (lásd 10. kép). Zordon ezután elhiteti Szimbával, hogy a fiatal oroszlánkölyök felelős apja haláláért, és arra ösztönzi, hogy elmeneküljön a Büszke Birtok határain túlra. A kis kölyök így önmagát szégyellve, bűnösnek érezve hagyja el apja birodalmát, nagybátyja pedig mindenkivel elhiteti, hogy Szimba és Mufasza a gnúcsorda áldozatai lettek, majd a hiénák támogatásával elfoglalja a trónt.

10. kép: Mufaszát lelöki Zordon

11. kép: Timon és Pumba befogadják Szimbát

A történtek után a távoli sivatagban két jó barát, Timon, a szurikáta és Pumba, a varacskos disznó rátalál az eszméletlen Szimbára, akit ki is mentenek a keselyűk gyűrűjéből.

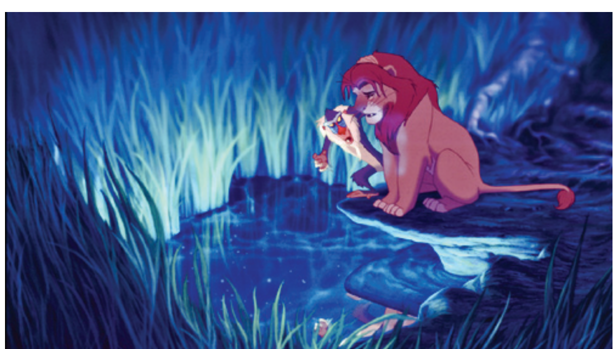
Egy rövid eszmecserét követően, hogy vajon érdemes-e egy oroszlánnal barátságot kötni, a duó saját mottójuk, a „Hakuna Matata" törvényei szerint neveli fel a kölyköt a dzsungelben. A 11. képen azt a pillanatot láthatjuk, amikor a két jó barát felvidítják kedves dalukkal Szimbát, ezzel befogadva magunk közé a kis elhagyatott oroszlánkölyköt.

Később, amikor Szimba felnő, összetalálkozik gyermekkori barátjával, Nalával, egymásba szeretnek. A 12-es kép örömteli találkozás pillanatát mutatja. Nalá később beszámol róla, hogy Zordon zsarnokoskodó, nemtörődöm hozzáállása pusztulást hozott a Büszke Birtokra, és átadta a hatalmat a több száz idétlen és falánk hiénának. Arra kéri Szimbát, hogy térjen vissza, és foglalja el az őt megillető királyi trónt, de az visszautasítja, hiszen meg van elégedve jelenlegi boldog életével, ahol nem terheli őt felelősség. Valamint még mindig bűnösnek érzi magát apja halálát illetően. Nala felelősségre vonja, és közli, hogy ez Szimba kötelessége, az a feladata, hogy megvédelmezze Büszke földjét.

12 kép: Szimba és Nalá viszontlátás

Azon az éjszakán Szimba az égre néz, és felkiált apjához, amikor is feltűnik Rafiki, akit Szimba bolondnak hisz. A mandrill azonban a tudás és humor ötvözetével sikeresen meggyőzi Szimbát arról, hogy Mufasza lelke még benne él, később pedig Mufasza szelleme jelenik meg az égen, és a film egyik legemlékezetesebb jeleneteként megszólítja fiát, és emlékezésre készteti. („Emlékezz rá, hogy ki vagy!") Szimba ezek után úgy dönt, visszatért a Büszke Birtokra. A törvényes

13. kép: Szimba, saját tükörképében felfedezi apját

trónörökös Nalával, Timonnal és Pumbával együtt hazatér, majd a trónszirten szembeszáll nagybátyjával, és Mufasza halálának igaz történetére is fény derül, ahogy a meglehetősen magabiztos Zordon megpróbálja Szimba ellen hangolni az oroszlánhölgyeket. Mialatt Timon és Pumba kiszabadítják Zazut, ádáz küzdelem tör ki az oroszlánhölgyek és a hiénák között, mialatt Szimba Zordonnal viaskodik. Hadakozásuk közben Zordon megpróbálja minden rosszért a hiénákat hibáztatni, és végül bevallja az oroszlánok előtt: ő ölte meg Mufaszát. A bosszúra éhes Szimba a mélybe lökhetné nagybátyját, de mint mondja, ő nem az a fajta, nem olyan, mint nagybátyja. („ Nem vagyok olyan, mint te!") Végül védekezésként lerúgja magáról támadó nagybátyját, aki így mégis csak a mélybe zuhan, lent pedig elfogják a hiénák - akik nem igazán vették szívesen, hogy Zordon őket állította be ellenségnek- és megölik bukott vezetőjüket, majd a vihar által okozott tűzben mind odavesznek. Ahogy a trónra jogosult király foglalja el a trónszirtet, a Büszke Birtok ismét zöldbe borul és kivirágzik. A film zárójelenetében Rafiki a magasba emeli Szimba és Nala újszülött kölykét, és az élet körforgása így folytatódik. A filmnek később folytatása is készült, Az oroszlánkirály 2 – Szimba büszkesége. A második rész Szimba király lányának, Kiarának felnövéséről és a számkivetett oroszlánok, Zordon nőstényoroszlánjaival küzdött harcáról szól. Kiarának a párja közülük kerül ki, Kovu, akit arra képeztek ki, hogy megbosszulja Zordon halálát. De beleszeret Kiarába, így sikerül az oroszlánok között békét teremteni újra.

4.1.2 A hetedik testvér

Vacak, A hetedik testvér című rajzfilm Az Oroszlánkirállyal egy időben (1994), de más országban „született". Magyar rendezői Koltai Jenő és Hernádi Tibor, a forgatókönyvírásnál nemcsak a rendezők, de a híres Dargay Attila is ott volt, aki több híres magyar mesét segített filmvászonra vinni. (pl.: Ludas Matyi, Vuk, Sárkány és papucs, Az erdő kapitánya)

Vacak, az autóból kidobott kiskutya, akit a nyuszi kölykök az út mentén találnak, játszópajtásuknak fogadják, és ki akarják „képezni" nyúlnak. Első ránézésre nem is tudják, hogy Vacak milyen állat, ezért meg is ijednek tőle, ami a 14. képen is látható. Az egyik versenyfutás közben Tasli, a nyúlcsalád egyik csemete, kiszalad a nyílt mezőre, ahol a héja rögtön észreveszi és karmai közé kaparintja. Azonban Vacak a kutyák bátorságával és erős ugatásával, megmenti a kis nyuszit a héjától. A hálás kis nyuszik testvérükké fogadják őt, s ezután számtalan mókás és kedves bonyodalomba keverednek az erdő állataival. Nem mindennapi szenzáció az erdőben. Egy igazi „nyuszikutya".

Vacak magára haragítja az erdő lakóit, de végül mindenki belátja, hogy a kiskutyának helyén van a szíve, így befogadják őt. Vacak megismerkedik az erdő világával, a veszély fogalmával is, amit korábban nem ismert. A veszélyről egy dal is van a mesében, ami valóban félelmetes. Az igazi kalandok azonban csak ekkor kezdőd-

nek: a vadorzók támadására humoros és elszánt ellentámadással válaszolnak a kis nyuszik. Vacak vezeti őket, aki megtanította a nyuszikat arra, hogy bátran viselkedjenek, ne legyenek „gyáva nyulak". Nem sokkal a vadorzók sikeres elijesztése után, az erdőben folyó patak a vihar miatt felduzzad, és eléri az üregi nyulak otthonának földalatti bejáratát. Vacak figyelmezeti barátait ,és megmenti őket. Azonban szegény kiskutya megbetegszik, és hiába próbálják a testvérkéi etetni, felvidítani az állapota nem változik. A pletykás szarka elmegy bagolydoktorért. Bagolydoktor elmondja, hogy Vacakot csak az emberek tudják meggyógyítani, rendes ételt tudnak neki adni, amitől erőre kap. A nyuszi testvérei elviszik az erdő szélén lakó erdész házához, aki unokájával lakik ott. A kislány nagyon megörül, amikor az ugatás hallatára kitekint az ablakon, és egy kiskutya fekszik a kutyaól előtt, amit még a nagyapja készített korábban. A film végén aranyos dal van, akárcsak az elején, kedves szövege van, dallamos, és jó zárásnak.

14. kép: Vacakot megtalálása

15. kép: Vacakot répával etetik a nyuszik

Vidovszky György egyik cikkében a következőket írja a Vacakról: „A legújabb egész estés magyar animációs film a Walt Disney mesegyár érzelmes és látványos vonalát képviseli, talán ezért ért el olyan szép sikereket az amerikai videó piacon" (Vidovszky, 1996:61) „vukos" állatmeseként emlegeti, hiszen valóban hasonlít a főhős karaktere, az árva állatkölyök az erdőben. Továbbá a nyuszikat a Hófehérkében szereplő törpékhez hasonlítja: „A testvérek különböző jellemeiben a hét törpe filozofikus karaktereinek gyengécske mását ismerhetjük fel a nyuszik

életét bemutató felvonásban. A rózsaszín orrú és kék szemű (!) nyuszi kölykök mozgatásának takarékos fázisolása sajnos még statikusabbá tette a hosszú bevezető részt. A mese második felében azonban két izgalmas akciójelenettel, a vadászok humoros és elszánt támadásával, valamint a vihar okozta katasztrófa magával ragadó pillanataival ajándékozzák meg a kitartó nézőt az alkotók" (i.m.61) Véleményem a fentiek alapján megegyezik Vidovszky Györgyével, az elejét én is vontatottnak találom már, bár gyerekként nem éreztem így. A Vacak megjelent könyvben is, a Magyar Könyvklub adta ki keménykötésű könyvként 1999-ben, óvodák polcain is megtaláltam már.

Az Oroszlánkirályról Amaryllis Tamás írt egy fantasztikus cikket, aminek a következő az első két bombasztikus mondata, melyek szerintem telitalálatok: „Szimba, az oroszlánifjú története nevelődési rajzfilmregény, „egy centiméter igaz költészettel", háromezer méter szarkasztikus képi humorral. Elton John melódiái, a szellemes dalszövegek (Csörögi István magyarítása és szinkronrendezése), a briliáns komputeranimáció meseeposszá minősítik a fürgelábú gnúkat, acsargó hiénákat, varacskos disznót és sámántehetségű páviánt felvonultató produkciót. " – fantasztikusan összegzi ka film hangulatát. (Amaryllis, 1994:58) Az Oroszlánkirálynak azonban készült egy „felújított" animált változata, ahol a kétdimenziós figurák mögé háromdimenziós hátteret raknak, ez esetben például a sivatagi vihart készítették el így. (Csillag, 2005) Strommer Nóra véleményével, mely szerint a Madagaszkár „mese talán legnagyobb erénye az, ahogy a Disney Oroszlánkirályával szemben bemutatja az állatok királyát." nem teljesen értek egyet (Strommer, 2005:60). Annyiban igaza van, hogy a Madagaszkárban szereplő Alex nevű oroszlán állati tulajdonságai valóságosabbak. De én úgy gondolom, hogy egy gyereknek az Oroszlánkirály oroszlánjai is elegendő „tanulnivalót" adnak, jóról és rosszról, felelősségről és hazugságról. A Madagaszkár már idősebb gyerekeknek való, sőt inkább a felnőttek és a tinédzserek a célközönsége, míg az Oroszlánkirálynak az óvodáskorosztály, akikkel szüleik szíven megnézik a mesét, mert kellőképpen színvonalas és vicces, ahhoz, hogy egy felnőttet is elszórakoztasson. S ezek az oroszlánokról szóló mesék oly nagyon közkedveltek lettek, hogy több részt is készítettek róluk, 1998-ban a Szimba büszkesége címmel, majd 2004-ben megjelent a harmadik rész is, Timon és Pumba „különkiadással". A második rész 2000-ben DVD-filmek magyarországi sikerlistáján harmadik helyen állt, (N. 2000) Tehát ezek a filmek olyan minőségiek, hogy a színvonalukhoz más filmeket is hasonlítanak. (Varga, 2011)

A hetedik testvérnek is megjelent folytatása 1997-ben, a Vacak, az erdő hőse címmel, mely ugyan azzal a bűbájjal és kedvességgel varázsolja el nézőit, mint az első rész. Talán ez a rész cselekményesebb, izgalmasabb. A megértéséhez ugyan már egy kicsit nagyobbnak kell lenni, mint egy óvodásnak, bár talán egy nagycsoportos már megérti az árnyalatokat, hogy ki volt a gonosz, és ki a „kevésbé gonosz".

4.2 A két rajzfilm gyermekekre gyakorolt hatásának vizsgálata

Először azt jegyezném le, hogy mindegyik kisgyerek, azt mondta, arra a kérésemre, hogy tetszett-e a mese, hogy igen. Ez nekem mindennél többet ért. Összesen kilenc gyerekkel nézettem meg a meséket, öt volt nagycsoportos a többiek középsősök és kiscsoportosok voltak, közülük az egyik kisfiú ismerte az Oroszlánkirályt, és volt olyan, aki az Oroszlánkirály második részét látta, az elsőt nem, a szülők azt mondták, hogy túl szomorú az első rész, a másodikban nem hal meg senki. A gyerekek közül hárman-négyen halványan emlékeztek a Vacakra, hogy látták már tévében. A mesékből inkább a nagycsoportosok tudtak tanulni. Azokra a kérdéseimre, amik az állatok táplálkozásáról, vagy lakhelyéről érdeklődött, vagy, hogy miért betegedett meg Vacak, inkább a nagyok tudtak felelni, volt, aki csak segítséggel, rávezetéssel. A segítő kérdések mentén, szépen válaszolgattak, okosan, és így a végén már mindenkinek érthetővé vált, hogy a kutya azért lett beteg, mert nem neki való eledelt evett. Benedek, erre egy nagyon aranyos ugyanakkor logikus választ adott: „Mérges galócától!", mivel mérgező, ezért igaza is lehetett volna, de igazából a főhős nem evett a gombából, csak az egyik esés végén a szájába került, de a nyuszik figyelmeztetésére nem evett belőle. Az egyik iskolába készülő nagycsoportos meg kérdezte, hogy miért nem ette meg a nyuszikat a kutya, hiszen valóban jól tudta, hogy a kutya húst eszik.

Mindegyik gyerek kommentálta végig a filmeket, ezeket fel is jegyeztem. Sokan inkább kérdéseket tettek fel nekem, vagy az anyukáknak. Megfigyeltem, hogy egyrészt a kisebbek kérdeztek többet, és arra következtettem, hogy azok a gyerekek kérdezősködtek inkább, akiknek valószínűleg otthon is megválaszolják a feltett kérdéseit, amiket akár műsornézés közben is feltehet. A nagyobbak valószínűleg azért sem kérdeztek annyit, mert már több mindent megértettek a történetből, nem úgy, mint például, a kis Lia, aki megkérdezte, hogy: "Miért dörög a vihar? – vagy, amikor, az oroszlán lecsap egy egérre, megkérdezte – "miért vette fel, miért csapta le?" – vagy, amikor üldözik a hiénák az oroszlánokat, megkérdezte, "miért futnak az oroszlánkölykök?"

Liácska különben nagyon bele tudott feledkezni a rajzfilmnézésbe, az egyik film alatt, azt mondta: "Úgy néztem a mesét, hogy közben el is felejtettem, hogy a te öledben ülök." Ebből is látszik, hogy mennyire le tudja kötni a figyelmüket a film, főleg a kisebbeknek, mint ahogy a kis Móricét, aki tátott szájjal nézte a Vacakot. Márknál gyakran előfordult, ahogy Liánál is, hogy mással foglalkozott, miközben a mesét nézte, bár Márk inkább a már ismert rajzfilm alatt játszott mással, míg Lia figyelme mindkét film alatt el-elkalandozott.

Lia többször meg kérdezte, hogy vége-e van már? Igen, erre a kérdésre ugyan nem számítottam, de ez is bizonyítja az általam már felfedezett tényt, hogy a Vacak, fel van darabolva, kisebb történetekre. Így nincs a mesének egy egységes íve, ellentétben az Oroszlánkirállyal. Bár igaz, hogy a Vacakot több részletben

adták le korábban a televízióban, és így a gyerekek nem érezték úgy, hogy félbe van hagyva, nem egész a történet.

Természetesen, arra a kérdésemre, hogy melyik szereplő tetszett a legjobban, legtöbbször a főszereplők, Vacak vagy Szimba volt a felelet, de sokaknak tetszett még, Tasli a vagány nyuszi kölyök és a héja meg Pufi a dagi nyuszi kölyök a Vacak című meséből, az Oroszlánkirályból sokan mondták még Pumbát és Timont, a két legviccesebb karaktert. Igen, ezekre az állatokra gondoltam én is, hogy ők fognak tetszeni nekik, gyerekként én is őket kedveltem jobban. Dóka Péter is úgy említi meg cikkében a varacskos disznót, mint feledhetetlen figurát: „ők azok, akik ontják a szállóigévé váló poénokat, és évek múlva már csak rájuk emlékszünk a történetből … az Oroszlánkirályból pedig a varacskos disznóra". (Dóka, P. 2004:61) Hát igen egyet értek vele, a mellékszereplők, akik gyakrabban viccesebbek a főhősnél jobban az ember szívéhez nőnek. A dolgozatom címe is a varacskos disznó és a szurikáta (Pumba és Timon) szájából való: Hakuna Matata!

Visszatérve az elemzésre, akikkel sikerült mindkét rajzfilmet megnézettem, mindenki az Oroszlánkirályt mondta, hogy az jobban tetszett nekik. Mindkét film lekötötte a gyermekeket, minden esetben. Ez alapján arra következtetek, hogy ezek a mesék sose fognak kimenni a divatból, hiszen kedvességükkel és bűbájosságukkal mindig el tudják varázsolni a gyermekeket. Kellőképpen izgalmasak, igaz, a szülők mindegyike a két filmet összehasonlítva asz Oroszlánkirályt találta cselekményileg izgalmasabbnak.

A grafikáját általában hasonlóra értékelték a szülők, míg a valósághűséget eléggé lehúzták mindkét rajzfilmnél, ellentétben az én álláspontommal. Igaz, hogy a nyuszik nem hasonlítanak egy igazi nyúlra, de legalább színükben és táplálkozási szokásaikban megegyeznek a valóságban tapasztaltakkal, ugyan úgy, mint az Oroszlánkirályban szereplő állatok esetében. Így a gyerekek a valós és természetes formájukban ismerkednek meg a világgal, ez esetben az állatok világával. A megkérdezett édesanyák is mindannyian azt válaszolták, arra a kérdésemre, hogy a gyerekek tanulnak-e a tévében látottakból, hogy igen, és mindannyian helyeslően válaszoltak arra is, hogy jól döntött-e, hogy megnéztette gyermekével ezeket a rajzfilmeket. Az egyik anyuka a következőket válaszolta, arra a kérdésre, hogy mit gondol, ez a két rajzfilm helyes értékeket mutat a gyermekeinek: „igen, mert igényes, ezért szépérzékük fejlődik. Továbbá megtanulják belőle a segítségnyújtás fontosságát, a barátságot, felelősségtudatuk fejlődik, mert látják, hogy kell gondoskodni egy állatról (Vacak). Humor, összetartozás és jóság sugárzik a filmből, s így ezek a tulajdonságuk bennük is növekszenek" – ez az anyuka, óvópedagógus szintén, ezért az interjú során sok mindenben egyetértettünk, többek közt az általa elmondottakban is. Egy másik szülő a következőt mondta ugyanerre a kérdésemre: „Igen, fejleszti a képzelőerejét, segít megkülönböztetni a jót a rossztól. (Oroszlánkirály) – ez az anyuka kisgyerek

kora óta nagyon szereti az Oroszlánkirályt, és fiával, Márkkal a film alatt többször együtt énekelték a rajzfilmdalokat.

Krisztina és Katalin, két fiatal édesanya szerint a tévé befolyásolja a viselkedésüket a gyerekeknek. Krisztina szerint szókincsfejlesztő és játékinspiráló hatásúak a mesék. Katalin úgy véli, hogy gyermekei érzelmeikre nem hatnak a műsorok, csak amíg azt nézik, utána nem. Közben együtt éreznek a szereplőkkel, sőt az egyik kislánya, akit már jobban lekötnek a tévében nézhető műsorok, többször elsírja magát, annyira megsajnál valakit, vagy annyira megijed, érzékeny lány. Az Oroszlánkirály után mikor megkérdeztem Katalin lányait, hogy megijedtek-e valamitől, például a gonosz oroszlántól, akkor azt mondta, hogy így nem, hogy ott voltunk vele, de ha egyedül nézte volna, biztos megijedt volna. A félősebb kislány, Panni, mivel nagycsoportos, megértette a meséből, hogy nem Szimba tehetett róla, hogy meghalt az édesapja, de Lia, aki még kicsi, ő vagy nem figyelt eléggé vagy nem értette ezt meg, mert igennel válaszolt erre a kérdésemre: Szerinted Szimba volt a hibás, hogy meghalt az apukája?

A két fiú, Gergő és Benedek a két nagycsoportos mindketten helyesen válaszoltak erre a kérdésre. Mikor megkérdeztem azt a gyerekektől, hogy hol él az oroszlán, a kicsik vagy nem tudtak válaszolni vagy, utánozták az idősebb testvérüket, mikor azt mondták, hogy az erdőben. Gergő azonban már egész közel járt a megoldáshoz, ő sivatagot mondott és mikor az oroszlánok eteléről kérdeztem, nem azt mondta a többiekkel ellentétben, hogy húst, hanem megnevezte az állatot, zebra, gazella. Szomorúnak mondták a fiúk az Oroszlánkirályt, de volt benne vidám rész is, és a vége jó volt. Gergő testvére, Benedek a hiénáktól ijedt meg, Gergő meg Zordontól, bár a nevére nem emlékeztek, Benedek Zorrót mondott helyette. Benedek megkérdezte a mese alatt, hogy melyik a nőstény oroszlán, megválaszoltam neki a kérdést és onnantól már nem keverte őket össze. Ebből is azt látom, hogy tanulnak belőle a gyerekek, és azt a következetést is ismét le lehet vonni, hogy együtt kell nézni a mesét a gyerekkel, hogy a kérdéseire megkaphassa a helyes válaszokat. De a többi gyermek, akikkel néztem a meséket, mindegyik kérdezett valamit: „miért mászkál a csiga? Mit eszik a sas? Mikor lesz már király? Miért nőtt meg? Hogy is hívják a kutya nevét?" – Liácska nem tudta megjegyezni Vacak nevét. Sanyó, aki már látta a Vacakot, és megijedt a veszélyről szóló daltól, most megkérdezte, hogy „nem lehetne-e tovább tekerni?".

A középsős Móric, nagyon együtt érzett Vacakkal. Ezért, mikor Vacak rájött, hogy őt nem elvesztették, hanem kidobták, ő is elsírta magát szegényke. Itt közvetlen közelről megtapasztaltam, hogy a gyerekekre, milyen nagy hatást tud gyakorolni egy-egy jelenet egy rajzfilmből.

Arra a kérdésre, hogy mit esznek a nyuszik, mindegyik kisgyerek tudott válaszolni, még a legkisebbek is. Bár valószínűleg ezt, vagy az óvodában vagy már jóval korábban megtanulták már és az első válasz mindig így hangzott: „RÉPÁT!" Mikor rákérdeztem, hogy és még mit esznek a nyuszik, már többnyire

csak a nagyobbak tudtak válaszolni, salátát, füvet, zöldségeket mondtak. Viszont érdekes módon Márk, nem tudta a többi gyerekkel ellentétben, hogy mit eszik a kutya. Nincs kutyájuk, és még csak kétszer-háromszor látott kutyát, de nem fél a kutyáktól.

A gyerekek szülei, akikkel interjút készítettem meglátásom szerint gondoskodó szülők. Figyelemmel kísérik, hogy mit néz a gyerek, sok rajzfilmcímet tudtak mondani, hogy miket szeretnek nézni; és természetesen mindegyik szülő azzal a mondattal kezdte, hogy: „most éppen…", mert persze beszámoltak arról a jelenségről, hogy mindig más az aktuális kedvenc. Mondták az általam is jól ismert és szeretett meséket: Kis vakond, Kockásfülű nyúl, Pom-pom, Pingu, Kérem a következőt, Vízipók- csodapók; de mondták az újabb meséket: Madagaszkár pingvinjei, Lovasklub, Bibi Blocksberg (ezek közül is ismerek párat). Ezek mind rajzfilmsorozatok, amik sok adásban futnak a Mini-max rajzfilmcsatornán, de szokták esti meseként is levetítetni esti órákban.

Miután megismerkedtem az öt család rajzfilmnézési szokásaival, csak egy furcsa szokással találkoztam, amiről már hallottam, hogy valakik csak így tudnak aludni, de én magam sosem tudnék. Az egyik kisfiú szobájában van tévé, de csak DVD-ket tud rajta nézni, adás nincs rajta. Esténként bekapcsolják neki a Madagaszkár pingvinjeit, és sorba egymás után mennek a részek. Az édesanyja azt mondta nekem, hogy mesél ő neki, és többet is egymás után, de így nem alszik el a gyerek, amíg ő, az édesanya benn van addig „csinálja a fesztivált", de ha bekapcsolom neki a mesét, akkor elalszik. Ez a kisfiú különben szokott egyedül is tévét nézni, és számítógépes játékokkal is játszani, pedig csak 5 éves. Nem tudok ítélkezni, és nem is akarok a szülők felett, minden család más, máshogy szocializáltak és mások az elfogadott normák.

Végeredményképp levonhatom magamnak a konklúziót, a rajzfilmek, a Vacak és az Oroszlánkirály is megállja a helyét a mai mesék között is, sőt. A gyerekeknek meg kell „tanítani", hogy mi szép, mi harmonikus, és akkor azt fogják szépnek és kellemesnek tartani, amit mi tartunk annak, hiszen utánoznak bennünket. A kisgyereknek tetszik a kék elefánt is és a rózsaszín maci is, mert nagyon szereti az élénk színeket, és nem zavarja, hogy a mesében a piros elefántnak kék a füle. De ha lát tőlünk valami mást, a színek összerendezett harmóniáját, az öltözetünk egységességét, akkor arra fog törekedni, de arra vigyázni kell, hogy nem szabad becsmérelni, csúnyának mondani az általa összeállított gyöngysort, vagy az ezer színben pompázó rajzot. Ha egy kisgyerek mer színeket használni, rajzolásban, gyöngyfűzésben azt dicsérni kell és vezetni, segíteni a munkájában.

5. Összefoglalás

Pedagógusi pályámra készülve sok mindenen keresztülmentem. Ha úgy vesszük kicsi koromtól kezdve, amikortól az első gyerkőcre vigyáztam, jól

éreztem magam velük. Szívesen futottam a labda után, ha messzire rúgta, és még meg is dicsértem érte, nem tűnt olyan nehéznek, hogy vigyáztam rájuk, persze gyerekként sok minden nem tűnik olyan nehéznek. De amikortól már tanulta róluk, milyen gyerekkori sajátosságaik vannak, milyen fejlődésen mennek végig és milyen sorrendben, megláttam, hogy mekkora a felelőssége minden pedagógusnak. Ezen az úton haladva elkészítettem ezt a kutató munkát is, és azt kell, hogy mondjam, örülök, hogy így döntöttem. Sokat tanultam és tapasztaltam a világról, míg ennek a dolgozatnak a végére jutottam. Munkám során sok szakirodalmat olvastam, óvónőkkel, pedagógusokkal, szülőkkel és gyerekekkel találkoztam kérdőív, interjú vagy személyes beszélgetés formájában.

A kérdőív elemzése során sok család szokásrendszerébe bepillantást nyertem, sok véleménnyel és gondolatokkal találkoztam. Összességében még, ha nem is reprezentatív képet kaptam, de a nagy „képhez" mely ezzel a témával foglalkozik, egy puzzledarabot hozzáraktam.

Az interjúm végeredményével teljesen meg vagyok elégedve, mert noha a gyermekek nem minden kérdésemre tudtak helyesen válaszolni, mégis tetszett nekik a mese, és véleményem szerint tanultak is belőle. Ezt is alátámasztja azaz élményem, hogy az egyik kisgyerek, akivel megnézettem a rajzfilmeket, újabb találkozásunkkor örömmel újságolta nekem, hogy azóta már még egyszer megnézte a Vacakot. Természetesen nagyon örültem neki, hiszen minél többször látja annál többet ért meg belőle. Ez a rajzfilm és az Oroszlánkirály gyermekkorom legkedvesebb meséi közé tartoztak, mindkét mese betétdalait tudtam kívülről, és nővéremmel együtt énekeltük a tévé előtt.

A felállított 5 hipotéziseim közül egy darab bizonyult helytállónak, három részben állta csak meg a helyét, és összesen egy hipotézisem dőlt meg. Elégedett vagyok ezekkel az arányokkal, csak egy dőlt meg a hipotéziseim közül..

Nagyon élveztem a kutatómunkát, tanulságosnak és hasznosnak tartottam, hogy ezzel a témával foglalkoztam. A média és a technika egész életünkben körülvesz bennünket, sokszor bele sem gondolunk, természetesnek tartjuk már a digitális reklámtáblákat, az internetes oldalakon felvillanó reklámablakokat, képeket, a tévé reklámjairól nem is szólva. A technika folyamatosan fejlődik, ami már az erkölcsi és természeti határokat feszegeti. Miközben ezzel a témával foglalkoztam, sok egyéb más kérdés is felötlött bennem. Elsősorban a jövővel kapcsolatban, hogy hova fog vezetni ez a hatalmas iramú fejlődés, tényleg ennyire szükségünk van a technika segítségére, vagy csak a saját kényelmünk kedvéért lustaságból találunk fel az életet „megkönnyítő" eszközöket. Ilyen kérdésekkel számtalan könyv, film, sőt már rajzfilm is foglalkozott. Az egyik ilyen rajzfilm a Wall-e, című animációs rajzfilm, amit nagyon aranyosnak és mindenképpen elgondolkodtató mesének tartok. A mese feltevése, hogy a Földünket lakhatatlanná tesszük a túlzott fogyasztás által kitermelődő szeméttel, és ezért a világűrben utazunk évszázadokon át. A repülő fotelekben ülő emberek csontváza

visszafejlődött, felkelni sem tudnak már a fotelekből, és egész életüket az eléjük vetített információs hálón élik le, virtuális randi, virtuális sportolás, és virtuális beszélgetések világában, ahol az egymás mellett ülő emberek is képernyőn beszélgetnek, ahelyett, hogy csak odafordulnának egymáshoz. Abban bízom, hogy az emberiség nem fog eljutni idáig, de mindenképpen elgondolkodtató feltevések ezek. Érdemesnek tartanám ebben a témában is kutatni még a jövőben. Mindazonáltal összefoglalva az eddig leírtakat, a kérdőív kimutatta, hogy ha nem is olyan rossz a helyzet, mint ahogy gondoltam, sajnos sok esetben mégis észrevehetők a gyermekek helytelen tévénézési szokásai. A gyerekek által legtöbbet nézett rajzfilmcsatornák nem épp a legjobb hatást gyakorolják rájuk. Aggasztónak tartom, hogy a gyerekek majdnem ugyanannyi arányban néznek televíziót gyermektársaik társaságában, mint felnőttel, mert a gyerek a gyereknek nem feltétlenül tudja megmagyarázni a tévében látottakat, míg a felnőttnek ez nagyon fontos feladata lenne véleményem szerint. Továbbá azt sem tartom túl jó eredménynek, hogy a szülők nagy része nincs tisztába azzal, hogy a gyermekek lelki életére mekkora hatást képes gyakorolni a televízió, úgy gondolom, ebből a tudatlanságból fakadóan nem tartják elég fontosnak a helyes tévénézési szokások kialakítását már gyermekkorban. Bár az elég dicséretes és megnyugtató, hogy minden szülő tisztában van azzal, hogy az olvasott, mondott mese mennyire fontos a gyermek életében, mégis úgy vélem, hogy sok szülő hiába van tisztában ezzel a ténnyel, mégsem tesz meg mindent, annak érdekében, hogy gyermeke lehetőleg mindennap halljon tőle legalább esti mesét. A saját készülékek kevés száma is megnyugtató, remélhetőleg ez a szám nem fog nőni, és így az egyedül tévéző gyermekek száma sem.

Bibliográfia

- Bernáth László (2007): Szögletes szemek. Gyerek, film, televízió. 2007/17. 12. szám. 95-99.
- Boldizsár Ildikó (2004): Mesepoétika. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Buckingham, David (2002): A gyermekkor halála után: felnőni az elektronikus média világában. Helikon Kiadó, Budapest.
- Csala Károly (1994): Filmlexikon. Totem Kiadó, Budapest.
- Csillag Márton (2005): Rajzold újra, gép! A bádog ember színre lép. Filmvilág folyóirat 2005/48.1. szám 8-11.
- Geqesi Kiss Pál (1968): Pszichológiai tanulmányok. In: Cs. Schüller, Gabriella Dévia Margit és Kádár Júlia (szerk.) A televízió hatása a gyermekekre. Akadémia Kiadó, Budapest. 257-271.
- Dombi Alice és Soós Katalin (2010): Fejezetek a kisgyermeknevelés köréből. In: Molnár Péter (szerk.): A média hatása a kisgyermek fejlődésére APC Stúdió Kiadó, Gyula. 133-142.

- Dóka Péter (2004(: Shrek 2. Filmvilág folyóirat 2004/47. 7. szám 61.
- Féjja Sándor (1979): Walt Disney. Magyar Filmtudományi Intézet és Filmarchívum Kiadó, Budapest.
- Szávai Ilona (1999): Fordulópont. In: Pintér Borbála (szerk.): „Átrajzolt" világ. Pont Kiadó, Budapest. 29-39.
- Frydman, Marcel (2004): Televízió és agresszió. Pont Kiadó, Budapest.
- Gabos Erika (2012): A média hatása a gyermekekre és a fiatalokra VI. In: Schiroky Vilmos (szerk): Vegyük kézbe gyermekeink digitális életének irányítását! Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület, Budapest. 277-279.
- Hárdi István (2010): Az agresszió világa In: Vetró Ágnes (szerk.): Agresszió a képernyőn, a képernyő agresszivitása. Medicina Kiadó, Budapest. 401-428.
- Horvát János (2000): Televíziós ismeretek. Médin Hungaria Kiadó, Budapest.
- Kiss Judit (2004): A televízió hatása a kisiskolás gyerekekre. Új pedagógiai szemle. 2004/54. 9. szám 35-59.
- Kósa Éva és Vajda Zsuzsanna (1998): Szemben a képernyővel. Eötvös József Kiadó, Budapest.
- Koncz István és Nagy Andor József (2002): A média pedagógiai és pszichológiai problémái. Fitt Image Kiadó, Budapest.
- Nagy Andor (1993): Médiapedagógia: televízió a családban és az iskolában. Seneca Kiadó, Pécs.
- N. Kollár Katalin és Szabó Éva (2004): Pszichológia pedagógusoknak. In: Kósa Éva (szerk.): A média szocializációs hatásai. Osiris Kiadó, Budapest. 572-589.
- N. N.: DVD-filmek magyarországi sikerlistája. Filmvilág folyóirat 2000/ 2. szám. 46
- Orosz István (2012): Az a fejezet, amelyben elmegy a villamos [on-line]. www.magyar.film.hu [http://magyar.film.hu/filmhu/hir/elhunyt-hernadi-tibor-hir-gyasz-hernadi-tibor.html] 2012.10.10.
- Pukánszky Béla (2001): A gyermekkor története. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Ranschburg Jenő (2006): Áldás vagy átok?: gyerekek a képernyő előtt. Saxum Kiadó, Budapest.
- Schickel Richard (1972): Walt Disney története. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Strommer Nóra (2005): Madagaszkár. Filmvilág folyóirat 2005/48. 7. szám. 59-60.
- Szávai Ilona (2010): Tévé előtt- védtelenül? Tanulmányok a média hatásáról. Pont Kiadó, Budapest.

- Tamás Amaryllis (1994): Az Oroszlánkirály. Allers, R.-Minkoff, R.: The Lion King (1994). Filmvilág, 1994./37. 12. szám. 58-59.
- Varga Zoltán (2011): Egy troll New Yorkban. Filmvilág folyóirat 2011/54.8. szám. 60-60.
- Vidovszky György (1996): A hetedik testvér - Koltai Jenő-Hernádi Tibor: The Seventh Brother (1995). Filmvilág, 1996/39. 4. szám. 61.
- Vladimir Jakovlevics Propp (1995): A mese morfológiája. Osiris-Századvég Kiadó, Budapest.
- Winn, Marie (1990): Gyerekek gyermekkor nélkül. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Werner, Anita (1998): A tévé-kor gyermeke. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Képek jegyzéke

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar

Dr. Varga László PhD.
egyetemi docens

HOGYAN LÁTOM ÉN A VILÁGOT?
Az 5-7 éves gyermekek világképe a 21. században

- OTDK DOLGOZAT -

Készítette:
Varga Rita
Óvodapedagógia Szak
II. évfolyam

Témaválasztás

Tanulmányaim és saját észrevételeim alapján is tudom, hogy az óvodába kerülő gyermekeknek már rengeteg tapasztalata és elképzelése van az őket körülvevő világról. Ám ezeket mi, felnőttek a legtöbb esetben nem ismerjük igazán. Pedig ahhoz, hogy megértsük és tanítani, nevelni tudjuk őket, feltétlenül szükség van arra, hogy ezeket a sokszor átláthatatlan tudásrendszereket felderítsük. Fontos tisztában lenni azzal, hogyan gondolkoznak, hogyan éreznek, és hogyan kapcsolódnak az óvodáskorú gyermekek a világhoz mind szellemi, érzelmi és szociális fejlődésük nyomon követéséhez. Az óvodás kisgyermek nem kicsinyített felnőtt és az, ahogy a világgal kapcsolatba lép, merőben különbözik a felnőttek szemléletétől. (Futó, 2006)

Mint leendő óvodapedagógus, éppen emiatt választottam TDK dolgozatom témájául a gyermeki világkép kutatását, melynek keretei között a mai, modern korban használatos eszközökre fókuszáltam: televízió, telefon, számítógép. A korábbi tanulmányokban még nem kaptak különösebb hangsúlyt ezek az eszközök, hiszen csak az elmúlt néhány évtizedben jutottunk el odáig, hogy a fejlett technika már a gyermekek életében is napi szinten jelen van - nem is kis mértékben. (Pukánszky, 2000) Gyakorlatom során magam is tapasztaltam, hogy az egyes televíziós sorozatok, mesék és filmek minden nap szóba kerülnek a gyermekek körében. Éppen ezért nagyon aktuális a téma és emiatt válik elég fontossá ahhoz, hogy egy egész kutatómunka alapját képezze. A kapott eredmények egyfajta jelzésértékkel bírnak, hiszen a gyermekek tapasztalatai ezekekkel az eszközökkel megmutatja a felnőtteknek, hogy min kell változtatni, hogyan lehetne alakítani a gyermekek kapcsolatát a technikával.

Mégis hogyan kapcsolják hozzá éppen alakulóban lévő világképükhöz a mai kor vívmányait, azt a következőkben fogom részletesen kifejteni, a témával kapcsolatos irodalom és saját kutatómunkám segítségével. Először azonban feltétlenül szükséges tisztázni a gyermeki világképpel kapcsolatos eddigi ismereteket, hogy megértsük és elemezni tudjuk a kapott eredményeket.

A gyermeki világ feltárása

Gyermektudomány

Az anyag, az élet és a társadalom jelenségeit az emberek koherens rendszerbe foglalják, melyek magyarázó elvei jelen vannak gondolkodásukban. Ezt a rendszert nevezzük világképnek. (Mérei, 1948) Ez az a viszonyítási alap, melybe az új tapasztalatokat beillesztjük. A felnőtteknél ez sokféle tudásból jön létre, a különböző részterületek összekapcsolásával komplex hálót alkot, melyben könnyen és biztosan lehet tájékozódni. (Mérei - Binét, 2006) Itt nyer igazi értelmet a mondás, miszerint „Minden

mindennel összefügg." Bár sokszor nem tudatosan, de nap mint nap használjuk történelmi, természetismereti, pénzügyi, matematikai, stb. ismereteinket, amikor a felmerülő új információkat feldolgozzuk vagy továbbadjuk a meglévőket.
A gyermekek tudásanyaga is hasonló funkciót tölt be. A gyermekek folyamatosan új élményeket, tapasztalatokat szereznek a világgal kapcsolatban és próbálják őket elhelyezni a meglévő tudáshálójukon. Ez a „háló" még sok helyen hézagos, mégis igyekeznek összekötni az ismeretlent az ismerettel, ilyen módon megmagyarázni azt. (Mérei - Binét, 2006)
A gyermekeknél a világ jelenségeit magyarázó „elméletek" összességét gyermektudománynak nevezzük. A név sugallja, hogy ezek az elképzelések gyakran nem egyeznek a tudomány által elfogadott tényekkel, de nem szabad ezeket egyértelműen helytelennek titulálni. A gyermekek maguk által konstruált világképe tele van rengeteg furcsa, ötletes, néha képtelen vagy éppen zseniális elgondolásokkal, ám ezek önmagukban mégis adaptívak és logikusak. Ezeket viszik magukkal az iskolába, sőt, némelyiket egész életükben megtartják. Ez az „előzetes tudás" adja minden későbbi tanulmányaik alapját. Éppen ezért fontos tisztában lenni vele, hogy ez mennyire összeegyeztethető a megtanulandóval, és hogy hogyan tudja beilleszteni az új tapasztalatot a meglévő tudásanyagával. (Nahalka, 2002)
A gyermeki világkép ismeretének hasznossága már bebizonyult a gyakorlatban is. Erre kitűnő példa, amikor egy III. osztályt vezető tanítónő, mielőtt a térkép tanításához kezdett volna, klinikai módszerrel kikérdezte a gyermekeket a térképről. Kiderült, hogy a gyermekek azt hiszik, hogy a térkép színei természethűen meghatározottak – ahol lila vagy sárga színnel van jelölve az ország, ott valóban olyan színű a föld. Ebből következően az órán többet foglalkozott a gyerekek alaptudásának ezen a téren megnyilvánuló hiányosságának kijavításán és így jobb eredményt ért el a tanításban. (Mérei, 1948)

A gyermeki világképpel kapcsolatos eddigi kutatások és eredmények

A kutatások kezdetei a 19. sz.-ban

A modern gyermekkori tanulmányok egyik legjelentősebb eredménye volt, hogy feltárta a gyermeki világképet. A munka elsősorban Piaget nevéhez fűződik, ő taposta ki az ösvényt előttünk. Számos témakörben mutatta ki a gyermekek sajátos elméletrendszerét. Többek között az élővilágról, a természetről és a munkáról kérdezte őket, így sikerült ezekben témákban felderíteni a gyermekek sajátos nézőpontját. Bár ő elsősorban ezeket a fejlődéslélektan szempontjából vizsgálta, hatalmas jelentőséggel bírt a gyermektanulmány számára is. Ő mutatott rá arra, hogy a gyermekek elgondolásait különféle ismeretágakban érdemes vizsgálni. (Mérei, 1948) Eredményeivel jelentősen megkönnyítette az utána következők munkáját és segítette ezen és más tudományágak fejlődését is.

Piaget, a gyermeki világkép kutatásának elindítója

Jean Piaget (1896-1980) genfi pszichológus tudományának világszerte elismert és tisztelt képviselője. Több mint félévszázados munkásságát biológusként kezdte, majd a gyermek értelmi fejlődésének türelmes, aprólékos vizsgálatára tért át. Az elméleti fejlődéslélektan terén kimagaslót alkotott. Azt állította, hogy a gyermeki értelem fejlődésében igazi minőségi változások figyelhetők meg. Munkássága kezdetén az óvodáskori gondolkodás és beszéd kapcsolatát elemzi a megfigyelés és a klinikai kikérdezés módszerével. Az 1920-as években végül feltárja a gyermeki világkép jellemzőit. (Ligethiné, 2012) Állítása szerint e gondolkodást minőségileg eltérő fejlődési szakaszok jellemzik. Elméletét a hatvanas években több irányban kiterjesztette. A nyelv és a gondolkodás, a gyermeki világkép, a fizikai okság kialakulása, az értelmi műveletek rendszerének felépülése, majd átfogóbban a logikai gondolkodás, az erkölcsi ítélet és az egész személyiség fejlődésének vizsgálata késztetik mind szorosabb kapcsolatok keresésére a matematikával, a logikával, a szociológiával, a filozófiával és a kibernetikával. Piaget elméletének fontos következménye, hogy a nevelés a gyermeki életkori sajátosságok által meghatározottá vált. (Piaget, 1970)

A fő magyarázó elvek

A gyermektanulmányi vizsgálatok az elméletképzésen át közelítették meg a gyermeki világképet. A Piaget-féle klinikai módszert alkalmazva arra késztették a gyermekeket, hogy jelenségmagyarázó elméleteket szőjenek. A vizsgálatokból arra a következtetésre jutottak, hogy a gyermeki elméletekben állandó magyarázó elvek lappanganak. Ezek 3-4 éves korban alkotnak teljes, egységes rendszert, az igazi gyermeki világképet. Ezután mintegy a 9. életév végéig folyamatosan változnak, a fejlődés ütemét követve. Az addig biztos magyarázó elvek már nem bizonyulnak megfelelőnek, a világkép megbomlik.

A fő magyarázóelvek és jellemzőik:

Artificializmus elve

E szerint minden mesterségesen előállított, minden az emberi munka terméke. Például úgy gondolják az emberek festették kékre az égboltot és ők rakták fel a csillagokat is rá. Ez az erőteljes elképzelés az 5. életév körül gyengülni kezd. Ekkor már az ember, mint teremtő, osztozik a természeti erőkkel. Ebben a korban képzett ötletes elmélet például az, hogy a Hold elhasználódik a világítás során, emiatt lesz kifli alakú, de az, hogy újra kerekké válik, már az emberek műve, ők építik újra az ég egyik darabjával. Körülbelül a 8. életévtől jelenik meg az elv következő foka, amikor az ember örökébe a természeti erők lépnek. Ilyenkor az ember te-

remtette technika mintájára képzeli el a világ működését. Gyakran jelenik meg az eredetre vonatkozó gyermeki válaszokban Isten, aki emberi módra teremt. Például Isten festi feketére az esőfelhőket. Ez a fajta gondolkodásmód a 9. életévre megszűnik, ám késő maradványaival akár felnőtt korban is találkozhatunk.

Animizmus eleve
Ez a megelevenítő gondolkodás, ami eleinte mindenre kiterjed. A dolgoknak, tárgyaknak, jelenségeknek tudata van. Például: „Azért önt ki a Duna, mert haragszik az emberekre." (Mérei, 1948. 25. o.) Később, 6-8 éves kor körül az válik jellemzővé, hogy csak az aktív mozgást végző tárgyak kapnak „életet". Ilyenkor a bicikli és az óra él, de a fal nem, hiszen semmit nem csinál. Körülbelül a 9. évtől jelenik meg az a fajta gondolkodás, amikor már csak azoknak a dolgoknak van tudata, melyeknek saját mozgásuk van. Ilyenkor a gyermek tudásától függően életet kaphatnak az égitestek vagy akár a szél is. Ennél az elvnél jelenik meg leginkább a gyermeki gondolkodás szubjektív volta. A gyermek saját érző és gondolkodó lényét vetíti rá a külvilágra.

Realizmus elve
Ezalatt azt értjük, hogy a gyermeki gondolkodásban nem válik külön szubjektív és objektív valóság. A kettő mintegy összefonódva, együtt képezi közös valóságot. Körülbelül 6-7 éves korban kezd különválni a kettő, de ez egy lassú folyamat. Jeleit még 10 éves korban is felfedezhetjük.
A gyermeki realizmus jól megfigyelhető például a gondolatról szőtt elképzeléseikben. A kisgyerekek elméleteiben a gondolat nem szubjektív dolog, tulajdonképpen a hanggal, beszéddel egyezik meg. Körülbelül a 7. életévtől kezd csökkenni a realista tendencia, amikor már úgy vélik, hogy a gondolat kizárólag az ember fejében létezik. Elméletükben a realizmus úgy jelenik meg, hogy a gondolatot magát anyagszerűnek gondolják, vérhez hasonlónak képzelik el. Egyfajta van-nincs anyagnak feltételezik a 9-10-ik életévük végéig.

Cél – okság elve
E szerint minden történésnek, jelenségnek oka céljában, rendeltetésében keresendő. Ez szorosan összekapcsolódik a gyermeki világkép emberközpontú jellegével. Mintha a világ kifejezetten csak az ember számára készült volna. Erre példa, amikor egy 5 éves kislány arra a kérdésre, hogy miért van hideg, azt a választ adta: „Kell a hideg, hogy lehessen korcsolyázni." (Mérei, 1948. 29. o.) Ez a gondolkodásmód 8 éves korig figyelhető meg a gyermekeknél, de később 10-12 éves korban újra megjelenhet.

Hasznossági elv
Ennek lényege, hogy a gyermek egy tárgy meghatározását úgy tudja megadni, hogy elmondja mire használható. Például: „A kréta az, amivel a táblára írunk."

(Mérei, 1948. 31. o.) Ezen felül magában foglalja azt a nézetet is, hogy mindennek hasznosnak kell lennie. Ez szorosan összefügg a finalizmussal. 7-8 éves korig a gyermeki gondolkodás minden megnyilvánulásában fellelhető.

Szándék és törvény elve

A gyermeki gondolkodásban a szándék sok esetben felváltja a törvényt. 6 éves korig a szándékossági elv kizárólagos, nem létezik véletlen. Az elvre kitűnő példa egy 6 éves kislány esete, aki megtudta, hogy a hóvirág bújik ki először tavasszal és kérdése ez volt: „Honnan tudja a hóvirág, hogy mikor kell neki kibújnia?" (Mérei, 1948. 33. o.) Tehát természeti jelenségeket is a szándékok irányítják. Ez esetben a kérdés csak az, hogyan jut el a hóvirághoz az irányító szándék, aminek engedelmeskedik. A 7. életévtől ez az elv háttérbe szorul, ám még akkor is nagyban különbözik a felnőttek gondolkodásától. A gyermeki felfogás szerint nem minden jelenség engedelmeskedik a törvényeknek, van, ami véletlenül történik. A 7 évesnél idősebb gyermek számára törvényszerű az, ami gyakori, véletlen pedig az, ami ritka.

Mágikus világkép elve

Ez a „jelenség" sokszor még a felnőttek között is felbukkan (pl.: szerencsehozó kabalák, balszerencsét jelentő események), ám ez a gyermeki világképnek egyik központi magva. Lényege, hogy összefüggést tételez fel olyan dolgok között, melyek egymástól függetlenek, s eme nem létező kapcsolat felhasználásával véli irányítani a világot. Gyermeki meggyőződés, hogy szavak kimondásával, a lélegzet visszatartásával, stb. a fizikai világ befolyásolható. (Vincze, 1961) Például: „Azért van szép idő, mert a kedvenc piros szoknyám van rajtam." (saját pl.) Mintegy varázslóvá lépteti elő az embert. Az elv jelenléte 4-5 éves korban figyelhető meg a legerősebben. Később jelenléte rohamosan gyengülni kezd és rájönnek, hogy gondolataiknak nincs varázsereje. (Fraiberg, 1990)

Naiv világkép elve

Ez leginkább a 9-10 éves gyermekekre jellemző, akik a gyermeki gondolkodáson már túljutottak, de kellő tudás és tapasztalás híján még hajlamosak saját elméleteket szőni a világ jelenségeiről. Erre jó példa a Hold alakváltozására szőtt elméletek. 9 éves korig a gyermekek ezt az artificializmus elvével magyarázzák. Ezután már csak ritkán fordul elő ez a fajta elképzelés. A gyerekek ekkor már tudják, hogy a Hold változása valójában látszólagos, de még nem tudják, hogy a Nap, a Föld és a Hold kölcsönös helyzetétől függ. Ekkor olyan elméleteket szőnek, melyek mögül a valós tárgyi tudás hiányzik. Például: A Hold tengelye körül forgó korong alakú égitest, ami ha élével fordul felénk, akkor sarló alakúnak látszik, ha lapjával fordul felénk, akkor teliholdat látunk. (Mérei, 1948)

A gyermeki tudást eltorzító tényezők

Hermann Alice, magyar pszichoanalitikus, egy országos kiterjedésű felméréssel vizsgálta az óvodások tárgyi tudását, amivel arra kereste a választ, hogy mit tudnak a gyerekek a valóságról. Kiderült, hogy az 5-6 éves gyermekeknek már nagyjából megfelelő ismereteik vannak a világról. A kérdések többségére a gyerekek helyesen válaszoltak, amiből arra következtethetünk, hogy sok ismerettel rendelkeznek, amit mozgósítani is tudnak. Ám a vizsgálat alapján fény derült arra is, hogy milyen hiányosságok vannak a meglévő tudásanyaguk mögött. Ezek a gyermeki tudást eltorzító tényezők. Éppen ezért tudásuk gazdag és változatos, ugyanakkor, labilis és változékony is. Ez a változás pedig akár naponta megtörténhet.
A gyermeki világkép vizsgálatakor a következő torzító tényezőket fontos figyelembe venni:

Gyermekközpontúság
Ez abban mutatkozik meg, hogy a gyermekek külön csoportba sorolják magukat az élőlények között és a felnőttek rendeltetését abban határozzák meg, hogy nekik kell gondozniuk a kicsinyeiket. Ezek szerint a felnőttek egyetlen dolga, hogy ellássák a gyerekeket és természetből adandó, hogy a felnőttek a gyerekekhez igazítják napirendjüket. Legalábbis a kicsik szerint…

Gyermek-mitológia
Ezek félreviszik a valóságról való ismeretek alkalmazását. A felnőttektől kapott mitológiai magyarázatokat a gyerekek igyekeznek összedolgozni saját tapasztalataikkal. Ilyenkor különös párosítások jöhetnek létre, pl.: „A keresztanyu Jézuskája hozta a karácsonyi ajándékot". (saját pl.)

Gyermeki etimológia
Ez a gyermekek világról való tudásának egy másik korlátja. Ilyenkor ismereteinek hiányosságai miatt önkényesen ad jelentést egyes szavaknak, ami helytelen tudást eredményez. Például: „Élesztő – olyan szer, amivel fel lehet éleszteni a halottakat." (Mérei - Binét, 2006. 117. o.)

Végletes ellentétek kiemelése
A gyermekeknél erősen jelen van a végletek dominanciája, ami közrejátszik a valóságról való tudásukba. Megnehezíti a különbségtevést és a választást számukra, így egyes – sokszor nagyon is lényeges – részletek fölött elsiklanak. Például: A nyár és a tél között ott van a tavasz és az ősz is.

A világ megváltoztathatatlansága

Ez nem túl gyakori, de előfordul a gyermeki műveltségben. Abban nyilvánul meg, hogy a gyermek egyszerűen nem tudja elképzelni, hogy valami nem létezik, vagy azt, hogy esetleg máshogy is létezhet. Tehát van, mert lennie kell!

Egyéni élmények hangsúlya

5-7 éves korban a gyermekek tudásanyaga tele van személyes élményekhez fűződő asszociációkkal. Főleg a családi környezetben szerzett tapasztalatok gyakorolnak rá nagy befolyást. Ezek nem csak tudását, hanem véleményét, érdeklődési körét is befolyásolják. Az élmények miatt az egyszeri könnyen válhat általánossá, a lényegtelen pedig lényegessé. (Mérei - Binét, 2006)

A gyermektudomány általános jellemzői

Körülbelül a századforduló óta foglalkozik a gyermeklélektan annak bizonyításával, hogy a gyermekek gondolkodása más, mint a felnőtteké. A XX. században főleg ennek a világnak a feltárásával foglalkozott a gyermeklélektan. (Vincze, 1961) Az 1980-as évek elejétől fogva a különböző tudományos folyóiratok szinte áttekinthetetlen mennyiségben ontották a gyerekek természettudományos fogalmi rendszerének fejlődésével kapcsolatos tanulmányokat. (Nahalka, 2002) Abban, hogy ilyen fontossá vált a kutatók szemében ez a téma, valószínűleg szerepet játszott az is, hogy ez a kérdéskör rendkívül érdekes, vizsgálata meglepő következtetésekhez vezetett már a kezdetekben. Gyakran találkozunk olyan kreatív gyermeki magyarázatokkal a világ dolgaira, melyekhez hasonlók megalkotására sokszor még a felnőttek sem lennének képesek. Pl.: A „Föld kerek" igazolására egy másik Föld-bolygó elképzelése, ami ugyan kerek, de az emberek nem ott, hanem továbbra is az igazi lapos Földön laknak - az elképzelés szerint.

Az eddigi kutatások alapján a következők mondhatók el ezekre a gyermeki elképzelésekre:

- a gyermekeknek már számos elképzelésük van a világ jelenségeiről óvodába, iskolába lépéskor
- a képzetek széles körben elterjedtek korra, nemre, képességre és nemzetiségre való tekintet nélkül
- ezek a képzetek kitartóak, a hagyományos tanítási módszerekkel a gyerekek jelentős hányadánál nem változtathatók meg
- változatos forrásból származhatnak: hétköznapi tapasztalat, hétköznapi nyelv, szociális környezet, oktatás
- a gyerekek elképzelései gyakran párhuzamba állíthatók a tudomány történetében korábban elfogadott, de mára már meghaladott nézetekkel
- ezek az elméletek gátolhatják a tanulást (Korom, 2005)

A kutatómunka

Problémafelvetések

Mint látható, a gyermekek gondolkodásmódját és tudását az életkoruk sajátos jellemzői erősen befolyásolják. Ám azt, hogy milyen tapasztalataik vannak, milyen tudásanyagot halmoznak fel a világról, azt elsődlegesen a közvetlen környezetük határozza meg. Érdemes figyelembe venni azonban, hogy az elmúlt évtizedekben ezen tényezők hatalmas változáson mentek keresztül. A modernizáció, a felgyorsult életritmus és a fogyasztó társadalom hatása átalakította a családok, így a gyermekek életét is. A technika mintegy észrevétlenül belopódzott a felnőttek és a gyerekek mindennapjaiba. Ezt már nem tekinthetjük kérdésnek, ez egy megcáfolhatatlan tény. Viszont azt a kérdést, hogy ezt a jelenséget hogyan élik meg a gyerekek, már kevesen teszik fel. Sokat hallani az „új generációról", akik már úgy születnek, hogy eleve értenek az okos-telefonokhoz és számítógépekhez és magunk is tapasztalhatjuk, hogy a gyermekek egyre korábban kezdik el használni az új technikai eszközöket. Folyamatosan zajlik a vita ennek a kétségtelenül jelenlévő változásnak az előnyeiről és hátrányairól. De vajon hogy látják ezt maguk a gyerekek? Miként tekintenek a televízióra, számítógépre, el tudják-e képzelni a világot telefon nélkül? Inkább a munkához, vagy a szórakozáshoz kapcsolják őket? Vajon a háztartási eszközök nélkülözhetetlen csoportjába sorolják őket? Miként kezelik ezeket az eszközöket és hogyan illesztik be őket a már meglévő tudáshálójukba? Ezen kérdések merültek fel bennem a kutatómunkám és az óvodában töltött gyakorlatom során. A témában kevés szakirodalmat találtam, viszont úgy érzem, hogy jelentősége elég nagy ahhoz, hogy foglalkozzak vele. Kutatásomban nem törekedtem a reprezentativitásra, azonban vizsgálatom során a kérdésekre kapott válaszok segíthetnek abban, hogy könnyebben el tudjuk dönteni, hogyan viszonyuljunk a gyermekek technikai eszközökkel való kapcsolatához. Választ kaphatunk arra is, hogy mennyire érdemes, illetve hasznos ezeket a családi hétköznapokban és az óvodában alkalmazni.
Az, hogy a gyerekek óvodáskorukban hogyan látják és kezelik a televíziót, a számítógépet és a telefont, nagyban befolyásolja, hogy felnőttként miként tekintenek rájuk. Ha már óvodás korban megismerjük az ő nézőpontjukat, tudni fogjuk, hogy mennyire engedjük a gyerekeket a televízió és számítógép csábításának, valamint azt is, hogy milyen dolgokra kell felhívni a gyerekek figyelmét ezen eszközökkel kapcsolatban.

Hogyan ismerhetjük meg a gyermekek világát?

Sugallt és valós válaszok

A gyermekek világának megismerése nem könnyű feladat. Ennek egyik nehezítő körülménye, hogy a gyermekek nem mindig és nem mindenkinek engednek be-

pillantást valódi elgondolásaik világába. A pszichológiai vizsgálatok kimutatták, hogy szervezett – óvodai, illetve iskolai – keretben a gyerekek mást válaszolnak, mint amit valójában gondolnak. Ennek oka, hogy maga a környezet és a szituáció mintegy sugallja, hogy mit is kell mondaniuk, milyen választ várnak el tőlük. Hiszen sok esetben a témáról már beszélgettek felnőttel és automatikusan azt válaszolják, amit tőlük hallottak. Ám ha egy hosszabb, kötetlenebb beszélgetést folytatunk velük, akkor egészen más eredményhez jutunk. Ekkor megismerhetjük az igazi gyermekvilágot. Óvodáskorban a gyermek élményei és tapasztalatai, valamint az érzelmei befolyásolják világképét, a felnőttektől kapott ismeretek csak csekély részt foglalnak el elképzelései kialakításakor és mi erre vagyunk kíváncsiak. Idővel – elsősorban iskolába lépéskor - természetesen az utóbbinak egyre nagyobb szerepe lesz. (Mérei - Binét, 2006)

A klinikai módszer

A gyermeki világ feltárására Piaget sajátos módszert dolgozott ki, melynek lényege, hogy a vizsgáló beszélget a gyermekkel, aminek során igyekszik feltárni a világról való elképzeléseit. Ennek a módszernek pontos kritériumai vannak. Ezek röviden a következők:

- A beszélgetés mindig egy előre meghatározott témakörre irányul. Ez nem lehet se túl szűk, se túl széles. Alapos átgondolást igényel a téma helyes kiválasztása.
- Előre meg kell lenni a feltevésnek arról, hogy milyen sajátos magyarázó elv található az elméletképzésben.
- Témaválasztás előtt, készen kell lennie egy magyarázó elvre vonatkozó hipotézisnek, amit az eddigi tapasztalatok, ismeretek alapján kell megalkotni. Előzetes gyűjtőmunkát kell végezni.
- A beszélgetésnek rugalmasnak kell lennie, a gyermek válaszaihoz kell igazodnia, nem lehet kérdőív alapján haladni. Azonban első adandó alkalommal vissza kell térni az alapgondolathoz, hogy vizsgáló választ kapjon kérdésére.
- Keresztkérdésekkel kell ellenőrizni a gyermek válaszait, mivel a beszélgetés folyamán a gyermek többször ellentmondásba kerülhet saját magával. Ezeket a vizsgálónak ki kell éleznie, hogy a gyermek maga is rájöjjön hibájára. Ilyenkor a gyermeknek döntenie kell a létrejött ellentmondásban.
- Gondolkodásra kell késztetni a gyereket. Nem szabad megelégedni a félvállról odavetett válaszokkal.
- A jegyzőkönyvvezetésnek nagyon pontosnak kell lennie, lehetőleg minden szót le kell írni, mind a gyermek, mind a vizsgáló részéről.
- Semmilyen esetben nem szabad oktatni, kijavítani a gyereket. Csak a megismerés a feladat.

- A szerzett tudásanyagon keresztül kell hatolni, a tanult, készen kapott vagy másoktól átvett ismeretek lényegtelenek.
- Komolyan kell történnie. Csak a vizsgálatot végző és a vizsgált személy lehet jelen.

A vizsgálatot követően át kell nézni a jegyzőkönyveket és bizonyos válaszokat ki kell zárni a vizsgálatból. Ezeket három csoportba sorolhatjuk:

Sugalmazott válaszok
Ilyenkor nem gondolkodik a gyermek, egyszerűen azt a választ adja, ami a kérdésből kicseng.

Meseszövések
Ekkor a gyermek el akarja bűvölni a kikérdező felnőttet, ezért kitalált, hihetetlen válaszokat ad, hogy szórakoztassa a vizsgálót. Ekkor ismét nem gondolkodik, csak mesél.

„Bánom is én" válaszok
Ebben az esetben a gyermeket nem érdekli a kikérdezés, mert esetleg motiválatlan vagy megunja. Csak mond valamit, hogy kielégítse a felnőttet és végre túl lehessen rajta.

Kétfajta olyan válasz van, ami számunkra értékkel bír és a gyermeki gondolkodásról hiteles képet adhat. Egyik a már készen lévő elmélet kifejtése. A másik a beszélgetés közben lefolyó gondolatmenet terméke, az újonnan felállított elképzelés.
A gyermekek általában szívesen vesznek részt ilyen beszélgetésben, ám a módszer alkalmazása eleinte nehézséget okozhat. Gyakorlással azonban könnyűvé válik annak, aki ismeri és szereti a gyermekeket, valamint annak, aki valóban kíváncsi rá, hogy mit is gondolnak a világról. (Mérei - Binét, 2006)

A kutatás menete és módja

Az előzőekben leírtak miatt, a Piaget féle klinikai módszert találtam a legmegfelelőbbnek a kutatásom elvégzéséhez. Bár most először használtam ezt a módszert, igyekeztem a lehető legjobban odafigyelni, hogy jól alkalmazzam.
A kutatást először azokban az óvodákban kezdtem, ahol a tanulmányaimhoz kötődő szakmai gyakorlaton voltam: a soproni Lewinszky Anna Gyakorló óvoda Napsugár csoportjában és a szombathelyi Hétszínvirág óvoda Pitypang csoportjában. Ennek nagy előnye, hogy a gyerekek már ismertek, örömmel beszélgettek velem és feltehetően őszinte válaszokat adtak. Ezekben az esetekben kisebb volt a valószínűsége, hogy az intézményes keretek miatt olyan válaszokat adtak, amikről úgy gondolták,

hogy elvárok tőlük. A kutatást a vassurányi Kastély óvodában folytattam, ahol lehetőségem nyílt a falusi gyerekek világképét is vizsgálni. Itt nem ismertem a gyerekeket, ezért egy ott hospitáló ismerősömmel mentem, így hamarabb megnyíltak előttem a gyerekek és itt is lelkesen válaszoltak a kérdéseimre.

Az interjú megkezdése előtt elmondtam, hogy csak néhány dologról szeretnék velük beszélgetni, semmi nehéz vagy komoly témáról, csak kíváncsi vagyok rá, hogy mit szeretnek, mit csinálnak szívesen. Említettem, hogy ez egy iskolai dolgozatom elkészítéséhez szükséges, így hangsúlyoztam a fontos szerepüket, kiemelkedő segítségüket a megvalósításban. Ezzel igyekeztem meghozni a kedvüket. Felhívtam rá a gyerekek figyelmét, hogy csak azt fogom leírni, amit ők mondanak, nehogy elfelejtsem. Ezzel próbáltam elkerülni, hogy esetleg aggódjanak a folyamatos jegyzetelésem miatt. Mindeközben persze tartottam a szemkontaktust, hogy nem kihallgatottként, hanem partnerként érezzék magukat. Többször bíztattam őket, hogy bátran mondják el, amit gondolnak és a mindig megdicsértem őket, ha ügyesek voltak, okosakat mondtak.

Bár a kutatást mindössze 30 gyerekkel végeztem, igyekeztem, hogy minél tágabb rétegből kerüljenek bele a résztvevők. Vannak közöttük hátrányos helyzetű és kimondottan jó körülmények között élő, egyke és nagycsaládos, ép és csonka családban élő, városi és falusi gyerekek, magasan iskolázott és kevésbé tanult szülők gyermekei egyaránt.

A kutatási módszer sajátossága miatt nem volt előre összeállított fix kérdéssorom, a gyerekek válaszai nagyban befolyásolták a beszélgetés menetét. Mindenesetre néhány fontosabb kérdéshez, kérdéssorhoz igyekeztem tartani magam, egyrészt azért, hogy a felmerülő kérdéseimre megkapjam a választ, másrészt azért is, hogy a gyerekeket ne hagyjam nagyon elkalandozni a témától. A szakirodalmakban számos hasonló jegyzőkönyv állt rendelkezésemre, melyek átolvasása rengeteg segítséget jelentett a saját interjúm elkészítéséhez. Az elemzésekben több helyen utaltam a gyermekek válaszaira, illetve idéztem is közülük. Ezek mögött mindig feltüntettem hányas számú interjúban találhatók és hányadik kérdésemre kaptam azt a választ.

A szemléltető minták függvényében és a tanulmányozott információk ismeretében, próbáltam három nagy témakör köré csoportosítani a kérdéssorokat, melyet részletesebben, alább a Hipotézisek című részben kifejtek.

A főbb kérdéskörök az alábbiak voltak:

Televízió:

- Van otthon tv-tek? Szoktál tv-t nézni?
- Miket szoktál nézni? Kivel?
- Mindig igazat mutat a tv?
- Előfordul, hogy nem érted, amit a tv-ben látsz? Szoktatok otthon ilyesmiről beszélgetni?
- Miért fontos, hogy legyen tv-tek?

Számítógép:

- Van otthon számítógépetek?
- Szüleid szokták használni? Mire?
- Te szoktad használni? Mire?
- Fontos, hogy legyen számítógépetek? Miért?
- Minden számítógép ugyanolyan? Miért igen/miért nem?

Telefon:

- Van telefonotok? Milyen?
- Szoktad/tudod használni?
- Mire lehet még használni telefonáláson kívül?
- Fontos, hogy mindenkinek legyen telefonja? Miért?
- Mit lehet csinálni, ha nincs telefon?

Ezen kérdések feltevésével három fontos szempontból szerettem volna a gyerekek nézőpontját vizsgálni, elgondolásuk alapjait feltárni. Minden kérdés célzottan járja körbe azon fő területeket, amelyekre a kutatásom hipotézise épül, hiszem ez a módszer lényege.

Hipotézisek

Alapfeltevésem az volt, hogy televízió, számítógép és telefon általában minden háztartásban megtalálhatók és ismerik őket a gyerekek. Feltehetően az óvodások már használják is ezeket az eszközöket.

Televízió

A televízióval kapcsolatban úgy gondoltam, hogy a gyerekek ebben a korban nagyjából már tisztában vannak vele, hogy abban *nem mindig a valóságot látják*, nem feltétlenül mutat igazat. Feltételeztem, hogy nagyrészt meg tudják különböztetni mely műsor igaz és melyik nem.

Számítógép

A számítógépről úgy véltem, a gyerekek inkább a *munkához kapcsolják*, nem a szórakozáshoz. Láthatják, hogy a felnőttek sokat használják, így inkább felnőtteknek való eszköznek tartják.

Telefon

A telefon valószínűleg a gyerekek számára már nagyon *természetes dolog, a mindennapi élet elengedhetetlen eszközének tartják.* Véleményem szerint annyira fontosnak és nélkülözhetetlennek tartják az eszközt, hogy nem ismernek más alternatívákat a távol lévő emberekkel való kapcsolat felvételre.

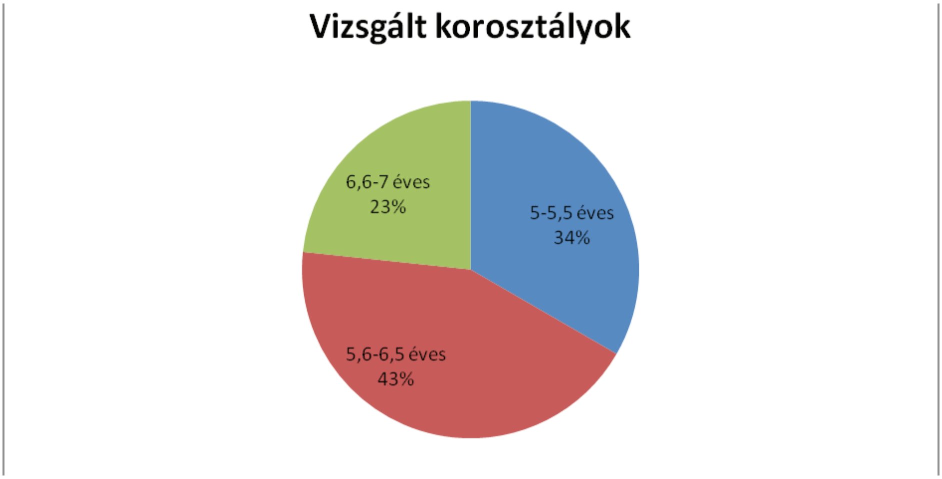
A falusi és városi gyerekek ismeretei közötti különbség

Úgy vélem, hogy ismereteikben nem mutatkoznak jelentős különbségek. A technikai eszközök mindenhol jelen vannak, így ugyanolyan hatással vannak minden gyerekre.

Ezen feltevésekre, kérdésekre kerestem a válaszokat. A kapott eredmények nagyban segíthetik a mai gyerekek technikai eszközökről alkotott képének megismerését, ezen keresztel pedig a szülők és pedagógusok hozzáállását az egyes eszközökhöz.

A kutatómunka eredményei

A gyerekek örömmel segítettek nekem, szívesen vettek részt a beszélgetésben. A vizsgálat körülményei minden esetben megfelelőek voltak. A gyerekekkel alkalmam volt négyszemközt, minden zavaró tényezőtől elhatárolva, külön helyiségben beszélgetni. A legnehezebbnek magát a jegyzetelést találtam, hiszen nehéz volt minden egyes szót pontosan leírnom, de a hiteles eredményhez szükség volt rá. Az interjúk befejezésével újra átnéztem mindet és igyekeztem kiszűrni azokat, melyek a klinikai vizsgálat szempontjainak nem feleltek meg vagy nem voltak értékelhetőek. Találtam köztük néhány sugalmazott és komolytalan választ is, de szerencsére csak keveset kellett figyelmen kívül hagyni. Így 30 értékelhető interjút sikerült összegyűjtenem. A megkérdezett gyerekek középső- és nagycsoportosok voltak, akiknek többsége 6 év körüli volt. A vizsgálati csoport korosztály szerinti eloszlását az 1. számú diagram szemlélteti.

1. diagram: A vizsgált gyermekek korcsoport szerinti

A felmerülő kérdéseimre sikerült választ kapnom. A kutatás során más érdekességekre is fény derült, amit majd az egyes kérdésköröknél részletesen kifejtek. A következőkben témakörökre bontva részletezem a kapott eredményeket és vizsgálom a felállított hipotéziseim helytállóságát.

Televízió

A gyermekek televízióval való kapcsolata először a múlt évben, egy előző kutatásom során vetett fel bennem kérdéseket. Kinetikus családrajzokat elemeztem és egy nagycsoportos fiú tévé nézés közben rajzolta le családját. (1. kép) Boldogan mesélt róla, hogy ez a kedvenc közös időtöltésük és milyen filmeket szoktak nézni. Az édesanya nem látható a képen, mert a fiú elmondása szerint bátyjával és édesapjával szokta nézni az „ijesztős” filmeket, míg anyja vacsorát készít vagy takarít. Ez volt az első kiindulási alap számomra, hiszen ez az egy kép is rengeteget elárult. Ez a gyermeknek feltehetően sokat nézi a tv-t, amit egy jó, közös családi programnak tart. Bár felnőtt szemmel nem tekinthető minőségi társas időtöltésnek, hiszen ez egy passzív cselekvés. Mindazonáltal a gyermek élvezi, hogy édesapjával és testvérével lehet.

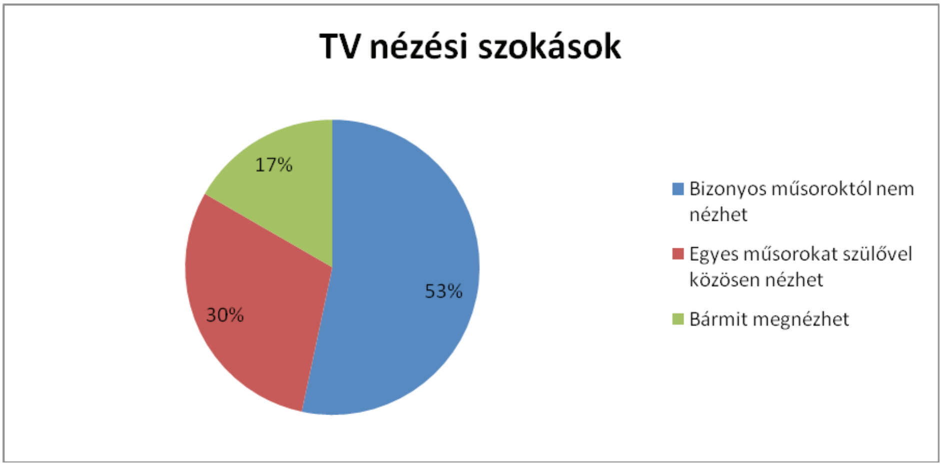
1. sz. kép: 6 éves és 4 hónapos gyermek családrajza

De vajon milyenek azok az „ijesztős” filmek és mit gondol róluk a gyermek? Szoktak-e otthon beszélni a tv-ben látottakról? Valósnak vagy kitaláltnak gondolja az ott látottakat? Legfőképpen ezen kérdésekre kerestem a választ a televízióval kapcsolatban.

Nézett műsorok

Minden megkérdezett gyereknél volt a háztartásban televízió és mind rendszeresen nézik is. A legtöbben azt mondták szülővel, testvérrel nézik. A televíziózás tehát egy mindennapi elfoglaltság a családok részére, amely tény ismét megerősíti, hogy kiemelt fontosságú a témával foglalkozni. Csupán a gyermekek töredéke

adta azt a választ, hogy több alkalommal is egyedül szokták nézni a tv-t.
Arra kérdésre mit szoktak nézni, először minden gyermek meséket kezdett el sorolni, mint például Spongyabob, Én kicsi pónim, Kacsamesék vagy az egyes rajzfilmcsatornák nevét mondták el, mint például Cartoon Network, Minimax, Nickelodeon. (3, 8) A válaszok között többször előfordultak olyan műsorok, melyek nem igazán gyerekeknek valók, de szülőkkel együtt azokat is szívesen nézik a gyerekek. Gondolok itt például a Híradóra, ami több gyereknél is előjött, a foci meccsekre, Forma-1 futamokra, vagy a Barátok közt-re. (4, 5, 7, 8, 11) Volt olyan kisfiú, aki természetfilmeket szokott édesapjával nézni. (24) Arra, hogy milyen műsorokat nézhetnek, elég vegyes válaszokat kaptam. Sok gyerek mondta, hogy csak egyes műsorokat nézhet, volt, amit csak szülővel együtt nézhetnek, de akadtak, akiknek egyáltalán nem szabályozták a nézhető műsorok körét. Ez általában azoknál a gyerekeknél fordult elő, akik azt mondták, sokszor tévéznek egyedül. A gyerekek többnyire tisztában voltak vele, mely filmeket nem nézhetik:
„A lövöldözős filmeket nem nézhetem." (9:3)
„A felnőttes, ijesztős filmeket nem engedik." (4:3)
„Csak a gyerekeknek való filmeket nézhetem." (3:3)
Volt olyan kisfiú, aki egyértelműen azt a választ adta, hogy ő már rég tisztában van vele, mi való neki:
„Nem mondják. Tudom miket nézhetek." (16:2)
Ezeknél a családoknál jól van szabályozva a gyerekek tévével való kapcsolata. A gyerekek csak olyan műsorokat néznek, melyek életkoruknak megfelelnek.
Azoknál a gyerekeknél, akik bizonyos filmeket csak a szülőkkel szoktak nézni, mindössze egy kislány akadt, aki külön kiemelte, hogy az ijesztő részeknél édesanyja előre figyelmezteti őt és vagy kiküldi a szobából vagy szól, hogy hunyja be a szemét. (18) A többi esetben ilyenfajta korlátozásra nem utaltak. Inkább a filmek fajtáját emelték ki.
„Ilyen vicces filmeket szoktunk nézni apuval." (9:4)
Ez a fajta szabályozás is megfelelőnek tekinthető, de csak akkor, ha szülők valóban figyelnek rá, hogy a gyermeknek is megfelelő műsort nézzenek.
A mindent megengedő szülők gyerekeinél bizony előfordult, hogy olyant is láttak, amit nem kellett volna. Az egyik kisfiú, az én nagy megdöbbenésemre izgatottan mesélte, hogy ő azt a filmet látta, amiben láncfűrésszel levágták egy ember lábát. (13) Tehát elmondható, hogy némely esetekben egyáltalán nem válogatják meg, mit nézhet a gyermek, így a rájuk negatív hatással lévő műsorok könnyen eljutnak hozzájuk. Ez már önmagában elég indok arra, hogy miért kell szabályozni a gyermekek tévé nézési szokásait.
Az 2. számú diagramon jól látható, hogy a gyermekek több mint felének megfelelően van szabályozva a nézhető műsorok listája és mindössze 17%-uk nézhet meg bármit.

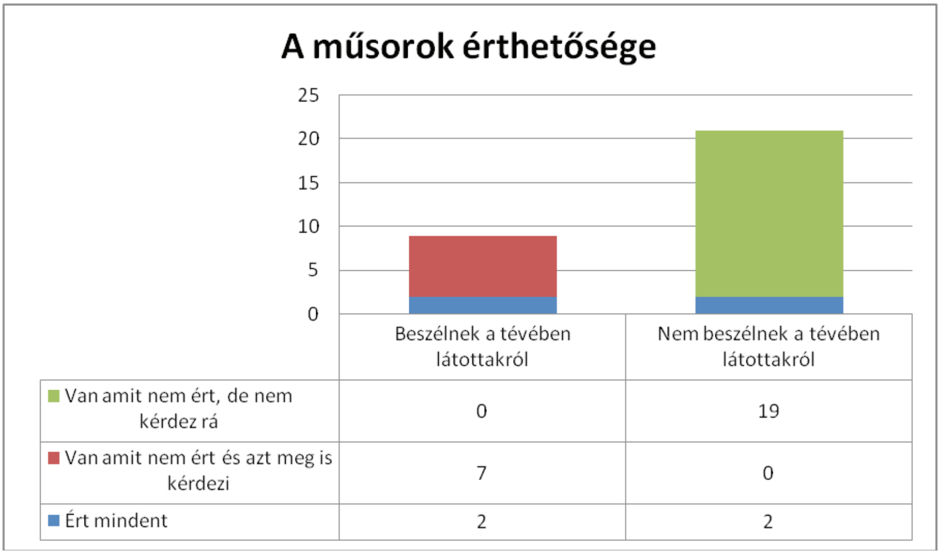

2. diagram: A szülők szabályozása a tv nézésre vonatkozóan

Ezeket az adatokat bíztatónak találom, hiszen a szülők több mint fele valamely módon szabályozza gyermeke számára a tv nézést.

A látottak megbeszélése otthon

Előzetes feltevésem az volt, hogy a gyermekek néznek olyan műsorokat is, melyek nem igazán nekik valók. A kapott válaszok alapján ez be is igazolódott. De itt merülnek fel az újabb kérdések: Vajon mindig értik a gyerekek, amit a tv-ben látnak? Ha nem, akkor megbeszélik otthon? Egyáltalán beszélnek a gyermekek szüleikkel a televízióban látottakról?
A kapott válaszok eléggé elkeserítőek. Mindössze négy gyermek volt, aki azt mondta, érteni szokta a látott műsorokat. Ezek azok a gyerekek voltak, akiknél szigorúan szabályozva van, miket nézhetnek. Ez lehet az egyik oka annak, hogy nem merülnek fel bennük kérdések a látottakkal kapcsolatban. Ám közülük is csak ketten szoktak otthon beszélgetni ezekről a dolgokról. Ez lehet a másik összefüggés, ami miatt érthetőek számukra a műsorok.
Csak hét gyerektől kaptam megerősítő választ arra, hogy megkérdezik, amikor nem értenek valamit. Ezek a gyerekek szoktak otthon beszélni a tv-ben látott dolgokról. Feltehetően a szülők bátorítják gyermekeiket, hogy mondják el, ha nem értenek valamit, vagy legalábbis ha a gyermek kérdez, kellőképpen foglalkoznak vele. Ez ismét jó módja annak, hogy a gyermekeknek reális képük alakuljon ki a televízióról.
Ezekkel szemben a gyerekek több mint fele adta azt a válasz, hogy bár néha előfordul, hogy nem érti, amit lát, mégsem kérdezi meg szüleitől. Ezeknél a gyerekeknél egyértelműen azt a választ kaptam, hogy nem szoktak otthon a tv-ben látottakról beszélni. Kivétel nélkül ebbe a csoportba sorolhatók azok a gyermekek, akiknek nem szabályozzák, hogy mit nézhetnek. A 3. diagram szemléletesebbé teszi a kapott eredményeket:

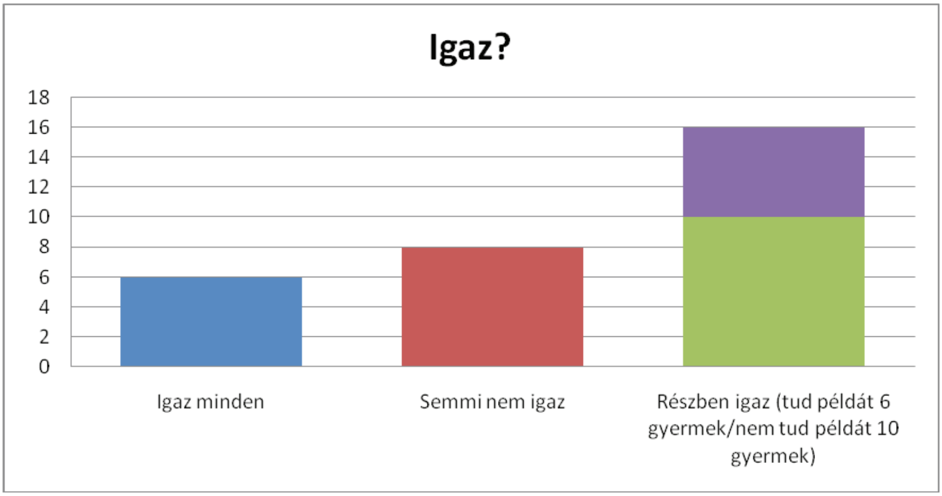
3. diagram: A műsorok érthetősége a gyermekek számára és a tv-ben látottakról való beszélgetés aránya

Ezek az adatok azért elszomorítóak, mert a gyermekekre bizonyítottan nagy hatással vannak a tv-ben látottak. De hogyan tudnák azt helyesen értelmezni, beilleszteni a meglévő tudásanyagukba, ha nem egyértelműek számukra a nézett műsorok? Ők nem ismerik a „tv-nyelvet", így sok esetben teljesen félreértik a műsorokat, filmeket. Máshogy értelmezik a látottakat, mint a felnőttek, ami fokozza a nem nekik való tartalmak negatív hatását. (Vajda - Kósa, 2005) Ez komoly ok lehet a torz világnézet kialakulására. A gyerekkorban kialakult helytelen tudásanyag a továbbiakban nehezítheti, sőt meg is gátolhatja az új ismeretek beépülését, azok helytelen értelmezését eredményezi. A megoldás a szülők hozzáállásának megváltoztatása. Sok szülő nem veszi komolyan, hogy a filmek, mesék mely korosztálynak ajánlottak. Ezen felül kevés szülő gondolja azt, hogy a tévében látottak néha nem egyértelműek gyermekük számára, esetleg összezavarhatják őt. Éppen ezért nem érzik szükségesnek a látottak átbeszélését, ami az eredményeket látva nagyon is fontos lenne.

Valóság vagy kitaláció?

Az előző két kérdés vizsgálata azért fontos, mert ezek a tényezők – miket néznek, beszélnek-e otthon a tv-ben látottakról – nagyban hatással vannak a tv-ről kialakult véleményükre. Valamint ezek a hatások befolyásolják, hogy elhiszik-e amit a televízióban látnak. Ez a kérdés azért fontos, mert a valósnak hitt műsorok sokkal nagyobb hatást gyakorolnak a gyerekekre. (Vajda – Kósa, 2005) Érzelmileg feldúlhatja őket, alaptalan félelmeket generálhat és téves elképzeléseket szülhet, ha a gyermekek minden tv-ben látott műsort feltétel nélkül igaznak fogadnak el.

Hipotézisem az volt, hogy nagyóvodás korban a gyermekeknek már viszonylag reális képük van arról, hogy a tévében látottak igazak-e vagy sem.
Mint azt korábban írtam, bár a gyermekek többsége meséket néz, ismernek más műsorokat is, felnőtteknek szóló sorozatokat, filmeket. Éppen emiatt válik fontossá a kérdés: Vajon mindent elhisznek, amit látnak? A válaszadók közül csupán hatan adták azt a választ, hogy minden igaz, amit tv-ben mutatnak. Ezek között a gyerekek közt többségben azok voltak, akik inkább meséket néznek. Talán éppen ezért gondolják, hogy amiben igazi emberek vannak, azok igazak is. Nyolc olyan óvodás volt, aki egyértelműen azt mondta nem mutat igazat a tv. Ezek a gyerekek mind azok voltak, akik nem kérdezték meg, ha nem értették a látottakat. Ez lehet az egyik ok, amiért szkeptikusak: nem értik, így nem hiszik el. A háttérben azonban másik ok is húzódhat. Bár a szülőkkel nem beszélnek róla, elejtve mégis hallhatják, hogy a tévében butaságok vannak, hazudnak benne és ezt minden műsorra kivetítik. A gyermekek több mint fele azt a választ adta, hogy a műsorok egy része igaz, egy része nem. Ám közülük is csak kevesen tudtak példát adni rá.
„Azt nem tudom." (16:8)
„Hát… Most nem jut eszembe." (20:9)
Összesen hat gyermek volt, aki, még ha nem is jól, de meg tudta fogalmazni, hogy mi igaz és mi nem.
„A mesék nem igazak, mert például az életben nem tudnak a kacsák beszélni. A többi igaz." (6:13)
„A híradó igaz, más nem." (8:10)
„Nem igazak, csak a focimeccs, meg a Forma-1." (5:9)
A 4. diagram remekül szemlélteti, hogy a gyerekek felének helyes felfogása van arról, hogy a televízióban láthatnak valós és valótlan dolgokat is. Bár többségük nem tudott példát adni rá és akik tudtak, azok sem voltak mindig helyesek, de ez már a kezdete a televízióról való helyes világkép kialakulásának.

4. diagram: A gyerekek véleménye a tv-ben látottakról

A gyerekek, még ha nem is mindig értik a műsorokat, nézik a tv-t, mindennapi életük része. Jó időtöltésnek tartják, családi programnak. Egyik oka lehet, hogy gyermekek számára ilyen közkedvelt a tévézés, hogy a legtöbb műsor megerősíti, illeszkedik a saját világképüket alakító elvekhez. Gondolok itt az animizmusra és a mágikus világkép elvére. Rengeteg filmben találkozhatunk ezekkel az elemekkel, főleg a gyerekeknek szánt műsorokban. Ezt igazolja, hogy milyen lelkesedéssel tudnak mesélni egy-egy látott filmről vagy meséről és mennyire egyértelműen jó, fontos dolognak tartják a tv-t. Akad rá példa sajnos, hogy a szülők nem tudnak annyi időt fordítani gyermekükre, mint amannyit szeretnének. Ezt sok esetben a gyerekek is érzik.
„Fontos a tv, hogy ne unatkozzak." (21:7)

Eredmények és következtetések

A kapott eredmények igazolják a felállított hipotézisemet, mi szerint a gyermekeknek már viszonylag reális képe van arról, hogy a televízió nem minden esetben mutat igazat. Ez azért különösen nagy eredmény, mert a gyermekek számára látszat és valóság megkülönböztetése sajátos világlátásuk miatt sokszor komoly kihívást jelent. (Futó, 2006) Ebből következik az is, hogy különös gondot kell fordítani arra, milyen műsorokat engedünk nekik nézni. A helytelen viselkedést sugalló és rossz információkat bemutató műsorokat mindenképpen vegyük le a nézhető műsorok listájáról. A televízió az egyik „kapu", mely megnyitotta a gyermekek előtt a felnőttek világát és sok olyan dolgot láthatnak benne, mely rossz hatással lehet rájuk. (Winn, 1990) Mindazonáltal a tévénézésnek megtalálhatjuk a pozitív oldalát is. Ha a gyermekek a meséken kívül olyan műsorokat is néznek, melyek hasznos információt adnak számukra a világról, mely felkelti érdeklődésüket egy-egy témában, akkor ez kihasználható az óvodai életben is. Rövid, figyelemfelkeltő, érdekes témájú filmeket nézhetünk a gyerekkel egy-egy új téma feldolgozása előtt. Felhívhatjuk a gyerekek és szülők figyelmét egyes tévében vetített érdekes műsorokra, ajánlhatjuk, hogy nézzék meg őket közösen. Utána az óvodában közösen meg lehet beszélni mit láttak, mi tetszett nekik, mi nem, mi újat tudtak meg belőle. Így segíthetünk megismertetni a gyerekekkel azt, hogy a tv-ből tanulni is lehet és érdekes dolgokat láthatunk benne. Ehhez viszont szükséges a szülőkkel kialakított jó kapcsolat, hogy meg lehessen velük beszélni a gyermekek tévénézési szokásait. Azt kell elérni, hogy a gyerekek megfelelő mennyiségben nézzék a tv-t és megfelelő minőségű műsorokat lássanak. Igyekeznünk kell megértetni a szülőkkel, hogy nem lehet „elektromos bébiszetterként" alkalmazni. (Winn, 1990) A tévével kialakítható helyes viszonyt remekül szemlélteti Vajda Zsuzsa gondolata: „A tévé, mint a modern technika minden áldása, csodálatos találmány lenne, ha valódi fontos szükségleteinkhez tudnánk idomítani, és nem fordítva, a saját életünket a tévéhez." (Vajda, 1991. 128. o.) Ha ezt a példát látják a gyerekek, nekik is jó kapcsolatuk lesz a tévével.

Számítógép

A számítógépek manapság szinte minden háztartásban megtalálhatók. Harminc gyerekből mindössze egy mondta, hogy nekik nincs, de gyorsan hozzá tette, hogy amikor az új házukba költöznek, akkor majd lesz. (26) Arra kerestem a választ, hogy az óvodások miként tekintenek a számítógépekre; mint szórakoztatási eszközre, akárcsak a tv, vagy inkább munkaeszközre. Ehhez először azt kellett megtudnom, használják-e a komputereket és ha igen, mire, esetleg tudják-e, hogy szüleik mire használják.

A gépek használata

Azok a gyerekek, akinél van otthon számítógép, kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy már használták. Többnyire játékokat próbáltak ki rajta, de többen voltak, akik azon néznek filmet vagy képeket. (1, 6, 9, 24) Ezek szerint a felnőttek már elég korán megismertetik velük az effajta játékok által nyújtott szórakozást. Többen gyerektől is hallottam, hogy az interneten keresztül használja ezeket a játékokat, ami már komolyabb számítógépes ismereteket kíván, mint ami általában elvárható lenne egy 5-6 éves gyermektől. (3, 17) Az, hogy ezt az alkalmazási módot említik elsősorban egyszerűen az az oka, hogy ők ezt ismerik és használják. A gyerekek, ahogy hipotézisemben is megfogalmaztam, valóban inkább felnőttek való eszköznek tekintik. Mindössze négy gyermek volt, aki úgy vélte inkább a gyerekek használják a számítógépet, így inkább nekik való. (8, 19, 23, 24) Ezek mellett hét válaszadó ők úgy vélte, ugyanúgy való a felnőtteknek és a gyerekeknek is. (10, 11, 13, 16, 26, 28, 30)
„A számítógép mindenkinek való. Gyerekeknek is, felnőtteknek is." (16:12)
Ám érdekes megfigyelést tapasztaltam. Több gyerek is említette, hogy a felnőttek játszanak a gépen, vagy tett hasonló utalást.
„Apa szokott rajta játszani." (9:13)
„Anyuék képeket meg videókat szoktak nézni rajta." (8:15)
Ennek egyik oka lehet sajátos világnézetük, mely igencsak Én-központú; ők játszásra használják a gépet, így nyilván a felnőttek is. Másrész viszont valóban sok esetben láthatják, hogy a szülők is játszanak vagy szörfölnek az interneten, ami kimeríti a számítógépezés fogalmát.
Emellett persze sok gyerek említette, hogy dolgozni és tanulni is lehet rajta. (2, 4, 5, 7, 9, 16, 20, 21) Többször említették az internetezést és az üzenetküldést is. (3, 5, 15, 17, 20) Nagy megdöbbenésemre két gyermek még az édesanyja e-mail címét is tudta. (20, 15) Utóbbiakat inkább a szülői használathoz sorolták, de akadt néhány gyermek, aki még nagy vonalakban sem tudta, hogy mit csinálnak szülei, mikor a gép előtt ülnek. Az 5. diagramon jól látható, hogy a gyermekek hogy vélekednek, kinek való inkább a számítógép:

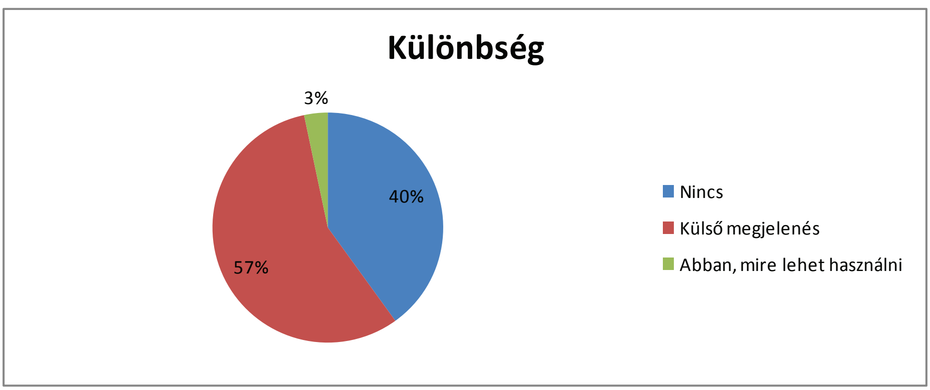
5. diagram: A gyerekek szerint kik használják inkább a számítógépet

Amit még érdekesnek találtam a kutatás során, hogy több gyerek is megemlítette a számítógép kapcsán a facebook-ot. Sőt! Kifejezetten az elsők között sorolták fel, mikor kérdeztem, mire lehet használni a gépet. Ami viszont talán még ennél is érdekesebb, hogy saját módjukon nagyon is jól meg tudták magyarázni mi is az.
„Ott lehet bejelölni ismerősöket és írni nekik." (21:10)
„Hát lehet képeket felrakni és bárkinek megmutatni. Anyu is felrakta mikor Kőszegen kirándultunk és meg tudta nézni a nagyi." (24:12)
Ezt látják szüleiktől és a hallottak alapján az ő életükben is részt vesz, még ha egyelőre kis mértékben is. A szülők által erre a tevékenységre fordított időt viszont jól szemlélteti a következő kisfiú elmondása:
„Egyszer anya a gépen facebook-ozott, apa meg a telefonján." (22:13)
Próbaként néhány gyermeknél rákérdeztem, hogy ismeri-e, de azt tapasztaltam, hogy aki magától nem mondja, az nem is ismeri. Viszont azok az óvodások, akik ismerik a weboldalt, láthatóan fontos géphasználati lehetőségnek tartják, hiszen az elsők között említették. Ez az eredmény jó kiindulópontja lehet egy következő kutatásnak. Érdemes lehet a későbbiekben felmérni a facebook és a gyerekek kapcsolatát, hiszen már most többen tisztában vannak a fogalommal, bár még nem használják. De nemcsak a gyermekek, az óvodapedagógusok is használják ezt a közösségi portált. Ezzel kapcsolatosan kutatási eredményem nincs, csupán saját tapasztalat. A soproni gyakorlatvezető óvónőm ezen keresztül tartja a kapcsolatot a gyakorlati csoportunkkal. A szombathelyi gyakorlatvezető óvónőm ezen keresztül tartja a kapcsolatot a szülőkkel, ide tölti fel az óvodai programokon

készült képeket. Úgy vélem ez egy kitűnő példája annak, hogy az új, elterjedő trendek elől nem mereven elzárkózni kell, hanem meg kell találni a benne rejlő jó, hasznos lehetőségeket és ezt a példát mutatni a gyerekeknek is.

A gépek közti különbség

Kutatásom során arra is kíváncsi voltam, hogy a gyermekek vajon milyen különbséget vélnek felfedezni az egyes számítógép fajták között. A gyerekek egy része szerint minden gép ugyanolyan. A többiek főként a gépek külső megjelenésében vagy használati módjában látták a különbséget.
„Van a *lektop*, amit ki kell nyitni, meg van az a másik fajta." (7:16)
„Valamelyik fajtát *tapipaddal* lehet irányítani, valamelyikhez meg egér van." (8:19)
A szleng használata ismét nagy megdöbbenés volt számomra.
Ez a szemléletmód életkori sajátosságuknak tudható be, hiszen a látható dolgokra fókuszálnak. Mindössze egy kisfiú akadt, aki a gépek felhasználhatóságában látta a különbséget.
„Van olyan gép, amin játszani lehet és van, amin dolgozni." (6:22)
A 6. diagram jól mutatja, hogy a gyermekek többsége a gépek külső megjelenésében látja a különbséget. A következő helyen az áll, hogy nincsen közöttük különbség. Csak a gyermekek töredéke gondolja azt, hogy nem minden számítógépet lehet ugyanazokra a dolgokra használni.

6. diagram: A számítógépek közötti különbség a gyermekek szerint

Eredmények és következtetések

Már az figyelemre méltó, hogy milyen sok háztartásban megtalálható a számítógép. A 2001-es országos felmérésben mindössze 38,9% volt összesen a számítógép

birtokosok aránya. (Török, 2009) Ez önmagában is mutatja, hogy a gyerekek kapcsolata bizony gyökeresen megváltozott a gépekkel. Minden megkérdezett gyermek ismerte a számítógépet, több dolgot is tudott mondani, hogy mire lehet használni. Arról is mindenkinek meg volt a kialakult véleménye, hogy kinek való inkább a gép és ez alapján a korábbiakban megfogalmazott hipotézisem igaznak bizonyult. A gyerek annak ellenére, hogy ők maguk játékra használják a számítógépet, még mindig a felnőttek és a munka világához kapcsolják. Viszont már mutatkoznak jelei, ha egyelőre kis mértékben is, hogy ez a nézet alakulóban van. A gyerekek jelentős része vallja azt a nézetet, hogy a számítógép mindenki számára fontos és néhányan megjegyezték, hogy a szülők is játszanak rajta. A gyors fejlődés miatt már a közeljövőben -1-2 év múlva – érdemes lehet új kutatást végezni a témával kapcsolatban.

Ennél az eszköznél, akárcsak a televízió esetében, érdemes bevonni az óvodai életbe is. Így valóban nyomon követhető ezen eszközzel való kapcsolatuk alakulása. Ha az óvodában azt látják a gyerekek, hogy a gép segítségével lehet bemutatót tartani, érdekes és hasznos játékok vannak rajta, akkor talán a későbbiekben is megfelelő módon és mennyiségben fogják használni. A kisebbeknek ügyességi játékokkal való játszást ajánlanak a szakemberek, melyeket ma már zömmel találunk a kifejezetten erre szakosodott weboldalakon. (Pukánszky, 2000) Nem szabad teljes mértékben tiltani őket, hiszen a kutatás alapján is kiderül, hogy majdnem minden háztartásban megtalálható és a szülők is használják. Éppen ezért nem szabad azt sugallani, hogy nem jó dolog, ez hazugság lenne. Ezenkívül a tiltott dolgok jobban csábítják őket. De szülőkkel közösen kialakíthatunk egy elfogadható gyermek-gép kapcsolatot, mely tartalmazza a használt programokat és a gép előtt tölthető időt.

Telefon

A telefon az egyik olyan eszköz, mely hatalmas fejlődésen esett át az elmúlt évtizedekben. A mobiltelefon térhódítása szinte kiszorította a vezetékes változatát. Még az én gyerekkoromban is igazi luxuscikknek számított a mobil, de mára kevés olyan ember van, aki ne hordana a zsebében. A legtöbb vizsgált gyerek családjában több készülék is volt. A szülőknek általában külön telefonja volt és gyakran említették, hogy a nagyobb testvérnek is van. Sőt, volt olyan gyermek, aki saját telefont kapott, a szülő régi, még működő képes készülékét.

„Van anyának, apának, meg nekem is. Apa régi telefonját kaptam meg. Jó, azon is lehet játszani." (20:16)

A legtöbb gyereknek nem volt telefonja, vagy esetleg játék. (6, 11, 12) Ám több gyermek is mondta, hogy majd neki is lesz. (3, 7, 8)

„Anyuék mondták, hogy én is kapok majd, ha iskolás leszek." (22:7)

Telefonok közti különbség

A gyermekek egyértelműen a mobiltelefonra gondoltak, mikor rákérdeztem, van-e nekik otthon. Csupán a válaszadók töredéke említette vezetékes változatát.
„Van anyának, apának, meg van ilyen madzagos is." (5:17)
Érdekes, hogy egyik gyermek sem gondolta úgy, hogy minden telefon egyforma. Akárcsak a számítógépnél, itt is telefonok külső megjelenésében látták a fő különbséget.
„Hát van sima, meg van olyan, amit ki lehet nyitni." (1:26)
„Van gombos, meg van, ami nem. Azon az ujjunkat kell húzogatni." (4:23)
„Van gombos, meg érintőképernyős. … Az érintőképernyős jobb, könnyebb használni." (2:27, 28)
Ez igazi nagy megdöbbenés volt számomra, hogy gyermekek használnak olyan szakszavakat, mint „érintőképernyős". Kevés, mindössze tizenegy gyerek látta abban a különbséget, hogy mire lehet használni.
„Van, ami több mindenre jó. … Például lehet vele képet készíteni." (21:16, 17)
„Van, amin van játék, van, amin nincs. Anyáéval nem lehet játszani, mert nincs rajta."(17:17)
„Nem ugyanolyanok, mert a régebbiekkel nem lehet annyi mindent csinálni. … Nem tudom. … Például videót nézni." (20:19, 20)
Ennek oka az lehet, hogy a gyermekeknek nincs sok lehetőségük használni a telefont, így csak a külsőségeke tudnak hivatkozni. A szülőktől viszont látják, hallják, esetleg együtt kipróbálják a fő használati módokat, mely által átfogóbb képet tudnak alkotni az eszközről. Már egyáltalán nem csak „egyszerű" telefonként tekintenek rá a gyerekek sem.

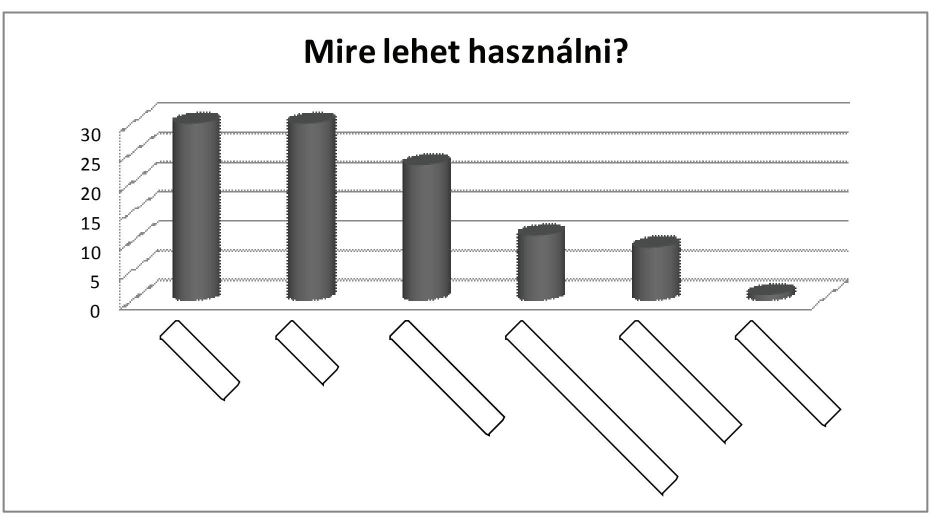
Használat

A gyerekek többségénél azt tapasztaltam, hogy nem engedik használni nekik a telefont, vagy csak ritka esetekben.
„Néha felveszem, mikor csörög, de akkor anya mindig mérges lesz." (1:21)
„Néha engedi apa, hogy játsszak vele." (5:18)
„Csak néha, amikor a nagyit hívjuk és akkor én is beszélhetek vele." (24:17)
„Mindig várom, hogy a papa telefonáljon, mert akkor én vehetem fel a telefont és beszélhetek vele." (3:20)
„Anyu nem szereti, ha nyomkodom a telefonját. Olyankor mindig mérges lesz. … Ki szoktam venni a zsebéből és akkor." (22:18, 19)
Több esetben fordult elő, hogy csak a testvérek engedik, hogy játszanak rajta. (6, 23) Ennek fő okát abban találom, hogy a szülők nem szívesen adják oda a telefont gyermekeiknek, hisz könnyen elállíthatnak rajta valamit. Főként a modern, drága telefonokat féltik. Ezzel szemben a régebbi típusú darabokat akár oda is adják nekik örökbe. Ezt azért találtam érdekesnek, mert eleinte úgy véltem, a szülők

több esetben is odaadják neki a készüléket, hogy lefoglalják vele a gyerekeket. Ám sokszor egyáltalán hozzá sem nyúlhatnak, vagy letagadják, hogy lehet rajta játszani. (17) Pedig a gyerekeket nagyon is vonzza a technika. És nem csak a játék, hanem az is, ha telefonálhatnak rajta. (1, 3, 24)

Mire lehet használni?

A gyerekek elsők között említették a játékot. Ez ismét annak a következménye, hogy ők ezt a funkcióját ismerik, számukra ez fontos. Emellett még sok mindent tudtak, mire is lehet ezt az eszközt használni. Említették a zenehallgatást, videózást, fényképezést és üzenetküldést. Fő funkciójának a telefonálást tartották. Szerettem volna választ kapni arra, vajon mennyire tartják fontosnak. A gyerekek nagy része nem tudott más módot arra, hogyan lehet felvenni a kapcsolatot azzal, aki távol van tőlük. Néhányan említették a számítógépet, mint alternatívát. (A posta és a levélírás csak erős utalások után jutottak eszükbe.) Számukra már teljesen természetes, bárkit, bármikor el lehet érni. Éppen emiatt fontosnak is tartják ezt az eszközt, mivel bizonyos esetekben úgy gondolják elengedhetetlen a használata. Ők már nem ismernek más módot a telefon használatának kikerülésére. Ez egyrészt annak köszönhető, hogy ez az eszköz valóban mindenki számára elérhető. Másrész viszont megjelenik a világ megváltoztathatatlanságának gondolat menete. Nincs olyan, hogy nem létezik, telefonnak lennie kell.
A következő diagramon látható, hogy milyen használati módját ismerik a telefonnak és az egyes lehetőségeket hányan említik. Az első helyen egyértelműen a játék áll, mellette pedig szorosan a telefonálás, amit már a nevéből eredendően sem hagynak ki. Érdekes, hogy az üzenetküldés nincs az elsők között. Talán ezt ritkábban látják a szülőktől.

7. diagram: A telefonok funkciója a gyermekek szerint

Eredmények és következtetések

A felállított hipotézisem igaznak bizonyult, miszerint a gyermekek úgy vélik a mobiltelefon fontos dolog és nélküle nem is tudják elképzelni a világot. Erre utal, hogy többen említették, sokat telefonálnak szülei. Ez mutatja számukra, hogy a mindennapi élet elengedhetetlen eszközévé vált. Sokaknak jutott eszébe, hogyha baj történik, akkor is a telefonra van szükség a segítséghíváshoz.
„Mikor a mama rosszul lett, akkor anya hívta a mentőket." (4:26)
„Például ha két autó összeütközik, akkor tudunk segítséget hívni." (6:36)
Az, hogy nem sokan tudtak más alternatívát arra, hogyan lehet üzenni annak, aki távol van tőlünk, egyértelműen bizonyítja, hogy a telefont fontosnak, nélkülözhetetlen jó dolognak tartják. Bár keveset használhatják a telefont, sok funkcióját ismerik. Többen említették, hogy szeretnének saját telefont és a válaszokból kitűnik, hogy szeretnek vele játszani. A gyermekek nagyfokú érdeklődése miatt ennek az eszköznek az esetében is fontos, hogy helyes kapcsolatot alakítsunk ki. A kutatás alapján talán ennél az eszköznél valósul meg leginkább. A gyerekek csak ritkán használhatják, akkor is általában a rokonokkal, barátokkal beszélhetnek. Ezenkívül még játszhatnak rajta. Mindössze egy kisfiú mondta, hogy kapott egy régi telefont, de a legtöbben csak akkor használhatták, ha a szülő engedte, illetve ott volt vele.

Városi és falusi gyermekek közötti különbség

8. diagram: A falusi és városi gyerekek eltérő ismeretei és kapcsolata az egyes technikai eszközökkel

A vizsgálatban nagyjából hasonló létszámban vettek részt városban és falun élő gyerekek. (14 falusi és 16 városi gyermek.) Úgy véltem, hogy ezen eszközökről való ismereteik nem különböznek jelentős mértékben, de a kutatás eredménye mást mutatott. Általánosságban elmondható, hogy több városi gyermek sorolható azok közé, akik bármit megnézhetnek a tv-ben. A falusi gyermekek sokkal kevesebb használati módját ismerték a telefonnak és a számítógépnek is. Az is feltűnt, hogy csak a városi gyerekek említették a számítógép kapcsán a facebook-ot. Több városi gyerek ismerte a az e-mail küldést és több használati lehetőséget tudtak mondani a telefonhoz. Ennek okai a kutatásból nem derülnek ki. Mind a városi, mind a falusi családok háztartásában azonos mennyiségben megtalálhatók voltak a legújabb technikai eszközök. A különbségnek több oka is lehet: a városi és falusi életmód közötti különbség, az emberek gondolkodásmódja, hozzáállása a technikához, a szórakozási lehetőségekben megmutatkozó különbségek. Kiderítése egy célzott kutatást igényel. Az azonban elmondható, hogy a falusi gyermekeknek is ugyanúgy megvannak a koruknak megfelelő ismereteik a televízióról, a számítógépről és a telefonról, így hátrányban semmiképp nincsenek. Az alábbi 8. diagram szemlélteti a városi és falusi gyermekek eltérő ismereteit ezen eszközökről.

Összegzés

Kutatásomat a tanulmányaim és a környezetemben tapasztaltak indították el. Munkám elején a szakirodalom segítségével kifejtettem a gyermeki világképről eddig szerzett ismereteket. Mik a világukat befolyásoló elvek, a tudásukat eltorzító tényezők és mik az általános jellemzői. Ezután részletesen kitértem kutatómunkám módszerére és kivitelezésére. A felállított hipotéziseim tekintetében vizsgáltam a jegyzőkönyveket.

A kutatásomat eredményesnek találtam, a felmerült kérdéseimre választ kaptam. Új, érdekes információkkal gazdagodtam, ezenkívül olyan tényekre is fény derült, melyekre nem is számítottam. De talán ez az, ami külön értéket tud adni a kutatásoknak, így az enyémnek.

A felállított hipotéziseim közül három igaznak bizonyult, ám a városi és falusi gyermekek ismeretei között különbségek mutatkoztak. A gyermekek mind jónak, hasznosnak és fontosnak tartották a vizsgált eszközöket. A modern technikai eszközök igenis részei mindennapi életünknek, sok előnyük van, de ezek mellett az ártó hatások is megjelenhetnek, főleg a kisgyermekek körében. Ilyenek lehetnek a helytelen viselkedés leutánzása vagy az ijesztő műsorok miatti félelem, szorongás. Éppen ezért fontos, hogy megfelelő módon, minőségben és arányban legyen jelen a gyermekek életében a tv, a számítógép és a telefon is. Hogy ez valóban így legyen, elengedhetetlen, hogy az óvodapedagógusoknak megfelelő képük, ismeretük legyen a témával kapcsolatban. Nem szabad mereven elzárkózni az újításoktól, meg kell találni bennük a jót, a hasznosat és ezt kihasználva kell

őket alkalmazni. Mint ahogyan már az egyes eszközöknél kifejtettem, helyesnek tartom az egyes eszközök megfelelő módon való alkalmazását az óvodákban. Így a gyermekek kíváncsisága és érdeklődése kielégíthető, ugyanakkor megfelelő módon ismerkednek az eszközökkel, megismerik a helyes használatukat és a róluk kialakult képük is pozitívan alakul. Ehhez azonban feltétlenül szükséges a szülők bevonása is, nekik is ismerniük kell az eszközök előnyeit, hátrányait és a gyermekek számára optimális használati lehetőségüket. A témára akár egy egész értekezletet is szánhatunk, ahol a felmerülő kérdéseket megbeszélhetjük, ismertethetjük az álláspontunkat. Ha az eszközöket maguk a felnőttek is helyesen használják, akkor példát tudnak állítani a gyermekek számára is. Azt pedig a gyermekek vizsgálatából tudjuk meg, hogy milyenek ismereteik, merre tart kapcsolatuk a modern technikai eszközökkel. Ehhez nyújthat némi segítséget az elvégzett kutatásom. Ez alapja lehet egy bővebb kutatásnak, hiszen minél jobban ismerjük a gyermekek nézőpontját, annál könnyebb tanítani, nevelni őket.
Ez mindössze egy nem reprezentatív, mikro-kutatás volt, így messzemenő következtetéseket nem szabad levonni belőle. Ám trendek felfedezhetők benne, melyek kitűnő alapot adhatnak egy későbbi kutatáshoz, melyet nagyobb mintán, több, részletesebb kérdéssel érdemes elvégezni. A továbbiakban ez adhat hitelességet eddigi eredményeimnek, valamint megmutatná, hogyan alakul a későbbiekben a gyermekek tudása, kapcsolata ezen technikai eszközökkel.

Bibliográfia

- Fraiberg, Selma H. (1990): Varázsos évek, Park Kiadó, Budapest.
- Futó Judit: Hogyan látja az óvodás gyermek a világot, Az írás a Gondolkodj Egészségesen Program kiadványában jelent meg 2006-ban. Elérhető: http://avec.hu/2010/09/hogyan-latja-az-ovodas-gyermek-a-vilagot/, letöltés ideje 2012. 09.21.
- Piaget, J. (1971): Válogatott tanulmányok, Gondolat Kiadó, Budapest
- Korom Erzsébet (2005): Fogalmi fejlődés és fogalmi váltás, Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- Ligethiné Mráz Eszter: Esetvezetés történeti előzményei Elérhető: http://punkosd.ma.ptf.hu/cimlap/pasztoralpszichologia/muhelymunkak/d-nayg-gabor-esetvezetes-toerteneti-elozmenyei, letöltés ideje 2012. 10. 11.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (2006): Gyermeklélektan, Medicina Könyvkiadó zRT., Budapest
- Mérei Ferenc (1948): Gyermektanulmány, Egyetemi Nyomda, Budapest

- Nahalka István (2002): Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben?, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Pukánszky Béla (2000): A gyermek évszázada. Osiris Kiadó, Budapest
- Vajda Zsuzsa (1991): Embergyermek – gyermekember. Göncöl Kiadó, Budapest.
- Vajda Zsuzsa – Kósa Éva (2005): Neveléslélektan, Osiris Kiadó, Budapest
- Vincze László – Vincze Flóra (1961): A gyermeki világkép problémája a gyermeklélektanban, Tankönyvkiadó, Budapest
- Winn, M. (1990): Gyerekek gyermekkor nélkül. Gondolat, Budapest
- Török Balázs (2009): Számítógép-használat óvodáskorban – Az országos szülővizsgálat eredményei alapján Elérhető: http://www.ofi.hu/tudastar/iskola-informatika/torok-balazs-szamitogep, letöltés ideje: 2012. 10. 11.

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar

Dr. Varga László PhD.
egyetemi docens

BÁRMIT CSINÁLHAT, AMI NYITOGATJA A SZEMÉT - AZ ÓVODAI TEHETSÉGÍGÉRETEK GONDOZÁSÁNAK EGY JÓ PÉLDÁJA -

- OTDK PÁLYAMUNKA -

Sopron, 2012.

Készítette:
Kuti Adrienn
Óvodapedagógia Szak
II. évfolyam

Tartalomjegyzék

I.1. Témaválasztásom indoklása

Az óvodai tehetséggondozást választottam tudományos diákköri dolgozatom témájának. Témaválasztásom oka, hogy sokat hallottam, illetve olvastam erről a témáról és nagyon érdekesnek találom, hogy az óvodai életben a tehetséggondozás, hogy jelenik meg és hogyan tud kibontakozni. Amit még érdekesnek találtam, hogy a szakirodalmak többsége főként az iskolai tehetséggondozásra koncentrál, pedig manapság már egyre több óvodában megfigyelhető a tehetségek gondozása. Dolgozatomban szeretném bemutatni egy nagyon jó példán keresztül, hogy egy mai óvodában a tehetséggondozás hogyan tud megvalósulni. Úgy gondolom, hogy az óvodai tehetséggondozás manapság egy nagyon aktuális téma, amivel igenis foglalkozni kell. Fontos, hogy a kiemelkedő képességű gyerekek mellett megfelelő szakemberek legyenek, akik a gyerekek képességeit ki tudják bontakoztatni, majd fejleszteni. A dolgozatom első felében a tehetséggondozás elméleti oldalát szeretném ismertetni, majd a második felében azt szeretném bemutatni, hogy ez a gyakorlatban miként valósul meg.

II. A tehetség megítélése a történelemben

Azoknak az embereknek a kutatását, akik kiemelkedő képességekkel rendelkeztek már a történelem kezdetén elkezdték. A különböző korokban a tehetséget máshogy ítélték meg. A legősibb felfogásnak a transzcendentálist, vagyis misztikus felfogást tekintjük. A következő korszakban a tehetséget a fogyatékossággal és az őrültséggel hozták összefüggésbe. A harmadik felfogást a pszichometrikus megközelítés jellemezte. (Gyarmathy, 2006) Az első, tehát a transzcendentális korszakban azokat, akik kiemelkedő szellemi képességekkel rendelkeztek, illetve átlagtól eltérő képességekkel isteni eredetűnek tekintették. A görög filozófusok a bölcsességükről azt gondolták, hogy az-az istenek és démonok ajándéka volt. Szókratész hallotta a démonja hangját és cselekedeteit egy démon irányította. Pitagoraszt tanítványai úgy tisztelték, mint akit isteni ihlet vezérel. Platón az átlagon felüli emberek kiválogatásához tesztmódszereket alkalmazott, majd a kiválasztott személyek különleges képzésben vehettek részt. Az ókorban a tudást Isten ajándékának tekintették, míg a középkorban a boszorkányos, ördögi tudás volt jelen. Azokat az embereket, akik az egyház dogmáit megkérdőjelezték elkezdték üldözni. Számos olyan nő és férfi esett az üldözések áldozatául, akik különlegesebben gondolkoztak az átlagnál. A középkorban a tehetségeket főként az egyházi hivatalokban történő munkák ellátására keresték. A misztika a mai napig fellelhető a nagy alkotásokban. Haydn a Teremtés szimfóniáját isteni adománynak tekintette. Palestrina azt vallotta zeneműveiről, hogy azokat angyal diktálta. (Gyarmathy, 2006)

A középkor után a reneszánszban az emberi értelmet már elkezdték tisztelni. A reneszánsz orvosok a gondolkodásról már azt vallották, hogy az agy és idegrendszer működéseként jön létre, és semmilyen misztikus erő vagy démonok nem állnak a háttérben. A tehetség második korszakában a tehetséget összekapcsolták az őrültség és a fogyatékosság fogalmával. A zsenikről azt gondolták, hogy fizikailag gyengék. Lombroso szerint a tehetségnek ára is van még pedig a melankólia, depresszió és neurózis. Kutatásai során sok anyagot gyűjtött össze, amelyekből levonta, hogy a tehetségek gyakran sápadtak, soványak, balkezesek és sok köztük az alkoholista. (Gyarmathy, 2006)
A harmadik, vagyis pszichometrikai korszak elindítója Galton, akinek nevéhez a tehetség első mérései fűződnek. Ebben a korszakban jelentek meg Alfred Binet és munkatársainak az intelligenciatesztjei. A nyugati világ ekkor jut el arra a szintre, hogy a tehetségeket már tisztelet kezdi el övezni. (Gyarmathy, 2006)

III. A tehetséggondozás története Magyarországon

A magyar tehetséggondozás a XX. században bontakozott ki teljes egészében, de a tehetségek felismerése, gondozása a régebbi korokban is jelen volt. Milyen formában volt ez jelen? Hogyan, kinek/minek a segítségével tudtak kibontakozni a XX. század előtt a tehetségek? A következő rész ezekre a kérdésekre ad válaszokat.

III.1. A tehetséggondozás színterei a kora kereszténységtől a XVIII. századig

Magyarországon az első iskola a 996-ban, Pannonhalmán alapított Bencés iskola volt. Ez azt bizonyítja, hogy az iskolákra régen is szükség volt, hogy az emberek tudjanak tanulni és fenn tudják tartani a nemzetet, valamint be tudjunk illeszkedni Európába. Régen sok tehetséges diákból lett katona, pap, tanár. (Martinkó, 2006)
Budai János esztergomi kanonok megalapította a XIV. században az esztergomi székesegyházi iskolához tartozó kollégiumot. Ide olyan tanulók járhattak, akik szegény sorból kerültek ki, de jó ésszel rendelkeztek. A diákokat itt arra készítették fel, hogy külföldön tudják folytatni tanulmányaikat. A pécsi gimnázium megalapítása Janus Pannonius nevéhez köthető, aki Mátyás király udvarában élt, mint tudós, költő, nyelvész. Ebben a korban az egyház volt azoknak a támogatója, akik szegény családokban éltek, de tehetségesek voltak, és tanulni szerettek volna. A középkori történelem során számos iskolaalapító nevét tudjuk megemlíteni: Bakócz Tamás, Pázmány Péter, Szalkai László. Ők arról voltak híresek, hogy felkarolták a tehetségeket, és jó szándékból bejuttatták őket ezekbe az iskolákba. A tehetségekből pap és tanító lett. A protestáns iskolák különösen kitűntek azzal, hogy nagy számban jelentek meg, és sok diákot vonzottak. Ilyen protestáns iskolában tanult Apáczai Csere János, akinek tehetsége hamar megmutatkozott. Bethlen János erdélyi fejedelem nevét is megemlíthetjük, aki a kiemelkedő képességű jobbágy

fiúk iskoláztatását támogatta úgy, hogy az akkori leghíresebb tanárokat hívta meg, hogy tanítsák az ifjakat. Az iskola fő célja ezekben a korokban az volt, hogy a tehetségeket felkarolják, felfogadják melléjük a leghíresebb tanárokat, és a diákok további tanulmányaikat külföldön tudják folytatni. Külföldön sokkal aktuálisabb tudást tudtak megszerezni, és ezt tovább tudták adni tanítványaiknak. A külföldön tanuló magyar diákok főként a magyar iskolaügyre, tudományokra, művészetekre voltak hatással a megszerzett tudásukkal. (Martinkó, 2006)

III.2. A tehetségmozgalom első időszaka a XIX-XX. század fordulójától 1931-ig

A XVIII. század végén és a XIX. század elején az iskolakollégiumoknak jelentős szerep jutott a tehetségek nevelésében. A magyar felvilágosodás korában saját tanterveket készítenek, amelyeket szembe állítanak az állami tervvel. A felvilágosodás korában Petőfi Sándor, és Jókai Mór azok, akiket mindenképp meg kell említeni. Ők is iskolakollégiumokban tanultak. A magyar iskolakollégiumoknál említésre méltó, hogy kialakult egy intézményes autonómia, amely egy belső önkormányzat volt, védte a kollégiumot, valamint a diákokat a külső törekvésekkel szemben, amelyek az oktató – nevelő tevékenységbe szerettek volna beavatkozni. (Martinkó, 2006) Hazánkban a tehetséggondozó mozgalom a XIX. században bontakozott ki. A reformkor egyik kiemelkedő alakja Széchenyi, aki azt vallotta, hogy az európai kultúrában úgy tudjuk elfoglalni méltó helyünket, ha a nép általános műveltségét emeljük, a kiváló képességeket pedig megbecsüljük. (Martinkó, 2006) Széchenyihez hasonlóképp gondolkodtak az említett korszakban a tehetség kérdéskörével foglalkozó pedagógusok, pszichológusok, egyetemi tanárok, írók. Ebben a korszakban a tehetséggondozás gyakorlata személyekhez kötődött. A következőkben az ő tehetségről alkotott nézeteiket szeretném bemutatni.

Fáy András (1786 – 1864): A reformkor egyik kiemelkedő alakja. A nevelési ideája egy olyan polgár volt, aki a gyakorlati életben is józanul tudott tájékozódni. Szerinte a nevelés célja az, hogy tökéletesítse a tehetséget, és ezáltal az egyén elérje a boldogságot. Azt gondolta, hogy a tehetséges embereknél az értelem jár elől, ő az aki parancsol, az emlékezet és a képzelet pedig az értelem szolgái. Szerinte a tanítás a gyermekek fejlődésének második szakaszában kezdődik, de ez csak akkor valósítható meg, ha a gyermek képességei kifejlődtek. „Korán nevelt gyermek beteges szokott lenni" – így vélekedett. A tanításhoz jó nevelőre van szükség, hogy a diákok tulajdonságainak kiismerésére képes legyen. (Martinkó, 2006)
Zákány József (1785 -1857): Neveléstani professzor a debreceni református kollégiumban. Ő volt az, aki tovább gondolta a Cristian – Wolf – féle képesség lélektant. Szerinte az emberi tehetség ezekben a csoportosulásokban valósul meg: (Martinkó, 2006)

- értelem, amellyel az „esméreteket felfogja”
- ítélő erő, melynek segítségével helyes ítéleteket hoz
- okoskodó tehetség, amivel a dolgokról „következtetéseket húz”
- emlékezőtehetség, ami „dolgok sorainak” támasza
- képzelőerő „ezáltal pedig magának mintegy dolgokat teremthet”
- szívbéli érzés „mely szerint… embertársait a szeretet által felöleli”
- szépségérzés, az „elrejtett szépség iránti fogékonyság”
- erkölcsi érzés, ami az erény és a bűn között „örök határt húz”
- vallásos érzés, amely a transzcendencia iránti fogékonyságnak felel meg.

(Martinkó, 2006.)

Szitnyai Elek (1854 -1923): Középiskolai tanár, író. Írásaiban foglalkozott a tehetség, vagy ahogy ő nevezte a talentum kérdésével. Megállapította, hogy a tehetség alapjai társadalmi, biológiai örökség, tanulás, és az önkifejlesztés. A tehetség definíciója a következő volt: „ …a talentum, vagy tehetség annyit jelent, hogy valaki emberi tevékenység egy bizonyos körében éles felfogása, ítélete, szellemi alkotásai, szóval mintegy fokozott lelki ereje által válik ki társai közül. Ha szellemi működése, főként eredeti alkotásai révén oly kiváló, hogy szinte csodálatunkat vívja ki, akkor a genie-ről beszélhetünk. A talentum olyan elmeműködés, amely bizonyos körben: 1. kedvvel és élesen tud megfigyelni, 2. tiszta és gyors ítéletű, s így éles felfogású, 3. gyorsan feltalálja a hasonlóságot, s ezen réven jól következtet, 4. termékeny a fantáziája, 5. jó a memóriája. Mindez azonban csak a saját körében, abban az irányban, amelyekben diszpozíciókkal rendelkezik.” (Martinkó, 2006.) Foglalkozik azzal, hogy a nép, valamint a középiskola a tehetségek egy részét tudja táplálni, sőt az is előfordul, hogy sok talentum nem tud táplálékot kapni. (Martinkó, 2006)
Dezső Lajos (1847 – 1904): Tanár, gyakorlati nevelő, ő fordította le a tehetség témában Comenius „ A lelki tehetségek kiműveléséről szóló” sárospataki beköszönő beszédét. Magáénak vallotta Comenius tehetségnézeteit, amelyeket a gyakorlatban meg is valósított, és tanított is. (Martinkó, 2006)
Révész Géza (1878 – 1955): Egyetemi tanár, sok mindennel foglalkozott, érdekelte a gyermektanulmány, pedagógiai pszichológia, a tehetség lélektana, valamint a tehetség kiválasztás probléma köre. Szerinte akkor tehetséges valaki, ha alkotóképesség, produktivitás jellemezi, vagyis képes létrehozni valami újat, eredetit. Szerinte kora gyermekkorban még nincs tehetség, mert az „alkotás” ekkor még nagyon kezdetleges. A kora gyermekkorban még csak a tehetségre irányuló hajlam figyelhető meg. Zenei tehetségről viszont már kora gyermekkorban is beszélhetünk. (Martinkó, 2006)
Kemény Gábor (1883 – 1948): Pedagógiáját a gyermekszemlélet, humanizmus, szociális irányultság és a közoktatás demokratikus átalakítása jellemezte. A tehetség problémát műveiben fedezhetjük fel, önállóan azonban nem foglalkozik vele. Egyik ilyen műve, amiben felfedezhetjük: A Tehetség érvényesülése – jöjjön el a te

országod című cikkében. Ezt a cikket az 1925-ben rendezett Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiállításáról és szemináriumáról írta. (Martinkó, 2006)
Imre Sándor (1877 – 1945): Szegedi Egyetem pedagógia professzora. Úgy gondolta, hogy a tehetségeknek nincsen szüksége különleges nevelésre, hanem az a legfontosabb, hogy a gyermek sajátos erényei tudjanak a megfelelő módon, megfelelő közegben kibontakozni. A család nagy hatást gyakorol a tehetség kibontakozásában anyagilag, műveltségi színvonalban. Segítheti, de akadályozhatja az egyéni képességek kibontakozását. Imre Sándor kezdeményezője volt a Petőfi ösztöndíjnak. (Martinkó, 2006)
Nagy László (1857 – 1931): Kiemelkedő alakja volt a pedagógiai gondolkodás fejlesztésnek, és a hazai iskolaügynek. Több megközelítésben foglalkozott a tehetség problémával. Foglalkozott vele, mint szociális üggyel, tehetség felismeréssel, valamint tehetség védelemmel. Szerinte a tehetségek felkarolása az egyértelműen iskolai feladat. 1925-ben az ő kezdeményezésére alakult meg a Tehetség Védelmi és – Vizsgálati Szakosztály. Nagy László szerint a tehetség normális, átlagon felüli képesség. A tehetség több fokozatát különböztette meg: tehetség, talentum, lángész. (Martinkó, 2006)
Somogyi József (1898 – 1948): Több művében foglalkozott a tehetség témájával. Szerinte az intuíció (alkotóképzelet, produktív fantázia) elengedhetetlen része a tehetség megnyilvánulásának. (Martinkó, 2006)

III.3. Tehetséggondozás második és harmadik korszaka: 1935 – 1979

Ez a rövid időszak volt a tehetséggondozás államilag támogatott „aranykora". Ez az időszak a népi tehetséggondozó nevelési kísérlettel kezdődött. Ennek a kísérletnek a lényege az volt, hogy tud-e együtt élni egy tehetségekből összeválogatott csoport olyan viszonyok között, mint ami az angol internátusokra jellemző volt. A kísérlet eredménye az volt, hogy a tehetségekből álló csoportban nem találhatóak negatívumok. A csoport működése a megvalósítástól és a szervezés minőségétől függ. A tehetségek természetesnek vélték, hogy velük szemben magasabb követelményeket támasztottak, és igyekeztek megfelelni ezeknek a követelményeknek. Ez az internátus 1946-ig működött. Akik itt végeztek mind szellemi és politikai élet tagjai lettek Magyarországon, illetve külföldön. (Martinkó, 2006)
A kormányzat elhatározta, hogy felkarolja a szegény sorból való gyerekeket, és megújítja a magyar értelmiséget. 1941-ben létrejön az Állami Tehetségvédelmi Alap. Az egyházak szintén követték ezt a példát, és évente több száz tehetséges parasztgyerek taníttatását vállalták. 1941-től olyan 11 – 12 éves gyerekeket válogattak ki az országos képesség megállapító versenyvizsgákon, akik állami pénzen tanulhattak tovább. Erre a fedezet az állami Horthy Miklós Ösztöndíjalap volt. A tehetségek kiválasztása 1948-ig tartott. Az országosan kibontakozó tehetség mozgalomban neves írók, művészek is kivették részüket. Móricz Zsigmond, és Németh László internátusokat létesítettek,

és ezzel támogatták a tehetségeket. Ebből az időszakból kerülnek ki a NÉKOSZ – mozgalom értelmiségi rétegei. (Martinkó, 2006)
Az *1948-tól kezdődő időszak* Harsányi István megfogalmazásában búvópatak időszakként jelenik meg. Régen a tehetséggondozást az egyházi iskolák biztosították, de ebben az időszakban államosítják ezeket, így innentől kezdve nem tudják ellátni ezt a feladatot. Az állam ekkor átállt a tömegoktatásra, tömegművelésre. A tehetségvédelem, mint cél eltűnt. Tehetségek természetesen ekkor is voltak, valamint őket felkaroló és gondozó tanárok is, és voltak olyan kollégiumok, amelyek a tehetségekkel foglalkoztak hivatalosan, vagy a hatóság hallgatólagos engedélyével. A zenei képzés kivételnek tekinthető, mert általános és középiskolában is magas színvonalon volt jelen. Az 1956-ban létrehozott ének-zene tagozatú általános iskolák célja is az volt, hogy a tehetségeket felkarolják. A tehetségek kiválasztását segítették az országos tanulmányi versenyek, valamint a diákolimpiák. (Martinkó, 2006)

III.5. Tehetséggondozás a 80-as évektől napjainkig

A tehetségvédelem újraéledésének korszaka ez. Ezt az évtizedet a kutatások és a publikációk jellemezték. Az 1995. évi I. törvényben megfogalmazták, azt, hogy az állam feladatának tekinti a kiemelkedő tehetségű fiatalok képességeinek fejlesztését és tudásuknak gyarapítását. A törvény lehetőséget adott, a pedagógusok kreativitásának kibontakoztatására, ez pedig fejlődést biztosított az átlagon felül teljesítőknek. A nevelést, az oktatást és az egyén fejlődését a törvény közös ügynek tekintette. A törvényben benne volt az is, hogy anyagilag és erkölcsileg is támogatják az intézmények önálló kezdeményezéseit. Ezek alapján elmondható, hogy jelentős változás történt a tehetséggondozásban és a továbbképzésben is. 1975-ben megalakult a Tehetség Világtanács (WCGTC – World Council For Giftid and Talented Children), 1987-ben pedig az Európai Tehetségtanács (ECHA – Europian Council for High Ability) melyeknek a munkájában magyar kutatók és pedagógusok is részt vesznek. Ezt az időszakot az 1989-es rendszerváltás zárta le, amely változást hozott a politika, és a gazdaság mellett az oktatásban is. (Martinkó, 2006)
1989. május 13-án, Szegeden megalakult Magyar Tehetséggondozó társasággal kezdődött el. Ez egy civil tárasság, amely a magyar tehetségmozgalom történetében egyedülálló megoldás. A társaságban jelenleg 300 tag van, akik főként tanárok, és pszichológusok. Központja Budapesten található. 2000-ben az Oktatási Minisztérium meghirdette az Arany János Tehetséggondozó Programot. Ebben a programban a pénzösszegért kis településen élő, hátrányos helyzetű tanulók középiskolái adhatnak be pályázatot és az elnyert pénzt ezeknek a tanulóknak a felkészítésére fordíthatják. Ezzel a programmal kezdődött meg a magyar tehetséggondozás hatodik korszaka. A program a kormánytól függetlenül sikeresen, a mai napig is eredményesen működik, lehetőséget adva a magyar tehetségeknek. (Martinkó, 2006)

IV. A tehetségről

IV.1. Mi a tehetség?

A tehetség pontos fogalma meghatározása körül még ma is vita folyik. A tehetség fogalma koronként, kultúránként változik. A tehetséggondozásnál nagyon fontos, hogy megismerjük az egyén igényeit, és általános jellemzőit. A tehetségek gondozásánál fontos a megfelelő külső tényezők kialakítása is (Gyarmathy, 2006). A tehetség lehet vele született adottság, de lehet egy adott pillanatban a meglévő képességek halmozódása is. A tehetség ekkor még csak ígéret, remény. A tehetség a produktumban mutatkozik meg. A tehetség adottságok, képességek összessége. (Budai, 2004)

IV.2. Tehetségmodellek

IV.2.1. Egytényezős tehetségmodellek

Spearman (1904) szerint létezik egy általános képesség, amit ő általános intelligenciának nevezett. Az oktatók számára az általános intelligencia fontos adatokat nyújt arról, hogy milyen a gyermek természete, fejlődése, oktatási igénye. A 140-et meghaladó IQ-jú gyerekek sokkal másabb feladatokat igényelnek, mint a 115-140-es IQ-jú gyerekek.(Balogh). Azonban tehetség szempontjából nem teszünk különbséget, hiszen sajátos nevelési igényű, értelmi fogyatékos, beszédhibás, vagy egyéb fogyatékkal élő gyerekekben is ott rejtőzik a tehetség, és segíteni kell ennek a felszínre jutásában.
Thurstone (1938) szerint 7 elsődleges intelligenciatényező létezik, ezek: szókincs-fogékonyság, verbális felfogás, számolási képesség, memória, indukció, a térbeli percepció, és a percepció sebessége. (Balogh, 2007)
Cattell (1971) modellje megkülönbözteti a folyékony intelligenciát és a kikristályosodott intelligenciát. A folyékony intelligencia az intelligencia-tesztek által mért intelligencia. A kikristályosodott intelligencia napi szinten használatos a probléma megoldásra, mind az iskolában, mind a saját környezetben. (Balogh, 2007)

IV.2.2. Többtényezős modellek

A mai kor felfogása szerint a Renzulli-féle modell (1. melléklet) az elfogadott. Ez a modell a tehetségnek három összetevőjét emeli ki: az átlagon felüli képességeket, a feladat iránti elkötelezettséget és a kreativitást. A feladat iránti elkötelezettség alatt értjük azokat a személyiség-tényezőket, amelyek energiát biztosítanak, ahhoz, hogy a teljesítmény magas szintű legyen. Ide tartoznak: érdeklődés kitartás, versenyszellem, elhivatottság stb. A kreativitás nagyon jellemző tulajdonság a tehetségekre, hiszen ez hozzájárul ahhoz, hogy valami újat, egyedit tudjanak alkotni.(Balogh, 2007) A Gardner-féle csoportosítás - ami

általánosan elfogadott - szerint hétféle speciális képességcsoport különíthető el: nyelvi, zenei, matematikai-logikai, vizuális-téri, testi-mozgásos, szociális-interperszonális, intraperszonális. A speciális tehetségfejlesztéshez ezek alapul szolgálnak. A Piirto modell a tehetség fajtáit jobban elkülöníti. (Balogh, 2007)

Sternberg szerint, akkor tekinthető valaki tehetségesnek, ha következő feltételeknek eleget tesz: kiválóság, ritkaság, produktivitás, demonstráció és érték (Sternberg és Zhang, 1995). A kiválóság ebben az esetben azt jelenti, hogy az adott személy a korosztályát felülmúlja. Ritkaságról, akkor beszélhetünk, ha az egyén olyan területen tűnik ki társai közül, ami nagyon ritka. A produktivitás azokra a kiterjedésekre utal, amelyeknek a segítségével maga a produktum megvalósul. A demonstráció az a kritérium, amelynek során a tehetséges egyénnek hiteles tesztek során kell megmutatkoznia. Az érték alatt értjük azt, amikor az egyén úgy mutatja be a tehetségét, hogy környezete azt megbecsüli. 2004-ben Sternberg a tehetséget a tehetségek tulajdonságai alapján egy újabb megközelítésben értelmezte Sternberg új modellje szerint a bölcsesség (W-wisdom), az intelligencia (I-intelligence), a kreativitás (C-creativity) a tehetségek szempontjából elengedhetetlen tulajdonságok, de a legfontosabb, hogy ezeknek szintézisben (S-synthesized) kell lenniük egymással, hogy hatékonyan tudjanak érvényesülni. Ezt a modellt nevezte el WICS-modellnek. Sternberg szerint a bölcsesség az a tulajdonság, amivel a tehetségeknek mindenképp rendelkezniük kell. Ha valaki kognitív képességeit gonosz, önző célra fordítja vagy figyelmen kívül hagy más embereket lehet okos, de ugyanakkor buta is, vagyis ezek az emberek nem tekinthetőek bölcsnek. (Dr. Balogh)

IV.3. Fejlődési tényezők modelljei

IV.3.1. Mönks-tehetség modellje: (2. melléklet)

A háromszög egy szociális mezőt jelent, amely a tehetség kibontakoztatásánál elsődleges. Mönks a motiváció, kreativitás, kivételes képességek mellett az iskolát, családot, társakat is bevonta a modelljébe. A családnak fontos szerepe van abban, hogy a gyermek kiegyensúlyozott környezetben, egészségesen nőjön fel. Az iskola is fontos tényező, hiszen a tanárok motiválják a diákokat, odafigyelnek rájuk és segítik őket tehetségük kibontakoztatásában. Társak alatt Mönks azokat érti, akik hasonló fejlettségi fokon állnak. A nem azonos szinten álló osztálytársak gátolhatják tehetséges gyermekek fejlődését.(Dr. Balogh)

IV.3.2. Tannenbaum tehetség modellje

Tannenbaum szerint a tehetség szempontjából öt egyenrangú fontos tényező létezik (3. melléklet). Az öt elem a következő: általános képességek, ezek az általános intelligencia megfelelői. Speciális képességek egy-egy területhez kapcsolódnak,

és ehhez a területhez kiemelkedő tudás társul, amiért az illetőt környezete nagyra becsüli. A nem intellektuális facilitátorok belső tulajdonságokat egyesítenek, mint például az én képet, vagy a motivációt. A környezeti tényezők a családot, barátokat, iskolát jelentik. A véletlen tényezők, azokat az adottságokat jelentik, amikkel születünk. (Gyarmathy, 2006)

IV.3.3. Czeizel Endre 2x4+1 faktoros modellje

A modellje (4. melléklet) megalkotásánál az örökletes adottságokat és a környezeti hatásokat vette figyelembe. Czeizel Endre a Renzulli-féle háromkörös modellt veszi alapul és ezt fejleszti tovább úgy, hogy átlagon felüli képességeken belül különválasztja az általános intellektuális képességetek és a speciális mentális képességeket. A környezeti tényezőkből Mönksnél három volt. Czeizel ezt egészíti ki négyre a társadalom közvetlen szerepével. Czeizel a sorsot is bele illeszti a modelljébe. (Balogh, 2007)

VI. A tehetség összetevői

VI.1. Az intelligencia

Az-az összetevő, amit sokan elfogadnak, de ugyanakkor vitatott is. Galton úgy vélekedett róla, hogy ez egy általános képesség, Binet szerint pedig különböző képességek (nyelvi, számolási, emlékezeti) együttese.(Gyarmathy, 2006) Eleinte szoros összefüggésbe hozták a magas intelligenciát és a tehetséget, de később rádöbbentek, hogy ez a viszony nem egyértelmű. Kiderült az is, hogy aki magas intelligenciával rendelkezik, az nem feltétlenül tehetséges, és aki tehetséges, az pedig nem mindig rendelkezik magas intelligenciával. (Buda, 2004)

VI.2. A kreativitás

Alkotóképességet, teremtő erőt jelent. A kreatív személy képes arra, hogy új, szokatlan megoldásokat hozzon létre. A kreativitást és a divergens gondolkodást Guilford összefüggésbe hozta. A divergens gondolkodás azt jelenti, hogy az adott probléma helyzetben nem csak egy, hanem több megoldás is az eszünkbe jut. A divergens gondolkozás összetevői Guilford szerint a fluencia (folyékonyság), a flexibilitás (rugalmasság) és az elaboráció (kidolgozottság). Ezeket ma is a kreatív gondolkodáshoz kapcsolják, kiegészítve az originalitással (kidolgozottság). (Buda, 2004)

VI.3. Motiváció

Talán az egyik legfontosabb összetevő, hiszen ez egy olyan belső tényező, amely erőt ad ahhoz a gyermeknek, hogy kitartson az érdeklődése mellet, illetve az mellett, amibe belefogott. Külső motiváló tényező is létezik ez pedig maga a pedagógus személyisége, valamint a környezet. A motiváció azt jelenti, hogy hagyjuk érvényesülni az egyént. Gyakran előfordul, hogy a gyerekeket olyan dolgokra motiválják, amelyekhez sem tehetsége sem pedig kedve sincs. Az ilyen gyerekek frusztrálttá válhatnak. Mesehallgatásnál motiváló eszköz szerepét töltheti be például egy saját mesekönyv elkészítése. Fontos, hogy a felnőttek a készítésbe ne szóljanak bele, engedjék, hogy a könyvben a gyerekek saját megélt, belső élményei jelenhessenek meg. A csoportszobában legyenek úgynevezett munkasarkok, mert ezek motiváló szerepet töltenek be. (Szőke, 2010)

VII. A tehetséges gyerekekre jellemző tulajdonságok

Az óvodás kor egy nagyon szenzitív időszak. Ekkor már észrevehető az, ha egy gyermek bizonyos területen kiemelkedő teljesítményt nyújt. A tehetséges gyerekek rendkívül jó memóriával rendelkeznek, nagyon kitartóak. Az ismeretszerzésre náluk az a jellemző, hogy sokat tudnak olyan dolgokról, amikről kortársaik még nem. Jó kommunikációs képességekkel rendelkeznek. Ok-okozati összefüggéseket tudnak érzékelni és megkülönböztetni. A tehetséges gyerekeknek sok energiájuk van. Ha belekezdenek egy feladatba, akkor a tökéletes megoldásra törekszenek. Szeretnek egyedül, elmélyülten dolgozni. A kudarcot nehezen viselik el, ezért főként olyan dolgokba kezdenek bele, amiről tudják, hogy képesek befejezni. Nagy érdeklődést mutatnak a kreatív tevékenységek iránt. A fantáziavilágukra a színesség jellemző. Beleélő képességük nagyon jó. Gyakran használnak önkritikát. Jellemző rájuk a felelősségtudat. D. Eyre speciális szempontja a tehetségek jellemzőiről „Nebraskai Csillagos Éjszaka" néven: tevékenységéhség, kíváncsiság-érdeklődés, részt vevő, felfedező, fantáziája van, humorral rendelkezik, érzékeny, gondolkodó, figyelmes, (mások által) elismert, önálló, megoszt - önként jelentkezik (Balogh, 2012). Van Tassel-Baska kognitív és affektív jellemzők szerint csoportosítja a tehetségek jellemzőit. A tehetséges gyerekek már a fejlődés korai szakaszában is az átlagos, vagy kevésbé tehetséges gyerekektől eltérő kognitív viselkedést mutatnak. *Kognitív jellemzők:* szimbólumok és szimbólumrendszer használata, koncentrációs kapacitás, szokatlanul jó memória, fejlődési előnyök, korai nyelvfejlődés, kíváncsiság, tanulásvágy (főként iskolás korban), önálló tanulásra való hajlam, sokrétű érdeklődés, kreativitás. *Affektív jellemzők* köré tartozik az igazságérzet, a jó humorérzék, az érzelmi intenzitás, az élet és a halál értelmének a felfogása, a sok energia és a kötődés (Dr. Balogh). Nagyon sok szakirodalomban megtalálhatjuk a tehetségek jellemzőit, amelyek sokszor azonosak, mégis nehéz eldönteni főleg óvodás korban, hogy ki az, aki tényleg tehetséges. Hiszen könnyen előfordulhat az is, hogy az

egyén csak az adott pillanatban teljesített jól, de ekkor nem beszélhetünk még konkrét tehetségről. Ezek a jellemzők főként a szülők és a pedagógusok segítségére vannak, hogy könnyebben ki tudják választanai a tehetségeket.

VIII. A tehetség azonosítása, felismerése

Az első lépés a tehetséggondozás folyamatában a tehetségek azonosítása. Ehhez Renzulli-tehetség modellje nyújt segítséget. Óvodás korban nehéz a tehetségeket pontosan azonosítani. Az azonosításnál nagyon fontos a pedagógus és a gyerek együttes tevékenysége, hiszen a pedagógus ekkor azonosítani tudja a tehetségeket. Az azonosításnál segítségül hívhatjuk a teszteket is, de ezek sem tévedhetetlenek. Sokszor előfordul, hogy az egyénben szunnyadó tehetség rejtőzik és ezért nehéz felismerni azt, hogy tehetséges-e valamiben. A képesség és a teljesítmény két különböző dolog, ezért gyakran előfordul, az alulteljesítő tehetséges gyerek jelenség. Fontos, hogy a gyerekről a jellemzőket több forrásból szerezzük meg, hiszen így megbízhatóbb lesz az azonosítás. (Balogh, 2007)

VIII.1. Milyen tulajdonságokkal rendelkezik a megfelelő pedagógus a tehetséges gyermekek számára?

Az óvónőknek nagy szerepük van abban, hogy a gyermekek óvodában eltöltött ideje a fejlődésről szóljon. Tapasztalataikkal, felkészültségükkel kell ezt a folyamatot segíteniük . Fontos az, hogy megismerjék a gyermekeket .Tudniuk kell, hogy mi az amiben az adott gyermek erős vagy éppen gyenge. A gyerekeket segíteniük kell abban, hogy önmagukhoz képest fejlődjenek. Fontos, hogy a szülők és az óvónő között a kommunikáció folyamatos legyen, valamint, hogy jó kapcsolatot alakítsanak ki egymással, mert ez is gyermek érdekeit szolgálja. Fontos, hogy a pedagógus motiválja a gyerekeket, keresse a gyerekekben a pluszt. Találja meg a gyermek adottságai közül azt, amelyik a legjobb és segítsen ennek a tovább fejlesztésében. Legyen nyitott a világ iránt. Fontos, hogy jól informált legyen és kiváló kommunikációs képességgel rendelkezzen. Bátorítsa a gyerekeket az egyéni tanulásra. Alakítson ki egy megfelelő környezetet, hogy a gyerekek sok mindent ki tudjanak próbálni. (Buda, 2004)

VIII.2. A környezet, a szülők szerepe a tehetséggondozásban

A családnak és az otthoni környezetnek nagyon kiemelkedő szerepe van a tehetséggondozásban, fontos hogy a szülők felismerjék azt, hogy miben átlagon felüli a gyermekük. Engedniük kell, hogy gyermekük tehetsége kibontakozhasson. A szülőknek is biztosítaniuk kell azt, hogy a gyermek minél több dolgot megtapasztalhasson. Támogató magatartást kell tanúsítaniuk ahhoz, hogy a gyermek önbizalma kialakuljon. Motiválniuk kell a gyermeküket. A szülőknek a feladata az, hogy

a gyermek fejlődéséhez szükséges eszközöket biztosítsák. Fontos, hogy a gyermek elé elérhető célokat állítsanak fel és ne olyanokat, amelyekben a gyermeket kudarc érheti. A szülői bizalom a legfontosabb ahhoz, hogy az énkép és az önbecsülés megfelelően ki tudjon alakulni. (Duró, 2004)

VIII.3. Tehetségek az óvodában

Az egyik legfontosabb kérdés ennél a témánál, hogy valóban felfedezhető-e a tehetség már óvodás korban? És ha felfedezhető, akkor hogyan tovább?
A tehetségek gondozása az utóbbi években már az óvodákban is egyre nagyobb szerepet kap. Ez egy komplex pedagógiai folyamat része . A tehetségek gondozása is az inkluzív pedagógiához tartozik. Fontos, hogy az a kisgyermek, aki tehetséges szintén megélje a gyermeki élet mindennapjait. Ő is játsszon az óvodában, hiszen az óvodás korúaknak ez az alap tevékenységük. A játék során a gyermek saját élményei alapján tájékozódik térben, időben és emberi kapcsolatokban. A tehetséges gyermek játékában előfordulhat a tehetsége tartalmával összefüggő cselekvés, de az is lehetséges, hogy játékában élettapasztalatait jeleníti meg. A játék megfigyelése azonban lehetőséget teremt az átlagon felüli képesség megfigyelésére. A játék során az is előfordulhat, hogy a tehetség ígéretes gyermek „megszervez" magának úgy az egész folyamatot, hogy tehetsége spontán módon tudjon kibontakozni. Ha az óvoda pedagógus gazdag tevékenység bázist biztosít, akkor könynyebb szűrni neki a tehetségeket. A tehetséges gyermekeknek is tisztában kell lenniük a mindennapos közösségi-és önellátási szokásokkal és a szabályokat is ismerniük, betartaniuk kell. Az óvodai programokat tudjuk bővíteni az aktuális igényeknek megfelelően, ebben a pedagógusokat különböző képzések és gyakorlatok segítik: zeneovi, kézműves műhely, báb-és dráma játék, kísérletezés. Ezek támogatják a tehetséges, valamint a többi gyerek fejlődését is.(Bakonyi, 2010)

IX. A kutatás bemutatása

IX.1.Hipotézisek

10.) Az 5-6 éves óvodás gyermekek szülei nem rendelkeznek elegendő információval és tájékozottsággal a tehetség fogalmáról.
11.) A szülők – személyes érintettségük miatt – szubjektív módon ítélik meg a gyermekükben rejlő adottságokat és gyakran a különleges tehetségre utaló jelként értelmezik az 5-6 éves korosztályra általánosságban jellemző képességeket.
12.) A szülők elsősorban az óvodapedagógusok ajánlása, felmérése alapján íratják be a tehetségműhelyekbe a gyermeküket, ezért a pedagógusok felelőssége különlegesen hangsúlyos.

13.) A szülők hasznosnak tartják a foglalkozásokat és gyermekükön is felfedezni vélik a műhelyek hatását.

IX2. A kutatás helyszíne: a Győri Bartók Művészeti Bázisóvoda

Az óvoda Győrben található és a Nádorvárosi Közoktatási Főigazgatóság alá tartozik. Tagóvodája az Attila úti óvoda és a Vackor óvoda.
A Bartók úti óvoda épülete 1965. augusztus 15-én került átadásra. Az óvoda 1966-tól „Zene-óvoda" jelleggel működött. Azoknak az óvónőknek, akik a megyében dolgoztak a zenei továbbképzése itt történt. A zenei munkát Dr. Timaffy Lászlóné irányította. A legelső Országos Zenei Konferenciát itt tartották 1968-ban Forrai Katalin vezetésével.
Forrai Katalin egy felmérést irányított az óvodában, amely során figyelemmel kísérték a három év folyamatában a gyermekek zenei megnyilvánulásait. Megfigyelték az óvodai követelményrendszer alapján a gyermekek zenei fejlődésének folyamatát, játékszervezését, alkotókészségét. 1999-ben az óvodáknak lehetőségük nyílt arra, hogy helyi óvodai programot választhattak, a Bartók óvoda az „Óvodai nevelés a művészetek eszközével" Nagy Jenőné alternatív programját választotta. Az óvoda azóta is ezzel a programmal dolgozik.
2005-ben az óvoda megkapta a Bázisóvoda címet. A megyében ez az egyetlen művészeti bázisóvoda. Az óvodát folyamatosan szakmai csoportok látogatják és tanulmányozzák a programban folyó zenei nevelést. Az intézményben járt már Elisabeth Moll professzor asszony (Pittsburgh Egyetem), Anne Lindberg (Finnország-Énektanárok Szövetségének elnöke) is.
2006. november 11-én az intézmény elnyerte a Forrai Katalin díjat. Az óvodában a Kodály-módszer alapján szerettetik meg a gyerekekkel a jókedvű éneklést, zenélést. Az intézményben olyan óvodapedagógusok dolgoznak, akik aktívan zenélnek, énekelnek és ezzel élő példát nyújtanak a gyerekeknek. Az óvodában tehetségműhelyek is létrejöttek, ahol a tehetséges gyerekek kiscsoportos foglalkozásokon vehetnek részt.
Tehetségműhelyek: „Nagy hangszerek, kis mesterei"-- Zenei tehetségműhely
„Kis felfedezők" műhelye—Környezeti tehetségműhely
„Kör, kör ki játszik"-- Néptánc műhely
„Ügyes kezek"—Kreatív kézműves műhely
Báb – és drámajáték meseműhely

IX.3. A tehetségek azonosítása a Bartók óvodában

A tehetségek azonosítása egy besorolási szempontrendszer segítségével történik. Ezeket az értékelõ lapokat a csoportban dolgozó óvónõk töltik ki, hiszen õk ismerik a legjobban a gyerekeket. A lapokon öt kérdés található, amelyekre az óvónõknek válaszolniuk kell.

Az öt besorolási szempont:

1.) Az óvodában mivel tölti szívesen idejét:

2.) Mi iránt érdeklõdik leginkább? (több területet is meg lehet jelölni)

3.) Melyik területen a legfejlettebbek a készségei?

4.) Kitûnik-e valamiben társai közül? (nem csak pozitív irányban!)

5.) Melyik tevékenységet végzi a legszívesebben?

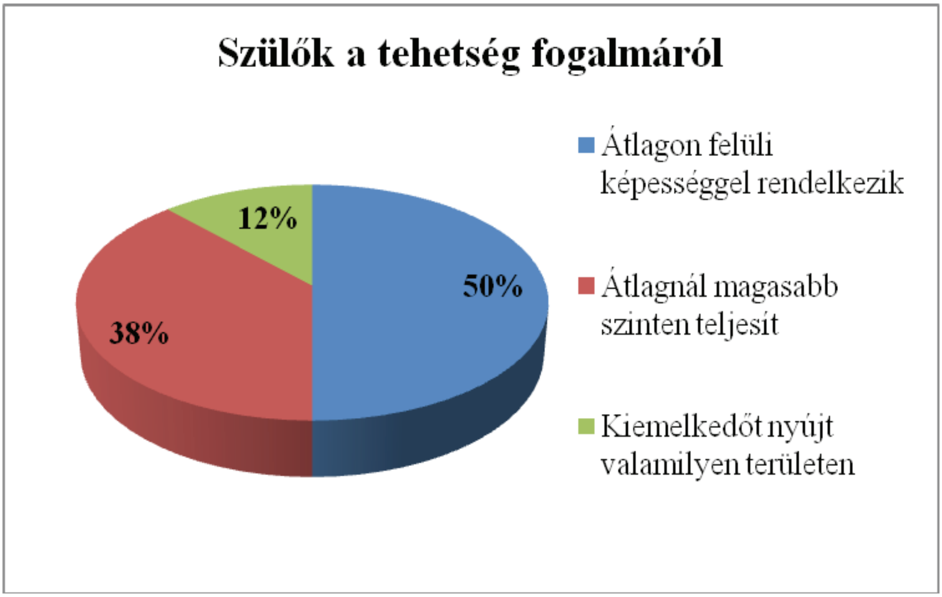
Ezek a szempontok sokat segítenek az óvónõknek abban, hogy azonosítani tudják a tehetségeket. A gyerekeket pedig abban segítik ezek a szempontok, hogy valóban azok a képességeik, adottságaik fejlõdjenek, amiket erõsíteni kell. Az óvónõk a mûhelyek során naplót vezetnek, amiben hétrõl-hétre leírják, hogy a gyerekek miben mutattak fejlődést.

X. Tehetséggondozás a győri Bartók óvodában

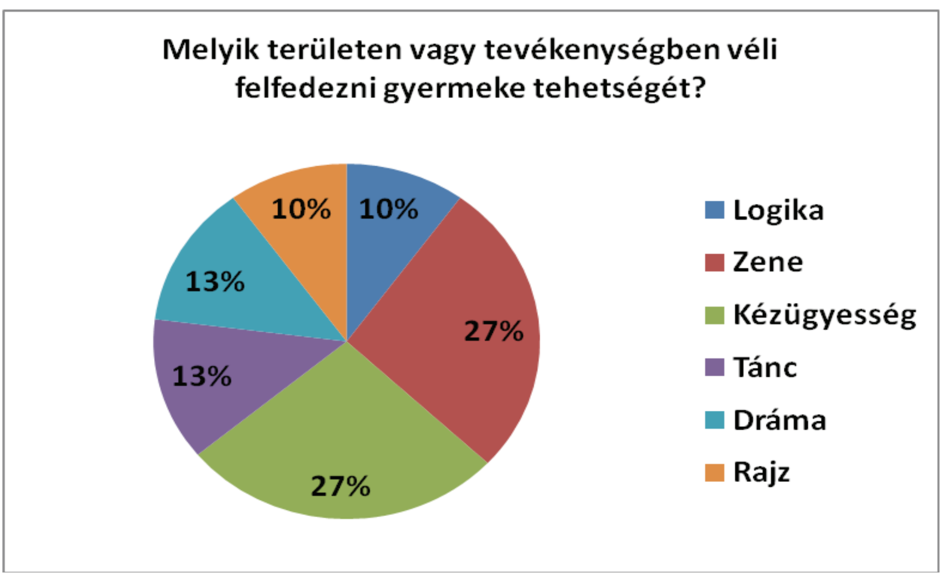
A kreatív gyermekek is a saját csoportjukban tevékenykednek napközben. A csoportban fõként õk is játszanak, mint a többi gyermek. Az óvónõ nap, mint nap visz a csoport életébe olyan feladatokat, amik a kreativitást fejlesztik. A gyermek szabadon eldöntheti azt, hogy ebben részt kíván-e venni. Az óvodapedagógus feladata az, hogy észrevegye, támogassa a tehetségeket. Óvodáskorban egy olyan tehetséggondozó rendszerre van szükség, amely megfelel az esélyegyenlõség elvének. az óvodás életkor nagyon szenzitív szakasz a gyermek életében, ekkor lehet a tehetséget megalapozni. Fontos, hogy a gyermeket megkínáljuk változatos tevékenységekkel, mert ekkor felfedezhetjük a kiemelkedõ adottságokat és kezdetét veheti a fejlesztés. Ez a szakasz körülbelül 3-4 éves korra tehetõ (Nagy Jenõné, 2012). Az óvodai élet után fontosnak tartják azt is, hogy nyomon kövessék a tehetségeket. A csoportszobákban zene, mese és rajz sarok található, amelyek a gyerekeket motiválják arra, hogy tevékenykedjenek.

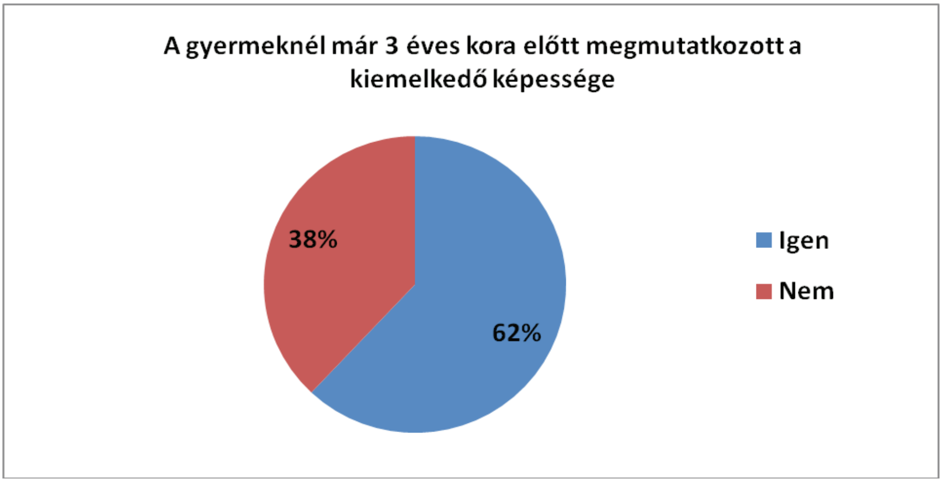
XI. A tehetségről szülői szemmel – a vizsgálat eredményei

Vizsgálatomat az 5-6 éves óvodáskorú gyermekek szülei körében végeztem. A szülők tehetségről és óvodáskori tehetséggondozásról alkotott nézeteit vizsgáltam. A szülőkhöz 40 kérdőívet juttattam el és ebből 36 érkezett vissza hozzám. Azok a szülők, akik kitöltötték a kérdőívet az összes feltett kérdésre válaszoltak. A kérdőíven szereplő első kérdés az volt, hogy kit nevezünk tehetségesnek. A diagramon látható, hogy a szülők 50 %-a szerint az a tehetséges, aki valamilyen átlagon felüli képességgel rendelkezik. A szülők 38%-a azt írta, hogy az a tehetséges, aki az átlagnál magasabb szinten teljesít.

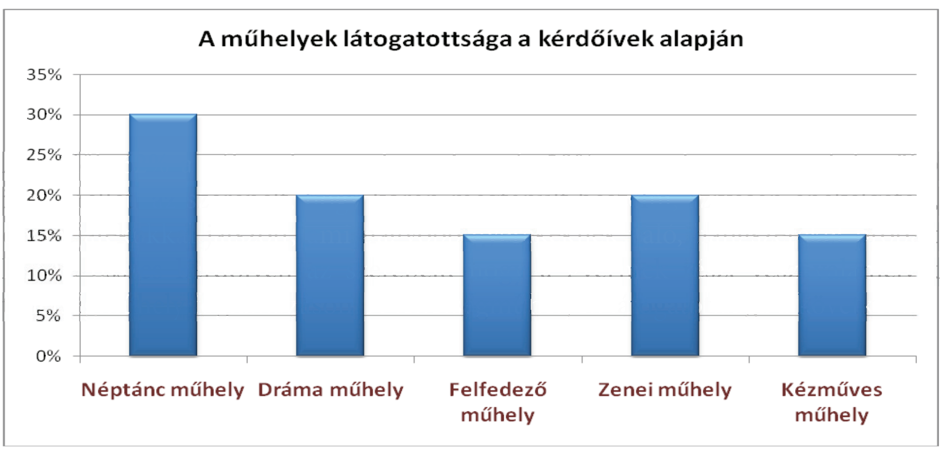

A kérdőívből kiderült még az, hogy a szülők 99%-a tehetségesnek tartja a gyermekét. Egy olyan szülő volt, aki azt írta, hogy még korai lenne azt mondani a gyermekére, hogy tehetséges. Megvizsgáltam azt, hogy a szülők szerint melyik az a terület vagy tevékenység, amelyben felfedezni vélik gyermekük tehetségét. A legtöbb szülő a gyermeke kézügyességét emelte ki, valamint a szülők a zenei területen vélik felfedezni gyermekük tehetségét. A zenei területen korábban megmutatkozik a kiemelkedő képesség, főként, ha a gyermek egy zenész családba születik bele.

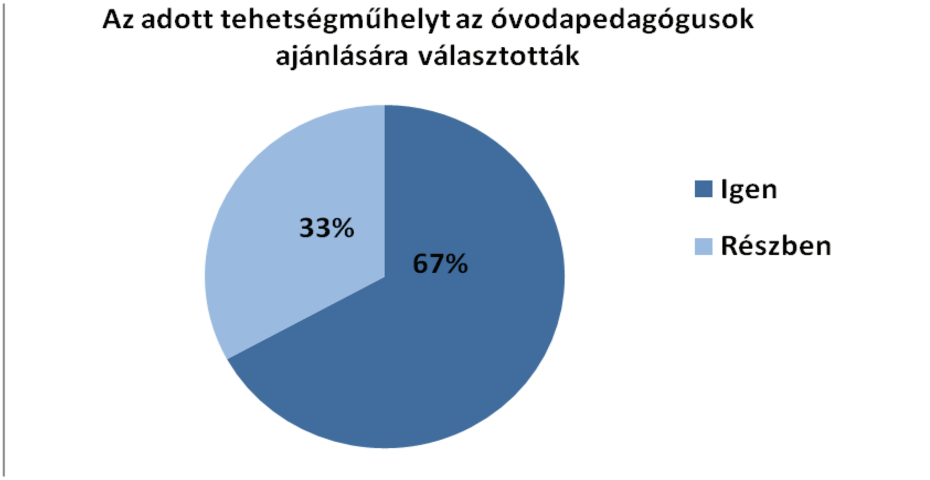

A szülőket megkérdeztem arról, hogy a különleges képességek hogyan, miben nyilvánulnak meg gyermeküknél. Itt a szülők a következőket írták: gyorsan tanul a gyermek, jó memóriával rendelkezik, hallás után próbál zongorázni, tisztán énekel, mesét, verset költ, szépen tud rajzolni, festeni és ezt szereti is csinálni. A szülők arra a kérdésre is választ adhattak, hogy a gyermekük kiemelkedő képessége megmutatkozott-e már három éves kora előtt. Ha megmutatkozott, akkor hogyan és miben.

A szülőket arról is kérdeztem, hogy az óvodapedagógusok ajánlására választották-e az adott tehetségműhelyt.

A diagramon látszik, hogy 67%-ban a szülők az óvodapedagógusok ajánlására választották a műhelyt. Tehát az óvodapedagógusnak fontos szerepe van abban, hogy a gyermek megfigyelése alapján melyik műhelyt ajánlja és, hogy a szülő felé ezt közvetítse. A részben válaszoknál a szülő, valamint a gyermek döntése alapján lett az adott műhely kiválasztva. A megkérdezett szülők alapján mindegyik hasznosnak tartja a tehetségműhelyeket. A legtöbb szülő azt írta, hogy azért, mert a gyermek játékosan tud új ismeretekhez jutni, fejleszti a gyermek képességeit, célzottan foglalkoznak a gyermekkel, a gyermek sikerélményekhez jut. Az összes szülő azt írta, hogy ott hon is észreveszi a tehetségműhelyek hatását a gyermekén. A gyermek szívesen előadja otthon, amit a műhelyek során tanult, fejlődik, szókincse bővül, érdeklődik a népzene iránt.

Úgy gondolom, hogy az első hipotézisem nem igazolódott be, mivel a legtöbb szülő ismeri a tehetség fogalmát és megfelelő ismerettel is rendelkezik arról. A második hipotézisem az részben igaz, részben nem, mivel vannak olyan adottságok, amelyek a tehetségígéretekre utalnak és vannak olyanok, amelyekkel valóban rendelkezik egy átlagos 5-6 éves gyermek is. A harmadik hipotézisem igaznak bizonyult, hiszen a legtöbb szülő valóban az óvodapedagógus ajánlására támaszkodik a műhelyek kiválasztása során. A negyedik hipotézis szintén igaz, hiszen a kérdőívek alapján az összes szülő hasznosnak tartja a műhelyfoglalkozásokat és gyermekükön is felfedezni vélik a műhelyek pozitív hatását.

XII. Tehetségműhelyek

A tehetséges gyerekek tehetségmûhelyekben vesznek részt. Az elméleti felkészültség mellet nagyon fontos a felnõttek érdeklõdési iránya, motiváltsága. A mûhelyek vezetõinek kiválasztásakor arra lehet építeni, hogy melyik óvodapedagógus mi-

ben jó. A mûhelyeket olyan óvónõk vezetik, akik maguk is sikeresek az adott tevékenységben. Az óvónõk párban dolgoznak azért, hogy a mûhelyek vezetése ne jelentsen nekik plusz munkát, bejárást. A mûhelyek mindennap délután vannak. A mûhelyek az óvoda életére is jó hatással vannak, hiszen akik nem vesznek részt a mûhelyekben õk is elkezdenek érdeklõdni az ott folyó „munka" iránt és õk is csatlakozni szeretnének majd. A mûhelyek az egész óvoda életét gazdagítják. Egy adott területen egy mûhely a jellemzõ.
5-6 éves korban megtörténik a gyermekek beazonosítása az érdeklõdésük szerint és ez alapján bekerülnek a különbözõ mûhelyekbe. A beazonosítás az óvónõk addigi megfigyelései alapján történik. Azért 5-6 éves korban történik ez a tudatos beazonosítás, mert ekkor erõsebben megmutatkozik a gyermek érdeklõdési iránya, speciális adottsága. A mûhelyeket vezetõ óvodapedagógusok együtt mûködnek, összehangolódnak. A gyerekek pedig ebbõl profitálnak, hiszen nekik ez egy jó példa. Fontos, hogy a mûhelyek éves tervekkel, vázlatokkal rendelkezzenek, amelyben leírják, hogy mi az adott tevékenység, ez melyik területet fejleszti, és milyen eszközökre van szükség a tevékenység kivitelezéséhez. A vázlatok, tervek elkészítésekor fontos a komplexitás.
A szülõket különbözõ kérdõívekkel vonják be az óvoda életébe (pl.: hatásvizsgálat ➔érezte-e a mûhelyek hatását gyermekén?) Az óvodákban a szülõk bevonása még felnõtt mûvészeti csoportokkal történik, amelyek a gyerekeknek nagyon jó példák, hiszen õk még utánoznak és így a jó példát veszik át.

Attila u. óvoda:	*„ Mesevarázs" -- felnõtt drámamûhely*
	Óvónõi kórus
	„Mese-mese mátka" -- felnõtt bábcsoport
	Gyöngy-ékszer készítõ csoport
Vackor óvoda:	*„ Meseország" felnõtt drámacsoport*
Bartók óvoda:	*Felnõtt kórus*

A tehetségmûhelyekben nem csak az értelmileg ép gyerekek vehetnek részt. Erre egy nagyon jó példa a 2012.október 5-én Gyõrben megrendezett Tehetségkonferencia. Itt sajátos nevelési igényû, süket, néma, autista, értelmileg ép, de egyéb testi fogyatékossággal rendelkezõ gyermekek csoportja adott elõ egy kis mûsort, Frankó Katalin vezetésével. A gyerekek rendkívül ügyesek, fegyelmezettek voltak és láthatóan nagyon jól is érezték magukat, mert a mûsor alatt végig mosolyogtak. Fontos, hogy a tehetséggondozást ezeknél a gyerekeknél sem szabad kizárni, hiszen nekik is vannak olyan erõs területeik, amikre lehet építeni.

XII.1.1. „Ügyes kezek" kreatív kézműves műhely

Műhelyvezetők: Szűz Zoltánné
Vuchetichné Kriszter Ida

Célok:

- A fantázia fejlesztése
- Ismerkedés különbözõ anyagokkal
- Figyelem fejlesztése
- Ünnepekre való hangolódás
- Válogatás, rendezgetés (magvak)
- Hajtogatási technikák elsajátítása

Fejleszti:

- Színérzéket, esztétikai érzéket
- Finommotorikát
- Kreativitást
- Hozzájárul a fantázia kibontakoztatásához
- Türelmet, figyelmet, fegyelmet
- Tapintást, érzékelést
- Koncentrációt
- Szem- kéz koordinációt
- Kézügyességet
- Önálló döntéshozatal képességét
- Vizuális emlékezetet
- Gondolkodást, alkotóképességet
- Díszítõérzéket

Amikkel a gyerekek a mûhelymunka során foglalkoznak:

- Festés hideg-meleg színekkel
- Mandala rajzolása
- Homokrajz készítése
- Üvegfestés-mécsestartó készítése
- Hógömb készítése
- Farsangi állarc kasírozás
- Kosárfonás
- Hármas fonás gyakorlása csuhén
- Selyemfestés
- Papírgyöngy nyaklánc készítése
- Guilling
- Egyedi tervezésû zsugorka medál készítése

(„ Annak felismerése, hogy az egyszerû is lehet nagyszerû!")

- Papírpörgõ készítése

(„Ügyes kezek" kreatív kézműves műhely éves tervezete, 2012/2013)

Amikor ott jártam a mûhelyben, akkor a munka úgy kezdõdött, hogy az óvónõ a gyerekekkel átbeszélte, hogy elmúlt alkalommal mit csináltak, hiszen a mai foglalkozás a múltkori folytatása lesz. Múlt alkalommal színes A/3-as lapokat festettek úgy, hogy félbe hajtották és a két fele más színû lett. A gyerekeknek az egy hét alatt a feladatuk az volt, hogy gondolkozzanak el azon, hogy mi az amit szívesem ráfestenének erre a színes lapra. Az óvónõ tintát (tust) hozott be és megkérdezte a gyerekektõl, hogy ki tudja, hogy mi az és hogy régen mire használták. A gyerekek nagyon ügyesek voltak, mert tudták rá a választ. A tinta kapcsán még a lúdtollról is esett szó, hogy régen azzal írtak. Megtörtént a tinták és az ecsetek kiosztása és elkezdõdött a festmények elkészítése.
A konkrét utasítás a festéshez az volt, hogy a lap mindkét oldalára ugyanazt a mintát ugyanúgy kellett felfesteni. Volt olyan, aki elõször egy szívet rajzolt le, de nem tetszett neki, ezért elkezdett gondolkodni, hogy mivé tudná átalakítani és a végén virág lett belõle. Festés közben az óvónõ folyamatosan kommunikált a gyerekekkel. Megbeszélték a két kép közötti hasonlóságokat és különbségeket. Fontos az, hogy a képrõl kiemeljük azokat az elemeket, amelyek hasonlóak, de ugyanakkor a különbségekre is felhívjuk a figyelmet. Nagyon sokat dicsérte a gyerekeket és folyamatosan motiválta õket arra, hogy még ha eszükbe jut valami, akkor azt nyugodtan fessék rá a lapra, hiszen van még rajta hely. A festés befejezése után azt is megnézték, hogy melyik az a kép, amelyik a háttérszín alapján nekik jobban tetszik. Legtöbben a sárgát mondták, mert az olyan, mintha sütne a nap. A foglalkozás 30 percig tartott, a gyerekek maximálisan kihasználták ezt az idõtartamot.

XII.1.2. „ Nagy hangszerek kis mesterei" zenei tehetségműhely

Mûhelyvezetõk: Halász Katalin
Czuráviné Hajnal Lídia

A tehetségazonosítás lehetséges szempontjai:

- Örömmel vesz részt az énekes körjátékokban.
- Legalább pentaton terjedelemben tisztán énekel, önállóan képes elõadni az ismert gyermekdalokat, nagyon jó éneklési készséggel rendelkezik.
- Felfedezhetõ nála bizonyos zenei érzékenység, szívesen, élvezettel hallgat zenét.
- Jó az egyenletes ritmusérzéke.
- Képes dallam, illetve ritmus visszaadására.
- Bátran improvizál (dallam).
- Színes fantáziával rendelkezik és ezt ki is tudja fejezni.
- Jó a beleélõ képessége.
- Rendelkezik bizonyos formaérzékkel.

- Megfigyelhetõ nála bizonyos kifejezõ, alkalmazási készség.
- Érdeklõdik a hangszerek iránt.
- Kreatív, problémamegoldó magatartásával kitûnik a többiek közül.

Célok:

- Hallásfejlesztés
- Formaérzék fejlesztése
- Ritmusérzék fejlesztése
- Improvizációs készség fejlesztése
- Fantázia kifejezése
- Kreativitás fejlesztése
- Zenei formaérzék fejlesztése
- Egymásra figyelés képességének fejlesztése
- Zenei figyelem fejlesztése
- Emlékezet fejlesztése
-

Feladatok:

- Egyéni éneklés fejlesztése
- Hangmagasság érzékeltetése
- Motívumok érzékeltetése
- Egyenletes lüktetés és ritmus tudatosítása
- Ritmus improvizáció
- Hangszínfelismerés
- Magasabb-mélyebb hangok létrehozása, sorba rendezése
- Közös éneklés
- Tiszta éneklés fejlesztése
- Mozgás és ritmus összekapcsolása
- Egyéni megmutatkozásra lehetõség
- Hangszínek megkülönböztetése különbözõ tárgyakon
- Improvizációs készség fejlesztése
- Tempótartás gyakorlása, alkalmazkodás a tempóváltáshoz
- Dal kísérete különbözõ egyenletes mozdulatokkal

(„ Nagy hangszerek kis mesterei" zenei tehetségműhely éves tervezete, 2012/2013)

Ez a mûhely is fél órás volt. Elõször az óvónõ vezetésével egyenletesen jártak körbe, majd ehhez énekelték a „*Szól a nóta halkan…*" címû dalt. Folytatták az egyenletes járást, de most már tapsoltak is hozzá. Majd megfogták egymás vállát és járás közben ott ütötték a ritmust. Ezután egy kört alkottak és elkezdték mondani az „ *Erre kakas, erre tyúk…*" címû mondókát, taps kíséretében. Körben jártak és úgy tapsoltak a mondóka mellé, hogy „*taps – szünet – taps – szünet*". Aki bátor volt egyedül is megpróbálhatta ezt, a többiek eközben helyben jártak. Szemben álltak egymással,

4-4 fõ és a „*Gyerekek, gyerekek*" címû mondókát mondták. Eltapsolták ehhez úgy a ritmust, hogy a mondókát csak magukba mondták. Ezután a mondókát kánonban is eljátszották. Az óvónõ megkérdezte, hogy ki tudja, hogy mi az a kánon. A gyerekek erre ügyesen válaszoltak. A kánonhoz szükség volt az óvónõ segítségére. A kánonnál az óvónõ részérõl a következõ utasítás hangzott el: „hangosan, határozottan!".
A gyerekek leültek egy körben és mindenkinek kettõ darab diót kellett vennie. Majd azt játszották, hogy egy nagy hegy tetején vannak és visszahallják kiabálásukat. Az óvónõ különbözõ dallamokat énekelt és ezt a gyerekeknek kellett visszaénekelni csoportosan és volt olyan, amikor egyénileg is. Ezután az óvónõ a diókat ütögette össze különbözõ ritmusokban és a gyerekeknek ezt kellett vissza játszaniuk. Elõször könnyebb, majd nehezebb végül pedig hosszú ritmust kellett visszaadniuk. Itt megfigyelhetõ volt a különbség, mert volt olyan gyerek, aki az egészen hosszú ritmust is tökéletesen visszaadta.
A gyerekek saját maguk által kiválasztott hangszereket vehettek a kezükbe és a „ Cickom, cickom…" dalhoz a hangszereken ütötték a dal ritmusát, az óvónõ eközben zongorázott. A foglalkozás levezetése képp még egy játékot játszottak. Ez zenére szabad mozgást jelentett, majd amikor az óvónõ lehalkította a zenét, akkor szoborrá kellett válniuk. Elõször vidám szobrokká, aztán szomorú szobrokká, majd mérges szobrokká végül pedig újra vidám szobrokká. A foglalkozás nagyon jó volt. A gyerekek is nagyon élvezték. Az óvónõ nagyon sokat dicsérte õket és ez láthatóan jól esett a gyerekeknek. Fontos, hogy az óvónõ a hibáikat is kijavította.

XII.1.3. „ Kis felfedezők" környezeti tehetségműhely

Műhelyvezető: Szabóné Oláh Márta

<u>**Célok:**</u>

- Ismeretbővítés, rendszerezés, verbális kommunikáció
- Környezettudatos magatartás erősítése
- Problémamegoldó készség fejlesztése
- Csoportosítás kialakítása
- Konklúzió önálló levonása
- Logikus gondolkodás fejlesztése
- Gyors reagálás képességének fejlesztése
- Megfigyelőképesség fejlesztése
- Finommotorika fejlesztése
- Rendszerező képességek fejlesztése
- Figyelem, gondolkodás fejlesztése
- Térérzékelés, fantázia fejlesztése
- Érzékszervek fejlesztése
- Tapasztalatgyűjtés
- Kommunikáció fejlesztése

- Téri tájékozódás fejlesztése
- Társas együttműködés kialakítása
- Távolságok érzékelése
- Emlékezet fejlesztése
- Érzelmi ráhangolódás

(„Kis felfedezõk" környezeti tehetségmûhely éves tervezete, 2012/2013)

Ez a műhely úgy kezdődött el, hogy az egyik kislány mondta, hogy ő otthon le tudta rajzolni Európát. A műhelyvezető erre behozott egy földgömböt, amin a gyerekek megmutatták, hogy hol van Európa. Megbeszélték közösen, hogy mi is ott élünk. A gyerekek tovább vitték a dolgot és elkezdtek arról beszélgetni, hogy hol van nagyon hideg, meleg és hogy hol lakik a Mikulás. Az óvónő megkérdezte tőlük, hogy ki tudja azt, hogy milyen évszakok vannak nálunk, és hogy most melyik van. Megbeszélték, hogy mik azok, amik az őszre jellemzőek (pl.: levelek lehullása, stb.). A múltkori foglalkozáson a gyerekek száraz leveleket vizsgáltak, ezért az óvónő a műhelybe most olyan leveleket hozott, amik még nem voltak szárazak. A gyerekek tapintással érzékelték meg, hogy a levelek még nem szárazak. Elkezdték nagyítóval megvizsgálni a leveleket, majd megbeszélték, hogy ki mit vesz észre a levélen. Volt olyan, akinek a levelének az erezete volt szabályos és volt olyan akinek barna pöttyök voltak a levelén. Ezután a minden gyerek kapott maga elé egy kis tálat és az volt a feladatuk, hogy apróra tépkedjék össze a leveleket. Miután összetépkedték a leveleket az óvónő vizet borított a tálakba. Majd kockacukrot adott a gyerekeknek, akiknek az volt a feladatuk, hogy ezt rakják bele a tálba. Összehasonlították azt a kockacukrot, amelyik a tálban volt és azt, ami a dobozban. Megbeszélték, hogy milyen változást vettek észre. A tálban lévő kockacukor sárgás-zöld színű lett a víz pedig barnás. A kísérlet itt még nem ért véget, mert mondta a gyerekeknek az óvónő, hogy vigyék be a csoportjukba a tálakat és majd nézzék meg másnap az eredményt. Ezt követően egy felfedező láncot alkottak. Az óvónő mindenkinek súgott valamit a fülébe, hogy melyik csoportban mit kell megfigyelnie. Mondta, hogy nem árulhatják el a többieknek, hogy mit mondott nekik és azt is mondta, hogy jól tartsák a fejükbe, hogy mire kell figyelniük. Elindultak a csoportokba, majd amikor visszaértek mindenki elmondta, hogy mi volt az, amit neki figyelnie kellett. Mindenki emlékezett arra, hogy mi volt a feladata és el is tudta mondani a többieknek. A foglalkozás közben a gyerekek teljesen felszabadultak voltak és nagyon tetszett nekik ez a feladat. A műhelyvezető folyamatosan kommunikált velük.

XII.1.4. „ Meseműhely" báb-és drámajáték

Műhelyvezetők: Jánosik Éva
Varga Gáborné

Célok:

- Mimika fejlesztése (morcos, bánatos, mérges, sírós, kedves, bájos, vidám, vicces)
- Különbözõ díszletek elkészítése
- Bábok mozgatása ütemre, egyszerre
- Összehangolt csoportmunka kialakítása, létrehozása

Eszközök:

- Síkbábok, fakanálbábok, ujjbábok

(„ Meseműhely" báb-és drámajáték tehetségműhely éves tervezete, 2012/2013)

A gyerekek a mesesarokban ültek. Az óvónõ elmondta nekik, hogy a mai napon bábokat fognak készíteni. Ehhez elbábozta nekik ujjbábokkal a „*Hogyan barátkozott össze a kiscica és a kiskacsa?*" címû mesét. Amikor a mesének vége lett a gyerekek neki állhattak a bábok elkészítésének. A mai alkalommal síkbábokat készítettek. A legközelebbi alkalomkor ezekkel a bábokkal fogják eljátszani a mesét, úgy hogy az óvónõ akkor már nem meséli el nekik, tehát emlékezetbõl. A mesét majd paraván mögött fogják eljátszani. Ez a mese azért jó, mert kevés szereplõ van benne és így lehet váltogatni, hogy ki kicsoda legyen. A bábkészítés közben a meséhez kapcsolódóan beszélgettek arról közösen, hogy ki mi alapján választott magának barátot. Arról is szó esett, hogy a barátoknak kell-e egymásra hasonlítaniuk. A foglalkozásokon az óvónõ figyel arra, hogy a gyerekek gyakran improvizálhassanak, ezáltal fejlõdik a szókincsük. A mûhelyvezetõk fontosnak tartják a helyes technika elsajátítását is, vagyis a bábok megfelelõ mozgatását. Ha a mese kötöttebb, akkor keretjátékot alkalmaznak. A gyerekek kitalálják, hogy mi történhetett a mese elõtt vagy a mese után. Az egyik gyerek elkezdi és a következõ ezt folytatja, vagyis az elõtte szólóra épít és így kialakítanak önállóan egy történetet. Itt a szókincsük mellett a fantáziájuk is fejlõdik. Az óvónõ elmondta, hogy az évet színes kesztyûk kiválasztásával kezdték el. A színes kesztyûk kiválasztásakor a gyerekeknek azt volt a feladatuk, hogy a hangulatuknak megfelelõ színût válasszanak. Ennek kapcsán megbeszélték, hogy ki miért azt a színt választotta amit. Majd ezután az volt a feladat, hogy mindenki válasszon magának egy társkesztyût, de nem volt kötelezõ azt a színt választani, amit elõször választottak. Ezután a kezükön lévõ kesztyûkkel egy párbeszédet kellett létrehozniuk. Majd közösen kitaláltak egy mesét, amit eljátszottak. „*Bármit mondasz az jó*", mert a következõ gyerekeknek ehhez kell alakítaniuk a mesét. A meséléskor nagyon figyeltek arra, hogy a kényes kisasszonyt, valamint a harcias katonát hangjukkal, illetve a kesztyûk mozgatásával is helyesen játsszák el. A mûhelyvezetõ óvónõ nagyon szépen beszélt a gyerekekkel és a mesét is nagyon érthetõen mondta el. A bábkészítés során folyamatosan motiválta, illetve dicsérte a gyerekeket. A gyerekek pedig nagyon jól érezték magukat a bábkészítés során.

XII.1.5.„ Kör, kör ki játszik" néptánc műhely

Zenei képességek fejlesztése:

- Gyors-lassú érzékeltetése
- Tiszta éneklés
- Mondókázás (lassú, gyors)
- Egyenletes lüktetés érzékeltetése járással, tapssal, énekkel
- Dallamfelismerés dúdolással
- Éneklés két csoportban felváltva
- Gyermekek önálló éneke
- Térd ütögetése ütemre
- Tempókülönbségek gyakorlása
- Mélyen, halkan, magasan, hangosan éneklés
- Motívumhangsúly kiemelése dobbantással
- Visszhangéneklés
- Egyöntetû középerõs éneklés, jól artikulált, szép szövegkiejtés
- Kezdõhang pontos átvétele

Néptáncmotívumok

- Egyenletes járás
- Egyenletes térdmozgás (rugózás) --lányok ➔ kar csípõn
--fiúk ➔ hátul csuklófogás
- Térd rugózás kis jobbra, kis balra fordulattal
- Sarokemelgetés
- Népzenére tánc
- Zökkenés gyakorlása
- Oldalzáró lépés egy irányba továbbhaladó csárdás
- Improvizáció népzenére
- Záró lépés elõre dobbantó kilépéssel, záró lépés hátra
- Páros fogás
- Páros tánc—kartartásokkal díszítve
- Gyermek által bemutatott motívum táncolása

(„ Kör, kör ki játszik" néptánc műhely éves tervezete, 2012/2013)

Ezt a műhelyet Csomai Vivien és Molnár Kinga vezeti. Az egyik óvónő van két hétig, majd utána a másik megint két hétig. Ez a műhely szintén fél órás akárcsak a többi. A gyerekek, amíg a csoportszobában várták az óvónőt, elkezdtek népi dalokat énekelni, illetve mondókákat mondani. Úgy gondolom, hogy ez is azt mutatja, hogy a gyerekek mennyire szeretik a tehetségműhelyeket, és hogy milyen jó hatással van rájuk. A műhely elején átismételték az eddig tanult dalokat, mondókákat, ezek a következők*: „ Csivirintem, csavarintom…, Tüzes*

taplót hordozok…, Kocsit, kocsit komámasszony…, Az én cicám olyan rest…, Kék selyem kendő…, Egyedem, begyedem bakkecske…, Egy, kettő, három nekem nincsen párom…”. A *„kék selyem kendő”* című dalhoz egy körjátékot is játszottak. Eljátszották *a „csivirintem, csavarintom”* című dalhoz azt, hogy volt egy vezető, akit az óvónő választott ki és ő csavarta a kört befele, valamint kifele. Az óvónő folyamatosan figyelte, hogy a gyerekek hogyan járnak és aki nem egyenletesen járt neki szólt, hogy ő ennél sokkal szebben is tud járni. A *„tüzes taplót hordozom”* című játék következett, amikor is a körön kívül kendővel a kezében halad egy kis gyerek, majd amikor a dalnak vége ledobja az mögé a kendőt, akihez éppen odaért. Ezután próbál befutni annak a helyére, aki mögé a kendőt ledobta, ha ez sikerül, akkor a másik gyerek lesz a következő kendővivő. Az óvónő kiválasztott egy kisgyereket, aki az *„egy, kettő, három”* című mondókával kiszámolhatott egy kisgyereket az *„én cicám olyan rest”* című játékhoz. Ennél a játéknál fogócskát játszottak, és akit a fogó elkapott annak le kellett ülnie. Az óvónő a játékok után behozott kettő darab szőnyeget, amikre ugróiskola volt felfestve. Ez a szőnyeg segíti abban a gyerekeket, hogy később majd tudjanak ugrós gyakorlatokat tanulni, illetve hogy zenére tudjanak néptáncolni. A gyerekeknek az volt a feladata, hogy ezeken a szőnyegen végig ugráljanak. Az óvónő annyit mondott nekik, hogy arra figyeljenek, hogy ahol kettő kocka van egymás mellett oda két lábbal ugorjanak. Az most még teljesen mindegy volt, hogy az ugrást melyik lábukkal kezdik el. Ezután körben álltak és a „kocsit, kocsit komámasszony” című dalt énekelték úgy, hogy körben haladtak, majd amikor a dalnak vége lett le kellett guggolniuk. Itt a körben járáskor az egyenletes járást gyakorolták. Leültek egy körbe és az *„egyedem, begyedem”* című mondókát mondták és hozzá a ritmust a térdükön ütötték, ez volt az egyenletes ritmus gyakorlása. Először csoportosan mondták, majd csak a lányok és csak fiúk. Az „egy, kettő, három” című mondókát is elmondták ugyanúgy, mint az előzőt. Itt azonban lehetőség volt arra is, hogy egyénileg is elmondhatták. Az óvónő nagyon megdicsérte azokat, akik elmerték mondani egyedül és volt olyan, aki tapsot is kapott.

XIII. Akikre büszkék az óvodában

Az óvodai tehetséggondozást támasztják alá a későbbi, illetve a jelenlegi kimagasló eredmények is. Volt olyan gyerek, aki ebbe az óvodába járt, tehát az alapokat itt szerezte meg és iskolás korában eljutott az országos klarinét versenyre. Bella Fanni a „Színes ceruzák” elnevezésű nemzetközi rajzversenyen nagyon jól szerepelt és helyezést ért el. Bárány Szonja és Péntek Boglárka szintén rajzversenyen lettek helyezettek. Az oviolimpián is sikeresen szerepelnek a gyerekek, hiszen hárman is a dobogóra állhattak: Károli Máté- kislabda dobás- bronzérem, Bárány Szonja- futás- ezüstérem, Deák Dóra- távolugrás- bronzérem. Van olyan kisgyerek, aki az óvodában önállóan tanult meg sakkozni és elment sakkversenyre, ahol óvodásokkal

„küzdött" meg és nyert. Ez óriási élmény volt neki és ezután a sakkszövetség tagja lett. Volt egy kislány, aki már kiskorától kezdve imádott táncolni. az édesanyja azonban egy átlagos általános iskolába szerette volna íratni. A kislány azonban nagyon ellenkezett ez ellen és az édesanya az óvodavezető segítségét kérte abban, hogy hogyan döntsön. Az óvodavezető mondta az anyának, hogy ha a gyermek valóban ennyire szeret táncolni, akkor olyan iskolába kellene íratni, ahol a tánc kiemelt szerepet kap. Az anyuka hallgatott az óvodavezetőre és így tett. A kislánya ma egy nagyon híres balett együttes tagjaként táncol. Ezekből a példákból is látszik, hogy már az óvodában érdemes elkezdeni a tehetséggondozást, hiszen nagyon jó alapokat tud adni.

XIV. Összegzés

Dolgozatom elején a tehetséggondozást mutattam be a történelem kezdetén, majd a tehetséggondozás magyarországi történetére tértem át. A tehetség megítélését a különböző tehetségmodelleken szemléltettem. Majd rátértem a fejlődési tényezők modelljeire, ahol Mönks, Tannenbaum, valamint Czeizel Endre tehetségmodelljéről írtam. Megfogalmaztam a tehetséges gyerekekre legjellemzőbb tulajdonságokat, hiszen ezek egy alapot nyújtanak ahhoz, hogy felismerjük a tehetségeket. A tehetséges gyerekekre jellemző tulajdonságoknál írtam D. Eyre által összeállított szempontokról, valamint Van Tassel-Baska rendszeréről. Nagyon fontosnak tartom azt, hogy a gyerekek mellett olyan pedagógusok legyenek, akik felismerik és gondozzák is a tehetségeket. Ehhez a pedagógusoknak bizonyos tulajdonságokkal kell rendelkezniük, dolgozatomban ezekre is kitértem. Ahhoz, hogy a tehetség megfelelően ki tudjon bontakozni- az óvodai környezet mellett- otthon is egy nyugodt, elfogadó, bátorító környezetre van szükség. A kutatásomat a győri Bartók Művészeti Bázisóvodában végeztem, ahol a tehetségek gondozása évek óta sikeresen működik. A gyerekeknek kiemelik, felszínre hozzák az erős képességeit és ezt erősítik tovább a különböző műhelyfoglalkozásokon. A tehetségígéretek gondozása pedig ezzel kezdetét veszi. Az óvoda azt az elvet támogatja, hogy a tehetség igen is mindenkiben ott rejtőzik, csak fel kell tudni ismerni. Az intézményben a gyerekek a tehetségműhelyek által olyan pluszt kapnak, amit másik óvodában nem biztos, hogy megkapnának. Nagyon sok új dologgal megismerkedhetnek, amikre az óvodai élet mindennapjaiban nem biztos, hogy van lehetőségük. Hazánkban az óvodai tehetséggondozás még nem annyira elterjedt. Remélem, hogy ez változni fog. Úgy gondolom, hogy ez az óvoda is nagyon jó példa arra, hogy a tehetségígéretek gondozásának már az óvodában el kell kezdődnie. A gyerekek ezáltal pozitív dolgokat kapnak. Erre bizonyítékok a gyerekek versenyeken elért kiváló eredményei is. A gyerekek igénylik a tehetségműhelyeket, hiszen ott jobban ki tudnak bontakozni, mert kevesebben vannak, mint egy óvodai csoportban és így több figyelmet kapnak az óvónőtől.

Természetesen az sem mellékes, hogy a műhelyekben nagyon jól érzik magukat. Mikor ott jártam egy gyerektől nem hallottam azt, hogy ő nem szeretne menni a műhelybe, sőt inkább a végén kérdezték azt, hogy már vége is van? A műhelyek során a gyerekek végig felszabadultak, boldogok voltak, ezt nagyon jó volt látni. Az is látszott, hogy élvezik azt, amit csinálnak és abszolút nem kényszerként élik meg. Nagy örömmel tölt el az, hogy bepillantást nyerhettem egy ilyen óvoda életébe. Ezáltal én is rengeteg pluszt kaptam. Ha majd óvodapedagógusként fogok dolgozni, akkor én is figyelni fogom a gyerekeket és támogatni, segíteni őket abban, hogy a kiemelkedő képességeik ne maradjanak a felszín alatt. Remélem, hogy egyre több óvoda fogja hazánkban a tehetséggondozást bevinni az életébe.

Bibliográfia

Írott, nyomtatott:

1.) Bakonyi Anna: Tehetséggondozás az óvodában, avagy az inkluzív nevelés két vége. Óvodai nevelés 2010/9. szám 5-8.
2.) Dr. Buda Mariann (2004): Óriás leszel?-A tehetséges gyerekek-. Dinasztia tankönyvkiadó, Budapest.
3.) Dr. Gyarmathy Éva (2006): A tehetség fogalma, összetevői, típusai és azonosítása. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
4.) Dr. Gyarmathy Éva (2012): A tehetség háttere és gondozásának gyakorlata. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
5.) Duró Zsuzsa (2004): Tehetséges gyerekekről mindenkinek. Human Club Egyesület, Budapest.
6.) Franz J. Mönks, Irene H. Ypenburg (1998): A nagyon tehetséges gyerek. Akkord Kiadó.
7.) Válogatás a pszinapszis előadásaiból: Család és gyermek (2008):Herskovits Mária: A tehetség felismerése. Zseni? Tehetséges? Okos? Kreatív?, Saxum kiadó-Pszichodiák Alapítvány, Kaposvár, 255-271.
8.) Herskovits Mária: Mit kezdjünk a tehetséggel?, Iskolakultúra 2005/4. szám 25-36.
9.) Csermely Péter: Hol kell vigyázni a hazai tehetséggondozásra? Új katedra /5-6. szám 22-23.

Elektronikus:

10.) 1. melléklet: Renzulli (1978): *Három gyűrűs Renzulli-féle tehetségmodell* [URL:http://www.parlando.hu/2012/2012-2/2012-2-03.htm] [letöltve: 2012. október 18.]
11.) 2. melléklet: Mönks (1992): *Mönks tehetségmodellje* [URL: http://geniuszportal.hu/node/77] [letöltve: 2012. október 15]
12.) 3. melléklet: Tannenbaum (1983): *Tannenbaum pszichoszociális tehetségmodellje* Dr. Balogh László (2007): Tehetségmodellek-A tehetség

összetevői, fogalma, fajtái, fejlődési tényezők [URL:www.tehetsegpont.hu/dokumentumok/tehetsEgmodellek1.ppt] [letöltve: 2012. szeptember 29.]
13.) 4. melléklet: Czeizel Endre (2004): *Czeizel Endre 2x4+1 faktoros modellje* [URL: http://www.tanodaeger.hu/?page_id=176] [letöltve: 2012. október 22.]
14.) Balogh László (2007): Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz. [A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács 2007. január 5-6-i tanácskozásához] [on-line] [URL:www.tehetsegpont.hu/dokumentumok/tehetsegfogalomBL.doc] [letöltve: 2012.szeptember 30.]
15.) Balogh László (2007): Tehetségmodellek: A tehetség összetevői, fogalma, fajtái, fejlődési tényezők [on-line] [URL:www.tehetsegpont.hu/dokumentumok/tehetsEgmodellek1.ppt] [letöltve: 2012. szeptember 29.]
16.) Dr. Szőke Anna (2010): A tehetség felismerésének színterei az óvodás korban. Őrszavak [on-line]. [URL:http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/SzokeTehetseg.pdf] [letöltve:2012.július 21.]
17.) http://geniuszportal.hu
18.) http://www.tehetsegpont.hu/
19.) Martinkó József(2006): Fejezetek a magyar tehetséggondozás történetéből. Neveléstörténet [on-line] 2006/3-4.szám. [URL:http://www.kodolanyi.hu/nevelestortenet/?rovat_mod=archiv&act=menu_tart&eid=34&rid=1&id=220] [letöltve: 2012.szeptember 24.]
20.) Novák Katalin: [URL: http://www.tanodaeger.hu/?page_id=176]

Nyugat-magyarországi Egyetem
Benedek Elek Pedagógiai Kar

Dr. Varga László PhD.
egyetemi docens

A POSZTMODERN KOR ÉS GYERMEK
A MÉDIA GYERMEKEKRE GYAKOROLT HATÁSA

- *OTDK PÁLYAMUNKA* -

Sopron, 2012.

Készítette:
Sipőcz Dorottya
Óvodapedagógia Szak
II. évfolyam

1.Témaválasztás

Témámnak a média gyermekekre gyakorolt hatását választottam. Meg kell ismerkednünk magával a posztmodern korral és annak jellemzőivel, hiszen manapság azt látjuk a környezetünkben, hogy a gyerekek felnőtteknek szóló meséket néznek, a szülők nem beszélik meg gyermekeikkel a televízióban látottakat és ezért sokkal több az agresszió és a felgyülemlett feszültség a gyermekekben.A televízió ma már megtalálható minden lakásban, befurakodott a nappaliba, hálószobába és sokszor még a konyhába is. Az otthon töltött idő nagy részét a képernyő előtt töltjük. A televíziót mindenki nézi éppen ezért nem kétséges, hogy hatással van a gondolkodásunkra, értékrendünkre és a világról alkotott képünkre. Leginkább a gyermekekre nézve tartják károsnak a televíziót, hiszen kevés az élettapasztalatuk és személyiségük is ekkor formálódik. Fontosnak tartom a szocializációt is, hiszen a gyermek a szocializáció során sajátítja el az értékeket és a normákat környezetéből. Meghatározó a televízió szerepe a szocializációban?
Mitől függ, hogy a televízió milyen hatást gyakorol a személyiségfejlődésre?
Felül tud kerekedni a televízióból kapott információ a szülő, barátok, iskola által sugallt értékeken? Hogyan lehet korlátozni a negatív tulajdonságokat? Hogyan lehet előtérbe helyezni a televízió pozitív tulajdonságait?
Dolgozatomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.
Dolgozatomat a posztmodern kor rövid ismertetésével kezdeném, hiszen fontosnak tartom, hogy,megismerkedjünk a kor jellemző vonásaival és ezek alapján vizsgáljuk meg a média gyermekekre gyakorolt hatását.

2. A posztmodern kor

Nyíry Kristóf idézetében a posztmodern korról beszél.
„Amit ezúttal posztmodern problémának szeretnék nevezni, az … az össztársadalmi tudás áttekinthetetlenné válásával áll elő, abból a körülményből adódóan, hogy a könyvnyomtatás intézménye immár nem elégséges ahhoz, hogy ma a tudást kinek-kinek a számára közvetítse... az igazság abszolút érvénye odavész, az egyesnek a világhoz fűződő viszonya viszonylagossá válik, koherens szellemi környezet híján elillan az én belső egysége."

A posztmodern kor jellemzői

- nyitott, pluralista tudománykép
- elmosódnak a munka, a tanulás és a szabadidő határai
- megnő az egyéni igények hangsúlya
- nagy választási lehetőség, elágazó életutak
- a gyermekkor eltűnése
- ingerszegény környezet

A 19. század fordulóján megjelentek azok a modern tudományok, mint például a gyermekgyógyászat, gyermekpszichológia melyek új identitások kialakulásához vezettek.

Az utóbbi évtizedekben világszerte egyre gyorsabb ütemben végbemenő társadalmi változásokkal párhuzamosan nemcsak a felnőttek életkörülményei formálódnak át, hanem átalakulóban van a gyermekek világa is.

A posztmodern kor gondolkodásmódjának fő jellemzője, hogy már nem fogadja el a magyarázó elv szerepére pályázó „nagy narratívák" érvényességét, a „nagy elbeszélések" ideje lejárt a korszellem a korlátozott hatáskörű értelmező teóriáknak kedvez.

Rámutatnak arra, hogy a nyolcvanas évektől új történeti és szociológiai gyermekségértelmezésekben, jelentős kritikai attitűd fogalmazódik meg.

Ebből megszületett egy idealizált gyermekkép melyben a gyermek legfőbb jellemzője az a hiányállapot, melyet a fejlődés és a fejlesztés révén megszüntethető, vagyis a gyermek a felnőttség normális állapotába eljuttatható, azaz a gyermekkor fejlődési íve mentén a gyermekek belenőnek a felnőttek világába.

Két egymással szembenálló paradigma jelent meg.

Az egyik a gyermek belülről fakadó energiák által vezérelt természetes kibontakozása, spontán fejlődését helyezte középpontba.

A másik pedig a gyermeket a társadalomba illesztő szocializációs folyamat jelentőségét emelte ki.

Nevelési cél a posztmodern idején

- identitástudat
- önismeret
- eredményes kommunikáció
- konstruktív problémakezelés
- felelős döntés

A társadalmi- gazdasági változások érintik

- a nevelési célok
- az erkölcs
- a kortárscsoportok
- a tekintély
- a pedagógusi szerep tartalmi körét

Mire neveljünk és hogyan?

- Nemzeti értékek
- Nemzeti identitás
- Hazafias nevelés

Arra keresik a választ, hogy ezek mekkora szerepet kapjanak az oktatásban, tehát a hagyományos értékek és az azokat fellazítani vagy elhagyni kívánó elméletek csatája ez.
A 20. században tehát párhuzamosan halad egymás mellett két jól elkülöníthető paradigma, a felnőttség mércéjével mért és értékelt gyermekkor, illetve a korszak tudományos eredményeit figyelembe vevő gondolkodás, miszerint a gyermekkornak önálló értéke és funkciója van, a gyermekkor sajátos értékrenddel rendelkezik, értelmezni pedig saját mércéjével érdemes és lehetséges.
A gyermek, a gyermekkép összetevőjének vizsgálata óhatatlanul együtt jár a felnőttek világába való bepillantással, a felnőttség paradigmáinak megismerésével is, hiszen a gyermekséggel kapcsolatos tanulmányok szerzői mind- mind felnőttek, akik egyéniségük, személyiségük révén, sajátos módon közelítenek a gyermekkorhoz és egyedi módon értékelik az adott történelmi kor gyermekfelfogására gyakorolt hatását melyben a saját életsorsuk, emócióik és ismereteik, az ő személyes történetük vitathatatlan jelentőséggel és meghatározottsággal bír.

A fogyasztói embertípus

Legerőteljesebben a médián keresztül jelenik meg.
A mai szülők, és pedagógusok többsége úgy gondolja, hogy korunk nevelési céljai emberhez méltóak, és megfelelőek.

- megbecsüljük a gyerekeket
- mindent megkapnak tőlünk, ezért ma nagyon jó gyereknek lenni
- demokratikusan neveljük őket
- tiszteletben tartjuk egyéniségüket
- engedjük, hogy önállóan dönthessenek a dolgaikról
- segítjük őket, hogy személyiségük szabadon kibontakozhasson
- individuális céljaikat elérjék

Miközben a legjobb szándékkal neveljük őket, egyre inkább elvesszük tőlük saját gyerekkorukat, kiszakítjuk őket saját világukból.

A következőkben Marie Winnt említeném meg, hiszen bővebben foglalkozott a gyermekkorral és annak változásaival.

3. Marie Winn

- amerikai társadalomtudós
- a 80-as évek végén több száz felnőttel és gyerekkel készített interjút
- 1990: Gyermekek gyermekkor nélkül című könyve

Megfigyelései szerint régebben a felnőttek arra törekedtek, hogy megőrizzék a gyermekkor ártatlanságát, hogy megvédjék a gyerekeket a viszontagságoktól.
A mai szülők jó része úgy véli, hogy a gyerekeket ki kell tenni a felnőtteket érő hatásoknak.

De hová vezet, ha a védelem korszakát a felnőtt életre való előkészítő nevelés váltja fel?
Minél inkább megismerkednek a gyerekek a felnőtt világ realitásaival, annál kevésbé lesznek gyerekszerűek és a gyermekkor biztonságától megfosztott, koraéretté tett gyerekek nem, vagy jóval nehezebben válnak felnőtté.
– Valami történt, ami összezsugorította a gyermekkor határait.
Az egykor még gyermeknek tekintett korosztály a prostitúció, a válás, a nemi erőszak, a bizarr elmebeteg gyilkos lelkivilágával foglalkozó témájú filmeket néz.
– Valami történt, ami elmosta a korábban jól kivehető határvonalat a gyermekkor és a felnőttek világa között, és elpattant jó néhány szem azon a vékony hálón, amely megóvta őket attól, hogy túl korán zuhanjanak bele e felnőttek szomorú szürkeségébe.
– Valami történt, ami eltorzította a gyermekkorról alkotott képet is. Gyermeklányoknak rendeznek szépségversenyeket. Úgy néznek ki, mintha miniatűr felnőttek lennének.
Nem kellene a gyermekkornak, valami másnak, valami különlegesnek lennie?
Olyannak, amiből kitűnik, hogy a gyermek minőségileg különbözik, fizikailag, gondolkodásában, érzelmeiben, képességeiben a felnőtt világától. (Winn, 1990)
Marie Winn társadalomtudós aggályait Bruno Bettelheim pszichológusként is felveti.
Freud személyiségelméletén keresztül mutatja be a demokratikusnak mondott nevelés ellentmondásait. Bettelheim a felettes én, az erkölcs elemzéséből indult el, amelynek tartalma mára számottevően megváltozott. A hagyományos erkölcsi nevelést, amely nagyjából az elmúlt század közepéig közvetlenül és kiemelt támogatást adott az iskoláknak, a szülőknek, mára nem központi része az iskolai nevelési programoknak.
Dolgozatom további részében a televízió hatásáról fogok írni. Milyen szükségleteket elégít ki a televízió, melyek a szülő aktivitás szintjei, ezután a szocializáció fontosságát és a személyiség fejlődését fogom említeni, mert a gyermek a szocializáció során sajátítja el az értékeket és a normákat, és a családon belül alakul és fejlődik a személyisége, ezért nagyon fontos, hogy gyermekkorban milyen tartalmú meséket néz a gyermek.
Jay Blumer, szerint a televízió négy féle szükségletet elégít ki.
1: tanulás és információszerzés: a televízión keresztül tájékozódhatnak a világ eseményeiről.
2: társas kapcsolatok: megbeszélhetik a látottakat ismerőseikkel a televíziókból megismert szereplőkhöz különféle módon viszonyulnak, azonosulnak velük, vagy elítélik.
3: elszakadás a valóságtól: televíziózás közben elmenekülhetnek a valóságból, a problémák elől

A valóságban a gyermekeknek iskolába kell járni, ahol teljesíteni kell, a szülőknek dolgozni, társas kapcsolatokat kialakítani és fenntartani is szükséges.
Sok erőfeszítésre van szükség ahhoz, hogy a dolgok jól működjenek.
A mai valóság egyre félelmetesebbnek tűnik, ezért nagyobb szükség van a fantázia világára és annak búfelejtő hatására.
Kutatások alapján arra az eredményre jutottak, hogy a kedvezőtlen társadalmi helyzetű egyének többet néznek televíziót.
A televízióban szereplő karakterek is segítenek a menekülésben.
A legkedveltebbek az akcióhősök, melyek egyben jók és erőszakosak és a néző helyett küzdenek a rossz és az igazságtalanság ellen.
4: szórakoztatás és időtöltés
Ezt szeretném kiegészíteni néhány ponttal:
5: a televíziózás egyszemélyes és már nem társas tevékenység.
6: a televíziózás véletlenszerű, rendszertelen
7: a televíziózás többnyire esti időtöltés
8: a televíziózás kiszorítja a többi szórakozási formát, a társas tevékenységeket és az alvást.
(Gerbner, 2000)
Egyre többet hallunk a média, leginkább a televízió értékrendünkre gyakorolt hatásáról, manipuláló szerepéről.
Egyesek szerint teljes mértékben hatást gyakorol ránk, megváltoztatja mindennapi életünket.
Mások nem tulajdonítanak neki jelentőséget, mert hiszik, hogy ellen tudnak állni a média befolyásának, és azt tartják igaznak, amit a médián kívüli környezetük a szülők, az iskola, a barátok és a könyvek tanítanak.A televíziózás korai életkorban kezdődik és egész életen át tart.A gyermekek szabadidejének színtere áthelyeződött az utcáról a lakásba.
A szülők érzékenyebbek a gyerekekre leselkedő veszélyforrásokra, mint azelőtt, így nem szívesen engedik ki őket felügyelet nélkül. Leginkább a gyermekekre tartják károsnak a televíziót, hiszen még nincsenek élettapasztalataik, kialakult értékrendjük és nem tudják elhatárolni a fikciót a valóságtól.A gyerekkorban szerzett tapasztalatok határozzák meg a társas kapcsolatok további alakulását, értékrendjük kialakulását.
A képernyőn látott erőszak hatására a gyermek agresszívvé válhat, hosszú távon pedig érzéketlenné teszi őket a szörnyűségekkel szemben.Azokban a családokban tartják különösen károsnak a televíziózást ahol a szülők nem ellenőrzik azt.
Valamint, azok, akik túl sokat néznek televíziót, mert így a televízió által képviselt értéket tekintik követendő mintának.A szülőknek segíteniük kellene a gyermekeiknek, hogy megértsék, amit látnak, a gyermek érzelmi képességeinek a szintjére lefordítsák a látottakat.

4. A szülői aktivitás szintjei

Az együttnézés

Ennek is két típusát különböztetjük meg: az együttnézés lehet aktív, mikor a szülő meg is beszéli a gyermekkel, hogy mi történik a képernyőn, a passzív pedig az mikor kommentátorok nélkül nézik a tévét, de ebben az esetben is tudja a szülő, hogy milyen műsorokkal találkozik a gyermek. Az aktív együttnézés segíti megérteni a történeteket, a filmbeli szereplők indítékait, viselkedését, szándékait. Így a gyermek képes lesz megkülönböztetni a valóságot a televíziós ábrázolástól.

A korlátozó szülői részvétel

A szülő ebben az esetben szabályokat állít fel a tévénézés mennyisége és a műsorokra vonatkozóan. Ebbe a kategóriába tartozik az a szülő is, aki annak érdekében, hogy a gyermeke kevesebbet nézze a tévét, más programokat szervez neki.

Ez egy közvetett eszköz és jó hatással van a gyermekekre, hiszen ha a televízió valóságán kívüli impulzusok érik a gyermeket, kedvezően befolyásolja azt is, hogy a gyermek mennyire ítéli reálisnak a képernyőn látottakat.

Az aktív szülői részvétel

Ennek a szabályozásnak is két típusa van: a stratégiával rendelkező és a stratégiával nem rendelkező aktív részvétel. Akkor beszélhetünk stratégiáról, mikor a szülő televíziózás közben megbeszéli a gyermekkel a látottakat és értékeli is azt. Elemzi a szereplők viselkedését, motivációit és a realitástartalmát. Megmagyarázza gyermekének, hogy a látott viselkedés miért jó vagy épp elítélendő. Minősíti erkölcsileg a szereplőket és az eseményeket.

A stratégia nélküli részvétel spontán beszélgetést jelent az adott műsorról.

A szülő itt is értékeli és minősíti a látottakat, de nem orientál.

Ilyen feltételek mellett csökkenteni lehet a félreértést, a negatív tartalmak miatti félelmet vagy szorongást és a gyermekeknek sikerül reálisabban megítélni a látott szereplőket és viselkedéseket. *(Erdélyi, 1988)*

Ezért tartom fontosnak a szocializációt és annak megemlítését.

5. A szocializáció fontossága

Fogalma

Az a folyamat, amelyben az egyén különböző értékeket, viselkedési normákat sajátít el a környezetéből. Mindez segíti saját beilleszkedését a különböző emberi csoportokba, közösségekbe és a társadalom életébe. Egész életen át tartó szociális tanulási folyamat.

(Kozma, 2001)

Célja és jellemzői

– születésünkkel kezdődik és életünk végéig tart, közben folyamatosan változik
– megtanuljuk mi a fontos és helyes az életben
– nem egyetlen közösségben zajlik, számos szubkultúra értékeit elsajátítjuk
– mindez segíti döntéseinket
– a szocializáció során igyekszünk átadni tudásunkat, melynek alapja a beszéd és annak megfelelő szintű megtanítása
– döntő tényező a gyermek továbbhaladása szempontjából

A média szocializációs szerepe vitathatatlan, a társadalmi normák, értékek és minták legfontosabb közvetítőjeként tartják számon.

Különösen áll a televízióra, amely az elmúlt néhány évtized alatt teret hódított az otthonokba és uralkodó szerepet tölt be a családok szabadidős tevékenységeiben.

A készülékek elterjedésével a gyermek nevelkedésének feltételei is megváltoztak. Nagy Andor a téma hazai szakértője arra figyelmeztet, hogy a televízió a gyermeknevelésben „ma már sok esetben önállóan is betölti feladatát.”*(Nagy, 1993)*

Az idősebb generáció megszűrte a gyermekeket érő információkat.

Ismereteiket a felnőttek által mondott mesék, történetek gazdagították.

Olvasmányaikon keresztül betekinthettek a felnőttek világába, de ez adott életkorhoz és az olvasás készségéhez kötődött. A 20. század második felében a televízió megváltoztatta a fokozatos átmenetet a gyermekkorból a felnőttkorba. A televízió által ábrázolt világ eltér a mesék világától, a felnőttek által „megszűrt világtól.” A televízió nézés nem korhoz kötött, mint az olvasás.A kisgyermekek is hozzáférhetnek ugyanahhoz az információhoz, amihez azelőtt csak az olvasni tudók tudtak. Több szerző szerint a televízió véget vetett a gyerekkornak. Marie Winn Gyermekek gyermekkor nélkül című könyvében azt írja, hogy a televízió átalakította a nevelési szokásokat. A televízió elterjedésével általános a kontroll elvesztése, a gyermekek felügyeletének lazulása.A szülők rábízzák gyermeküket az „elektronikus bébiszitterre”, nem is lényeges mit néz a gyermek, legalább egy időre leveszi a terhet a szülők válláról. *(Winn, 1990)*

6. A család szerepe a személyiségfejlődésben

Tágabb értelemben a szocializáció egész életen át tart, tehát a felnőttkort is átszövi, azonban szűkebb értelemben a gyermekkori szocializációt értjük alatta. Ebben a folyamatban a gyermekkor a legfontosabb szakasz.

Ez tele van változásokkal, érzelmekkel és ekkor alakítjuk ki társas viselkedésünk alapjait.

A személyiségfejlődés során sokféle hatásra van szükségünk. Mindaz, ami a fejlődés során kimarad, később már nem, vagy alig pótolható.

A gyermeket kétféle hatás éri:
Az egyik a család indirekt módon, spontán módon megnyilvánuló, természetes hatásai. Ezek az együttélés során a gyermeket érő mindennapos benyomások és tapasztalatok és ezeket tükrözi a gyermek magatartása és társaihoz fűződő viszonya.
A másik a tudatos nevelés.
Ez alakítja ki a gyermek értékrendjét és magatartását.
Később bekapcsolódnak a másodlagos nevelési színterek, tehát az óvoda és az iskola, ezen kívül fokozódik a kortársak és a barátok jelentősége.
Az elmúlt évtizedekben a családszerkezet jelentősen megváltozott. De nemcsak a családszerkezet, hanem az életstílus is változott. Az esetek nagy többségében mindkét szülő dolgozik, így kevesebb idő jut a gyerekekre. A családtagok egyre kevesebb időt töltenek egymással, így a televízió lényeges szerephez jutott. A gyermekek többsége nem azért ül le a televízió elé, mert utánozza szüleit, hanem számukra ez az együttlét lehetősége. Ez azonban csökkenti a beszélgetéseket és a személyes közlések arányát. Az óvodáskor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége a játék. A gyermekek fantáziavilága lehetővé teszi az alkotó és szerepjátékok alkalmazását. Utánozzák szüleiket, beleélik magukat a szerephelyzetbe, szerepnevükre hallgatnak és ezek alapján érzelmileg azonosul környezetével. Ebben a korban, legnagyobb ütemben a képzelet fejlődik.A személyiségfejlődés fontos elem a mese.
A mese a gyermekek életében az első külön világ megteremtését szolgálja.
Sajnos a mai gyerekeknek a mese már nem az élőszóban előadott mese vagy az olvasott mese, hanem a televízióban látott rajzfilm. Az olvasott mese fejleszti a gyermek képzeletvilágát, hiszen el kell képzelnie a hallottakat, gyakran varázslatos eseményeket, átváltozásokat, melyeket sose láthattak előtte. Ezzel szemben a rajzfilm készen adja nekik a történetet, amit vizuálisan is ábrázolnak, így a gyermek ellustul, hiszen nem kell használnia képzeletét.

A mai és a régi gyermekfilmek összehasonlítása

A témát nézve fontos, hogy összehasonlítsuk a régi illetve a mai gyermekfilmeket és meséket, hiszen míg a régi mesék fontos értékeket közvetítttek, a mai mesékről ezt nem mondhatjuk el.
A posztmodern gyermekek jellemzőit mutatja be Harry Potter mesék világának segítségével.
Harry Potter és barátai egy olyan világban élnek, ahol a jó és a rossz nem egyértelműen különül el, ahol a gyerekek megtalálják a módot arra, hogy kiteljesítsék képességeiket és meghaladják a számukra előírt szerepeket.
A dolguk nem könnyű, hiszen számos lehetőség közül választhatnak, meg kell küzdeniük a bizonytalanságokkal, így kell megtalálniuk a helyes utat. Ezek a gyermeke készek arra, hogy felelősséget vállaljanak és irányításuk legyen a dolgok felett.

A posztmodern gyermekekkel szemben a modern kor gyermekeinek élete számos szempontból egyszerűbb volt.A jó és a rossz egyértelműen elkülönült, illetve arra lettek tanítva, hogy elfogadják a szabályokat. Ezzel együtt a szerepük szerint jobban ki voltak szolgáltatva a felnőttek világának és egyúttal a választási lehetőségeik is korlátozottabbak voltak. Példa erre a gyermekfilmek világából Twist Olivér és az Óz a Csodák csodájának Dorothy-ja. (Chappell, 2008)

Régi rajzfilmek jellemzői

- Érdekes, mulatságos történetek
- Fejlesztik a jellemet és a szellemet
- Tanít és nevel
- Mellőzik az erőszakot
- A jót jónak, a rosszat rossznak mutatják

Mai rajzfilmek jellemzői

- sok erőszak és agresszió látható bennük
- befolyásol
- a jó és a rossz nem különül el egymástól
- sokszor nem gyerekeknek, hanem felnőtteknek szól

7. Napjainkban milyen befolyással van a televízió a gyermekekre?

„Nincs még egy olyan nem szülői hatás,
amely annyira áthatná a gyermek életét, mint a televízió."
(Dorothy és Jerome Singer)

Erőszak és agresszió a rajzfilmekben

Az óvodás és a kisiskolás gyerekekben az erőszakos rajzfilmek hatására növekedett a fizikai és verbális agresszió.
Nem minden agresszió egyforma.
A tévében látott erőszak és ez által az agresszió mértéke függ:

- a gyermek társadalmi helyzetétől
- intelligenciájától
- szülői példától

Minden gyermek más és más, ezért az agresszióra is másként reagálnak.
Van aki elfogadhatóan reagál a külvilág ingereire. Toleránsabbá válik az agresszióval szemben. De előfordul olyan is, aki fokozott félelemmel és visszahúzódással reagál.

Az agresszió megértése

– 3 évesek: fizikai valóságként élik meg a képernyőn látottakat
– 4 évesek: már kezdik érteni, hogy ezek csak képek

– 9 éves kor előtt: még nem képesek a komplex cselekményvonalat követni, nem értik a cselekmények és a következmények közötti összefüggéseket.
– 9-10 éves korban: elérik a „tévéérettséget", ekkor a látottakat már összevetik a valósággal. Már különbséget tudnak tenni fikció és valóság között.
Az erőszak hatása műfaji típusonként eltér.
Megkülönböztetünk klasszikus rajzfilmeket és akció rajzfilmeket.

Kétfajta szemlélet

1. Nem jelentenek veszélyt, mert a gyerek komikusnak találja a rajzfilmekben az erőszakot.
2. Veszélyesek, mert bagatellizálják és elfogadhatóvá teszik az öncélú erőszakot. Kötekedés, káröröm.

A rajzfilmekben a humor is lehet veszélyes, ha az erőszaknak nincsenek következményei.
Magyar mesék helyett gyakran néznek a gyermekek japán animét és Mangákat.
A szereplők: szörnyek, zombik, ördögszerű sárkányok, ijesztő figurák
Nincs határvonal a pozitív és a negatív hősök között.
Állandó tartalom: átok, mágia, támadás, kínzás, gyilkosság.

Szakmai vélemények a televíziós erőszak gyermekekre gyakorolt hatásairól

Fontosnak tartom megemlíteni ezeket a véleményeket is, hiszen manapság egyre több gyereknél figyelhető meg az agresszív viselkedés és ez legtöbb esetben a televízióban látott erőszak hatásának tudható be.

Általános vélemények

Nem kétséges, hogy egyre több gyermek fejlődésében ismerhetők fel fejlődési zavarok, mint például a hiperaktivitás, agresszivitás, szorongás és beilleszkedési zavarok.
A tévéerőszak hatása három különböző módon is érvényesül:
– pszichológiailag félelmet kelt a nézőben
– morálisan érzéketlenné teszi őket a szenvedés látványával szemben
– az erőszak látványa utánzásra ösztönözhet
Felborultak a klasszikus családi szerepek és értékek. Nincs idő a gyerekkel beszélni és játszani, hiszen a nők is keményen dolgoznak, úgy mint a férfiak, ezáltal kevés időt tölt együtt a család. A felnőttek tudják, hogy a filmek nem a realitást tükrözik.
A gyermekekben a mesetudat 4-6 éves korban alakul ki, ami azt jelenti, hogy ekkor tudják megkülönböztetni, hogy mi a mese és mi a valóság. Gyakran elhiszik, amit a tévében látnak, ezért félni kezdenek szörnyektől, szellemektől. Szinte megvalósíthatatlan, hogy a gyerekek óvodás korban ne nézzenek tévét- vallja a pszichológus.
„ *Ekkor kell megtanulnia, hogy hogyan kell a kortársaival viselkedni, tanulja a*

szociális normákat, ezeket meg élőben lehet igazán elsajátítani. A fantázia fejlődése szempontjából ugyancsak nagyon fontos, hogy a gyerekek ne készen kapják a képi információt, hanem egy mese elolvasásakor maguk találják ki, hogy nézhetnek ki a szereplők, a helyszín. Nem beszélve arról, hogy a kisgyermekkori meseolvasás milyen fontos az olvasóvá nevelés szempontjából." (Szigeti, 2008)

Tudományos vizsgálat

Számtalan helyen és sokféle módon vizsgálták a kérdést: van- e összefüggés a televízióban látott agresszivitás és a gyermek gondolkodásmódja és viselkedése között?

Ezek a vizsgálatok egyre alaposabbak és körültekintőbbek lettek az elmúlt évtizedekben.

Eredményeik is egyre pontosabban körvonalazzák a jelenséget és az összefüggéseket.

Az úgynevezett korrelációs kutatások az egyes jelenségek közötti összefüggések kimutatását és az összefüggés erősségének mértékét határozták meg.

Az eredmények vitathatatlan összefüggést mutattak a médiában megjelenő erőszak és az emberi, különösképpen a gyermeki agresszív magatartás valamennyi formája között.

A kapcsolat kétségkívül fenn áll, de ezek a vizsgálatok nem tárták fel az ok-okozati összefüggéseket. Két jelenség együtt járása korántsem jelenti azt, hogy az egyikből szükségszerűen következik a másik megjelenése.A fordított összefüggés sem kizárt, hiszen lehet, hogy éppen azok a gyerekek nézik gyakrabban a károsnak mondott tartalmú filmeket a tévében, akik eleve agresszívabbak.

Dolgozatomban meg kell említenem a televízió mellett a számítógépet és a telefont is, hiszen ezek az elektronikus eszközök is jelen vannak a mai gyermekek életében és nagyban befolyásolják őket. A mai világban a gyerekek sokkal korábban kerülnek kapcsolatba az internet "csodáival", mint az előző generációk. Említést kell tennem az internet és a számítógép pozitív illetve negatív hatásairól.

Az internet sok segítséget nyújthat abban, hogy a gyermekek megismerkedjenek az őket körülvevő világgal. A különböző fórumok segítségével megismerkedhetnek más országok kultúrájával, valamint tanulhatják az idegen nyelvet is.

Ez így mind jól hangzik, de sajnos nagyon nehéz korlátozni azt, hogy a gyermekek milyen oldalak nézzenek meg az interneten. Az internetnek az egyik legrosszabb hatása az, hogy a gyerekek inkább előtte ülnek, minthogy kint a szabadban játszanának társaikkal. Gyakran már az óvodás gyerekek is bejelentkeznek a különböző közösségi oldalakra, gondolok itt a facebookra, iwiwre, twitterre. Ezért fontos, hogy a szülő ellenőrizze mit is néz a gyermek.

A mobiltelefon használata is egyre elterjedtebb a gyerekek körében. Már óvodás gyermekeknek is vásárolnak a szülők mobiltelefont. A gyerekek ismerik a

használatát, tudják, hogy lehet vele telefonálni, sms-t írni. De vajon szüksége van erre a gyermeknek?

8 .Kutatások

Kutatásaimat óvodákban végeztem. Kérdőív kitöltésére kértem a szülőket, a gyerekekkel pedig lerajzoltattam a kedvenc mesehőseiket. Ezen kívül készítettem egy interjút középiskolai tanárommal.
Először a kapuvári Király- tó Óvoda és bölcsőde, Rákóczi utcai tagóvodájába látogattam el, ahol a nyári gyakorlatomat is végeztem. A szülők ismertek már ezért szívesen töltötték ki a kérdőívet. De sajnos volt olyan is, aki nem tudta kitölteni a kérdőívet.
Ez annak tudható be, hogy a kutatás résztvevői között voltak alacsony illetve magas végzettségűek, hátrányos helyzetűek, kimondottan jó körülmények között élők, nagycsaládosok, de voltak olyanok is, akiknek egy gyermekük van.
Kutatásaimat a kapuvári Király- tó Óvoda és bölcsőde Arany János utcai tagóvodájában folytattam. Itt főként az óvónők segítségét kértem, hogy válaszaikkal segítsék a munkámat.
A gyermekrajzokat pedig a kapuvári Király- tó Óvoda és bölcsőde Rákóczi utcai tagóvodájából kaptam.
Az óvónők segítségét kellett kérnem, hiszen a nyári gyakorlatomat kiscsoportban töltöttem és ők még nem tudnak ábrázolni mesehősöket, ezért a nagycsoportosoktól kaptam rajzokat.
A kérdőív 9 kérdést tartalmaz.
A célom ezzel a kérdőívvel az volt, hogy kiderítsem milyen hatással van a televízió a gyermekekre, kik a kedvelt mesehőseik, mekkora szerepet tölt be a gyermekek életében a mese.

A kutatás módszerei

Az előzőekben már a kutatási módszereimet is megfogalmaztam.

1. írásos módszer: kérdőív: empirikus kutatási módszer
2. gyermekrajzok elemzése
3. feltáró módszer: explorációs módszer: interjú

1: A kérdőívekben feltettem nyitott illetve zárt kérdéseket.
A nyitott kérdések feldolgozása nehezebb volt, hiszen ott a szülők megfogalmazhatták saját véleményüket is.
A zárt kérdések feldolgozása már egyszerűbb volt, hiszen itt alternatív volt a válasz, két lehetőség közül lehetett választani, esetemben egy igen és egy nem közül.
2: A rajzolás a gyerekek számára természetes önkifejezési eszköz.
A játék egyik alfajának tekinthetjük a rajzolást, amely lényegében a belső folyamatok közlése.

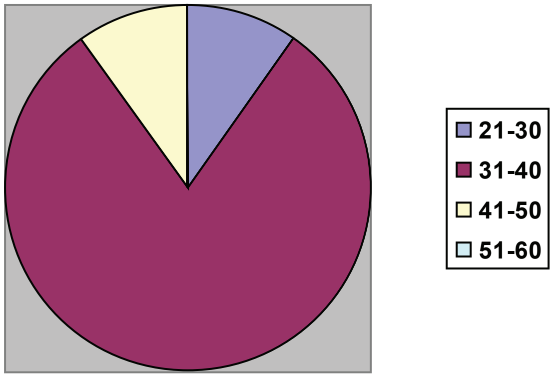
Bár a rajzban másfajta feszültségek húzódnak meg, mint a játék folyamán.
Fontosnak tartom a gyermekrajzokat, hiszen ezek alapján nagyon sok mindent megtudhatunk a gyermekről.
Az ábrázolásokon megjelenhetnek a nem tudatos elemek, vágyak, fantáziák, aktuális érzelmi, indulati, hangulati állapotok.
Ezek verbális megfogalmazására a gyerek sokszor még nem képes.
Most a feladat irányított volt, hiszen a kedvenc mesehőseiket kellett lerajzolniuk.
3: Az interjú strukturált volt, hiszen a kérdéseket előre megfogalmaztam, a kérdéseket sorban tettem fel, tehát irányított volt a beszélgetés. (Tóth, 2001)

9. Hipotézis

Az első feltevésem az volt, hogy napjainkban minden családban megtalálható a televízió, így azt a gyerekek többsége tudja kezelni.
Úgy gondolom, a mai gyerekek sokkal többet nézik a televíziót, mint a régebbi korok gyermekei és ez hatással lesz az érték és normarendszerükre. A televízióban látott erőszak hatással lesz a viselkedésükre, ezért fontosnak tartanám, hogy a szülők megbeszéljék a gyermekekkel a televízióban látottakat.
A mese fontos szerepet kell, hogy betöltsön minden gyermek életében.
Ezekre a feltevésekre kerestem a választ a kutatásom során.

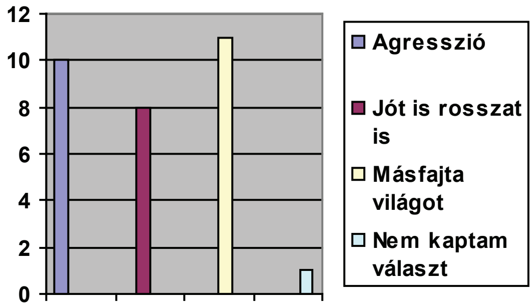
10. A kutatások eredményei

Először a kérdőíveket fogom elemezni.
Meg kell említenem azt, hogy sajnos sok olyan kérdőívet kaptam vissza, amelyet nem tudtam felhasználni, hiszen a 9 kérdésből volt olyan szülő, aki négy kérdésre tudott csak válaszolni.
Ezt az óvónők is észrevették és azt mondták, hogy ők nem is mernek minden szülőnek kérdőívet adni, de ha muszáj, akkor előre megfogalmazzák a válaszokat is, hogy a szülőknek csak karikázni kelljen a válaszokat, de még úgy is akad olyan szülő, aki nem tud választani.
Véleményem szerint ez a hátrányos helyzetnek és az alacsony iskolai végzettségnek tudható be. Ennek ellenére kaptam olyan kérdőíveket is, amelyekben megfelelő válaszokat kaptam.

1. ábra

Az első diagramon a kor eloszlása látható.
Véleményem szerint a kutatásom hiteles lesz, hiszen viszonylag azonos korú szülők töltötték ki a kérdőívet.
A kérdőívet 30 szülő töltötte ki.
Ebből a 21 és 30 év közöttiek 3-an voltak, a 31 és 40 év közöttiek 24-en, a 41 és 50 év közöttiek 3-an és az 51 és 60 év közöttiek közül nem töltött ki senki sem kérdőívet.

2. ábra

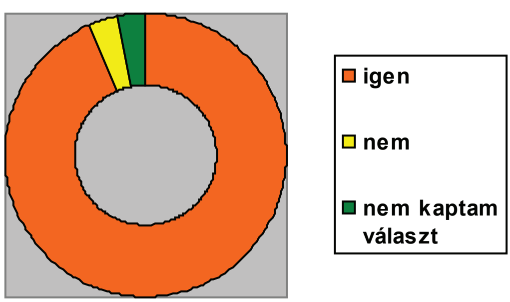
Arra a kérdésre, hogy mit sugároz a televízió a gyermekek számára, tíz szülő esetében azt a választ kaptam, hogy sok-sok agressziót és erőszakot.
Sokan azt válaszolták, hogy jót is és rosszat is. Ezzel a válasszal is egyetértek, hiszen

még ma is vannak olyan mesék a televízióban, amelyek közvetítik a helyes értékeket, például a magyar népmesékben a becsületesség, a tisztelet is megfigyelhető.

Természetesen, ahhoz hogy a gyermek ilyen meséket nézzen, ahhoz a szülő együttműködése is szükséges, a közös mesehallgatás, és a mese után a megbeszélés, ami a gyermek számára építő jellegű lehet.
A mesékben az agresszió és az erőszak is megjelenik, és a különböző képi és hangi effektusok a gyermekek számára félelmetesek is lehetnek. Ezért tartom fontosnak az élő mesét, amelyet a gyermeknek nemcsak az óvodában kellene megtapasztalnia, hanem otthon is, hiszen a hallott mesében a gyermek a gonosz szereplőket nem olyannak fogja elképzelni, amitől félne, hanem ami számára még elfogadható.
Ezen kívül a mese alatt odabújhat édesanyjához, az ölébe ülhet, és ez fogja számára megadni a biztonságot.

A televízióban látott agresszió hatása a gyermekekre:
Sok szülő úgy gondolja, hogy a gyermek mindenhol a verekedést az erőszakot látja, hiszen a legtöbb mesefilm is erről szól. A szülők is agresszívebbek, átveszik a támadó magatartást, és ez hatással lesz a gyermekekre is.
Sok kisgyermek azt játssza, amit a televízióban lát. Például: ütnek, rúgnak, játékpisztolyokkal lövöldöznek.
A gyermekek nyugtalanná és kezelhetetlenné válnak.
Az egyik szülőtől azt a választ kaptam, hogy a hangos aláfestő zene, a villódzó fények, nyugtalanságot és alvászavart eredményeznek a gyermekénél.
Véleményem szerint meg kell szűrni a meséket és olyan tartalmú meséket kell nyújtani a gyermekek számára, amelyek nem az agressziót és az erőszakot tükrözik.

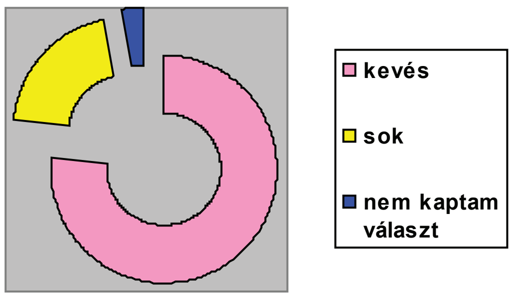
Megbeszélik a szülők a gyermekekkel a televízióban látott meséket?

3. ábra

28 szülő azt válaszolta, hogy igen, 1 szülő azt, hogy nem, mert gyermeke kevés mesét néz, 1 szülő pedig nem adott választ.
Sok szülő válaszában olvastam, hogy gyermeke igényli is a mesék megbeszélését. Fontosnak tartom, hogy megbeszéljék azokat a tartalmakat, amiket a gyermek nem ért, de ehhez az is szükséges, hogy a szülő együtt nézze meg gyermekével a mesét, és ha az a mese, olyan értékeket közvetít, amellyel a szülő nem ért egyet, akkor nincs más dolga, mint elkapcsolni. Ehelyett keresni kell egy olyan mesét, amely tanítja a gyermeket a helyes értékekre. Ezen kívül fontos az együttjátszás és a meseolvasás.

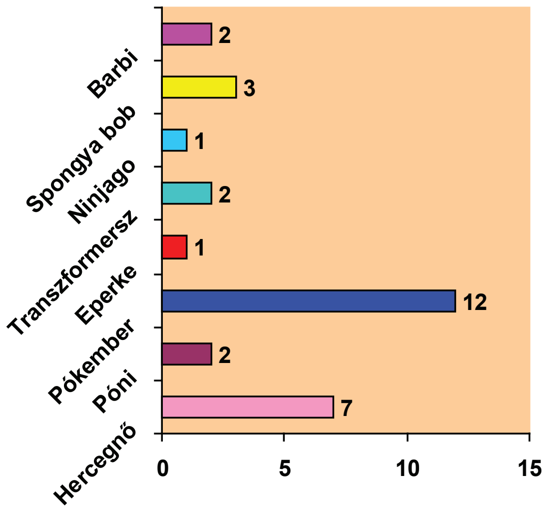
Mennyi élő mesében részesülnek a gyermekek?

4. ábra

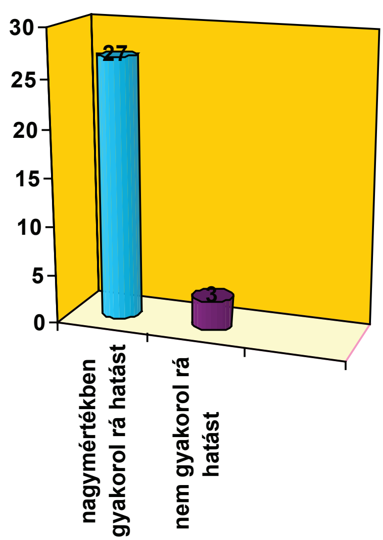
A szülők nagy része azt válaszolta, hogy kevés élő mesében van része a mai gyerekeknek.
23 szülő válasza az volt, hogy kevés, 6 szülő válaszolta csupán azt, hogy sokban és 1 szülő pedig nem adott választ. Ennek az lehet az oka, hogy mivel manapság a szülők nagyon elfoglaltak, a világ felgyorsult, a szülők már nem olvasnak gyermekeiknek esti mesét, hanem leültetik a televízió elé, ott majd megnézi a mesét.
Marie Winn szavaival azt mondanám:
„A szülők rábízzák gyermeküket az „elektronikus bébiszitterre", nem is lényeges mit néz a gyermek, legalább egy időre leveszi a terhet a szülők válláról." (Winn, 1990)
Ezért a gyermek csak az óvodában hall élő mesét.

Kik a gyermekek példaképei, kikre néznek fel?
A gyerekek manapság mesehősökre néznek fel, őket utánozzák és velük azonosulnak.
A legkedveltebb mesehősök a hercegnők, pónik, Pókember, Eperke, Transzformersz, Ninjago, Spongya bob és Barbi voltak.

5. ábra

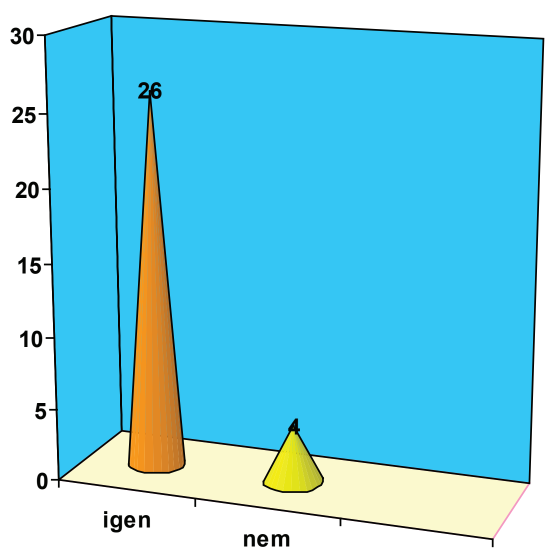
Milyen mértékben gyakorol hatást a gyermekek öltözködésére a média és a mesehősök?

6. ábra

27 szülőtől azt a választ kaptam, hogy nagymértékben befolyásolja a gyerekek öltözködését, hiszen minden gyermek mesefigurás ruhákat akar viselni, és sok esetben, akinek nem telik rá azt kiközösítik.
A gyerekek a mesefigurákhoz akarnak hasonlítani, külsőleg és belsőleg is.
3 szülő válaszában az állt, hogy nem gyakorolnak hatást a gyermek öltözködésére a média és a mesehősök.
A gyermekek nemcsak egymás viselkedését utánozzák, hanem öltözködését is.
Sok esetben tapasztaltam, még a középiskolai gyakorlataim során is, hogy az óvodások kicsúfolták egymást, ha nem volt Hannah Montanás vagy Pókemberes pólójuk.
A lányok már azt játszották, hogy világsztárok és koncertet adnak, az egyik kisfiú pedig teljesen azonosult a Pókemberrel.
Minden héten mikor gyakorlatra mentünk újabb és újabb Pókemberes ruhákat mutatott, még a zokniján is ez szerepelt.
Nem szabad a szülőknek ennyire alávetni magukat gyermekük akaratának, hiszen láthatjuk, hogy mi lesz az eredménye.

Fontos szerepet tölt be a gyermekek életében a mese?

7. ábra

26 szülő véleménye az volt, hogy igen és csupán 4-en válaszolták azt, hogy nem.
Meglepett, hogy négy szülő azt válaszolta, hogy nem fontos gyermeke életében

a mese. Úgy véltem, hogy minden gyermek életében fontos szerepet kell, hogy betöltsön a mese.

Interjú

Készítettem egy interjút középiskolai pedagógia és pszichológia tanárnőmmel Világosné Rozsonits Erikával.
12 kérdést tettem fel neki.
A beszélgetés irányított volt, hiszen a kérdések már adottak voltak.
Sorban tettem fel a kérdéseket, de a kérdések között sok összefüggés volt.
Az első kérdés így hangzott:
Ön szerint néhány évvel ezelőtt, mennyire volt hatással a média a gyerekekre?
Ezt a választ kaptam: A média mindig hatással volt és van a gyermekekre.
A televízió, mint kommunikációs eszköz már 5-10 évvel ezelőtt is jelen volt a családok életében. De még nem volt általános az, hogy minden óvodás gyermek szobájában volt televízió, de ma már sajnos egyre több az ilyen gyermek.
2. kérdés: Milyen korán ismerkedtek meg a felnőtteket érő hatásokkal?
- Sokkal korábban, mint azt az életkori és egyéni sajátosságaik igényelnék.
Sajnos azt látni az óvodákban, hogy a gyermekek 80 % - a előbb ismerkedik meg a felnőtteket érő hatásokkal, mint kellene. Nagy szerepet játszik ebben az utánzás is, hiszen a pólókon megjelennek az emblematikus mesehősök, a gyerekek ezáltal kérik a szülőket, hogy vegyék meg a ruhákat, játékokat, ez nagy húzóerő lehet a gyermekek körében.
3. kérdés: Kik a kedvenc mesehőseik?
- Pókember, BAT MAN, Thomas a gőzmozdony, Barbi
4. kérdés: Mennyire befolyásolja a gyerekeket a televízióban látott erőszak, és ha az agresszió jelen van, ennek a mértéke mennyiben függ a gyermek társadalmi helyzetétől, a szülők intelligenciájától és a szülői példától?
- Látható az óvodában, mikor a hétvége után visszamennek, nem akarnak játszani, játékuk céltalan, kapkodó.
A gyerekek elevenek, nehezen csillapíthatók, sokszor megfigyelhető az értelmetlen rohangálás. Véleményem szerint nem függ össze az agresszió mértéke a szülők intelligenciájával, hiszen arra is van példa, hogy diplomával rendelkező szülők gyermekei a Gyűrűk ura című filmeken nő fel. Fontosnak tartom az érzelmi intelligenciát, hiszen aki rendelkezik vele, tisztában van azzal, hogy mennyire fontos a gyermekek számára a hallott mese és az is, hogy ez az életkori és egyéni sajátosságoknak megfeleljen.
De ehhez az is szükséges, hogy a szülő gyermekkorában ugyanezt megkapja, és így a mintakövetést figyelhetjük meg.
5. kérdés: Milyen mértékben értik meg a gyerekek az agressziót?
- Teljes mértékben megértik és felfogják.

Mivel átalakultak az étkezési szokások, a televízió már az étkezőkben is megtalálható, így mindig van valami féle háttérzaj. Manapság már olyan képi és hanganyagok vannak, hogy mire a gyermek odáig eljut, hogy megérti a mesét és megnézi, arra már tisztában lesz az agresszióval. A mindennapi életben is megtapasztalja az agressziót, például mikor autóval viszik a gyerekeket óvodába és piros lámpát kap, a szülő vagy nem kapja meg az elsőbbséget, sok szülő ingerült lesz ennek hatására.

6. kérdés: Milyen hatással lesz ez az érték és normarendszerükre?

- Ez bejósolhatatlan.

De manapság sokkal több gyereknél figyelhető meg az agresszió. A gyerekek izgágák, én központúak és alacsony vagy nincs feszültségtűrő képességük, ezért érzelmileg sivár, kiégett kisgyerekeket figyelhetünk meg.

7. kérdés: Hogyan lehet védekezni a televízióban látott agresszió ellen?

- Megfelelő érzelmi töltettel kell, hogy rendelkezzen egy ember.

Fontos az érzelmek kialakulásának sorrendje (szeretet, félelem, agresszió).

A gyermekek érzelmeire kell hatni, türelmesen és szeretettel kell velük bánni.

Kis lépéseket kell kitűzni, fontosak a dalos népi játékok, amelyek során a gyermek sikerélményhez jut. Fontos, hogy ne csak passzív befogadó legyen, hanem aktívan megélhesse a játékban az élményeket.

8. kérdés: A gyermekek kibírják az egymesényi feszültséget?

- Ez személyiség és neveltetésfüggő.

Ha a gyermekeket megfelelő hatások érik, korának megfelelő mesékben részesül, akkor nem olyan mesehősöket fog elképzelni, akitől félne, akkor nem a hétfejű sárkányt fogja elképzelni a meséből, hanem a királyt, a nagy kardját.

Tehát ezeket a gyerekek régen is és ma is ki fogják bírni az egymesényi feszültséget.

9. kérdés: Mit ábrázolnak leggyakrabban a mai gyerekek rajzaikon?

- A rajzolás is egy önkifejezési forma.

A gyermekek saját élményeiket, vágyaikat, örömüket, bánatukat, félelmeiket rajzolják le.

Megfigyelhető az utánzás is, mikor egy séma alapján a többi kisgyerek is ugyanazt rajzolja.

10. kérdés: Milyen a gyermekek viselkedése játék közben?

- Ez változó.

Fontos egy csoportban a szokásrendszer kialakítása és a szervezett együttjátszás.

Sokszor látni játszótereken, bevásárlóközpontokban, hogy a szülők nem engedik önállóan játszani a gyermekeket.

Kevés önállóságot kapnak, sok a játék és sok inger éri őket.

Nehezen viselik a kudarcot, ha egy kirakót nem sikerül nekik kirakni nem kezdi újra, számára az a játék rossz és így a gyermek kudarckerülő lesz.

11. kérdés: Ön szerint a mai gyermekek életében is fontos szerepet tölt be a mese?

- Igen

Még a középiskolások számára és a felnőttek számára is fontos, hiszen a mesékben sok bölcsesség, életerő és kapaszkodó van.

12. kérdés: Ha a mesék által közvetített értékekre gondol, miket sorolna fel a régi és a mai mesékhez?

- A régi meséknél a bölcsességet, a csodavárást, a kitartást és az útnak indulás bátorságát említeném. A mai életben ez a bátorság már nem figyelhető meg, hiszen mindent próbálunk halogatni. A mai mesékben is megvannak ezek az értékek, de meg kell keresnünk a nekünk megfelelő meséket.

Boldizsár Ildikót említeném, csodálatos meséi vannak.

A mai mesék azonban bonyolultak, a képi hatások miatt vaddá és félelmetessé is válnak.

Gyermekrajzok

A középiskolai éveimet a csornai Hunyadi János Gimnázium és Szakközépiskolában töltöttem. Már ekkor is jártunk hospitálni.

Összehasonlítottam néhány gyermekrajzot, hogy néhány évvel ezelőtt kik voltak a gyermekek kedvenc mesehősei és napjainkban kik gyakorolnak rájuk hatást.

Sajnos már akkor is és most is nagy szerepet játszottak a mesehősök a gyermekek öltözködésében, a mesefigurák megjelentek a rajzaikban, játékukban.

Néhány évvel ezelőtt a fiúk kedvencei a Pókember, a BAT MAN, és a dinoszauruszok voltak.

A lányok kedvenc meseszereplői a hercegnők, sztárok és a Hannah Montana volt.

Gyűjtöttem néhány rajzot a régebbi hospitálási füzeteimből.

Bence, akiről már az előzőkben ejtettem néhány szót, a rajzaiban is a Pókemberrel azonosult, mint ahogy az öltözködésében és a viselkedésében is megnyilvánult a Pókember hatása.

Egyik gyakorlat alkalmával elkérte a tollamat és rajzolt egy Pókembert és egy BAT MANT, mert neki ők a kedvenc mesehősei.

Milán rajzán egy dinoszauruszt láthatunk a kép alján, fölötte pedig egy méhecskét.

A lányok rajzaiban megfigyelhető volt az utánzás, hiszen mindenki hercegnőket rajzolt, földig érő ruhában, koronával a fején. (Mellékletek 4-5.számú rajz)

Ma már ezek a meseszereplők eltűntek, csupán a Pókember maradt meg.

A mai gyerekek is kedvelt mesehősnek tartják, a kérdőívekben is kiderült, hiszen a legtöbb szülő azt a választ adta, hogy gyermeke példaképei között szerepel a Pókember.

A lányok az Aranyhaj című mesét rajzolják le és sokszor megjelennek rajzaikban a hercegnők.

A kapuvári Rákóczi utcai óvodában a lányok kedvenc meséje a Jojó és Dr. Koki, a mese szereplői megjelennek rajzaikban.

11. Az eredmények összegzése

A témát összegezve elmondhatjuk, hogy a mai gyermekeket, sokkal több káros hatás érinti a televízión keresztül, mint a régebbi korok gyermekeit.
Ezért születéstől kezdve fontosnak tartom az anya- gyermek kapcsolat kialakulását, hiszen az érzelmi elhanyagolás és az anya hiánya hospitalizációhoz és deprivációhoz vezethet, tehát beszűkül a gyermek érdeklődése, érzelmei elsivárosodnak, sírósak és nyűgösek lesznek, befelé fordulnak, minden fajta kapcsolatot és kontaktust elutasítanak.
Fontos a kommunikáció és az anya- gyermek játékok.
Ezt igazolja Winnicott játékelmélete is:
Az anya – gyermek kapcsolat és a játék
Az „elég jó anya"
– érzelmileg elkötelezett
– kezdetben teljesen alkalmazkodó, azonnal kielégíti gyermeke szükségleteit
– később a gyermek önállósodása érdekében megkezdi a fokozatos leválasztást (ez a folyamat a gyermek számára frusztrációval és illúzióvesztéssel jár)
– elősegíti, hogy a feszültség oldásaként megszülessen egy köztes élmény-tér
„Az anya, miközben a gyermek tőle elkülönül, végtelen játékteret hagy hátra kettejük kapcsolatának emlékéül." (Winnicott)

Potenciális tér
– pszichikai tér
– átmeneti tartomány a külső világ és a belső között
– a gyermek illúziója ebbe a tartományba átvándorolhat és megmaradhat.
– itt jelennek meg az átmeneti tárgyak és a játék
Fontos tudnunk azt, hogy a média, a televízió jelen van életünkben.
Az innen szerzett információk viszont nagy hatást gyakorolnak gondolkodásunkra, világlátásunkra, érzelmi világunkra, érték és normarendszerünkre és gyermekeink fejlődésére, ezért nem mindegy, hogy milyen minőségű és tartalmú mesét néz a gyermek.
Az információkat meg kell szűrni.
A következő néhány mondat Vajda Zsuzsanna: A kisgyermekek, mint piaci szereplők című tanulmányából származik.
A gyermekek helyzetében bekövetkezett talán a legnagyobb jelentőségű változás, hogy korábban társadalmi integrációjuk közvetett volt, szüleik és a nevelésben, oktatásban résztvevő más felnőttek ellenőrizték és kanalizálták a társadalmi hatásokat.
Ma a felnőtteknek ez a szűrő funkciója megszűnt: a tömegmédia lehetővé tette, hogy a gyerekekhez eljussanak a „szűretlen" üzenetek. (Vajda, 2009)
Véleményem szerint nem mondhatjuk egyértelműen a médiára azt, hogy rossz

vagy jó, hiszen vannak konstruktív és destruktív oldalai is, ezeket próbáljuk megszűrni.
A szülőknek és a fiataloknak egyaránt fel kell ismerni, hogy a televízió rengeteg hasznavehető dologra tanít, de ha a képernyőn nem megfelelő műsorokkal találkozunk, nincs más dolgunk, mint megnyomni a kikapcsolás gombot, vagy olyan tartalmú műsorokat keresni, amelyek tanítanak bennünket és gyermekeinket.
Boldizsár Ildikó: Királyfi születik című meséjét a mellékletben megtalálhatjuk.
Erika néni kérésére említettem meg, hiszen úgy gondolja, hogy még a felnőttek számára is fontos a mese és fontosnak tartja, hogy a mai fiatalok is találkozzanak Boldizsár Ildikó nevével és meséivel, hiszen a mesékben sok a bölcsesség, az életerő és a kapaszkodó.
A hipotéziseim, mind választ nyertek. Manapság minden családban megtalálható a televízió.
A mai gyermekeket, sokkal több rossz hatás éri, és ez kihat az érték és normarendszerükre.
A televízióban látott erőszak nagy hatással van a viselkedésükre, hiszen a gyermekek a hétvége után, visszamennek az óvodába, sokan kezelhetetlenné válnak, verekednek, csapongó a játékuk, agresszívek, izgágák, és nincs feszültségtűrő képességük.
Örülök neki, hogy az utolsó feltevésem, szinte teljes mértékben beigazolódott.
28 szülőtől kaptam azt a választ hogy igen, arra a kérdésre, hogy megbeszélik- e a gyermekekkel a televízióban látottakat. Tehát a szülők is fontosnak tartják azt, hogy meg kell beszélni a gyermekekkel a televízióban látott meséket.
Ezért annak örülök, mert így a gyermeket kevesebb negatív hatás éri, hiszen nem marad egyedül a kérdéseivel. Ha nem kap választ a kérdéseire az szorongást válthat ki a gyermekből, de ha érti a mese tartalmát, lényegét az pozitív hatást eredményezhet.
Sajnos sok szülő ismeri a televízió negatív hatásait és mégsem tesz ellene.
Sok családban már az óvodás gyermek szobájában is van televízió, és ahelyett, hogy beszélgetnének, játszanának, kirándulnának, bekapcsolják a televíziót és ott töltik a szabadidejüket. A gyermekek rajzai tükrözik azt, hogy milyen nagy hatással van rájuk a mese, a mesehősök. Sajnos ez nemcsak a rajzaikban, de a viselkedésükben és az öltözködésükben is megfigyelhető. De ez sokszor nem a gyermek hibája. A ruháit nem ő vásárolja magának, hanem a szülők. Véleményem szerint nem szabad, hogy a gyermek irányítsa akaratunkat, hanem saját magunknak kell eldönteni, hogy gyermekünk, gyermekeink számára mi a jó.
Az óvodás gyermek számára a legfontosabb tevékenység a játék.
A játékban a gyermek kijátssza magából a negatív és pozitív érzelmeit és a feszültséget egyaránt, ezért nem szabad hagyni, hogy a televízió nézése elvegye a játékidőt és így feldolgozatlan információk maradjanak a gyermekben.

Ha egy családban egész nap szól a tévé, tehát van háttérzaj, azt a gyermek is igényelni fogja.➔ Mintakövetés

A televízió mindent megmutat, sőt gyakran dúsítva hozza a gyerekek elé a felnőtt világot, annak gyakran csúnya arcát, a társas világ működési rendellenességeit.

A televízió nem tud suttogni, mint a gyerekeknek nem való témákról beszélgető felnőttek. Ráadásul a fiktív, gyakran eltúlzott tartalmak a kellő tapasztalattal nem rendelkező gyerekek számára valóságnak tűnnek. Mindez abban az életkorban tűnik igazán kedvezőtlennek, amikor a morális értékrend, a világkép, a társas együttműködés alapjai kialakulnak.

A televíziónak számos pozitív hatása is van, hiszen az ismeretterjesztő műsorok tanítják a gyermeket, bővül a szókincse, de mindennek a megvalósulásához fontos a szülői kontroll, az hogy a szülők meghatározzák azt, hogy mennyi időt tölthet a televízió előtt a gyermek, fontos az értékek átadása, valamint a televízióban látott negatív hatások megbeszélése.

12. Felhasznált irodalom:

1.Aries, P. (1977): Gyermek, család, halál. Gondolat Kiadó, Budapest.

2.Bagdy Emőke (1977): Családi szocializáció és személyiségzavarok. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

3. Bevezetés a pedagógiába (1996. December): Szöveggyűjtemény. Eötvös József Könyvkiadó,

4. Bíró Zsuzsanna Hanna, Pap K. Tünde: Posztmodern kihívások a pedagógiatörténet-írásban

5. Cathy A. Malchiodi (2003): A gyermekrajzok megértése. Animula Kiadó

6.Erdélyi Ildikó (1988): Televízió a családban. Tömegkommunikációs Kutatóközpont

7. Erdélyi Margit, Peres Imre (2008): Irodalom-Nyelv-Pedagógia. Sopron-Komárno

8. famfacts.blogspot.com Drew Chappell 2008-as tanulmánya („Sneaking Out After Dark: Resistance, Agency, and the Postmodern Child in JK Rowling's Harry Potter Series", In: Children's Literature in Education, 2008)
(2011. október 10.)

9. Feuer Mária (2000): A gyermekrajzok fejlődéslélektana. Akadémiai Kiadó

10. Feuer Mária (1992): A gyermekrajzok pszichológiai vonatkozásai. Géniusz KFT, Budapest.

11. Gerbner George (2000): A média rejtett üzenete Osiris Kiadó, Budapest.

12. Golnhofer Erzsébet – Szabolcs Éva (2005): A gyermekkor kutatásának új útjai. Gyermekkor: nézőpontok, narratívák. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

13.Key, E. (1976): A gyermek évszázada. Tankönyvkiadó, Budapest

14. Kósa Éva: A média szerepe a gyerekek fejlődésében. Mindentudás egyeteme

15.Kósa Éva, Vajda Zsuzsanna (1998): Szemben a képernyővel. Eötvös József Kiadó
16.Nagy Andor (1993): A televízió a családban és az iskolában. Seneca Kiadó, Budapest.
17.Pukánszky Béla (szerkesztette) 2000: A gyermek évszázada. Budapest, Osiris Kiadó.
18. Ranschburg Jenő: Áldás vagy átok?Gyerekek a képernyő előtt
19. Tengerdi Antal- Varga László (2009): A gyermeklét narratívái. Edutech Kiadó, Sopron.
20. Tóth Ibolya (2001): A pszichológia alapjai. Comenius Bt.
21.Winn Marie (1990): Gyermekek gyermekkor nélkül. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
22. www.mpigyor.hu
(2011. október 10.)

Tartalomjegyzék